

Čabiansky Kalendár na rok 2011

ČABIAANSKY KALENDÁR

na rok
2011

Ročník
štyridsiaty deviaty,
od znovuvydania
dvadsiaty prvý

Békešská Čaba

Čabiansky kalendár redigovali:
Anna Istvánová
Hajnalka Krajčovičová
Zuzana Kunovacová Gulyášová

Šéfredaktorka:
Tünde Tušková

Šéfredaktori:
Ročníky 2006-2011 Tünde Tušková
Ročníky 2001-2005 Anna Istvánová
Ročníky 1992-2000 Helena Somogyiová
Ročník 1991 Helena Somogyiová a Anna Istvánová

Ročníky 1947-1948 Michal Rohály
Ročníky 1937-1946 Michal Francisci
Ročníky 1920-1936 Ľudovít Žigmund Szeberényi

Jazyková spolupráca:
Iveta Hruboňová

Fotografie:
Csaba Lampert

Vydavateľ:
Čabianska organizácia Slovákov

Za vydanie zodpovedá:
Michal Lásik

Podporovatelia:
Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Zastupiteľský zbor župného mesta Békešská Čaba
Slovenská samospráva župného mesta Békešská Čaba

Tlačiareň:
Progresszív Nyomda Kft
Békešská Čaba, ul. Erkel 2
Tel.: 66-441-141
Zodpovedný vedúci:
Kovács I. Zoltán

Počet strán 200
Náklad 500 výtlačkov

HU ISSN 0866 - 1219

*Rok nový, spokojný,
šťastlivý a hojný,
na tele, na duši,
daj, pane Ježiši.*

*Redakcia Čabianskeho kalendára praje svojim čitateľom
do nového roku veľa zdravia,
šťastia a spokojnosti.*

Január

*Podľa slovenského
kalendára*

*Podľa maďarského
kalendára*

Slnko

Východ | Západ

1. Sobota	Nový rok, Štátny sviatok	Nový rok, Fruzšina	07:31	16:03
2. Nedeľa	Alexandra, Karina	Ábel	07:31	16:04
3. Pondelok	Daniela	Genová, Benjámín	07:31	16:05
4. Utorok	Drahoslav	Titus, Leóna	07:31	16:06
5. Streda	Andrea	Simon	07:30	16:07
6. Štvrtok	Traja králi, Antónia	Traja králi, Boldizsár	07:30	16:08
7. Piatok	Bohuslava	Atila, Ramóna	07:30	16:09
8. Sobota	Severín	Gyöngyvér	07:30	16:10
9. Nedeľa	Alexej	Marcell	07:29	16:12
10. Pondelok	Dáša	Melánia	07:29	16:13
11. Utorok	Malvína	Ágota	07:28	16:14
12. Streda	Ernest	Ernő	07:28	16:15
13. Štvrtok	Rastislav	Veronika	07:27	16:17
14. Piatok	Radovan	Bódog	07:27	16:18
15. Sobota	Dobroslav	Lóránd, Lóránt	07:26	16:19
16. Nedeľa	Kristína	Gusztáv	07:25	16:21
17. Pondelok	Nataša	Antal, Antónia	07:25	16:22
18. Utorok	Bohdana	Piroska	07:24	16:23
19. Streda	Drahomíra, Mário	Sára, Márió	07:23	16:25
20. Štvrtok	Dalibor	Fábián, Sebestyén	07:22	16:26
21. Piatok	Vincent	Ágnes	07:21	16:28
22. Sobota	Zora	Vince, Artúr	07:20	16:29
23. Nedeľa	Miloš	Zelma, Rajmund	07:20	16:31
24. Pondelok	Timotej	Timót	07:18	16:32
25. Utorok	Gejza	Pál	07:17	16:34
26. Streda	Tamara	Vanda, Paula	07:16	16:35
27. Štvrtok	Bohuš	Angelika	07:15	16:37
28. Piatok	Alfonz	Károly, Karola	07:14	16:38
29. Sobota	Gašpar	Adél	07:13	16:40
30. Nedeľa	Ema	Martina	07:12	16:41
31. Pondelok	Emil	Marcela, Gerda	07:10	16:43

Michal Csicsely ochutnáva jarmočnú polievku.

Február

<i>Podľa slovenského kalendára</i>		<i>Podľa maďarského kalendára</i>	Slnko	
			Východ	Západ
1. Utorok	Tatiana	Ignác	07:09	16:45
2. Streda	Erik, Erika	Karolina, Aida	07:08	16:46
3. Štvrtok	Blažej	Balázs	07:07	16:48
4. Piatok	Veronika	Ráhel, Csenge	07:05	16:49
5. Sobota	Agáta	Ágota, Ingrid	07:04	16:51
6. Nedeľa	Dorota	Dorottya, Dóra	07:02	16:52
7. Pondelok	Vanda	Tódor, Rómeo	07:01	16:54
8. Utorok	Zoja	Aranka	06:59	16:55
9. Streda	Zdenko	Abigél, Alex	06:58	16:57
10. Štvrtok	Gabriela	Elvira	06:56	16:59
11. Piatok	Dezider	Bertold, Marietta	06:55	17:00
12. Sobota	Perla	Lívia, Lídia	06:53	17:02
13. Nedeľa	Arpád	Ella, Linda	06:52	17:03
14. Pondelok	Deň zaľúbených, Valentín	Deň zaľúbených, Bálint, Valentin	06:50	17:05
15. Utorok	Pravoslav	Kolos, Georgina	06:48	17:06
16. Streda	Ida, Liana	Juliana, Lilla	06:47	17:08
17. Štvrtok	Miloslava	Donát	06:45	17:10
18. Piatok	Jaromír	Bernadett	06:43	17:11
19. Sobota	Vlasta	Zsuzsanna	06:41	17:13
20. Nedeľa	Lívia	Aladár, Álmos	06:40	17:14
21. Pondelok	Eleonóra	Eleonóra	06:38	17:16
22. Utorok	Etela	Gerzson	06:36	17:17
23. Streda	Roman, Romana	Alfréd	06:34	17:19
24. Štvrtok	Matej	Elemér	06:33	17:20
25. Piatok	Frederik, Frederika	Mátyás	06:31	17:22
26. Sobota	Viktor	Géza	06:29	17:23
27. Nedeľa	Alexander	Edina	06:27	17:25
28. Pondelok	Zlatica	Ákos, Bátor	06:25	17:26

*Priateľský rozhovor na podstienke v Slovenskom oblastnom dome.
Pavel Hlásznik, Zsolt Lipták, Mária Czégényová a Michal Lászik.*

Marec

<i>Podľa slovenského kalendára</i>		<i>Podľa maďarského kalendára</i>	Slnko	
			Východ	Západ
1. Utorok	Albín	Albín	06:23	17:28
2. Streda	Anežka	Lujza	06:21	17:29
3. Štvrtok	Bohumil, Bohumila	Kornélia	06:19	17:31
4. Piatok	Kazimír	Kázmér	06:18	17:32
5. Sobota	Fridrich	Adorján, Adrián	06:16	17:34
6. Nedeľa	Radoslav, Radoslava	Leonóra, Inez	06:14	17:35
7. Pondelok	Tomáš	Tamás	06:12	17:37
8. Utorok	MDŽ , Alan, Alana	MDŽ , Zoltán	06:10	17:38
9. Streda	Popolcová streda , Františka	Popolcová streda , Franciska, Fanni	06:08	17:40
10. Štvrtok	Bruno, Branislav	Ildikó	06:06	17:41
11. Piatok	Angela, Angelika	Szilárd	06:04	17:43
12. Sobota	Gregor	Gergely	06:02	17:44
13. Nedeľa	Vlastimil	Krisztián, Ajtony	06:00	17:46
14. Pondelok	Matilda	Matild	05:58	17:47
15. Utorok	Svetlana	Štátny sviatok , Kristóf	05:56	17:48
16. Streda	Boleslav	Henrietta	05:54	17:50
17. Štvrtok	Ľubica	Gertrúd, Patrik	05:52	17:51
18. Piatok	Eduard	Sándor, Ede	05:50	17:53
19. Sobota	Jozef	József, Bánk	05:48	17:54
20. Nedeľa	Vítazoslav, Klaudius	Klaudia	05:46	17:56
21. Pondelok	Blahoslav	Benedek	05:44	17:57
22. Utorok	Beňadik	Beáta, Izolda	05:42	17:58
23. Streda	Adrián	Emőke	05:40	18:00
24. Štvrtok	Gabriel	Gábor, Karina	05:38	18:01
25. Piatok	Marian	Irén, Irisz	05:36	18:03
26. Sobota	Emanuel	Emánuel	05:34	18:04
27. Nedeľa	Alena	Hajnalka	06:32	19:06
28. Pondelok	Soňa	Gedeon, Johanna	06:30	19:07
29. Utorok	Miroslav	Augusztá	06:28	19:08
30. Streda	Vieroslava	Zalán	06:26	19:10
31. Štvrtok	Benjamín	Árpád	06:24	19:11

*Robenie halušiek na Jarmoku v Békešskej Čabe.
Tety: Mária Bencsiková a Júlia Mazánová.*

Apríl

<i>Podľa slovenského kalendára</i>		<i>Podľa maďarského kalendára</i>	Slnko	
			Východ	Západ
1. Piatok	Hugo	Hugó	06:22	19:13
2. Sobota	Zita	Áron	06:20	19:14
3. Nedelä	Richard	Buda, Richard	06:18	19:15
4. Pondelok	Izidor	Izidor	06:16	19:17
5. Utorok	Miroslava	Vince	06:14	19:18
6. Streda	Irena	Vilmos, Bíborka	06:12	19:20
7. Štvrtok	Zoltán	Herman	06:10	19:21
8. Piatok	Albert	Dénes	06:08	19:22
9. Sobota	Milena	Erhard	06:06	19:24
10. Nedelä	Igor	Zsolt	06:04	19:25
11. Pondelok	Július	Leó, Szaniszló	06:02	19:27
12. Utorok	Estera	Gyula	06:00	19:28
13. Streda	Aleš	Ida	05:58	19:29
14. Štvrtok	Justína	Tibor	05:56	19:31
15. Piatok	Fedor	Anasztázia, Tas	05:54	19:32
16. Sobota	Dana, Danica	Csongor	05:52	19:34
17. Nedelä	Rudolf	Rudolf	05:51	19:35
18. Pondelok	Valér	Andrea, Irma	05:49	19:36
19. Utorok	Jela	Emma	05:47	19:38
20. Streda	Marcel	Tivadar	05:45	19:39
21. Štvrtok	Ervín	Konrád	05:43	19:41
22. Piatok	Veľký piatok , Slavomír	Veľký piatok , Csilla, Noémi	05:41	19:42
23. Sobota	Vojtech	Béla	05:40	19:43
24. Nedelä	Veľkonočná nedelä , Juraj	Veľkonočná nedelä , György	05:38	19:45
25. Pondelok	Veľkonočný pondelok , Marek	Veľkonočný pondelok , Márk	05:36	19:46
26. Utorok	Jaroslava	Ervin	05:34	19:48
27. Streda	Jaroslav	Zita	05:33	19:49
28. Štvrtok	Jarmila	Valéria	05:31	19:50
29. Piatok	Lea, Leo	Péter	05:29	19:52
30. Sobota	Anasztázia	Katalin, Kitty	05:28	19:53

Kozičky na sálaši u báťa Knyihára.

Máj

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Nedela	Sviatok práce	Sviatok práce, Deň matiek, Fülöp, Jakab	05:26	19:55
2. Pondelok	Žigmund	Zsigmond	05:24	19:56
3. Utorok	Galina	Timea, Irma	05:23	19:57
4. Streda	Florián	Mónika, Flórián	05:21	19:59
5. Štvrtok	Lesia, Lesana	Györgyi, Adrián	05:20	20:00
6. Piatok	Hermína	Ivett, Frida	05:18	20:01
7. Sobota	Monika	Gizella	05:17	20:03
8. Nedela	Deň víťazstva, Deň matiek, Ingrida	Mihály	05:15	20:04
9. Pondelok	Roland	Gergely	05:14	20:05
10. Utorok	Viktória	Ármin, Pálma	05:13	20:07
11. Streda	Blažena	Ferenc	05:11	20:08
12. Štvrtok	Pankrác	Pongrác	05:10	20:09
13. Piatok	Servác	Szervác, Imola	05:08	20:11
14. Sobota	Bonifác	Bonifác	05:07	20:12
15. Nedela	Žofia, Sofia	Zsófia, Szonja	05:06	20:13
16. Pondelok	Svetozár	Mózes, Botond	05:05	20:15
17. Utorok	Gizela	Paszkál	05:04	20:16
18. Streda	Viola	Alexandra, Erik	05:01	20:17
19. Štvrtok	Gertrúda	Ivó, Milán	05:01	20:18
20. Piatok	Bernard	Bernát, Felícia	05:00	20:20
21. Sobota	Zina	Konstantin	04:59	20:21
22. Nedela	Júlia, Juliana	Júlia, Rita	04:58	20:22
23. Pondelok	Želmíra	Dezső	04:57	20:23
24. Utorok	Ela	Eszter, Eliza	04:56	20:24
25. Streda	Urban	Orbán	04:55	20:25
26. Štvrtok	Dušan	Fülöp, Evelín	04:54	20:26
27. Piatok	Iveta	Hella	04:43	20:27
28. Sobota	Viliam	Emil, Csanád	04:53	20:28
29. Nedela	Vilma	Deň detí, Magdolna	04:52	20:29
30. Pondelok	Ferdinand	Janka, Zsanett	04:51	20:30
31. Utorok	Petra, Petronela	Angéla, Petronella	04:51	20:31

Skupina členov Čabianskeho slovenského klubu pred Domom slovenskej kultúry.

Jún

<i>Podľa slovenského kalendára</i>		<i>Podľa maďarského kalendára</i>	<i>Slnko</i>	
			Východ	Západ
1. Streda	MDD, Žaneta	Tünde	04:50	20:32
2. Štvrtok	Xénia, Oxana	Kármén, Anita	04:49	20:33
3. Piatok	Karolína	Klotild	04:49	20:34
4. Sobota	Lenka	Bulcsú	04:48	20:35
5. Nedeľa	Laura	Fatime	04:48	20:36
6. Pondelok	Norbert	Norbert, Cintia	04:47	20:37
7. Utorok	Róbert	Róbert	04:47	20:37
8. Streda	Medard	Medárd	04:47	20:38
9. Štvrtok	Stanislava	Félix	04:46	20:39
10. Piatok	Margaréta	Margit, Gréta	04:46	20:39
11. Sobota	Dobroslava	Barnabás	04:46	20:40
12. Nedeľa	Turice , Zlatko	Turice , Villő	04:46	20:41
13. Pondelok	Turice , Anton	Turice , Antal, Anett	04:45	20:41
14. Utorok	Vasil	Vazul	04:45	20:42
15. Streda	Vít	Jolán, Vid	04:45	20:42
16. Štvrtok	Blanka, Bianka	Jusztín	04:45	20:43
17. Piatok	Adolf	Laura, Alida	04:45	20:43
18. Sobota	Vratislav	Arnold, Levente	04:45	20:43
19. Nedeľa	Deň otcov , Alfréd	Deň otcov , Gyárfás	04:46	20:44
20. Pondelok	Valéria	Rafael	04:46	20:44
21. Utorok	Alojz	Alajos, Leila	04:46	20:44
22. Streda	Paulína	Paulína	04:46	20:44
23. Štvrtok	Sidónia	Zoltán	04:46	20:45
24. Piatok	Ján	Iván	04:47	20:45
25. Sobota	Olívia, Tadeáš	Vilmos	04:47	20:45
26. Nedeľa	Adriána	János, Pál	04:48	20:45
27. Pondelok	Ladislav, Ladislava	László	04:48	20:45
28. Utorok	Beáta	Levente, Irén	04:48	20:45
29. Streda	Peter, Pavol, Petra	Péter, Pál	04:49	20:44
30. Štvrtok	Melánia	Pál	04:50	20:44

Ondriš Kiszely, Pavle a Dušan Kunovac členovia
Organizácie slovenskej mládeže v Maďarsku.

Júl

Podľa slovenského kalendára		Podľa maďarského kalendára	Slnko	
			Východ	Západ
1. Piatok	Diana	Tihamér, Annamária	04:50	20:44
2. Sobota	Berta	Ottó	04:51	20:44
3. Nedelä	Miloslav	Kornél, Soma	04:51	20:44
4. Pondelok	Prokop	Ulrik	04:52	20:43
5. Utorok	Štátny sviatok, Cyril a Metod	Deň Slovákov v Maďarsku , Emese, Sarolta	04:53	20:43
6. Streda	Patrik, Patrícia	Csaba	04:54	20:42
7. Štvrtok	Oliver	Apollónia	04:54	20:42
8. Piatok	Ivan	Ellák	04:55	20:42
9. Sobota	Lujza	Lukrécia	04:56	20:41
10. Nedelä	Amália	Amália	04:57	20:40
11. Pondelok	Milota	Nóra, Lili	04:58	20:40
12. Utorok	Nina	Izabella, Dalma	04:59	20:39
13. Streda	Margita	Jenő	05:00	20:38
14. Štvrtok	Kamil	Őrs, Stella	05:01	20:38
15. Piatok	Henrich	Henrik, Roland	05:02	20:37
16. Sobota	Drahomír	Valter	05:03	20:36
17. Nedelä	Bohuslav	Endre, Elek	05:04	20:35
18. Pondelok	Kamila	Frigyes	05:05	20:34
19. Utorok	Dušana	Emília	05:06	20:33
20. Streda	Ilja, Eliáš	Illés	05:07	20:32
21. Štvrtok	Daniel	Dániel, Daniella	05:08	20:31
22. Piatok	Magdaléna	Magdolna	05:09	20:30
23. Sobota	Olga	Lenke	05:10	20:29
24. Nedelä	Vladimír	Kinga, Kincso	05:11	20:28
25. Pondelok	Jakub	Kristóf, Jakab	05:13	20:27
26. Utorok	Anna, Hana	Anna, Anikó	05:14	20:26
27. Streda	Božena	Olga, Liliána	05:15	20:25
28. Štvrtok	Krištof	Szabolcs	05:16	20:23
29. Piatok	Marta	Márta, Flóra	05:17	20:22
30. Sobota	Libuša	Judit, Xénia	05:19	20:21
31. Nedelä	Ignác	Oszkár	05:20	20:19

*Komu sa neušli stoličky, tí sledovali javiskový program postojáčky.
V popredí Zuzana Gmóserová a Alžbeta Ančinová.*

August

<i>Podľa slovenského kalendára</i>		<i>Podľa maďarského kalendára</i>	Slnko	
			Východ	Západ
1. Pondelok	Božidara	Boglárka	05:21	20:18
2. Utorok	Gustáv	Lehel	05:22	20:17
3. Streda	Jerguš	Hermína	05:24	20:15
4. Štvrtok	Dominika, Dominik	Domonkos, Dominika	05:25	20:14
5. Piatok	Hortenzia	Krisztina	05:26	20:12
6. Sobota	Jozefína	Bertabettina	05:28	20:11
7. Nedeľa	Štefánia	Ibolya	05:29	20:09
8. Pondelok	Oskar	László	05:30	20:08
9. Utorok	Ľubomíra	Emód	05:32	20:08
10. Streda	Vavrinec	Lőrinc	05:33	20:04
11. Štvrtok	Zuzana	Zsuzsanna, Tiborc	05:34	20:03
12. Piatok	Darina	Klára	05:35	20:01
13. Sobota	Ľubomír	Ipoly	05:37	19:59
14. Nedeľa	Mojmír	Marcell	05:38	19:58
15. Pondelok	Marcela	Mária	05:39	19:56
16. Utorok	Leonard	Ábrahám	05:41	19:54
17. Streda	Milica	Jácint	05:42	19:53
18. Štvrtok	Elena, Helena	Ilona	05:43	19:51
19. Piatok	Lýdia	Huba	05:45	19:49
20. Sobota	Anabela	Sviatok sv. Štefana, István	05:46	19:47
21. Nedeľa	Jana	Sámuel, Hajna	05:47	19:45
22. Pondelok	Tichomír	Menyhért, Mirjam	05:49	19:44
23. Utorok	Filip	Bence	05:50	19:42
24. Streda	Bartolomej	Bertalan	05:51	19:40
25. Štvrtok	Ľudovít	Lajos, Patrícia	05:53	19:38
26. Piatok	Samuel	Izsó	05:54	19:36
27. Sobota	Silvia	Gáspár	05:55	19:34
28. Nedeľa	Augustín	Ágoston	05:57	19:32
29. Pondelok	Výročie SNP, Nikola, Nikolaj	Beatrix, Erna	05:58	19:30
30. Utorok	Ružena	Rózsa	05:59	19:28
31. Streda	Nora	Erika, Bella	06:01	19:26

*Pracovná debata v Slovenskom oblastnom dome v Čabe.
Hajnalka Krajcovicsová a Attila Lészko.*

September

<i>Podľa slovenského kalendára</i>		<i>Podľa maďarského kalendára</i>	Slnko	
			Východ	Západ
1. Štvrtok	Deň ústavy, Drahoslava	Egyed, Egon	06:02	19:24
2. Piatok	Linda, Rebeka	Rebeka, Dorina	06:03	19:22
3. Sobota	Belo	Hilda	06:05	19:20
4. Nedeľa	Rozália	Rozália	06:06	19:18
5. Pondelok	Regina	Viktória, Lőrinc	06:07	19:18
6. Utorok	Alica	Zakariás	06:09	19:14
7. Streda	Marianna	Regina	06:10	19:12
8. Štvrtok	Miriama	Mária, Adrienn	06:11	19:10
9. Piatok	Martina	Ádám	06:13	19:08
10. Sobota	Oleg	Nikolett, Hunor	06:14	19:06
11. Nedeľa	Bystrík	Teodóra	06:15	19:04
12. Pondelok	Mária	Mária	06:17	19:02
13. Utorok	Ctibor	Kornél	06:18	19:00
14. Streda	Ľudomil	Szeréna, Roxána	06:19	18:58
15. Štvrtok	Sedembolestná Panna Mária, Jolana	Enikő, Melitta	06:21	18:56
16. Piatok	Ľudmila	Edit	06:22	18:54
17. Sobota	Olympia	Zsófia	06:23	18:52
18. Nedeľa	Eugénia	Diana	06:25	18:50
19. Pondelok	Konštantín	Vilhelmina	06:28	18:48
20. Utorok	Ľuboslav, Ľuboslava	Friderika	06:27	18:48
21. Streda	Matúš	Máté, Mirella	06:29	18:44
22. Štvrtok	Móric	Móric	06:30	18:42
23. Piatok	Zdenka	Tekla	06:31	18:40
24. Sobota	Ľuboš, Lubor	Gellért, Mercedesz	06:33	18:38
25. Nedeľa	Vladislav	Eufrozina, Kende	06:34	18:35
26. Pondelok	Edita	Jusztina, Pál	06:35	18:34
27. Utorok	Cyprián	Adalbert	06:37	18:32
28. Streda	Václav	Vencel	06:38	18:30
29. Štvrtok	Michal, Michaela	Mihály	06:40	18:28
30. Piatok	Jarolím	Jeromos	06:41	18:26

Mandolinový orchester v Slovenskom Komlóši znovu pracuje.
Na dvoch krajoch Zuzana Lauková, Mária Snejderová.

Október

*Podľa slovenského
kalendára*

*Podľa maďarského
kalendára*

Slnko
Východ | Západ

1. Sobota	Arnold	Malvin	06:42	18:24
2. Nedeľa	Levoslav	Petra	06:44	18:21
3. Pondelok	Stela	Helga	06:45	18:19
4. Utorok	František	Ferenc	06:46	18:17
5. Streda	Viera	Aurél	06:48	18:15
6. Štvrtok	Natália	Brúnó, Renáta	06:49	18:14
7. Piatok	Eliška	Amália	06:51	18:12
8. Sobota	Brigita	Koppány	06:52	18:10
9. Nedeľa	Dionýz	Dénes	06:53	18:08
10. Pondelok	Slavomíra	Gedeon	06:55	18:06
11. Utorok	Valentína	Brigitta	06:56	18:04
12. Streda	Maximilián	Miksa	06:58	18:02
13. Štvrtok	Koloman	Kálmán, Ede	06:59	18:00
14. Piatok	Boris	Helén	07:01	17:58
15. Sobota	Terézia	Teréz	07:02	17:56
16. Nedeľa	Vladimíra	Gál	07:03	17:54
17. Pondelok	Hedviga	Hedvig	07:05	17:52
18. Utorok	Lukáš	Lukács	07:06	17:51
19. Streda	Kristián	Nándor	07:08	17:49
20. Štvrtok	Vendelín	Vendel	07:09	17:47
21. Piatok	Uršula	Orsolya	07:11	17:45
22. Sobota	Sergej	Előd	07:12	17:43
23. Nedeľa	Alojza	Štátny sviatok, Gyöngyi	07:14	17:42
24. Pondelok	Kvetoslava	Salamon	07:15	17:40
25. Utorok	Aurel	Blanka, Bianka	07:17	17:38
26. Streda	Demeter	Dömötör	07:18	17:36
27. Štvrtok	Sabína	Szabina	07:20	17:35
28. Piatok	Deň vzniku samostatného Československa, Dobromila	Simon, Szimonetta	07:21	17:33
29. Sobota	Klára	Nárcisz	07:23	17:31
30. Nedeľa	Šimon, Simona	Alfonz	06:24	16:30
31. Pondelok	Aurélia	Farkas	06:26	16:28

Prehliadka Békešskej Čaby kočami.
Priatelia z Nadlaku a Michal Lászik.

November

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Utorok	Sviatok všetkých svätých, Denis, Denisa	Sviatok všetkých svätých, Marianna	06:27	16:28
2. Streda	Pamiatka zosnulých	Pamiatka zosnulých, Achilles	06:29	16:25
3. Štvrtok	Hubert	Győző	06:30	16:23
4. Piatok	Karol	Károly	06:32	16:22
5. Sobota	Imrich	Imre	06:33	16:21
6. Nedela	Renáta	Lénárd	06:35	16:19
7. Pondelok	René	Rezső	06:36	16:18
8. Utorok	Bohumír	Zsombor	06:38	16:16
9. Streda	Teodor	Tivadar	06:39	16:15
10. Štvrtok	Tibor	Réka	06:41	16:14
11. Piatok	Martin, Maroš	Márton	06:42	16:12
12. Sobota	Svätopluk	Jónás, Renátó	06:44	16:11
13. Nedela	Stanislav	Szilvia	06:45	16:10
14. Pondelok	Irma	Aliz	06:47	16:09
15. Utorok	Leopold	Albert, Lipót	06:48	16:08
16. Streda	Agnesa	Ödön	06:50	16:06
17. Štvrtok	Štátny sviatok, Klaudia	Hortenzia, Gergő	06:51	16:05
18. Piatok	Eugen	Jenő	06:53	16:04
19. Sobota	Alžbeta	Erzsébet	06:54	16:03
20. Nedela	Félix	Jolán	06:55	16:02
21. Pondelok	Elvira	Olivér	06:57	16:01
22. Utorok	Cecília	Cecília	06:58	16:01
23. Streda	Klement	Kelemen, Klementína	07:00	16:00
24. Štvrtok	Emília	Emma	07:01	15:59
25. Piatok	Katarína	Katalin	07:02	15:58
26. Sobota	Kornel	Virág	07:04	15:57
27. Nedela	Milan	Virgil	07:05	15:57
28. Pondelok	Henrieta	Stefánia	07:06	15:58
29. Utorok	Vratko	Taksony	07:08	15:56
30. Streda	Ondrej, Andrej	András, Andor	07:09	15:55

Na priehladke sarvaškého arboréta. Anna Ištvanová

December

<i>Podľa slovenského kalendára</i>		<i>Podľa maďarského kalendára</i>	Slnko	
			Východ	Západ
1. Štvrtok	Edmund	Elza	07:10	15:55
2. Piatok	Bibiána	Melinda, Vivien	07:11	15:54
3. Sobota	Oldrich	Ferenc, Olivia	07:12	15:54
4. Nedelá	Barbora	Borbála, Barbara	07:14	15:53
5. Pondelok	Oto	Vilma	07:15	15:53
6. Utorok	Mikuláš	Miklós	07:16	15:53
7. Streda	Ambróz	Ambrus	07:17	15:53
8. Štvrtok	Marína	Mária	07:18	15:52
9. Piatok	Izabela	Natália	07:19	15:52
10. Sobota	Radúz	Judit	07:20	15:52
11. Nedelá	Hilda	Árpád	07:21	15:52
12. Pondelok	Otilia	Gabriella	07:22	15:52
13. Utorok	Lucia	Luca, Otilia	07:23	15:52
14. Streda	Branislava, Bronislava	Szilárda	07:23	15:52
15. Štvrtok	Ivica	Valér	07:24	15:53
16. Piatok	Albína	Etelka, Aletta	07:25	15:53
17. Sobota	Kornélia	Lázár, Olimpia	07:26	15:53
18. Nedelá	Sláva	Deň menšín , Augustza	07:26	15:53
19. Pondelok	Judita	Viola	07:27	15:54
20. Utorok	Dagmara	Teofil	07:28	15:54
21. Streda	Bohdan	Tamás	07:28	15:55
22. Štvrtok	Adela	Zénó	07:29	15:55
23. Piatok	Nadežda	Viktória	07:29	15:56
24. Sobota	Štedrý deň , Adam a Eva	Štedrý deň , Ádám a Éva	07:29	15:56
25. Nedelá	1. sviatok vianočný	1. sv. vianočný , Eugénia	07:30	15:57
26. Pondelok	2. sviatok vianočný , Štefan	2. sv. vianočný , István	07:30	15:58
27. Utorok	Filoména	János	07:30	15:58
28. Streda	Ivana, Ivona	Kamilla	07:31	15:50
29. Štvrtok	Milada	Tamás, Tamara	07:31	16:00
30. Piatok	Dávid	Dávid	07:31	16:01
31. Sobota	Silvester	Szilveszter	07:31	16:02

Citaristky súboru Boleráz Anikó Felegyiová a Tímea Tejesová

Tünde Tušková

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku oslavoval svoje dvadsiate narodeniny v Martine

Súčasní a externí vedeckí pracovníci Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku začiatkom októbra sme zavítali do Martina, kde nás privítala Slovenská národná knižnica a Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Zámerom našej dlhej cesty bolo slávnostné podujatie pri príležitosti dvadsiateho výročia založenia ústavu. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku bol založený v roku 1990 ako vedecká inštitúcia s podporou maďarskej vlády. V zakladajúcej listine sa uvádza, že jeho vedeckým programom je výlučne výskum Slovákov v Maďarsku. Od roku 2001 funguje ako inštitúcia Celoštátnej slovenskej samosprávy. Zameriava sa na výskum v oblasti etnológie, jazykovedy, histórie, literatúry.

Predpoludňajší slávnostný seminár v Martine otvoril zástupca generálneho riaditeľa Slovenskej národnej knižnice Milan Rakús, po ňom sa ujala slova Ľubica Bartalská z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Vo svojom prejave predstavila náš spoločenskovedný ústav a vyzdvihla naše prvenstvo: „Každá slovenská komunita vo svete má svoje priority pri prezentovaní svojej kultúry vo svojich domovských krajinách. Ich zameranie závisí od možností kultúrnej sebarealizácie, intelektuálneho zázemia i tradície. Zatiaľ čo v Srbsku jednou z prioritných oblastí je literatúra, ktorú prezentuje široká škála významných básnikov a spisovateľov v minulosti i v súčasnosti, Slováci v Maďarsku si za posledných dvadsať rokov vybudovali prvenstvo v oblasti výskumu svojej minulosti so zameraním nielen na históriu a etnológiu, ale aj pedagogiku, kultúrnu antropológiu, sociolingvistiku. Vďačíme za to erudovanému tímu vedeckých pracovníkov, ktorí sa zameriavali na vedecko-výskumné projekty už aj pred založením ústavu a ktorí s víziou pokračovať v tejto oblasti iniciovali vznik výskumného ústavu.“

O činnosti ústavu hovorila Magdaléna Paříková z FFUK v Bratislave. Účastníkom sa prihovorila aj vtedajšia riaditeľka ústavu Alžbeta Uhrinová-Hornoková, novovymenovaná riaditeľka Anna Kováčová a prvá riaditeľka ústavu Anna Divičanová.

Našu najnovšiu publikáciu, v poradí štyridsiatu siedmu, s názvom 20 rokov Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku predstavil Matej Šipický, predseda vedeckej rady VÚSM. V knihe dvadsaťročnú činnosť ústavu zhrnula Alžbeta Uhrinová-Hornoková, špeciálny historický a kultúrnohistorický program predstavila Anna Kováčová a o lingvistikých výskumoch a výchovno-vzdelávacej činnosti písala vedecká tajomníčka Tünde Tušková.

V popoludňajších hodinách sa konalo otvorenie výstavy 20 rokov činnosti Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, ktorú svojím prejavom otvoril predseda Celoštátnej slovenskej samosprávy, Ján Fuzík. Symbolických dvadsať panelov predstavuje zakladateľov a pracovníkov ústavu, vedeckú radu, konferencie, prezentácie, národopisné tábory, súťaže a prednášky.

Koncom nášho pobytu sme navštívili Múzeum slovenskej dediny v Jahodníckych hájoch a stálu expozíciu v Slovenskom národnom literárnom múzeu. Našu odbornú exkurziu hodnotíme ako veľmi užitočnú a tešíme sa, že naše pôvodné, skôr bibliografické kontakty, prerastajú do spoločných programov v širších súvislostiach. O tom svedčia aj nasledujúce fotky.

(Békešská Čaba - Segedín)

*Spolupracovníci Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku:
Zuzana Kunovacová, Anna Kováčová, Tünde Tušková,
Magdaléna Laczová a Alžbeta Uhrinová-Hornoková*

Karol Wlachovský
**Záverečný akord kukučínovského a
miksáthovského roku (z ľudových č. 52)**

Minuloročné najvýznamnejšie slovenské a maďarské literárne výročia Martina Kukučina (nar. 17. 5. 1860) a Kálmána Mikszátha (zomrel 30. 5. 1910) dátumom síce pripadli na mesiac máj, ale záverečné podujatia v slovenskom aj maďarskom literárnom a kultúrnom prostredí sa uskutočnili na sklonku uplynulého roka, a to symbolicky striedavo v Komárne, resp. v Budapešti a v Segedíne. Obidve literárne výročia mali náležitú odozvu v literárnom živote obidvoch susedných krajín s presahom poučení do budúcnosti, keďže oživilí záujem o tvorbu oboch autorov.

Garantom záverečnej spomienky na Martina Kukučina v Budapešti a v Segedíne popri Katedre slovenského jazyka a literatúry PFGyJ Segedínskej univerzity bol Slovenský inštitút v Budapešti. Obidva programy boli spojené s premietaním digitalizovaného televízneho filmu Martina Ťapáka Rysavá jalovica z roku 1970 s Jozefom Krónerom v hlavnej úlohe Adama Krta. V Budapešti (16. 11. 2010) pred hľadiskom prekvapujúco zaplneným slovákisticky orientovanou študujúcou mládežou (slovenské gymnázium, ELTE, FFKU v Pilíškej Čabe) prednášali literárni historici Csaba Gy. Kiss a Karol Wlachovský, v Segedíne (18. 11. 2010) najstarší poslucháči Katedry slovenského jazyka a literatúry PFGyJ Segedínskej univerzity Peter Pecsényi a Ákos Tarkó so svojím učiteľom Karolom Wlachovským. Skrátenej a upravený text jeho prednášky uverejňujeme ako záverečný sumarizujúci akord kukučínovského a miksáthovského roku 2010.

T.T.

MK (*150) – KM (+100)

Za iniciálami v titulku sa skrývajú dvaja veľikáni slovenskej a maďarskej literatúry Martin Kukučín (15. 5. 1860, Jasenová – 21. 5. 1928, Lipik, Chorvátsko) a Kálmán Mikszáth (16. 1. 1847, Sklabiná – 30. 5. 1910, Budapešť). Sú to neodmysliteľné osobnosti, súbežné zakladateľské zjavy modernej slovenskej a maďarskej prózy. Oba síce prišli na svet, detstvo prežili a dospeli v spoločnom stredoeurópskom štátnom útvare (po slovensky) nazývanom Uhorsko, ale podmienky ich literárneho vývinu boli výrazne odlišné. Tak ako nie je náhoda, že Martin Kukučín podstatnú a najvýznamnejšiu časť svojho literárneho diela napísal mimo rodných končín, rovnako nie je náhoda, že zrejme aj sotva vedeli o sebe. Aspoň k takému záveru možno dospieť po prečítaní

zachovaných a dostupných písomných prejavov obidvoch autorov. Je to celkom pochopiteľné, veď napokon aj ich životné cesty boli odchodné a výrazne rozdielne. Celkom stručne by sme mohli povedať, že pokým smerovanie Mikszáthovej cesty bolo dostredivé (centripetálne) a zo zmiešaného slovensko-maďarského novohradského prostredia viedlo priamo do stredu uhorského, presnejšie maďarského centra politického a spoločenského života, zatiaľ Martin Kukučín odstredivo (centrifugálne) smeroval z rodnej Oravy cez kultúrnu a spoločenskú Prahu k Adriatickému moru, ba až do zámoria (Južná Amerika). Prítom u Martina Kukučina nemôžeme predpokladať ani jazykové prekážky. V rodnom kraji sa socializoval v materinskom jazyku, „tri prvé gymnaziálne triedy absolvoval na slovenskom gymnáziu v Revúcej, polovicu zo štvrtej triedy v Martine a koniec na evanjelickom nižšom gymnáziu v B. Bystrici, kde už vyučovací rečou bola maďarčina, jednako nie tieto učilištia boli mu rozhodujúcou školou slovenčiny. Takou školou nebola mu ani trojtriedna maďarská učiteľská preparandia v Kláštore pod Znievom, kde sa ešte dve hodiny týždenne vyučovala aj slovenčina.“¹ K popisu štúdií Martina Kukučina z pera akademika A. Mráza treba dodať, že nakoniec zmaturoval roku 1885 v Šoproni, kde sa zasa len mohol zdokonaľiť v maďarčine. Potom na jeseň toho istého roku sa zapísal na lekársku fakultu v Prahe. V pražskom prostredí akiste pod vplyvom priateľa Dušana Makovického čítal aj po rusky L. N. Tolstého a roku 1890 preložil z ruštiny N. V. Gogoľov Plášť. Inak tento klasik bol jeho najobľúbenejším ruským autorom, zrejme pod očarujúcim dojmom inscenácie Revízora v pražskom Národnom divadle.

Keď Martin Kukučín maturoval (1885), mal už za sebou prvé úspešné literárne práce v Národných novinách (1883), lenže Kálmán Mikszáth vtedy už bol všeobecne uznávaným maďarským prozaikom a publicistom, keď rýchlo po sebe vydal dve knihy dlhších a kratších próz so slovenskými, resp. plaveckými motívmi a postavami (Slovenskí rodáci, 1881; Dobří Plavci, 1882). Ak by teda Martin Kukučín bol chcel, mohol si prečítať nové „slovenské“ poviedky Kálmána Mikszátha v maďarskom origináli. Zrejme sa tak nestalo, aspoň to nedokladá nijaká hodnoverná stopa, pričom na dohadoch stavať nemožno, lebo navyše Kukučínovo ponímanie prózy neodzrkadľuje nijaký bezprostredný Mikszáthov vplyv. Na druhej strane Kálmán Mikszáth bol už takmer štvrť storočia mŕtvý, keď roku 1934 v Bratislave vyšiel Kukučínov najvýznamnejší román Dom v stráni (na podnet Rezsőa Szalatnaiho pod názvom Pretúr-ház).² (Novší maďarský preklad už vyšiel pod názvom zhodným s originálom: Ház a hegyoldalón.) Pozitívna recenzia o tomto preklade potom vyšla roku 1936 v Nyugate (autor Kálmán Pongrácz). Prekladateľ Štefan Farkaš však už predtým korešpondoval s M. Kukučínom, keď po návrate z Južnej Ameriky pobýval v Lipiku, a preložil mu do maďarčiny aj viac poviedok, (1927).

Z uvedeného krátkeho exkurzu vyplýva, že v súvislosti s Martinom Kukučinom a Kálmánom Mikszáthom treba s istotou vylúčiť akékoľvek kontaktné vzťahy a možno hovoriť len o typologických, ba ešte presnejšie, o paralelných, súbežných vzťahoch a podobnostiach. Tie však v nejednom prípade pramenia z mimoliterárnych okolností: z vidieckeho pôvodu obidvoch autorov a z ich sprievodných mentálnych vlastností. Nie sú určujúce v hodnotovom systéme umeleckého slovesného prejavu obidvoch autorov.

Pre obidvoch prozaikov bol rozhodujúci zažitý detský svet v rodnom kraji. Je to pre oboch taký fundament, z ktorého mohli čerpať po celý život. A tu máme poruke hneď prvú paralelu: Martin Kukučín napísal svoje najlepšie prózy zo života slovenskej dediny v Prahe, Kálmán Mikszáth najvydarenejšie texty o svojich novohradských rodákoch napísal obdobne ďaleko od rodného Novohradu počas pobytu v Segedíne na Dolnej zemi. Pritom obaja autori subjektívne, spomienkové zážitky objektivizovali, prirodzene, značne rozdielnym spôsobom. Je viac ako pravdepodobné, že s detským zážitkovým svetom bezprostredne súvisí aj absencia momentov nacionálnych roztržiek a zápasov v diele jedného aj druhého autora, hoci to isté nemožno povedať o dobe, v ktorej žili. Ale tak ako sa M. Kukučín s tým nestretol v rodnej Jasenovej na Orave, ani K. Mikszáth nezažil niečo také v národnostne zmiešanej slovensko-maďarskej Sklabinej. V tom čase predsa jazyk ešte ani nerozlišoval, ani nerozdeľoval ľudí, ktorí žili v uzavretom dedinskom prostredí. Pravda, Kálmán Mikszáth v jazyku svojich „slovenských“ próz uplatňoval etnický (maďarsko-slovenský) bilingvizmus, zatiaľ čo Martin Kukučín ho v prózach zo slovenského prostredia vylučoval, hoci jazykovo bol nepochybne lepšie disponovaný ako Kálmán Mikszáth. Je to celkom prirodzené, lebo v prípade Martina Kukučina ide o homogénny slovenský etnický svet, a navyše by to znamenalo porušenie základnej koncepcie kukučínovskej prózy (osobitne z prvého tvorivého obdobia (1883-1993) pred odchodom do Seliec na ostrove Brač.

Martin Kukučín i Kálmán Mikszáth písali prózu v zásade na platforme literárneho realizmu. Obaja si zakladali na vierohodnosti a pravdivosti rozprávania. Ale tu už nepostupovali zhodne, lebo obaja mali pred očami, vychádzali a uprednostňovali niečo iné. Lapidárne by sme mohli charakterizovať Kálmána Mikszátha ako vyslovene naratívneho prozaika, ktorý stavia na rozprávačskom štýle, a Martina Kukučina skôr ako diskurzívneho prozaika, ktorý postupuje racionálne a jeho literárny jazyk a štýl cieľavedome odzrkadľuje proces myslenia súvekeho dedinského človeka. Z dnešného pohľadu Martin Kukučín už vtedy klopal na dvere jazykovej kognície (poznávania prostredníctvom jazyka a reči). Inými slovami: kým Kálmán Mikszáth si zakladá na vyzrávanej fabule (akademik Mihály Szegedy-Maszák vtipne pozname-

nal, že „písal ústami“), na kompozícii príbehu (najmä v poviedkach a novelách, menej už v románoch), na tvorbe, v danom prípade na vyzroprávaní fiktívneho, ale hodnoverného obrazu skutočnosti, zatiaľ próza Martina Kukučína je hovorom, jazykovým prejavom myslenia. Sám o tom roku 1923 písal takto: „(...)čo som sa naučil písať, myslím, že som pochytil z úst samého ľudu. Pozoroval som pilne, ako hovorí a vyjadruje svoje myšlienky. Zbadal som, že vysloví jednoducho a krátko, čo chce povedať, pritom zrozumiteľne a ak môže názorne. Padlo mi vtedy do očí, že jeho výraz kryje presne myšlienka.“³

Nad jazykom Martina Kukučína sa podnetne zamýšľali mnohí slovenskí literárni vedci a jazykovedci. (Azda najpodnetnejšie a najplatnejšie Oskár Čepan a Eugen Pauliny.) Podľa Eugena Paulinyho najprírodzenejším prejavom ľudského hovoru a či prehovoru (inými slovami: komunikácie) je dialóg. Je to forma, akou sa človek (ľud) žil a stýkal. A dialogická reč je takým základom Kukučínovho jazyka, že jej dikciu uplatňuje aj v nediologických pasážach svojich textov (napr. aj v jednej z najznámejších dlhších poviedok, v Rysavej jalovici, v maďarskom preklade Istvána Hubika pod názvom A cifra üsző). Z toho priamo vyplýva aj povaha jeho humoru. Je skôr výrazom myslenia vidieckeho človeka ako navodenej situácie. Ten druhý typ humoru je zasa príznačnejší pre Kálmána Mikszátha a podporujú ho aj kompozičné prvky, anekdotický, aforistický a gnómický spôsob vyjadrovania, dynamizovanie a oživovanie textu. Dynamickosť prózy Martina Kukučína je daná základnými vlastnosťami dialogického prehovoru, rozhovoru, a to aj v monologických pasážach.

Martin Kukučín a Kálmán Mikszáth zhodne nemali problémy so svojimi etnickými identitami. Martin Kukučín napriek dobrej jazykovej vybavenosti sa cítil Slovákom, literárne tvoril zásadne po slovensky (resp. vlastným kryptografickým písmom, ktorý dešifroval Ladislav Lorenc).⁴ Kálmán Mikszáth sa pokladal za „veľkého Plavca“ (čiže Maďara) a tým vlastne dal vyšší kultúrny štatút celej maďarskej etnickej skupine Plavcov.

Kálmán Mikszáth sa v peštianskom byte ukladal zakaždým spať v nádeji, že v spánku sa preniesie do rodného Novohradu. Vždy bol skôr vidiečanom ako mešťanom. Ale osobná „rozpoltenosť“ nebola neznáma ani Martinovi Kukučínovi. V troch zväzkoch čít z ciest po Patagónii,⁵ ktoré si slovenský čitateľ na vlastnú škodu dodnes potrebné neosvojil, nedoceníl a neoceníl, zapísal viac poučné ako zaujímavé: „A život v meste ľuďom-dedinčanom stane sa neznesiteľným. Prv alebo pozdejšie nadíde ich neodolateľná túžba za svojimi obyčajmi: pokochať sa trochu v Božej prírode, vidieť pred sebou nivy a role, lesy a duby, kvieťa a trávu, stromy a chrastie, statok a hydinu, ba i tie ošpané, a čo sú i nie najčistejšie. To je vrodené: užij, keď už nie čo iného, aspoň voľného výhľadu, čo ti nezahradia domy a komí-

ny.“ Martin Kukučín teda nielen počúval reč ľudu, z ktorého vyšiel a ku ktorému sa hlásil, ale vždy mal aj otvorené oči.

Spomienkový rok Kálmán Mikszátha v Maďarsku zaiste prispel k tomu, že sa tento klasik nevzdialil súčasnému maďarskému čitateľovi. Predsa dostáva do rúk nový výber z jeho diela v 22 zväzkoch. Na Slovensku v jubilejnom roku Martina Kukučina sa nič podobné nestalo. (Výber z próz Martina Kukučina, ktorý premyslene zostavil Ján Gbúr, je viac ako skromná náhradka.)⁶ Inak treba vziať na vedomie, že tento slovenský klasik sa pozvoľna vzdďaľuje slovenským čitateľom spolu so značne rýchlejšim vývinom súčasnej hovorovej slovenčiny. Že by aj naňho čakal podobný údel ako na jeho staršieho oravského rodáka P. O. Hviezdoslava a bude prístupný len filologicky vzdelanému záujemcovi, ktorý ešte číta knihy?

(Budapest)

Mikszáth Kálmán

Martin Kukučín

1 Mráz, Andrej: Miesto Martina Kukučina vo vývine slovenskej literatúry. In: Martin Kukučín v kritike a spomienkach, SVKL, Bratislava 1957, s. 29.

2 Farkaš, Štefan: Marin Kukučín po prvý raz v maďarčine. In: tamže, s. 797-798.

3 Pôvodne v ankete o reči a štýle z roku 1923: Střední škola. Pedagog. část. Věst. čes. profesoru, XXX, seš. 11. Zhodne citujú A. Mráz aj Oskár Čepan. In: tamže, ss. 29 a 97.

4 Lorenc, Ladislav: Nad Kukučínovými kryptografickými zápismi. In: tamže, s. 424-427.

5 *Sobrané spisy Martina Kukučina. Črty z ciest. Prehádzka po Patagónii*, I-III. Vyd. Matica slovenská, Turčiansky sv. Martin, 1931-32. 1. zv., s. 8.

6 Kukučín, Martin: *Dom v stráni a iné prózy*. Výber zostavil, komentár, vysvetlivky, kalendárium života a diela a doslov napísal Ján Gbúr. Knížnica slovenskej literatúry, zv. 27. Vydali Kalligram a Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava 2009.

Ivan Kadlečík
Vzdanie vďaky doktorovi Bencúrovi

Pred stopäťdesiatimi rokmi sa v Jasenovej narodil Matej Bencúr. Pod týmto menom ako láskavý a múdry lekár a pod menom Martin Kukučín ako vynikajúci spisovateľ pomáhal ľuďom žiť. Dnes sa mu za to aspoň skromne chcem poďakovať, lebo vraj nevďak vládne svetom.

Je to skľučujúce, píše mi v októbri pred dvadsiatimi rokmi Milan Rúfus o maliarovi a svetoznámom grafikovi Kolomanovi Sokolovi: „Do písmenka sa po druhej vojne zopakovalo s ním to, čo sa stalo po prvej vojne s Kukučínom. Kukučín v oslobodenom Slovensku nemohol dostať ordináciu a o štvrté storočia Sokol v oslobodenej Bratislave nedostal byť. V Bratislave, ktorú museli opustiť tisícky režimových prominentov a Nemcov. Lenže do bytov po nich sa hrnuli pseudopartizáni. Život je nepoučiteľný, Slovák v ňom dvojnásobne nie.“

Jedna z Kukučínových psychologicky a eticky brilantných próz sa volá *Neprebudený* a je na mieste spýtať sa: kto je tu vlastne neprebudený? Dnes by sme povedali, že mu preplo, zadrbalo, že je pribrzdený, pripečený, spomalený pako a podobne. Jazyk vie všetko. Iba nie je isté a jednoznačné, či Kukučínov Ondráš Machuľa je práve ten najviac prihorený a či takí nie sme aj my v prítomnej spoločnosti.

Ondráš je dedinský mrzák a hlupáček, ak nie blázon. To prvé je nesporné: navonok vyzeral naozaj odpudzujúco. Ale jeho ďalšie, vnútorné vlastnosti a schopnosti nie sú už také jednoznačné, skôr naopak. Je to len všeobecná mienka prízemného a priemerného, veľmi nivelizovaného okolia, ktoré nie je schopné ho pochopiť, lebo nemá na to potrebné danosti, dobrú vôľu ani čas.

Práveže tento pastier husí má čosi navyše, čo ho odlišuje a stavia vyššie, aj keď tento rozdiel, toto viac sa zdanlivo javí ako menej. Invalidné, nedostatočné je vlastne necitlivé spoločenstvo, v ktorom on žije, a teda obrátený svet ho ani nemôže hodnotiť kladne.

Pribrzdený Ondráš a dedina, v ktorej žije, predstavujú - aj keď vo veľmi nerozvinutej polohe - modelovú situáciu citlivého, tvorivého, čestného a hlbšieho človeka v povrchnom svete mamony, funkčnosti a hodnotenia vecí a javov podľa ich predajnej užitočnosti bez ohľadu na človeka. Je teda spravodlivá povinnosť zastať sa blížneho, brániť jeho ľudskú dôstojnosť, jeho do handár oblečenú dušu. Ušľachtilý, čistý charakter, duch, sa príliš spoľahol sám na seba, na svoju vnútornú hodnotu, keď sa vtelil do neduživého vonkajšieho vzťahu. Lebo kto má odvahu bádať pod hladinou?

Neprebudený žil vo svojom svete bez klamstva a pretvárk. Nerozlišoval sen od skutočnosti, lebo to presne dokážu len tí, čo nikdy nevlastnili sny a nepočuli lásku. Robil, hoci aj nezmyselne, to, čím bol poverený - až do konca. Čo ostáva, je mlčanie a láska.

Čítajte viac: <http://komentare.sme.sk/c/5588977/vzdanie-vdaky-doktorovi-bencurovi.html#ixzz12QDJakTZ>

(Slovensko)

M. Kukučín: Neprebudený - úryvok

Na zemi leží Ondráš Machuľa, husár lenovský. Nie že by bol zabitý alebo ranený — vyvaľuje sa po pasienku, lebo nemá roboty. Telo jeho mŕtva hmota, znak života prezradzujú len nohy, postavené v krosná — svojim občasným lúpaním sa. Nedbá ani na muchy, ktoré naň bezočivo dotierajú a po tvári sa pasú. Tak dobre mu je odpočinúť si v dusnom úpeku: nevstal by ani za pol Lenovca, aby pretrhol svoje pohodlie. Užíva ho nie nepovedome, ale s lakotou, dychtivosťou. Pred zažmúrenými očami utvorí sa najprv malý, čierny bod, ktorý rastie, nabýva farieb, rozširuje sa na všetky strany. No jeden pohyb oka stačí, aby rozohnal prelud, ktorý hneď začne znova a stratí sa — Ondráš sníva. Kto by mu nezávidel? Nestará sa o ženu, o deti, o statok, o dom, o gazdovstvo — o nič. Tak mu je ako v raji.

...

Ondráš Machuľa je veru biedny tvor boží. Kto len pozrie naň, musí ho poľutovať. Ako by Stvoriteľ chcel vzbudiť v ľuďoch obdiv, zasypúc ho všetkými nedostatkami. Hlava veľká, krytá ostrými vlasmi, ktoré svojou nepoddajnosťou ponášajú sa na zvieraciu srst'. Celo nízke, oči neobyčajne malé, lícne kosti vypuklé, nos rozpláštený na kabáč a ústa široké. Postava malá, nevyvinutá, shrbená. Keď kráča, ruky mu vopred celembajú, ako cepy — celý človek málo ponáša sa na človeka. Ľudia s útrpnosťou hľadia naň a s istou šetrnosťou chovajú sa oproti nemu, ako malému, slabému dieťaťu. Len on sám nepokladá sa za mrzáka, spokojný je sám so sebou, nikdy nezareptal proti svojmu osudu a biede. Ba zdá sa, že sám seba pokladá za pekného, lebo často zastane na brehu močidla a márnivo prizerá sa do nečistej hladiny jeho. Vкус má, zná rozoznať pekné od mrzkého — no o svojej osobe predpokato súdi. Nuž, je človek.

Alžbeta Račková **Áchim a Komlóšania**

V tomto roku si pripomenieme 100. výročie úmrtia vodcu agrárno-socialistického hnutia v Uhorsku, najradikálnejšieho uhorského politika svojej doby, Slováka Ondreja Likera Áchima. Založil a viedol Nezavislú socialistickú sedliacku stranu Uhorska (neskôr Sedliacku stranu Uhorska), niekoľkokrát bol zvolený za poslanca Uhorského snemu. K jeho menu sa viaže aj založenie Spolku maloroľníkov, poľnohospodárov a nádenníkov, zjazd ktorého sa konal r. 1908 v Békešskej Čabe.

Program strany, ktorú vyhlásil Áchim 18. marca 1906, mal schváliť snem. Prvé zakladajúce zhromaždenie Nezavislej socialistickej sedliackej strany Uhorska sa konalo 12. apríla v Slovenskom Komlóši. Prevažná časť obyvateľstva obce stála vtedy na strane vedúcej sily vládnej koalície Strany nezávislosti. Rozčarované obyvateľstvo na čele s obecným richtárom sa v ten deň rozhodlo pridať sa k Sedliackej strane. Áchim prišiel do Komlóša v sprievode dvesto čabianskych stúpcov, kde ho spolu so sedliakmi zo susedných obcí čakal niekoľkotisícový dav.

Zhromaždenie vo funkcii predsedajúceho otvoril obecný richtár Michal Lehoczky. Po ňom sa ujal slova Áchim, ktorý v približne jeden a pol hodinovom prejave načrtnul program strany. Na konci svojho prejavu položil otázku, či zhromaždenie ľudu prijíma program a či sa pripojí k Sedliackej strane. Odpoveď bola kladná a predsedajúci obecný richtár vyhlásil uznesenie ľudového zhromaždenia: ľud Slovenského Komlóša vstúpil do Sedliackej strany. Na tomto zhromaždení oznámil tajomník strany, že na Turíce sa v Békešskej Čabe uskutoční snem Sedliackej strany. Zahlásil aj to, že program strany bude rozširovaný v 50 000 exemplároch v maďarskom, rumunskom a slovenskom jazyku.

Na „turíčnom“ zjazde sedliackej strany sa 8. a 9. júna 1908 v Békešskej Čabe zúčastnilo 607 predstaviteľov roľníkov zo 403 obcí, z toho desiatky boli obývané Slovákmí.

Na tomto významnom snemovaní sa zúčastnil aj poslanec Milan Hodža, s ktorým bol O. Áchim v častom styku. Milan Hodža vystúpil na tomto zjazde s prejavom po slovensky, čím si získal veľkú priazeň medzi dolnozemskými Slovákmí. Ako prvá pricestovala na snem početná delegácia zo Slovenského Komlóša. Áchim otvoril snem sugestívnym prejavom, v ktorom žiadal pre ľud „právo a chlieb“ a vyzval k zomknutiu síl bez rozdielu na náboženstvo a národnosť, „s Rumunmi, Slovákmí, Nemcami, Židmi a každým, ktorého mocní takisto potláčajú, takisto zbavujú všetkých práv, ako

nás, sedliakov“ (József Domokos: Áchim L. András, 1971). Druhým v rade rečníkov bol Štefan Franciszty, ktorý z poverenia komlóšských roľníkov a nádenníkov predniesol svoj prejav po slovensky.

Napriek neskorším neúspechom Komlóšania vytrvali pri Áchimovi a jeho bojovný duch a pamiatku zachovali aj po jeho tragickej smrti.

Použitá literatúra: Dejiny Slovenského Komlóša, 1996

(Slovenský Komlóš - Budapešť)

Ondrej Liker Áchim na ľudovom zhromaždení

Ľubomíra Rollová
Významné okružle narodeniny

Michal Hovorka sa narodil v Slovenskom Komlóši 26. septembra 1910. Pochádzal z jednoduchej slovenskej rodiny. Chodil do evanjelickej školy, kde ho učil pán učiteľ Adamkovič, ktorého často spomínal. Po skončení školy sa chcel vyučiť za mäsiara, ale rodinné pomery mu to nedovolili. Musel pomáhať doma, na poli, a tak odchádza zo školy.

V mladosti rád hrával futbal, chodil pomáhať do evanjelického kostola. Často spomínal na vojnu, keď bol zajatý na ruskom fronte. Po vojne začal pracovať v družstve. Bol ženatý s Annou Matajszovou, spolu mali dve dcéry Annu a Alžbetu, ktoré ho dodnes opatrujú. Z tohto manželstva pochádza 6 vnukov, 10 pravnukov a jeden pra-pravnuk.

Do dôchodku išiel ako 65-ročný. Ešte donedávna sa rád porozprával o každodennom živote. Ako 92-ročného ho operovali na slepé črevo a žľazník. Sily ho pomaly opúšťajú, nohy nevládzu chodiť. Dnešný svet už nevníma. Keď som sa ho spýtala na recept dlhovekosti, odpovedal krátko: „Nikdy som nefajčil, rád som pracoval a najviac zo všetkého som ľúbil svoju manželku.“ V nedeľu 26. 9. 2010 sa dožil nádherných 100 rokov, ktoré oslávil v kruhu najbližšej rodiny. K tomuto významnému jubileu mu prajeme všetko len to najlepšie.

(Bratislava - Slovenský Komlós)

Michal Hovorka na svojich stých narodeninách v kruhu svojej rodiny

Pavol Kovács
Samuel Tešedík starší

Predmetom dnešného stretnutia je Samuel Tešedík starší, na ktorého spomíname, lebo sa narodil pred tristo rokmi. Aby ste aj vy lepšie pochopili o čom budem rozprávať, prestieram aj osnovu, že si prednášku delím na štyri časti:

1. úvod,
2. príchod Tešedíkov na Čabu,
3. pôvod jeho,
4. jeho práca na Čabe.

1. Úvod

Na úvod zato musím niečo povedať, lebo to predpokladá to všetko, čo nútilo Tešedíka pracovať. To on nie na vtedajšej vysokej škole počul, ale tu skúsil, že čo je potrebné.

300 rokov, to je podľa letopočtu 1710. A Čabu kedy začali obsadzovať? 1718-tom, teda o osem rokov pozdejšie. Čaba bola mladšia, ako Tešedík. Ale napriek tomu už o dva roky dostala samosprávu, zriadenie obecného úradu, obecnú pečať. Ale nie zato, aby sa už poriadne mohla spravovať. Ani stolica nemala ešte dostatočnú správu, lebo aj ľudí bolo ešte málo, ale ani vtedajší hlavný župan nebol tu, býval vo Viedni v Rakúsku, ani nikdy nebol v Čabe Ani Harruckern nebol ešte právny majiteľom, ešte nemal domorodnosť, len o tri roky 1723-tom ho uvádzali, inštalovali do majetku. A hlavným županom sa len 1732-om stál, keď ten predošlý Löwenburg zomrel. Ale Harruckern mal tu jedného úradníka Mikuláša Turóczyho, ktorý zastával pánstvo, a bol naštastia aj on evanjelikom.

Tak sa tí ľudia čo tu boli na Čabe, spravovali ako sa vedeli.

A sa veľací aj premávali. Ved ešte nemali tu korene, ved ešte nemal každý pôdu, zem, nemali s čím obrábať zem, a aj zem bola močaristá, zarastená, neplodná. A ak im volačo dovolili, ak aj dostáli podľa vtedajšieho zvyku 2 roky odslobodenia od dane, tak o dva roky niektorí šli ďalej, kde tiež nemuseli platiť daň za 2 roky.

Učení ľudia, alebo ako-tak učení veľmej málo boli. Knazi, učitelia, ale tí nemali výkonnú moc, dovolenie na exekúciu, najviac len duchovnú moc. A keď ľudia vtedy pobožní boli, a to vedeli že právo jestvuje, tak ešte na kňaza ako tak počúvali, ak ten bol dosť silný a vedomý. A keď ľudstvo bolo skoro čisto evanjelické, tak evanjelickí kňazi mohli ešte najviac pomáhať, veď vtedy, cirkev a obec boli jedno.

Ale tí dvaja-traja, kňazi ktorí, za prvé 10 rokov žili tu neboli stáli, nevládali s ľuďmi. Potom za 16 rokov úradoval tu Samuel Burian, ale

nebol nadaný správca, asi on sa namáhal. Aj on sa vzdal v roku 1744, odobral sa od národu v júni 14-ého a odišiel na Aszód. Prežil tu veľa ťažkých prípadov, v hrobch mu tu zostala manželka, 5 detí, a sestra. Iste nebol veľkým organizátorom, ale vzdelaný, pobožný, svedomitý človek bol, ktorý sa usiloval budovať podľa možnosti jedno dôverné, nábožné, spoločenské ústredie, ak sa mu to všetko dôkladne ani nepodarilo.

2. Tešedíkov príchod na Čabu

Čabänov odchod Burianov iste nestihlo nečakane, lebo si skoro zavolali a takzanú próbu /skúšku/ v Peštianskej stolici v mestečku Alberte /teraz Albertirsa/ úradujúceho farára Samuela Tešedíka, ktorý tri dni, 17-ho júna sa tu predsatvil, odbavil potrebné služby Božie, zoznámili sa, pojednali, a Tešedík prijal povolanie. Inštalácia sa konala o mesiac, 21-ho júna, so sarvašským kňazom, seniorom, bývalým spolužiakom Tešedíka v Jene, Matejom Markovitzom, pozdejšie aj kmotor Tešedíkov.

Tak začal službu tu na Čabe. Už prv, 19-ého júla krstil a na druhý deň, 22-ho pochovával.

Udatný, prísny, krutý – píše Markovič o ňom. Haanovi ho pôzdejšie tak predstavovali, že bol v strednej postave, mal široké plecia, čierne oči, hnedú farbu pokožky. Prívetivý voči ľuďom, ale vážnosť si zadržal. Ľudia, keď ho videli, zastali, z hlavy si stiahli čiapku, a tak stáli, kým ho mohli vidieť.— rozprával jeden Čabän Haanovi. O jeho osobnom živote málo vieme, niečo jeho syn píše vo svojom životopise.

33 a pol rokov mal, keď sem prišiel. Plný robotnou silou, chuťou. Ženatý bol, 6 rokov žili už spolu s manželkou, rodená Mária Alžbeta Langová, narodená v Prešporku /dnes Bratislava/ z nemeckého pôvodu. S ními prišiel 2 ročný synček Samuel. Tu sa im dve deti narodili:

Mária Alžbeta a Ján Christján. Chlapček zomrel 9 mesačný (19. mája 1749). Otecko jeho už vtedy bol pochovaný. On usnul ešte 9-tiho apríla toho roku. Nedožil ani 39-ty rok. Bez troch mesiacov 5 rokov slúžil tu.

Manželka a deti sa vrátili potom do Prešporku. A o tom tak píše potom mladý Samuel Tešedík, že s dvoma súrodencami zostal sirotou.

3. Pôvod Tešedíkovcov

Nemám dokument, ale podľa mena, je to moja mienka, že môžu pochádzať z mesta, ktoré leží na chotáre Česka a Poľska: Teschen, Tešín, Cyeszin.

Veľa nevieme o nich, len čo mladý Tešedík píše. Jeho otec sa v Púchove narodil v Trenčianskej stolici, ale starý otec Juraj sa sem dostal

ako vyhnanec z Morave. V ten čas rímsko-katolíci a protestanti zápasilí navzájom tam. V Českej a v Morave panovali Habsburgovci, a zbili takzvaných kacírov. Ale v hornom Uhorsku Sedmohradské kniežatá mierili na ich vládu. Tak vznikli v Trenčianskej stolici 3 obce z evanjelických vyhnanco. Jedna bola Púchov. Sem sa utiahli na prelome 17. – 18. storočia 13 evanjelické meštianske rodiny, medzi nimi traja bratia Tešedíkovci, dvaja mäsiari a jeden obchodník. Jeden mäsiar z nich Juraj je otec Samuela. A matka-manželka sa volala Estera Nedecky. Ich prijali do kaštieľa Súľovského. Tu sa narodil Samuel v roku 1710 v mesiaci novembra. Tu začal chodiť aj do školy, a potom v Trenčíne a na maďarský jazyk ho poslali do Rábe /Győr/. Latinskú školu, teda višiu /teraz je gymnázium/ chodil v Kremnici, a vysokú školu v Prešporku /Bratislava/, kde ho aj výtečný Matej Bel učil. Diplom vtedy v Uhorsku nedávali, tak odišiel do nemeckej Jéne.

Keď sa vrátil, za poldruha roka býval u rodičov, ktorí už vtedy v Modre bývali. Tu vypomáhal Samuel miestneho farára. 1737-om si ho zavolala cirkev Tótygyörk /dnes Galgagyörk/, vtedy ho vysvätili za kňaza v Banskej Bystrici. Nasledovnom roku sa oženil, o pár rokov sa dostal na Albert, tu sa im narodil 1242-tom roku mladí Samuel a o dva roky prišli na Čabu. Ale už v roku 1749 si ho volala zakladajúca sa cirkev Petrovác v stolici Báčskej. Hotový bol odísť, ale už nemohol, tu zostal navždy na Čabe, kde je pochovaný v malom kostole, dnes pod organom voľakde, lebo vtedy tam bol oltár, a pri ňom ho pochovali. Aj cintorín tu bol pri kostole, kde je teraz horná fara.

4. Tešedíkova práca na Čabe

26 ročná Čaba sa už pekne rozmáhala. Prísťahovali sa aj noví ľudia. V nasledovnom roku, keď staveli nový chrám, vlastne triek dnešného malého kostola, treba bolo trovu vyhodiť na tu bývajúcich evanjelikov. Nemali patrónov, zámožných zemanov, a boli už aj rímskokatolíci, ani na tých nevalili farchu, samí si stavili. Spočítali sa a boli 2740 duší evanjelici. Haan doloží, že 550 rodín. Vyrátali potrebné výdavky okrem robote, za každú dušu 10 grošov bolo potrebné platiť /2 zlatky/. Tešedík za 5 rokov pracoval tu, vykonal tie najpotrebnejšie veci.

Malá cirkev – obrazne – ako keď sa kvasí víno, vriekým sa vyčistí a stane sa vínom. Tí rozliční sem prisťahovaní ľudia, s rozličným presvedčením, žiadostami, vykonávanie obradu, ako si to privykli tam, kde sa narodili. A každý by si to žiadal, aby sa aj tu tak dialo všetko. Tešedík vedel, že to nemôž, chcel zlomiť tieto žiadosti, bola potrebná jeho odvážlivosť a prísnosť, ktorú dokazoval a uviedol do života cirkvi. Ako sa Haan vyslovuje: „tie veľa hláv pod jeden klobúk stisol“. Nuž to bola pohonná práca Tešedíkova.

Hneď keď zaujal úrad, povolal starších z národu a predniesol im jeden poriadok a ustanovanie cirkevné, ktoré tí aj prijali, schválili a

tak vstúpili do života. Ročíte ich potom dvaráz prečítali z kancľa – v predpôstnu nedeľu a na 12-tu po svätej Trojici – a učil ich, zavádzal kde bola možnosť. Ved' bez poriadku žiadna spoločnosť nemôže existovať v tomto časnom živote, tým menej kresťanská cirkev. Poriadok mal 5 oddiel, ako sa majú, po kresťansky držať ľudia pri krste, pri prijímaní večery Pánovej, pri sobášoch, a čo s tým ide, na službách Božích, a pri niekoľkých iných veciach.

Kto rušil poriadok, vyvolal pohoršenie, alebo zlodej, burič, smilník, toho verejne treba trestať. Nemôže byť krstný rodič, svadobný svodok. Ak ťažšie ublížil, toho prv ráno zavreli do kladu /trlice/, ktorá stála pred chrámom, pred kázňou ich zaviedli do chrámu, kde potom kľaciač museli pred zborom prosiť odpustenie a sľúbiť polepšenie. Aj také sa pridalo, že jedného Boha rúhavého (mŕtveho) človeka Tešedík bez zvonenia, bez obradu pri sarvaškejskej ceste dal zakopať.

Ale duchovným pastierom bol, nie len mocou chcel držať poriadok, ale aj hlásaním, zvestovaním slova Božieho. Každý deň ráno a večer držal pobožnosť a s Písmom Svätým učil národ. Ved' podľa cirkevnej myšlienky slovo Božie stvorí vieru a poslušnosť.

V nedeľu odpoľudnia katechizmus vykladal, učil, a nie len deťom, ale aj dospelým, lebo tú skúsenosť mal, že ani tí nepoznajú zákony. V pôste chystal na to súce deti na konfirmáciu, ale prijal aj takých na učenie, ktorí nie vtedy išli na konfirmáciu. Čítal aj Pašie, utrpenie Pána Ježiša Krista. V X-tu nedeľu po sv. Trojici čítal históriu Zkazu Jeruzalema, októbra 31-ho na pamiatku reformácie život a prácu Martina Luthera. Večer zaviedol spievanie takzvané antifónie, ktoré sa striedavo spievajú. Sa to vlastne žalmy, začne farár, alebo jedna skupina, a zbor ako odpoveď spieva. Obsažne znejú to ako modlitba, orodovanie za pokoj, proti nákazy /epidémie/, proti vojne a iné potrebné veci. - Nariadi aby aj zbor spieval na konci služieb Božích požehnanie Áronovské. A to je tak aj podnes.

Skúša nových zasnúbených či sa vedia modliť, a ako? Či poznajú vierovyznanie, z nich otázky a odpovede?

Prísne dohliadal na mravnosť svojich cirkevníkov a návštevnosť bohoslužieb. Ak niekto nevyhnutne v čase soboty i v nedeľu cestoval, musel uňho ohlásiť a vyžiadať si povolenie. O nasledovných veciach znie doslovne jeden bod: „Pohanské bláznivé Fašankování, preoblekání se do rúcha cizícho, oblvání, které se deje na Velikou noc, čarodejníctví, a jakove-koľvek Bohovi, a Koužedlníctvy, které se konají na Luciu a jinde. Prísahání daremné, Proklínání, Dušení a touto jiné podobné věci. Pro které se Buh hnevá na nás, nechať ani jmenované nebudú mezi vami.“

Povinným sa cítil aj za školy. Vtedy aj úradne kňazi boli dozorcovia, len nie každý robil to skutočne. Dve školy boli a tretia učiteľia. Usilovne

ich navštevoval. V každom školskom polroku nariadil skúšku v kostole a to v prítomnosti zboru. Bedlivo pozoroval mravnosti aj učiteľom, čo sa im to nie vždy páčilo. Bol jeden učiteľ, ktorý pozdejšie sa stál opilcom, toho napomínal, a ten mu zato skazu žiadal. Ale o niekoľko dní si pýtal odpustenie zato a Tešedík mu odpustil s tou podmienkou, aby ďalej nerobil tak. A na najbližšej skúšky ho prosil na usilovnosť, a chrániť poriadok.

Začali sa deti učiť v škole výpovede Pisma Svätého, a tie potom doma nazpamäť recitovať pred rodičmi.

Vydal jeden leták na spoznanie zboru: „Kráľovná cesta na napomáhanie poznania Krista Pána.“ Farár má každé tri roky navštíviť údov cirkvi, a predložiť im otázky: Či sa modlia, a ako? Aké knihy majú? Či zvykli spievať? Koľkokrát idú ku spovedi, k večery Pánovej? Či chodia do kostola? Či počujú a či rozumejú kňaza keď káže? Či cítia pod kázňou srdečnú dojímavosť? Či v pokoji a lásky žijú spoločne? Či sa im deti poslušné? Či rodičia dobrým príkladom chodia pred svojimi deťmi? Či niečo pri dome voľakto kto by bol podozrivý? Či v pokoji žijú s rodinami, susedmi?

Tešedík 1747-om začal takto navštevovať. Žiaľ, že písomne nič nezostalo o tom.

A tu bola aj tá dôležitá úloha, ktorú tiež šikovne previedol: postavenie nového chrámu. To už dnes nepochopíme, aké prekážky boli.

Starý kostol, ktorý zdedil bol už 22 ročný. Dnes je to nie veľa, ale vtedy evanjelici len zo surových tehál /z válkov/ mohli stavať, ani základ nemohol byť pevnejší, tak sa tento už pukaľ, obávali sa že sa zrúti. Cirkev už prv oddala prosbu stoličnému úradu na dovolenia z pevnejšej matérie postaviť nový chrám. Prosbu zostavil fiškál pánstva, oddal stolici, aby ju odporúčali kráľovskej kancelárii. Keď to nikto nesúril, nedostali nijakú odpoveď. Keď Tešedík prišiel, koncom júla už v septembri predostrel túto núdzu pánstvu Fraňovi Harruckernovi, ktorý vtedy v Duli /Gyula/ bol, ale ten

mu len malú nádej vyslovil, že on nemôže to robiť, čo by chcel. To mu radil, aby len zo surových tehál budovali jednu štvorcovú budovu, bez túrni, a všetkých ozdôb chrámových.

Po malom čase prišiel do Duli právny správca pánstva, evanjelik pán Gossetz, a potom pán Jozef Rudňánsky prísediaci kráľovskej tabule, aj tým predniesol prosbu. Tí potom tak oboznámili baróna, že môže dovoliť kostol aj z pevnej hmoty základy, veď tak činia aj iní zemepáni a aj arcibiskup v Kaloči. Barón pristál na to a poveril Rudňanského, aby jeho vôľu tak oznámil na kancelárii.

Tak v nasledovnom roku 1745 začali znášať materiál, drevo, kamene.

26-ihô apríla vykopali základom jarke, keď už predošlý kostol zrúca-li. Ale ešte ten deň ich stolica vystavila z robote, že taký chýr dostali, že Čabänia veľkolepý chrám si chcú postaviť s túrnou, a z čistých kameňov. Medzi tým vyšetrovali vec, prosili, platili čestnú odmenu, dopomohli že sa nedoruzumenie rozriešilo.

Na tretí deň, 28-hô apríla položili základ a pokračovali šťastne z kameňami, ktoré dovezli z aradských vrchov. Rozhodli sa jednohlasne, že tedy aj múry z pevných, z pálených tehál postavlia. A keď sa to medzi nádejou a báznou tak stálo, práve dobrý čas šiel stadiť pán gróf Anton Grassalkovich, osobnosť, ktorého už stoličný úradníci priaznivo oboznámili, a ten ich potom uspokojil a všetkú bázeň rozp-týlil, keď tak hovoril po maďarsky: „én csak azt mondom, építsenek kendtek jó és erős matériából a templomot.“ /Ja vám len to vravím, budujte z dobrej a mocnej látky ten chrám/. To počuli aj tam stojací barón Péterfy a Ján Franczina správca statku pánstva a aj niekoľkí stoliční úradníci. A potom Tešedíkovi ešte súkromnými rečami povedal, že on nie len čabianskemu zemepánu hovoril, ale aj varadinského biskupa nariadi, aby sa začatá stavba bez všetkého protirečenia dokončila. A tak sa aj stálo. Pán Gossetz im hovoril potom, pán Grassalkovich aj vo Viedni ich zastával, lebo tam uvažovali, ba väčšmej sa rozhodli, že zrúcajú čabiansky kostol, a pán gróf tam hovoril, že on tak myslí, aby nebol v Uhorsku spor o tom že si protestanti či v drevenom, či v kamennom chráme robia služby Božie, keď majú slobodné nábožné výkony.

Do konca októbra sa chrám aj postavil a na svätého Martina bol aj vysvetený modlitbami a svätými kazňami. Slúžil Tešedík pred oltárom, kázal Matej Markovič sarvašký farár a popoludni Dániel Burian berinský farár.

Vydali peňažne 2,200 rýnskych zlatých. Tak stál ten chrám do roku 1773, keď už bol malý aj ten a dostal dve nové krídla.

Tünde Tušková Spomienka na Jána Gerčiho

V tomto roku sme si pripomínali 101. výročie úmrtia ľudového básnika, „písmáka“ Jána Gerčiho. Gerči pochádzal z jednoduchej slovenskej rodiny z Békešskej Čaby, presnejšie z časti Jaminy. Sám sa začal venovať literárnej tvorbe a jeho práce boli uverejnené aj v „pôvodnom“ Čabianskom kalendári. Na jeho spomienku sme pozbierali niekoľko jeho básní v čabianskom nárečí. Spomínané verše boli uverejnené v ročníku 1935. Prečítajte si ich a spomeňte si na našich bývalých „písmákov“ a na staré, zožltnuté strany Čabianskych kalendárov.

ZVONEC

- Žena, vravel som ti – chod' už! Nak netrepe tak silne na tie vráta, lebo ač ja tájdem . . . viem, že nezaďakuje. – Zareval prvý dedinský stolár a truhár, menom Štefan Rebrýk, na svoju enu, ktorá práve lekvárovie kapustníky priniesla z peci a kládla ich na stôl, chcúc ich masťť.

- Azda to myslíš, že je ona?

- Pravda, že je ona. Veď len ona trepáva tak silne na tú opravu. A mohla si sa už presvedčiť, že akonáhle pomiešaš kutáčom v čelostiach, už tu sa ti pristanoví. A potom, – čo jej je zvykom – čariť a variť.

Napravil si na priehlavku shabanú onicu, potom vopchal nohu do ťažkej netrebnej čizmy a pobral sa von.

- Nu, tájdem. Ty budeš Sodomu robiť hneď zavčas rána pred domom. – Odstrčila ho od dverí a vyšla von. Rebrýk šomrajúci išiel k stolu s jedným platným kabátom prikryl kapustníky a sadnúl si na kraj – ešte ni sriadenej – posteľe. Vedel, že susedu vdovu, nebohého krivého krajčira Adama Lepiša, len vraženie nosí k ním. Lebo vraj ešte, že keď Rebrýk po päť ročnom milovaní, preca si ju nevzal za ženu, tak že s čarením nedardu bude nosiť do jeho domu, až do smrti. A Rebrýk ní mal toľko smelosti, aby v tomto ju zastavil, len sľuboval, nadával, a keď na to (by bola) išla vec, radoval sa, že žena skočila miesto neho. Poľahčujúcou okolnosťou – aby nevedela celá dedina, kedy ide k ním – mu tá bola, zvonec pripraviť na stenu. Zvonec . . . A nebude musieť počúvať, to modzgy kvákajúce trepanie. Žiaľbohu, toto už od rokov pľiv

žene, na hlavu, ktorá ale ani počúvať nechcela o tom. A dnes preca poznovu opovážil sa jej poprosiť, lebo akonáhle vstúpila do izby, už i započal.

- Vidíš mati, ak zvonec by sme boli mali na stene, nebola by vedela, aj dnes, celá dedina, že táto vražica, zas bola u nás.

- Zasi len ten zvonec - skočila mu do slova - daj mi už pokoj s tým zvoncom. Som ti vravela, že nedám si všetký dom dorýpať za tvoje vynálezy. Ved' dosť zavela si šomrať, že ako draho som ho dala vymaľovať... a to, že by si vedel, keď ty hrdo - ani ja neostanem od teba.

- Mati! - prosil sa jej - nič sa ti nedorýpa.. Len tri klíny zabyjem do múra, pripevním na ne drôt, na jeden koniec zvonček, na druhý karičku, a už je aj hotovo.

Rebrýková, na tomto vyhlásení, tak sladko sa zasmiala, že i kapustník vypadnul jej z rúk. Potom chytiac ho za ucho hovorila: - Aj apoštolík môj mízný, - a čo si ty myslíš... že jeden kus drótu a karička, ta bude vedieť pripraviť ten zvonec do kriku?

- Ale si len z malej viery - zahanbil ju už s veselšou tvárou Rebrýk - či nevidela si ešte takýto vynálezok? Toto ti je o veľa praktickejšie, ako vo veľmestných jestvujúce elektrické čergadlá. Lebo tento, len toľkoráz zazvoní, kolkoráz karičku myknú a ten elektrický vždy herbeľuje, ani čo by búrka padala na plechovú strechu.

- No len si sadni a jedz! - Stačíme sa ešte na tomto uhaniať.

- Nie tak veľmi - chytiac do koravej dlani kapustník - pozri, tu je jaseň, budú svadby a mladí prídu si postely, stoly, stolce a šifony objednať a okrem toho hádam ešte i umrú niekoľkí, tím zasi budú truhly potrebné. Tak môžeme počúvať toto črevá kvákajúce drmanie, den-poden.

Rebrýkovej ako čo by spievajúci anjel bol sadnúť na srdce, tak rýchlo premenila sa jej nátura.

- Dobre starký rnôj - hládkala ho po léci - môžeš ho pripraviť, aj to ti vyhlásim, že kdekoľvek len vyrúcaš múr, ty ho musíš omazať. Vieš? - Rebrýk na zomretie ľúbil kapustníka, ale na toto od dávna čakané dovolenie - i toto nazpäť položil. Vyskočil od stola a pustil sa von.

- I trikrát ho omažem žena moja. Len by som už dožil to, že si mi dovolila. A preto už aj idem a o chvíľku Ťa presvedčím, že tisíckrát príjemnejšie je zvoncový hlas počúvať, ako trepanie na opravu.

- No veď ťa vidím, vyvalašíš?
- Budeš mi chváliť rozum, síkorka moja.

Vbehnul do dielne, vyhládal kliešty, mlačok, zvonec, karičku päť hodné klíny (lebo toľko mu bolelo potrebné, len že pred ženou bál sa vyhlásiť) a drôt. Potom vymeral dialku na múre, poznačil tuškou a do každej značky zabil klýn. Pri dveroch do dosky vyvŕtal dierku, cez ktorú vypchal koniec drôta na ulic a priviazal naň karičku, na druhý koniec pripravil zvonček. - A kým pani majstrovná poodkladala so stola, už dielo bolo hotové. - Rebrýk pomykal karičku a zvonec tak v milo príjemnom hlase sa ozval, že Rebrýkovej ešte i vtedy boli otvorené ústa, keď on, radosťou vbehnul do izby hlásiť jej, že zvonec je hotový.

- Počúla si, žena?
- Počúla.
- No háť tak ta bude?
- Ta anjel môj. Ta... - Chytila ho okolo hrdla, ako tá najvernejšia mladucha, keď milencovi lásku sľubuje.
- A teraz choď vidieť, že v koľkých miestach som ti múr vyrýpal? . . . Ani lenn farbu som ti neodrazil.
- Verím ti proročík môj, verím, že si mi najsnyým úmelcom. Len by nás to už dlho ta trval tento zvonec - holúbok - môj?...
- Ešte nás aj prežije, hrdlička moja. A nie len naše deti, ale i pravnučky budú sa kochať v jeho hlase... počuješ?... už ho aj myká voľak. Iste je ona, lebo iba tak vybehávala na ulic, keď som karičku uvezoval. Ale prisahám Bohu, že ač mi ho počarí, nebude zaveľa bosorkám česť chrániť, lebo ju presotím, ako blúdiacu suku.

Rebrýková vybehla na ulic, ale hneď vrátila sa nazpäť.

- Marilo sa tebe, duša moja. Ninto tam nik.
- Ta môže byť, že ešte tem milozvendžiací hlas hučal mi v ušiach. - Pobral si riad a uspokojený odišiel pracovať.

Rebrýková sadla si na stolec a bez okamihu hľadela na zvonček, ktorý ako nejaký umelý tulipán visel na medenom drôte. A ni zaveľa vizerala, lebo zvonček sa striasol a jeho zlatý hlas, poznovu do úsmevu pripravil jej tvár. Pravda, že tú šikovnosť osoby by bolo treba opísať, s ktorou šikovnosťou pribehla k dvercom a otvorila ich. Len že na smrť sa zdesila, keď sa presvedčila v tom, že ten zvonček poriadná zemská duša nezmrvila. Ostála hneď ako múr a kým k mužovi došla, taká zima ju vysekala, že

Rebrýk za hodný čas musel ju s octovou handrou šuchrať, kým do pamäti ju pripravili.

- Žena! Pre Boha!... čo sa ti zavdalo? - Mykal jej opúšťajúce sa údy. Počuješ žena!? Nenechaj ma tu!

Rebrýková keď sa presvedčila, že preca je ešte nie na druhom svete, obzrela si srdce, ako jej bije a potom priekla:

- Ten zvonec sober dolu, lebo o rozum sa pripravím.

- Ako to hovoríš, žena?

- Tak, že v tom zvonci už Eržino Lepišovie strygánstvo garazduje. A jej zlý duch - po tom dróte - drieb príde dnu, ako telo. Pomysli! Keď zvonček sa striasol, vybehla som na ulic ako bez duše, a tam žiadnej živej duše nebolo.

- Tam ti to musela byť pred očma, dušička moja, len... že... - v tom okamihu poznovu ozval sa zvonec a Rebrýk a Rebrýková striasli sa ako osikový list, keď vetrík ho ponadiel. Za čas stáli ako mŕtví, len po chvíľky pustil sa Rebrýk na ulic, dusiac si v sebe bojzivosť a zbabelosť. Strachom otvoril dverce, vykročil na pešník a ako slepý človek máchal rukami v povetří okolo soha. Len keď o žiadny predmet nedotkla sa mu ruka, pohrozil sa na všetky strany, stisknúl hlavu medzi väzy a šfurgnúť sa nazpäť do dvoru.

- No tak už ťa veríš? - išla mu v ústreť na smrť zmáтанá žena.

- Pravdu si mala - započal už v istejšom mieste Rebrýk - lebo na ulici žiadnú živú dušu som nevidel. A na to, že zvonec zazvoní!

- Smiem i prisahať.

- Ale len nie od samoseba?

- Ale od moci tejto stragynej ťa mohol zazvoniť. Lebo je ona nie statočná chudobná vdova, ale je vražica, čarodejkyňa, stryga a bosorka! - Triasol rukami a kríkal bez seba, pravda, že nie z hnevu, ale od strachu.

- Aspoň nekríkaj tak, lebo ešte trafi ťa počúť!

- Čo?... ja?... aby v mojom dome som mlčal? Nak počuje! - Ona je vražica. Ona ti počarila krave, chlebu, kurencom a všetkým, čo nás gazdom menuje. Podosial som trpel, ale to ... aby i od mojho deda jušovanyemu zvoncu poprášila, to jej nepotrpím! Vieš mať, - to jej nepotrpím, čo do vlás pojdem s ňou!...

- Štefan, pre Boha! - zalamovala rukami Rebrýková - nechaj ju, lebo do pekla ťa donesie.

- Do pekla?... A či takto sme nie v pekle, keď nič sa nám nedať; keď krava ti prisuší, chleba ti nekysne, kloky ti nesedia, sviňa ti

pomece, čo? Tak takto sme nie v pekle, há!?

- Odišiel do dielne a o chvíľku vrátil sa s jednou ohromnou drevenou lopatou. - Pozri mat! - zodvihnúl lopatu - teraz budeme na dvore, kým zazvoní, a keď to dočkáme, z tejto lopate triesky narobím na jej hlave.

- Ako že to spravíš, keď ona je taký čas neviditeľná?

- Netráp sa aniel môj! Čo telo nebudem jej ani vidieť, ale jej nespokojný zlý duch tam bude vo dvercoch a tomu práve dosť bude jeden vydarený úder s touto lopatou. - Potom obaja sadli na postred dvora pod jablňu a čakali, pokým zvonec zazvoní. Čakali dlho. Konečne prišla i noc. A oni od veľkého súženia a trápenia, bez všetkého vyvrávania poručili sa spánku. Rebrýk ešte i lopatu zavalil oddychnúť na zem. A kým zornička, vyjasnila vyjasnila sa na tmavom blankytnom, u Rebrýkov už smrteľná tichosť panovala.

Učen, hlavatého čizmára Tomáša Mrkvu - od veľkej radosti, že vynášiel zase jednu výbornú a prvotriednu vec na prekážku - v obchode Hermannovom nie drožde, ale podkovy kúpil pani majstrovnej do cesta, za čo tá, pravda že ho vyopálala a poslala nazpäť netrebnosť vynapraviť. On ani jednu slzu nevypustil za trest, ba i radoval sa, že poznovu môže pomykať karičku na Rebrýkových zaopravy. Tvrdo čakal večer, to jest ten čas, keď ho pre vodu pošlú. Lebo vedel, že v tejto príležitosti bude sa môcť kochať v tejto zábavy, pokiaľ sa bude chcieť. Konečne dožil i to, že pán majster poslali ho pre vodu a on vo veľkej rýchlosti i klobúk si doma zabudnúť, len vybehol ako srniak, na ulic a odtiaľ po Rebrýkových dom. A keď dochádzal tam na tvrdo očakávané miesto, videl, že z oprotivnej stránky, v ústrete mu ide jeden človek s trstinkou v ruke a práve pod tou karičkou zastál, ktorú teraz on chcel dľa svojej vôle ponádierať. - Zastál a čakal...

- Chlapče! - ozval sa neznámy - tu bývajú pán Rebrýk, čo sa stolárom a truhlárom v tejto dediny?

- Áno, - skočil k nemu učeň - snáď vám niekto umrel?

- Žena mi umrela - utieral si oči cudzí - aby jej dav Hospodin slávu!

- Hej, hej! tak máte aj Vy dosť trápenia. - Potešil ho už od netrzeplivosti trasúci sa učeň. - No tak zastante si do dveríec, a ja zacengám, (zazvoním), lebo ináč Vám neprídu otvoriť, čo akú súrnu vec by ste mali. - Cudzí zastál si do dveríec, učeň priskočil pod karičku a s takou silou ju pomykal, že ani čabianski hasiči nespriavia väčší kriek, keď voľakde dom horí, - ako vtedy ten zvonec spravil v Rebrýkovom dvore.

- Rebrýk sa prebudil, potriasol ženu a šoptal jej do ucha:

– Chod' k dvercom a otvor ich! – On šmatkal za lopatou a keď ju našiel pustil sa za ženou.

– Cudzí posmelil učňa. – Zacengaj ešte raz! Iste spia už.

Učeň zacengal dvojnásobnou silou. Rebrýková v tom okamihu otvorila dveroe a Rebrýk s väčšou silou, – ako keď mäsiar vola chcel zabiť – praštil vo dveroch stojácejmu mladému neznámému vdovcovi po čele tak, že ten hneď zamračený prestrel sa po zemi.

– Toto som chcel, vražica! – zareval víťazne Rebrýk a teraz už môžeš ísť na ponos k Lucíferovi. – Zamknúl dverce a odišiel i so ženou spať.

– A učeň...? ten bežal, bežal a beží i dnes.

Ján Gerči Povedz mi otecko...

Povedz, mi otecko:

Čo robievaš z jari?

– Brázdy krájam s pluhom
by, kde siať sme mali.

Povedz mi otecko:

V šon ustaneš v lete?

– V žatve, ktorá práca
hlavná je na svete.

Povedz mi otecko:

Kam chodíš v jaseňi?

– Múku mieš zo žita
v mlyne, na kameni.

Povedz mi otecko:

Prečo driemeš v zime?

– Lebo v každom kúte
všetkého dosť máme.

Povedz mi otecko:

Kto nám toto dáva?

– Hospodinčok z neba
nám ho požehnáva.

Ján Gerči Po Veľkej noci

Mala som ja oblievačov

včera, do sýtosti,

ktorí ma i namočili

až po samé kosti

Prichádzali – odchádzali

vždy, ako z úradu;

prvý vstával, druhý sadal

tretí pítal vodu.

Každému som sa utčila

ako sa len slúši;

ved' aj viactim od vína sa

červenely uši.

Boli takí - čo i spevom

d'akovali od nás,

kým niektorých, za ich „vdač-
nosť“

pochválil – len pes náš.

A nadovšetko, keď večer

pozrela som na stôl;

z dobrých vecí kadý tanier
viutieraný bol.

Prešli hody... a ja, opäť

ostála som sama;

od slz mojich, mokrý mi bol

vankúšik, do rána.

(In: Čabianský kalendár, 1935)

Anna Ištvánová
Zbor Čabianska ružička

V roku 2010 prevzal od Slovenskej samosprávy Békešskej Čaby vyznamenanie „Za čabianskych Slovákov“.

Rok založenia: 1995

Dirigenti:

1995-	Ildika Očovská
1996 – 2001	Jozef Rázga, laureát Erkelovej a Weinerovej ceny
2002 – 2007	Péter Szák Kocsis
2008 -	Ildika Očovská

Ciele:

- prednes zborových skladieb čabianskych a dolnozemskej slovenských hudobných skladateľov,
- interpretácia pôvodných a spracovaných ľudových piesní Slovákov v Maďarsku,
- interpretácia upravených náboženských piesní (Ján Sutyinský, Ján Valášňan Dolinský, Ján Francisci),
- zachránenie slovenských ľudových piesní, miestneho spevného pokladu,
- učenie sa ľudových piesní iných Slováckmi obývaných krajov Maďarska,
- spievanie aj kratších zborových a viachlasných cirkevných spevov,
- spev aj maďarských piesní (Bartók Béla, Kálmánffy Béla, Kodály Zoltán)

Vystúpenia v zahraničí: Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Ukrajina, Francúzsko.

Vystúpenia doma:

Slovenský Komláš, Čorváš, Kondoroš, Kétšoproň, Poľný Berinčok, Sarvaš, Medeš, Telekgerendáš, Malý Kereš, Piliš, Budapešť, Malá Tarča, Szentendre, Leányfalu, Szeghalom

Ceny:

2001 Nivo cena – VI. Csorvási Népzenei Verseny
2005 Strieborná medaila Zväzu Slovákov v Maďarsku (Škovránok – Slovenský Komláš)
2006 Kvalifikácia zborov kategória „A“, Bronzová medaila

2007 Celoštátna kvalifikácia v Békési, Bronzová medaila,
 2007 Mimoriadna cena KÓTA – cena „Národnostný zbor roka 2007“
 2008 Zlatá medaila ZSM (Škovránok – Dunaegyháza), Po stopách
 Illés Panny
 2009 Regionálna kvalifikácia spevokolov „Za vynikajúci výkon“
 2009 Celoštátna kvalifikácia zborov, Strieborná medaila (Szeghalom)
 2010 Strieborná medaila ZSM (Škovránok)
 Plaketa Za čabianskych Slovákov

Členovia v roku 2010:

Ocsovszki Ildikó, Korcsokné Varga Anna, Belicza Károlyné Judita, Kovács Erzsébet, Zsiák Éva, Kocziha Mihályné Katka, Galbicsek Károly, Vaszkó István, Fodor Ferencné Olga, Liptákné Szász Mária, Koszna Györgyné Dorka, Lipták János, Lipták Jánosné Betka, Zahorán János, Zsilák Mihály, Seres Gézáné Olga, Monostori Józsefné Eržika, Kiszely Mihályné Marka, Vincze Károlyné Katka, Gábel Istvánné Katka, Kelemen Györgyné Betka, Mazánné Andó Éva, Mokrán Pálné Ička, Tulkán Istvánné Judita, Szabó Lászlóné Marka, Lipták Zsolt, Zsilák Mária Bánffyné

Prevádzkovateľ:	Čabianska organizácia Slovákov
Miesto pôsobenia:	Dom slovenskej kultúry 5600 Békéscsaba, Kossuth tér 10.
Kontakty:	Tel., fax: +36 66 321 771, +36 66 441 750 E-mail: szlovakhaz@globonet.hu

(Békešská Čaba)

Zmiešaný zbor Čabianska ružička

Alžbeta Uhrinová
Ďalšie pamiatky z našich cintorínov

Na počesť mojich mŕtvych

Cintorín je súčasťou života človeka. Niekto častejšie niekto zriedkavejšie, ale každý občas navštevuje svojich zosnulých, svojich predkov, príbuzných, priateľov, známych. Predstavuje našu minulosť, je také miesto, ktoré je vyhradené mŕtvym, ale patrí aj k súčasnosti, je miesto oddychu, relaxu, meditácie o smrti. Môžeme tento priestor vnímať aj ako stretanie sa dvoch svetov, sveta živých a sveta mŕtvych. Cintoríny však patria aj k národnému dedičstvu, prezradia veľa o histórii daného národa. Ide o miesto, ktoré informuje návštevníka o hodnotovom systéme, kultúrnych a estetických normách, náboženstve aj o určitých prioritách zdieľaných daným spoločenstvom. Podáva svedectvo o konkrétnych osudoch a dobe, je miestom prezentácie umenia a kultúry (Jágerová 2008).

Slovenské hroby v cintorínoch v Maďarsku sú cennými kultúrno-historickými pamiatkami našej národnosti. Vzbudili pozornosť domácich a slovenských bádateľov, historikov, etnografov, lingvistov. Zrodili sa zaujímavé štúdie a články na túto tému, ba v našom meste v roku 2001 uzrela svetlo sveta aj knižka pod názvom Temetők Békéscsábán (Cintoríny v Békešskej Čabe), ktorou redaktori a autori vykonali priekopnícku prácu. Problematika však je nevyčerpatelná, lebo je veľa slovenských hrobov v našej vlasti, ktoré by bolo treba opísať, sфотографovať, pre budúcnosť zachovať.

Cieľom príspevku je predstaviť niekoľko ešte neznámych slovenských náhrobných textov z Békešskej Čaby a Veľkého Bánhedesa. Otázkou náhrobných nápisov sa zaoberala oi. predovšetkým jazykovedkyňa Mária Žiláková (2001). Veršikom, básničkám na náhrobníkoch však sa doposiaľ venovalo menej pozornosti. Pri zbere materiálu sme texty prepisovali úplne a doslovne, aj s prípadnými chybami, zachovávali sme ich jazyk, veľkosť písmen, diakretické a interpunkčné znamienka, dodržali sme riadky. Každý text má vlastný rukopis, pravepis — obyčajne fonetický. Ich správnosť záviselo aj od toho, ako ovládal kamenár slovenský jazyk.

Každý cintorín obsahuje údaje o pochovaných, smrti i o vzťahu životu. Na sklonku 18. a v priebehu 19. storočia sa dostáva do popredia myšlienka, že nielen významné osoby, ale každý má nárok na označenie miesta pochovania patričnými údajmi, textom, epitafom (náhrobným nápisom, tabuľou). Nápis sa objavujú v súvislosti individualizáciou priestoru cintorína. Označované boli hroby všetkých zosnulých, spolu s iniciálami, menom, prípadne okolnosťami smrti,

obsahujú aj citáty z Biblie, obľúbené veršiky, najmä v evanjelickom prostredí. Tento stav pretrvával približne do 50.-60. rokov 20. storočia, odkedy nápisy začínajú miznúť, minimalizovať sa na ustálené klišé a všeobecné frázy. Obširnejšie texty sú v posledných desaťročiach skôr výnimkou pri mladých, či tragicky zosnulých dospelých.

Hlavnou funkciou náhrobných textov je sprostredkovať informácie o pochovanej osobe. Na náhrobníkoch sa vyskytujú najdôležitejšie identifikačné údaje ako priezvisko, krstné meno, u žien aj rodné meno, dátum narodenia a úmrtia. Často sú uvedené aj príbuzenské vzťahy zomretého k pozostalým. Najstaršie texty náhrobníkov a epitafy sú napísané v bibličtine. Na novších sa už mieša, bibličtina, literárny jazyk a nárečie, k čomu pribúda neskôr aj maďarčina. Veľakrát sa píše slovenské texty maďarskými písmenami. Je zaujímavé, že v približne krátkom časovom úseku sa nájdu aj také varianty v ktorých sú tie isté slová a výrazy niekedy slovenskými, niekedy maďarskými písmenami zachytené.

*Manzselka a gyjetki
Szlachondlevaji
A otca szvojho vszgyi,
vpametyi maji.*

*Manželka a ditki
V slzach omdlivaji
a dobrého otca v ždi
Pameti maji*

Tabánski cinterín - Čabiansky evanjelický cintorín

Od druhej polovice 20. storočia v cintorínoch v Maďarsku sa používa okrem málo výnimiek výlučne len maďarský jazyk. Na etnickú príslušnosť však poukazujú mená pochovaných osôb. Je bežné aj to, že hlavná časť textu je napísaná v maďarčine, v slovenčine sa uviedli iba niektoré z emocionálneho hľadiska významné slová, zvraty a frázy.

*Szák K. János
1866-1917*

*és neje
sz. Szaszák Judit
1868-1938*

*Rodičov umprimnych
v. srdci zachovejte!
zustante s bohem a dobre se mejte!*

Horňickí cinterín - Čabiansky evanjelický cintorín

Od druhej polovice 19. storočia v štátnych ľudových školách v Maďarsku bol vyučovacím jazykom bez výnimky maďarský jazyk i v oblastiach obývaných Slovákmi. V cirkevných katolíckych a evanjelických základných školách vyučovali po slovensky len čítanie, písanie a náboženstvo. Cieľom úradnej maďarskej kultúrnej, cirkevnej a školskej politiky v medzivojnovom období bolo posilniť maďarský jazyk a maďarskú kultúru. Za takýchto podmienok sa nieť čo čudovať, že náhrobné nápisy sú silne ovplyvnené maďarským jazykom, ortografiou a pravopisom.

Náhrobné texty okrem toho, že sprostredkovávajú informácie o identite zomretých osôb, stali sa aj miestom na vyjadrenie citov. Najčastejšie vyjadrujú vieru v záhrobný život a želanie posmrtného pokoja.

*Jich pamiatka bud svetlom pozustalich
Telo jejich nech odpočívá v pokoji*

Pokoj prachu jejich!

(Tabánský cintorín - Čabiansky evanjelický cintorín)

*Zlomená verím Však
Pevne žebudem Zkriesená.*

(Bánhedešský cintorín - temetov)

V našich cintorínoch nájdú sa aj texty, ktoré spadajú do žánru ľudovej poézie. Takáto umelecký náročnejšia a esteticky pôsobivejšia forma textov sa vyskytla na hroboch mladých, predčasne alebo tragicky zomretých osôb.

Napríklad posledné slová manželky Jána Kutlíka mladšieho:

Nie je možno, aby duša naša zahynula alebo láska naša sa minula
Honorka Kutlík Kabzan
(Bánhedešský cintorín - temetov)

*Perla má jediná,
A manželka premilá
Spočívaj tu vše
Až pokud se zhledáme
Vej menu Ježíše*

(Dovňický cintorín - Čabiansky evanjelický cintorín)

*Spočin už bez bolu tela, duše,
 Drahá, po vystalom kríži.
 Buď sladký sen Tvoj.
 Ty si už dočkala my čakáme
 Ten deň, v ktorom duša dušu
 Milovanú shledá.*

(Bánhedešký cintorín - temetov)

*Muj Bůh mna ksobe privinul,
 Smrt' stala sa mi ziskem.*

(Tabánský cinterín – Čabiansky evanjelický cintorín)

Slovenské hroby v cintorínoch v Maďarsku sú kronikami dejín našej národnosti, sú dokladmi tu žijúcich Slovákov, je to pamäť na našich predkov, a preto si vyžadujú úctu aj nášho kolektívu a ďalšiu pozornosť bádateľov, výskumníkov.

Príklady náhrobných nápisov

*Tu odpočíva
 v. Kr. P.
 Duro Dobaňoš
 nar. 1821 dňa 21 sept.
 usnul 1887 dňa 24 sept*

*Nemluv zadny, že sem zhynúl
 Ne i časne umrel sem;
 Muj Bůh mna ksobe privinul,
 Smrt' stala sa mi ziskem.*

*Manželka jeho
 Judita Bielik
 r.1821 dňa 28 aug.
 usnula 1894 dna 13 jan.
 Spolu žili 48 rokov
 Pokoj prachu jejich!*

Deles Adolf Budán

(Čabiansky evanjelický cintorín: Tabánský cinterín 1856 –)

w kristu Pána
manželka
Michala Áchim
rod. Maria Žiroš
nar. r. P.1875. maj 1
usn. r. P. 1899 juli 6.
Wyplnila 23. let
Pokoj prachu jej!

Perla má jediná,
A manželka premilá
Spočívej tu vše
Až pokud se zbledáme
Ve menu Ježiše

(Čabiansky evanjelický cintorín: Dovňický cinterín 1839 –)

T. O.K. P.
Verní manžel
Ondrej
Such
1891-1937
Manzselka a gyjetki
Szlzachondlevaji
A otca szvojho vzsgyi,
vpametyi maji.

(Čabiansky evanjelický cintorín: Tabánský cinterín 1856 –)

V Kr. P.
Doroťa Valent
Manželka
Pavla Zana
Nar. R. 1868.
Usn. R. 1918.
Když
Vyplnila 50 let

Pavel Zana

¹ V pozbieraní výskumného materiálu sa okrem autorky príspevku zúčastnili Zuzana Kunovacová – Gulyášová a Magdaléna Laczová.

Nar. 1863. usn. 1942.

Pokoj prachu jejim!

Spočin už bez bolu tela, duše,

Drabá, po vystalom kríži.

Buď sladký sen Tvoj.

Ty si už dočkala my čakáme

Ten deň, v ktorom duša dušu

Milovanú sledá.

Svojej vernej manželky postavil jej verný manžel. P. Z.

(Bánhedešský cintorín - temetov)

Čo bůh čini vše dobře jest

Tu odpočívá u kristu

Panu edon verní křesťan

Matus Valent

Viplnil 67 let

Umr. 1903 r.

Bohu te poručim manželka

má milá i ditki mé milé žile v

svete vláski g božej chváli vižadal

sem sobe abi manželka má milá

ležela primém boku v hrobe.

(Bánhedešský cintorín - temetov)

Tu odpočívá Kr. P.

Ondrej Félixova.

Manželka

Zuzka Boris (1821 – 1945)

Už je tedí koniec mojej

Mladosti Spočívam

Hrobe ale Brez Radosti

Tu spím Tichosti Halúzka

Zlomená verím Však

Pevne žebudem Zkriesená.

Pokoj prachu jej!

(Bánhedešský cintorín - temetov)

V Kr. P.
 Štefán
 Chovaňec
 nar.r. P. 1853.júla.25.
 umr.r. P. 1924 marc11.
 vplnil 71 lét
 a jeho manželka
 Mária
 Demján
 nar. r. P. 1856. aug. 19.
 umr. r. P. 1914. okt. 31.
 Žila lét zde 58.
 Pokoj prachu jejich!

Láskavost' úprimná
 Prátelske citeňi
 Grobem timto ješte
 Znivočené něňi
 Na to nám slovo dal
 V příklad Kristus sám
 Zde jen boská láska
 Anjelská bude tam!

(Bánhedešský cintorín - temetov)

Použitá literatúra:

BOT Ík, Ján: Tam zložili aj svoje kosti. Kultúrnohistorické hodnoty náhrobných pomníkov zahraničných Slovákov. Bratislava 1999.

JÁGEROVÁ, Margita: Posledné zbohom...Súčasný pohrebný obyčaj. Nitra UKF 2008.

SOMOGYI Józsefné (red.) Temetők Békéscsabán. Békéscsaba 2001.

ZSILÁK Mária: Békéscsabai temetők szlovák nyelvű sírfeliratai. In: Somogyi Józsefné (red.) Temetők Békéscsabán. Békéscsaba 2001. s. 55 – 58.

(Békešká Čaba)

Tabánský cinterín – Čabiansky
evanjelický cintorín

Horníckí cinterín – Čabiansky
evanjelický cintorín

Tabánský cinterín – Čabiansky
evanjelický cintorín

Miroslav Kmeť
**Komlóšski ev. farári o „svojej obci“
koncom 19. storočia**

Dvaja komlóšski ev. farári – Samuel Horváth (1812-1893) a Pavol Gajdáč (1847-1929) – prispeli významným podielom k rozvoju regionálneho dejepísectva v békešsko-čanádskej oblasti, ale na rozdiel od iných autorov (ako napr. L. Haan alebo M. Žilinský) publikovali historické práce iba v maďarčine. Ani jeden z nich nemal záujem na tom, aby vyšiel aj slovenský variant monografie „najslovenskejšej“ obce v regióne. S. Horváth vydal v Békešskej Čabe roku 1881 knihu *Kalászok Tót-Komlós multjából s jelenéből* (Klasy z minulosti a prítomnosti Slovenského Komlóša, 61 s.) a P. Gajdáč v roku 1896 v Gyome monografiu obce *Tót-Komlós története* (Dejiny Slovenského Komlóša, 113 s.). Obaja spracovali históriu lokality čiastočne s využitím obecnych a cirkevných archívnych prameňov, literatúry, výrazne sa opierali (najmä P. Gajdáč) o ústne tradície.

S. Horváth pochádzal zo Šajókazy (v Boršodskej stolici), študoval v Diósgyőri, v Asóde, v Banskej Štiavnici a v Bratislave. Krátky čas pôsobil u gr. Karola Zaya ako domáci učiteľ, potom doplnil štúdiá pobytom vo Viedni. Najskôr bol kaplánom v Asóde a istý čas v Tiszafürede, napokon od r. 1844 bol povolaný za ev. farára do Slovenského Komlóšu, kde dotrval až do odchodu do penzie r. 1873 (tri roky zastával aj funkciu seniora). K Horváthovým slovenským publikáciám patria: politická reč *Gakovými city a umysly den 15-ho Marciuse swētiti máme* (Sarvaš 1849, 16 s.), kázne *Proč my ewangelici církew nassí ewangelickau draze sobě wážiti máme?* (Pešť 1872, 10 s.) a *Tót-Komlóšská ewang. cirkwo! slyš má poslední slopá k tobě!* (Pešťbudín 1874, 12 s.). S. Horváth sporadicky posielal články do cirkevného časopisu *Ewanjelik* v r. 1862-1865. Színnyei uviedol v jeho hesle ešte 4 tituly náboženskej literatúry v maďarčine (1854, 1855, 1865 a 1869).

Práca *Klasy...* je v zásade obsahovo fundovaná, ale autorovi išlo o popularizujúci text s využitím metódy kalendária a memoárovej literatúry (pričom rád zdôraznil dve návštevy cisára Františka Jozefa v Slovenskom Komlóši – 12. júla 1852 a 9. mája 1872, kedy panovníka sám slávnostne privítal). Venoval sa aj problematike poľnohospodár-

² Svoju skôr vlastivednú ako historickú štúdiu S. Horváth začal vetou: „Túto „kyticu klasov“ o minulosti a súčasnosti našej obce a cirkvi som nevytvoril z vymyslených údajov, ale použil som pravdivé fakty...“. Viac ako históriu sa však zaoberal geografickou, prírodovednou a etnografickou charakteristikou obce.

³ SZINCSON, György et al.: *Tótkomlós története. Tótkomlós: TVÖ*, 1996, s. 117.

⁴ HORVÁTH, Sámuel: *Kalászok Tót-Komlós multjából. Békéscsaba 1881*, s. 5.

stva, obchodu, školskej výchovy, nábožnosti a mravnosti. V texte podal aj obraz seba ako starostlivého kňaza a mentora školy, ale aj ako nadšeného pomológa a podporovateľa vysádzania stromov: „... urobil som všetko v prospech toho, aby si ... ľudia obľúbili vysádzanie stromov, majúť neustále na zreteli to, že šľachtenie stromov je vždy spojené so zušľachťovaním srdca a mravov“. Ďalej sa letmo dotkol problematiky environmentálnych dejín, napr. podporoval výsadbu stromov popri brehoch vodných tokov, agátov, topoľov atď.; tiež tvrdil, že stromy „žičia oku, čistia vzduch, ochrania domy pred požiarom a víchricami, gazdovi zabezpečujú celé zásoby k zadováženiu hospodárskych nástrojov a kuriva a úbohému statku poskytujú v letnom čase oddych a zotavenie; pritom šľachtené ovocie je z hľadiska zdravotného priam neoceniteľné...“.

P. Gajdáč sa narodil v Békešskej Čabe v roľníckej rodine, na štúdiá odišiel do Banskej Štiavnice, kde so spolužiakom Kálmánom Mikszáthom redigovali mládežnícky časopis s názvom *Korány* (Prvosienky). Pôsobil ako ev. kňaz v Sarvaši, Békešskej Čabe a najdlhšie v Slovenskom Komlóši. Beletristické práce v maďarčine uverejnil v niekoľkých časopisoch, napr. v r. 1868 humoristické básne a fejtóny v *Üstökös* (Kométa), ktorý redigoval Mór Jókai. Zážitky a dojmy z ciest publikoval v časopise *Magyar Néplap* (Maďarské ľudové listy). Vydal básnickú zbierku *Tisza-Körös mentén* (Pri Tise a Kereši), prozaické knihy *Moóri huszárkapitány és az elfelejtett hősök* (Husársky kapitán Moóri a zabudnutí hrdinovia) a *Simonyi óbester* (Obešter Šimoni) – s tematikou revolúcie rokov 1848/1849, zbierku fejtónov a noviel *Boldogfalvi csendélet* (Zátišie z Boldogfalvy), trilógiu *Hunyadiak* (Huňadyovci). Prekladal Dumasa, Schillera a Goetheho. Vďaka týmto vlastenským literárnym zásluhám bol P. Gajdáč zvolený za čestného člena Spoločnosť Mátyása Hollósiho, bol stálym členom Lutherovej spoločnosti a čestným členom komlóšskeho Kasína. V maďarčine vydal knižne kážeň r. 1876 (*Kedves az Isten hajléka!*), prednesenú v Sarvaši. Gajdáčove „slovenské“ náboženské publikácie predstavujú: *Pokoj v Boji* (preklad rečí a modlitieb Andora Kovácsa, 1915, 93 s.), *Pohrebni kázani* (za Michala Lehockého, 1919, 10 s.), *Reč v poslední večer v roce 1915* (11 s.), *Rozsívajme dobré, Tak žeň dobrau obdržíme* (1927, 12 s.). Gajdáč však nikdy neprejavil záujem o slovenské národné hnutie, ani o možnosť publikovať v slovenských periodikách.

⁵ Nepovažoval ho však za tak nebezpečného ako vtedajšieho seniora J. Vereša a seniorálneho dozorca, sarvašského advokáta a „zúrivého renegáta“ Daniela Haviara (1906). HRDLIČKA, L. J.: *Spoveď a účtovanie exulanta*. Bratislava 1945, s. 10.

⁶ In: BRMTÉ, 9, 1882-1883, s. 44-55. Súčasťou uvedenej ročenky boli aj Žilinského štúdie Wallaszky Pál emlékezete (Spomienky na Pavla Valaského), Tótkomlós rövid históriája (Stručná história Slovenského Komlóša) a štúdia Kolomana Čermáka A tótkomlósi ágost. hitvy. ev. egyház történetéből (Výňatky z dejín evanjelickej cirkvi v Slovenskom Komlóši).

⁷ In: BRMTÉ, 8, 1881-1882, s. 50-61.

Neskorší Gajdáčov nasledovník v úrade komlôšskeho farára Ľudovít J. Hrdlička ho vo svojich memoároch označil za „vcelku živiálneho, vzdelaného, básnicky naladeného a pracovitého“, avšak aj ako predstaviteľa maďarizátorskej kliky a s podozrivou úlohou v prípade finančnej sprenevery v cirkevnej pokladnici komlôšskeho zboru. Hrdlička tiež poznamenal, že Gajdác uviedol „cenné dáta historické a sympatickú charakteristiku svojho ľudu, pravda, v reči utláčateľov“.

V ročenke osvetového spolku, venovanej Slovenskému Komlóšu, P. Gajdác uverejnil maďarský preklad latinskej historickej práce o osídlení obce a následných udalostiach do r. 1780 od Pavla Valaskeho (z r. 1799) – Adatok Tótkomlós egyházának és községének történelmihez (Údaje o dejinách cirkvi a obce Slovenský Komlós), ktorá bola súčasťou zadnej časti jednej matriky. Predtým v ročenke Békešského spolku (BRMTÉ) Gajdác publikoval text Az 1754-iki egyházlátogatás Szarvason (Cirkevná návšteva v Sarvaši roku 1754), ktorý vznikol na základe pamätí M. Markovica a zápisnice, ktorú Markovic vypracoval v 20 bodoch. Išlo o podrobný opis priebehu návštevy vysokého župného úradníka Pála Ribiczeyho v sarvašskej evanjelickej cirkevnej obci, najmä jej slávnostnej časti, včítane sprievodu 60 sarvašských mládencov na koňoch, ktorí šli v ústrety návšteve. V úvode Gajdác uviedol staršie dejiny Sarvašu, koniec osmanského panstva a zmienil materiálne pozostatky po Turkoch, zvyšky stavieb a opevnenia, ktoré stáli ešte r. 1735, príchod slovenských kolonistov atď.

V predslove svojej monografie Slovenského Komlóša P. Gajdác napísal, že bol obecným zhromaždením 27. júla 1895 poverený napísať históriu obce a cirkvi z príležitosti 150. výročia založenia. Zmienil problémy, jednak svoju pracovnú zaneprázdnenosť, jednak neusporiadanosť obecného aj cirkevného archívu, krátkosť času, takže nemohol preskúmať iné archívy (s výnimkou župných archívov Békešskej a Čanádskej župy). V úvode práce vymenoval aj literatúru, z ktorej čerpal, v závere podrobnejšie kriticky opísal jednotlivé zdroje. Ďalší prameň predstavovali spomienky pamätníkov – „obyvatelia Komlóša, jeho zaslúžilí notári i predstavení a svedkami udalostí z meruôsmeho roku sú Koloman Čermák, duchovný pastier, Martin Machan a Pavel Maliga, radoví členovia cirkvi, ktorí sa osobne zúčastnili revolučných bojov“ – a po roku 1882 sa „spoliehal na vlastné skúsenosti i poznámky“. Konštatoval, že si týmto dielom nenárokoval na originalitu, ani na vedecké uznanie, niektoré výpisky z archívov „neobsahujú pragmaticko-historické spracovanie“.

Nemalým problémom preňho bolo nazbieranie materiálu, načo mu obec síce odsúhlasila 300 zlatých, on však, uvedomiac si stav obecnej pokladnice, z nich minul len 20. Prácu sa usiloval, podľa vlastných slov, koncipovať tak, aby čo najviac zodpovedala a vyhovovala spoločenským a mentálnym potrebám komlôšskeho ľudu,

preto sa usiloval písať jednoducho, jasne, „lebo história nie je iba stelesnením minulosti, ale aj učiteľom a nadšencom súčasnosti, je potrebné, aby tí, ktorí ju čítajú, ju aj pochopili, lebo nadšený človek môže byť len vtedy, ak veci vníma srdcom a dušou“. Tak aj odôvodnil fakt, že napr. v časti o hospodárstve sa zaoberal „vecami“, ktoré boli z historického hľadiska nevýznamné, no pre komlóšsky ľud dôležité, keďže išlo o jeho predkov, avšak naopak musel vraj vynechať kapitoly, ktorými by bol zvýšil historickú hodnotu diela. Podrobne sa zaoberal prírodnými a inými katastrofami (ferget, povodne, požiare), devastujúcou epidémiou cholery v obci.

V závere predslovu (datovaného 20. septembra 1896) vyslovil P. Gajdáč želanie: „A ten, kto je tvorcom osudu jednotlivcov a národov, nech dá, aby ľud, pre ktorý bola práca napísaná, skôr dobrou vôľou, než odbornosťou, nech si ju číta s radosťou, aby poznal nielen obraz minulosti obce a cirkvi, ale aby z nej čerpal poučenie a nadšenie pre budúcnosť, vtedy bude moja snaha bohato odmenená“. Škoda však, že napriek vyššie uvedenej snahe napísať prácu prístupnú Komlóšanom – autora nenapadlo publikovať ju po slovensky (pre vyše 90 % väčšinu obyvateľov obce).

Pokračovateľom záujmu o historické bádanie dejín Slovenského Komlóša už v 20. storočí v medzivojnovom období bol ďalší komlóšsky evanjelický kňaz Michal Francisci, ktorý sa k práci svojho predchodcu P. Gajdáča vyjadril nasledovne: „Vysoko si cením dielo nebohého Pavla Gajdáča Tótkomlós története, ktoré z poverenia obecného výboru napísal, a jednako musím poznamenať, že ono svojmu úkolu nezodpovedalo. Že prečo? Preto, lebo bolo po maďarsky napísané v časoch, keď to nijaký záujem ľudu komlóšskeho nevyžadoval, ak len nie osobná ctibažnosť dvoch-troch ľudí; preto, lebo nebolo čítané pre jeho schované úmysly, ktorým sa Komlóšania nikdy podmaniť nedali; preto, lebo je to kniha obsiahla, takže si ju len majetnejší vedeli zadovážiť ...“.

(Banská Bystrica)

⁸ GAJDÁCS, Pál: Tót-Komlós története. Gyoma 1896, s. 8.

⁹ FRANCISCI, Michal: Minulosť a prítomnosť našej dediny. Békešská Čaba, 1931, s. 3.

Ondrej Krupa
Češ' – Klamstvo – Spravodlivosť
Zo zápisnice evanjelickej cirkvi
v Čanádalberte z 1850-ych rokov

Prípád, ktorý chcem predniesť, je vážny nielen svojou dramatickou zaujímavosťou, ale hovorí aj pre dnešok, len jeho svojrázne okolnosti a kladné, resp. negatívne figúry mali by sa vymeniť, aby sme boli v našom období.

Novozaložené lokality v prvých svojich rokoch vždy majú všelijaké problémy, morálne, zvykové, rodinné a hlavne spoločenské. Osobitne, ak noví usadlíci pochádzajú z mnohých osád a krajov. O prvých čabianskych usadlíkov píše Ľudovít Haan: „Zo všelijakých miest zbehlý národ doniesol so sebou mnohoraké zvyky, názory, želanie a pracovné prvky. A každá strana by si „žalala, aby administrácie cirkvi a cirkevné obrady boli totožné s tými, na ktoré na rodisku privykli. Potrebuje sa dlhšia doba, kým tieto gabuziny sa dovedna spoja.“

Tie isté znaky môžeme pozorovať v Slovácku v r. 1844 založenej lokalite, Alberte (Csanádalberty). Mala do päťsto obyvateľov, však od začiatku pribúdalo a paralelne aj odišlo pre tunajšie zlé a ťažké podmienky. Práve preto obyvateľstvo sa hodne premieňalo: podľa matrik v krátkej dobe sem prišli osadníci z takmer 95 osád a časť týchto prišlo z 52 lokalít z dnešného Slovenska!

Cirkev sa stala samostatnou len 10. apríla 1850, dotiaľ patrila k Pitvarošu, kde bol kazateľ Ján Kutlík. Ako prvý kňaz sa stal Ľudovít Molitoris, ktorý bol vzdelaný človek, mal – v tomto regióne zriedkavé – „vysoké“ hodnosti, bol „táblabíró“ Čanádskej stolice a jedinečným na tomto vidieku bol členom Kráľovskej maďarskej prírodovedeckej spoločnosti (tieto tituly boli napísané aj na jeho náhrobnom pamätníku, ktorý však v 90-ych rokoch minulého storočia ukradli). Pritom mal serióznu a tvrdú náтуру, povahu, ktorou sem „zbehlý národ“ vedel dovedna držať. Bol na to aj veľký nárok. O tom svedčí list seniora čabianskeho Daniela Brozmana, ktorý zaslal pri príležitosti inštalácie kňaza. List pred ľuďmi prečítal sám farár. Senior žiadal, „aby sa odstránila medzi tunajšími veriacimi neprijatná nesvárnosť, aby sa zmierili a žeby si vzájomne prepáčili.“

Povrchovo sa naozaj tak zdalo, že všetko je v poriadku, veď založili školu, dostali do daru organ od Nadlačanov. Na slávnostnom otvorení školy sa zúčastnili okrem pitvaroškého kňaza, Jána Kutlíka aj komlóšsky „zaslúžilý“ richtár, Karkus János a tiež ambrózske a pitvarošský richtár.

Však v roku 1852 vysvitlo že, tunajší richtár a prísažný „klzkým a mrhajúcim (>pajzán és pazar<) správaním zapríčinili škandál...lebo nie-

koľko tisíc forintov zpreneverili.“ Toto zbadali nielen predáci miestnej cirkvi, ale i „obyčajní obyvatelia“. Vtedajší učiteľ, Ján Henczel bol aj notárom. A on si vyberal takých ľudí za richtára „s ktorými spolu a príjmom obce hodovali“, a „z jeho väčšej časti oni sami mali pôžitok.“ Richtárov bolo viac – približne v uvádzanej dobe: richtár (bíró) 1851 – 1852: Ján Kunstár, súdny (törvénybíró) 1850 – 1852: Adam Csjernik, dohľadač na mlyny (malombíró) 1850 – 1851: Ján Kubinyi, dohľadač na víno (borbíró) r. 1852: Michal Tuska.

(Poznámka: Však takéto veci sa nielen v našej dobe uskutočňujú, ale ako vidíme, aj v dávnej minulosti. Lenže tento prípad má také súvislosti, ktoré sú poučné nielen pre nášho čitateľa, ale sa javia aj všeobecným javom. Preto citujem podrobnejšie tento vyslovene nepríjemný príbeh.)

V tejto udalosti sa vynoria aj také záležitosti, ako sa dá zapliesť rafinéria ohovárania aj s politickým násilím, ako možno demagogickým výstupom ovplyvňovať neinformovanú a dôverčivú masu ľudí, a ešte aj to, ako si prevracajú názory a kabáty osočujúci zloději.

Sme po porážke boja za slobodu a revolúciu v Maďarsku v r. 1848 – 49. Vtedajšej krutovláde všetko bolo podozrivé. Z cirkevných zápisníc vysvitne, že štátna vrchnosť vtedy nedovolila ani zvolať valné zhromaždenie cirkevníkov, ani konvent presbyterov, o veci cirkevné mohli dbať len sám farár a kurátor. Na začiatku všetky zápisnice museli zaslať hlavnému slúžnemu (főszolgabíró), na dodržiavanie tohto nariadenia ich upozorňovali v obežníkoch aj trikrát do pol roka (neskôr žiadali len kópiu). Dôstojníci z vojska Györgya Klapku, ktorí zložili zbraň v Komárne len v októbri, mohli sa ženiť len s dovoľením, taktiež aj honvédi len s dovoľením vojenského náčelníka atď.

Spreneverenie a rozmrhanie peňazí v r. 1852 farár hlásil okresnému hlavnému slúžnemu a župnému náčelníkovi. Na to notár – učiteľ Henczel a vinník richtár sa cítili v šlamastike od samo seba pred kostonom vyhlásili tam zhromaždenému ľudu falošnú správu v mene župy, že kto proti notárovi a richtárovi podá sťažnosť, toho aspoň na tri roky zavrú do žalára v okovách. Podľa zapisovateľa matriky ľud sa nafakal, zhrozil sa, ale keď farár zistil, že toto vyhlásenie je „klamstvo“, znovu to oznámil vrchnosti. A príslušný úrad Henczela zbavil notárstva aj postu učiteľa. Pritom vymenovali poctivého človeka, Jána Makoviczkého za richtára.

Lenže vinníci na čele Henczela udali farára v Gyule u žandárskeho kapitána, že Molitorisz sa zúčastnil v revolúcii a v aradských bitkách bol odvážny hrdina, ktorý – lebo presne cieľil – zastrelil mnoho ľudí. Ich falošný list bol dostatočný pre žandárov, aby farára zaistili a odviezli do Gyuly a potom do Veľkého Varadína. Tam ho obvinili z urážky kráľovského veličenstva.

Na šťastie Molitorisz pred vojenskou súdnou stolicou vedel dokázať, že je obeťou krivého obvinenia a udania. (Predtým neúspešne intervenoval - spoločný pitvarošský a albertský notár, ho odmietol.) Farára zatkli v prvom týždni novembra 1852, oslobodili a prepustili ho v januári 1853.

A vinníci? Bývalého richtára spalicovali, a potom ho vyhnali z dediny. Jána Henczela v auguste na evanjelickej seniorátnej schôdzi v Nadlaku zosadili s funkcie učiteľa.

Záverečné vyšetrovanie zo strany evanjelickej cirkvi viedol farár zo Slovenského Komlóša, Samuel Horváth. Poučné je ako sa počas vyšetrovania bránili a správali vinníci. Bývalí richtár a jeden gazda sa odvolávali na to, že oni ani nevedeli, prečo mali ísť do Gyuly, že im len tam prezradil Henczel cieľ ich cesty. A že ani nechceli svedčiť proti farárovi, ale že im žandársky kapitán pohrozil.

Ján Henczel skôr bez okolkov všetko popieral, len keď mu predložili kópie dôkazu, vtedy hneď onemel. A potom prosil vyšetrovateľa, aby nenapísal do zápisnice, že všetko popieral. Za tieto jeho zdanlivo pokorné slová „pre jeho bezočivosť Samuel Horváth ho tvrdo pokarhal“.

Musíme niekoľkými slovami spomenúť aj ozveny vyšších a iných cirkevných orgánov.

Evanjelická cirkev a kňazi – celkom sa tak zdá – jednoliato odmietli hanlivé činy vinníkov a podporovali farára Molitorisza. Všetci z nábožného náhľadu vyjadrili aj určitú uznanlivosť. Henczelovi dovolili, aby do konca augusta mohol zostať v byte, a dali mu možnosť, aby za chyby proti cirkvi a farárovi požiadal o odpustenie. On však tak neučinil a rozlúčil sa len s niekoľkými známymi.

Zaujímavá je mienka aj katolíckych kňazov. Niektorí katolícki plebáni písali list seniorovi Sarvašanovi, Štefanovi Placskovi, v ktorom vyjadrili výčitky vedúcim evanjelickej cirkvi, ako smie hocikajký učiteľ viackrát obviniť svojho farára, dať ho zavrieť do väzenia a ešte aj byť tohto farára svojvoľne obsadiť. „Prečo ho nevedeli držať na uzde, hoci ak by bol len protestoval, aj preto by bol súci na odstránenie“.

Dvojaké názory – dvojaké riešenia a dvojaké cirkvi.

Na záver si zaslúži farár, ktorý neochvejne bojoval za česť a za spravodlivosť a bol obeťou klamstva, aby sme citovali jeho krátky životopis z knihy tiež neskoršieho albertského farára, Martina Czinkotszkého Dejepis osady Čanád - Alberti: "Ludvik Molitorisz. Narodil se na Sarvaši 1797. 7-ho Máje. Študoval na Mezőberénye a v Prešporku. Úradoval na Bánfalve (dnes: Gádos), na Pitvaroši a zdejší cirkvi od roku 1850-ho. Byl údem přírodo-skúmateľského krajinského spolku a takrečený „táblabíró“ stolice čanádské. Usnul v Pánu roku 1860. 30-ho Januare v 63-tem roce věku svého."

(Békešská Čaba - Čanádalbert)

Peter Chrastina

Človek v chotári Veľkého Bánhedeša (od najstarších čias do konca 19. storočia)

Chotár dediny Veľký Bánhedeš je z pohľadu mnohých ľudí fádny, nezaujímavý... . Naozaj? Alebo je to inak?

Namiesto obligátnej odpovede ponúkam čitateľovi krátku „prechádzku“ po dejinách veľkobánhedeškého chotára. Bude to výlet v čase – od najstarších čias až do konca 19. storočia. „Sprevádzať“ nás budú staré mapy, písomné záznamy a svedectvá informátorov.

Chotár Veľkého Bánhedeša prvýkrát osídlil človek v mladšej dobe kamennej (5 700 – 4 400 pred n. l.). Neolitický ľud kultivoval predovšetkým odlesnené plochy úrodnej černoze v blízkosti sídlisk. Kvôli povodniam Kereša vtedajšie osady vznikali na terénnych vyvýšeninách (čiže na pieskových dunách alebo zvyškoch náplavových kužeľov), ktoré mierne „vyčnievali“ nad okolitou rovinou.

Príaznivé prírodné podmienky pre rozvoj pravekého roľníctva, úrodná zem a vhodná klíma, priťahovali pozornosť kultúr doby bronzovej (2 300 – 750 pred n. l.). Vtedajší človek pokračoval v živeľnej ťažbe teplomilných dubín (na černoze) a brestov, ktoré rástli na čierniciach. Ďalší pokles lesnatosti na území dnešného chotára možno predpokladať aj v dobe železnej (750 pred n. l. – 0). Rozširovanie polí, lúk a pasienkov pokračovalo aj v dobe rímskej a sťahovania národov (0 – 500).

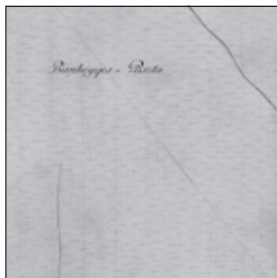
Tvár bánhedeškého chotára sa začala výraznejšie meniť až v ranom stredoveku (6. – 9. storočie). Niekedy v 6. storočí sem prichádzajú Slovania, ktorí vyrúbali aj posledné dubové lesíky. Na ich mieste vznikli pasienky a polia. Iba kde-tu sa týčil mohutnejší strom – dub, brest alebo javor, ktorý nepoznačilo ostré sekery. Pravdepodobne v takejto podobe spoznali naše územie aj starí Maďari koncom 9. storočia.

Dôraz na rozvoj agrárnej výroby zo strany zemepánov (Marótiovci a ďalší) vo vrcholnom a neskorom stredoveku (13. – 16. storočie) znamenal ďalšie rozširovanie oráčin a pasienkov. Vzhľadom na ničivé povodne Kereša sa osady v tejto časti Dolnej zeme zakladali na terénnych vyvýšeninách. Napokon aj maďarský názov obce Nagybánhegyes, konkrétne druhá časť toponyma – „hegyes“ označuje vyvýšenu alebo menší kopec.

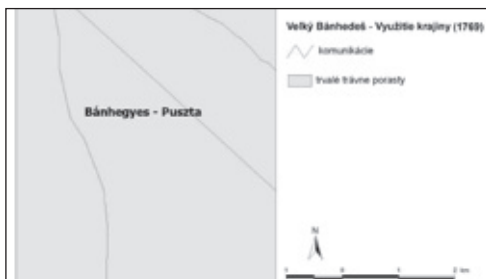
Prvé správy o dedine Bánhedeš pochádzajú z roku 1510. Niektorí bádatelia však posúvajú jej vznik o jedno storočie skôr – do roku 1420. Obec a jej okolie boli v čase tureckej nadvlády viackrát spustošené.

Je zaujímavé, že okrem Turkov tento kraj ničili tiež Srbi (v roku 1528). V roku 1596 turecko-tatárske vojská celkom zničili dedinu a jej chotár, ktorý začal pustnúť, až sa stal neobývanou pustatinou.

Po vyhnaní Turkov na sklonku 17. storočia celý kraj pripadol Uhorskej kráľovskej komore. Písomnosti z roku 1742 uvádzajú, že okolie dnešnej osady sa využívalo na pasenie hospodárskych zvierat, najmä dobytká. Takýto stav ukazuje aj mapa 1. vojenského mapovania z r. 1769. Dôstojník mapujúci kraj Bánhedešskej pustatiny tu našiel trávne porasty (vľavo) zastúpené pasienkami (vpravo).

Chotár v roku 1769

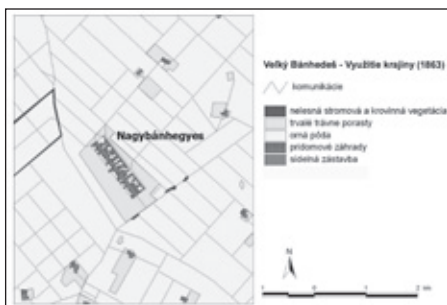
Využívanie chotára v roku 1769

Tlak vnútornej kolonizácie z okolitých slovenských osád a relatívna preľudnenosť Nadlaku (dnes Nádlač v Rumunsku) spôsobili zmenu vo využívaní Bánhedešskej pustatiny. V roku 1842 tu opäť vzniká osada Bánhedeš, pričom jej územie bolo osídľované od začiatku 19. storočia. Onedlho po znovuzaložení obce bola väčšina pasienkov okolo dediny rozoraná a vznikli tu polia.

V roku 1865 Bánhedeš dosídlil väčší počet Slovákov zo Slovenského Komlóša, z Nadlaku, Čaby a Orosházy. Osada preto zmenila svoj názov na Slovenský Bánhedeš. Ako vyzerala dedina a jej chotár v roku 1863 ukazuje mapa 2. vojenského mapovania (vľavo). Rekonštrukčná mapa (vpravo) zasa približuje využívanie skúmaného územia

Chotár v roku 1863

Využívanie chotára v roku 1863

Na rozdiel od roku 1769 sa v chotári na ploche 12 hektárov vyskytovali pásy krovin s ružou šípovou, trnkou a hlohom. Pri sálašoch (vznikli v polovici 19. storočia) rástli agáty a duby. Vysadili ich slovenskí kolonisti, ktorí takýmto spôsobom získavali drevo na výrobu poľnohospodárskeho náradia a na kúrenie. Avšak ani umelé vysádzanie stromov nemohlo nahradiť nedostatok dreva v obci. Rezivo sa preto dovážalo z lesnatých oblastí Bihora, Banátu alebo zo Sedmohradska.

Výmera trvalo trávnych porastov sa do roku 1863 znížila o 93 %, keď dosiahla 182,6 ha. Pasienky sa rozprestierali okolo intravilánu a pri niektorých sálašoch. Skoro 91% plochy chotára (t.j. 2 350,5 ha) zaberali polia. Z toho vyplýva, že pastierstvo a obrábanie pôdy boli hlavným zdrojom obživy Bánhedešanov.

Agát biely (*Robinia pseudoaccacia*) a dub (*Quercus* sp.) rastú pri sálašoch v chotári Veľkého Bánhedeša dodnes.

Foto: P. Chrastina (19.6.2006)

Triedy využívania krajiny	1769		1863	
	ha	%	ha	%
nelesná stromová a krovinná vegetácia			12,0	0,5
trvalé trávne porasty	2 584,0	100,0	182,6	7,1
orná pôda			2 350,5	90,9
prídomové záhrady			16,1	0,6
sídelná zástavba			22,8	0,9
Spolu	2 584,0	100,0	2 584,0	100,0

Pridomové záhrady vznikali spoločne s dedinskou zástavbou. Podľa rekonštrukčnej mapy (vpravo) vznikali v zadných traktoch dvorov. Ako záhrady sa v tomto období využívala aj pôda v blízkosti niektorých sálašov.

Po zhruba dvoch desaťročiach od znovuzaloženia obce Slovákmi z Nadlaku domy a sálaše v chotári zaberali približne 23 ha. Slovenský Bánhedeš z roku 1863 predstavuje príklad ulicovky, čiže dediny, kde najstaršia zástavba lemuje hlavnú cestu (dnes Kossuth ut.). Obytné domy, hospodárske objekty a sálaše boli zhotovené technikou nabíjania z hliny alebo z nepálenej tehly, ktorá sa vyrábala v miestnej tehelni. Príchod nového obyvateľstva v okolitých osád v roku 1856 a prirodzený prírastok vyvolali do konca 19. storočia ďalší rast výmery sídelnej zástavby.

Týmto sa náš krátky výlet do minulosti veľkobánhedešského chotára končí. Páčil sa Vám? Dúfam, že áno. A nabudúce nezabudnite, že (možno) aj ten Váš – na prvý pohľad „nezaujímavý“ chotár je neobyčajný, tajomný a zvláštne slovenský... .

Literatúra

CHRASTINA, P. – BOLTÍZIAR, M. 2008. Zmeny krajiny slovenskej enklávy Veľký Bánhedeš. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Ján-Tóth, A. – Uhrinová-Hornoková, A. eds. Békešská Čaba : VÚS, 2008, s. 395-409. ISBN 978-963-87342-5-9

KRUPA, A. 1983. Zvyky a povery z Veľkého Bánhedeša : Národopis Slovákov v Maďarsku 1982. Budapešť : Vydavateľstvo učebníc 1983. 301 s.

KRUPA, O. 1996. Veľký Bánhedeš : Charakteristika skúmaných oblastí. In: DIVIČANOVÁ, A. ed. Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku (Štav súčasnej existencie a poznania). Békešská Čaba : VÚSM; Bratislava : ÚE SAV 1996, s. 91.

SIRÁCKY, J. 1980. Slovenské osídlenie Dolnej zeme a jeho vývin do konca prvej svetovej vojny. In: SIRÁCKY, Ján et al. Slováci vo svete I. Martin: Matica slovenská 1980, s. 13-139.

TÓT-BÁNHÉGYESI AG. SL. KV. EGYHÁZ EGYHÁZI GYÜLÉSEINEK JEGYZŐKÖNYE 1896 – 1908 (Zápisnica ev. presbyterského konventu 1896 – 1908).

TÓTH, Š. 1992. Veľký Bánhedeš. In: Čabiansky kalendár na rok 1992. Somogyiová, H. ed. Békešská Čaba : Mestská samospráva, Čabianska organizácia Slovákov, Evanjelická cirkev, Zväz Slovákov v Maďarsku, 1992, s. 78-80. ISSN 0866-1219

ZAJAC, D. – HAAN, L. 2006. Dejepis starého i nového Nadlaku. 1. vyd. Nadlak : Vydavateľstvo Ivan Krasko;

Bratislava : ESA 2006. 73 s. ISBN 80-85684-46-2

Kontakt na autora: Peter Chrastina, doc. RNDr.,

PhD. Katedra histórie FF UKF Hodžova ul. 7, 949 74 Nitra
tel.: +421 949 333 880 e-mail: p.chrastina@azet.sk

Ján Jančovic

Čabania na stránkach Národného hlásnika

Národný hlásnik s podtitulkom „Noviny pre slovenský ľud“ začal vydávať v roku 1868 Mikuláš Štefan Ferienčík. Prvé dva ročníky boli tlačené v tlačiarňi Kráľovskej uhorskej univerzity v Budíne a tam mali aj redakciu. Od čísla 2 v roku 1870 boli tlačené v Kníhtlačiarstvo – účasťtínárskom spolku v Turčianskom Svätom Martine, kde bolo aj sídlo redakcie. Od roku 1884 do roku 1906 vydavateľom a redaktorom bol Ambro Pietor a po ňom jeho syn. Tieto noviny začali vychádzať ako mesačník a postupne od roku 1900 prešli na dvojtyždenník, od roku 1907 vychádzali na väčšom formáte a od roku 1911 dokonca boli týždenníkom. Národný hlásnik bol orgánom Slovenskej národnej strany a pokračoval v tradícii ľudovej tlače s národnovýchovnou orientáciou. Ich základnú obsahovú štruktúru tvorili články, ktoré sa snažili v slovenskom ľude povzbudzovať národné povedomie, nabádali k zakladaniu hospodárskych spolkov, vzájomných pomocníc, čitateľských spolkov. Stálymi rubrikami boli novinky z domova, novinky zo zahraničia, listy čitateľov, drobné správy, rady pre domácnosť a hospodárstvo, chýrnik, zábavné čítanie a publicistické články. V roku 1869 v čísle 3 podpísaný ako „Jeden roľník“ z Čaby 15. marca napísal, že sa práve vrátil domov z voľby poslanca do budúceho Krajinského snemu a chce čitateľom oznámiť správu o výsledku voľieb. – Naše mesto, ktoré je 32 tisícami čisto slovenskými dušami osídlené, zvolilo si a to s veľkou väčšinou za poslanca Daňa Bocku. Hádám si nemyslíte, že je to muž, ktorý je len pre náš národ? To určite nie, práve naopak. Nemal žiadny program, a načo aj, veď by sme ho pre jeho starobu iba unúvali. V roku 1861 sa vyznamenal pri podobnej voľbe tak, že povedal: „Ja v našej krajine nepoznám druhý národ len maďarský!“ Ak pri takýchto mužoch budeme stáť, aké môžeme mať v budúcnosti výhľady národného pokroku. Nemôžeme obviňovať našich Slovákov, že k takejto voľbe bol navádzaný nápojom, to u nás nie je potrebné, lebo náš ľud je taký krotučký, ako tie ovečky. Keď im bača zahvízdne napravo, pôjdu napravo, keď zase naľavo, pôjdu naľavo. Dosť je zlé, že aj teraz tak počúvali, ale iných bačov – posťažoval si tento pisateľ z Čaby. V čísle 3 v roku 1870 ten istý dopisovateľ z Békešskej Čaby píše: – Náš Národný hlásnik i tu na Čabe dobrú službu koná. Budí, kriese a dvíha duchom už takmer od svojeti odpadnutých a maďarským živlom zasiahnutých a v národnom ohľade už ani vyznať sa neznajúcich, ináč statných Čabanov. – Na tento stav podľa neho silne pôsobí aj „magyarító pénztár“ – pomadžarujúca sa stoličná banka. Aj jej cieľom podľa autora je, aby Čaba ako ratolesť slovenského rodostromu čím skôr uschla. Uvedená banková spoločnosť

nedávno kúpila 200 výtlačkov v maďarčine vydanej knihy Ľudovíta Haana „Zašlé dejiny Békešskej stolice“. Tohto autora pisateľ kritizuje, že ako Slovák sa chcel zavďačiť Maďarom žijúcich v slovenských dolnozemských mestách a dedinách. - Škoda na také stariny vydať groš, aby sa nám Slovákovi len jedna kniha maďarská do rúk darmo dostala. Čaban si sám vďačne kúpi a s radosťou bude čítať v slovenskej reči, a to i maďarským kňazom napísanú knihu, lebo vie, že sa aj z takej dá vzdeláť. Maďarskú mu môžete aj darom dávať, ale on to za to má, ako keby ste chceli holuba slaninou kŕmiť - prirovnal autor článku s uvedením ako „Jeden roľník“. V tom istom čísle, a to tiež o novej knihe Ľ. Haana napísal z Békešskej stolice O. Lisecký. Širší kritický článok končí takto: - Vyslovujeme ľútosť nad tým, že čabiansky pán farár Ľ. Haan, ktorý v našej literatúre vydaním slovenských spisov si dobré meno urobil a dosiať medzi nás patrila, teraz akoby sa dal po-užiť za nástroj našim neprajníkom, a to vydaním diela, ktoré má slúžiť k pomadžarovaniu toho ľudu, ktorého je on slovenským kňazom.

Z Čanádskej stolice je názov článku uverejnenom v čísle 8 v roku 1886 a jeho nepodpísaným autorom podľa známej štylizácie je najpravdepodobnejšie stály dopisovateľ Ján Kutlík, ml., alebo niektorý dopisovateľ z Čaby, ktorý schválne mylne uviedol susednú stolicu. Tento autor okrem opisu postupu poľnohospodárskych prác a úrod v ich prostredí vyslovil túto kritiku - Po tieto dni mali byť na Čabe najlepší budapeštianski herci, aby vstupné zo svojho predstavenia darovali na druhú opatrovňu malých detí, ktorá sa dobre maďarizuje a touto pomocou má byť ešte viac zmaďarizovaná. Zrno Čaby si tunajší ľud najlepšie sám opatrí, ich dietky žiadna „óvoda“ nenahradí. Hlavnomestskí páni by sa o iné veci mali starať. My tu inú prácu na starosti máme - napísal dopisovateľ z Čanátu.

„Od Čaby“ píše autor podpísaný dvomi krížmi, že maďarský časopis Pesti Hirlap vystúpil nedávno proti čabianskemu evanjelickému presbyterstvu a to preto, že vraj prekáža evanjelickým učiteľom v šírení maďarčiny. Vedúci tohto presbyterstva sú vraj nepriateľmi maďarských škôl a že aj v sto výtlačkoch čítajú Národného hlásnika a Národné noviny. Týmto by chceli vrátiť staré časy, keď ľud nevedel ani písať ani čítať. - Nuž aké to hlúpe obžaloby. Čabania sú už natoľko pokročilí a vzdelaní, že hojným počtom čítajú nielen časopisy, ale aj knihy. Nechcú staré časy, ale chcú mať poriadne školy, kde by sa im deti niečo po slovensky naučili. Spomenutý časopis chválí maďarizátorov, chváli teda tých, čo sa rúhajú Bohu a hanobí tých, čo sa pridávajú svojej. Čabianske presbyterstvo si práve zasluhuje veľkú pochvalu, že nepočúva zbrklých ľudí, ktorí by nás chceli o materinskú reč pripraviť a tak ohlúpiť. Boh verných miluje a odmeňuje a statočný Slovák vie, na ktorej strane je vernosť a pravda - napísal zrejme roduverný čabiansky Slovák.

Zo Sarvaša v 12. čísle z roku 1886 pod článkom si jeho autor nežiadal uverejniť svoje meno. Opäť píše na horúcu tému, keď maďarské noviny Pesti Hírlap rozširovali správu ako vlastenecký skutok, že sarvašskí remeselníci a hospodári podali žiadosť, aby v kostole bohoslužby a ich školy sa vraj úplne mohli a mali pomadžarčovať. Autor uvádza, že túto správu by si ani nepamätal, keby túto správu v týchto novinách nebol napísal istý R., známy v Sarvaši kriklúň. Podľa peštianskych novín túto správu podal ako „hlas ľudu“ a pri tejto príležitosti aj noviny Národný hlásnik označil ako buriča ľudu, evanjelických kňazov a učiteľov za panslávov a za tajných ruských agentov. Ľudí vraj chcú pripraviť o vieru a huckajú ich proti Maďarom. O Slovákoch v novinách písal tak, že ich hanobil ako chudobných drotárov, miškárov a oblokárov i mnohé iné potáral. Je predpoklad, že tento reagujúci článok v „Hlásniku“ napísal profesor a národovec Štefan Koreň, ktorý tohto človeka veľmi dobre poznal a v ďalšej časti ho aj menuje ako radvanského Salaja a ďalej pokračuje: - Vy ste to, R. a vaši pomáhači, ktorí ľud slovenský búrite, o jeho vodcoch a o duchovných otcov nehanebnosti píšete. Chcete ľud slovenský vo viere jeho otcov znemožniť a i o to maličké zrnko pripraviť. A za ten ľud, z ktorého ste vyšli, ani za mak lásky nemáte a v jeho chudobe ho ešte šliapete. Pekní to priatelia ľudu, ktorí ako vy vravíte, že zjednocujete, ale pravdou je, že práve viac trháte. Dobré vás poznajú aj vlastní. V politike ste už svoju úlohu odohrali, teraz chcete rozdeliť cirkev. I akýsi radvanský Salai nemôže spať pre Hlásnika a Národné noviny a mnoho blúzni po „Hírlapoch“ o rodu verných Slovákoch. Najkrajšie je, ako ho sami jeho rovesníci teraz v jeho prešlápopoch zavrcajú. Nám snáď nie je ani hodno s ním sa viac zaoberať, lebo i jeho rovesníci tušia, že tento radvanský S. ani nevie čo robí a čo píše. Je isté, že pravdu nepíše a len sebe škodí – napísal tento sarvašský prispievateľ.

Z Békešskej Čaby do aprílového čísla roku 1888 napísal nepodpísaný autor o veľkej povodni, ktorá postihla 15. marca 1888 mesto vyliatím Kereša. Predmestie „Bogárházy“ zaplavila tak, že ľudia zápasili o holý život. Do rána sa polovica premočených domov zrútila a ďalšie v ostatných dňoch. – Na hrádzach sme pracovali s nadľudskými silami a aj napriek tomu za obeť tejto živelnéj pohromy padlo v meste 135 domov a na samotách približne 100. Počas povodne navštívili mesto aj poslanci snemovne. Po povodni prišla nová hrôza. Dňa 29. marca vypukol zase v meste požiar, ktorý za krátku polhodinu obrátil na popol 19 domov.

Z Čanádskej stolice 3. júna 1889 napísal do čísla 6 pravdepodobne Ján Kutlík, podpísaný ako Čanádan. Po opise počasia a trhových cien obilia píše, že komorskú pôdu si už Bánhedešania úspešne odkúpili. Dostali pustu o výmere 560 jutár a za jej deviatu časťku hneď zaplatili 15 tisíc zlatých. Ostatnú časť musia postupne splácať za dvad-

sať rokov. Na Medzovskej puste sa buduje cukrovar a pri ňom najviac pracujú robotníci zo slovenských stolíc. Ten istý autor píše v novembrovom 11. čísle, že na komorských pustách v Medeši a Bodzáši, už mnohí Slováci, najviac Čabania, začali s prvou orbou a niektorí už dokonca si začali stavať svoje nové príbytky. V čísle 4 z roku 1891 z Békešskej Čaby A. M. zdôrazňuje, že školy sú dušou každého národa a preto chce niečo prehovoriť o čabianskych školách. – My máme tu 36 škôl rozličného vierovyznania, najviac evanjelických, žiaľ Bohu ani jedna nie je čisto slovenská. Učiteľia sú síce rodom Slováci, ale srdcom až na jedného, veru nie. Keď chodili po maďarských školách, tam nabrali iného ducha a tak teraz vstúpajú do srdca našich detí odrodilstvo. Zle zasadený strom nikdy nedosiahne dobrý vzrast. Už je tomu 29 rokov, čo sú v jednom evanjelickom kostole aj maďarské bohoslužby. Farár káže po maďarsky každú nedeľu, ale nemá ho kto počúvať. Veď ani nábožné knihy nemajú, ale pri tom slovenských je tu neúrekom. Naše cirkevné schôdzky viedli sa ešte pred pár rokmi len po slovensky, teraz už iba po maďarsky. A pre koho? Pre nás nie, čo sme vo väčšine, tak ak iba pre niekoľkých pánov. Naopak to ide aj v mestskom výbore. Nikto nerozumie čo sa tam monodkuje. O našej ľudovej banke nechcem radšej hovoriť. Vyhlasujú nás za Maďarov, ale my sme tu predsa len Slováci - a autor tohto článku končí veršikom: „Boli časy boli, aj naďalej budú. Zakvitnú dni blahé slovenskému ľudu!“

V tom istom čísle je aj ďalší príspevok od čitateľa M.F. z Békešskej Čaby, ktorý upozorňuje, že mnohí si myslia, že na Dolnej zemi si ľudia žijú ako v raji. Podľa neho to nie je pravda, o čom svedčí aj to, že ľudia z mesta utekajú a to preto, že tam vládne klamstvo. Predtým to podľa neho nebývalo a prirovnáva to k včelárstvu, kde trúdy zavoňajú, kedy je kôš plný medu. – Tak zavoňali to aj naši nepriatelia, aj Židia. Tak sme tu preplnený tými pijavicami, ako keď sa mechúr nafúka. Krčiem máme až hrúza, ale dobrého nápoja niet. A naši predstavitelia? Tí sa z toho vlastne tešia a prehlasujú po krajine, že naše mesto rozkvitá, že na Čabe už nevedia ľudia ani po slovensky. Lenže to je mam a klam. Mnohí naši ľudia prišli u nás o svoje majetky v ľudovej banke. A kto to zapríčinil? Maďarizátori! Veru nás už pomaly pomadžarčili. Nuž ale tak je to: Kde sa kúkoľ zmáha, tam pšenica hynie. Naši učitelia vyučovali predtým mládež, teraz navštevujú „kóry“ – posťažoval si autor článku s vierou, že prídu aj lepšie časy. V májovom čísle v roku 1891 z Békešskej Čaby je ďalší nepodpísaný príspevok o tom, že stav dolnozemských nádeníkov sa zhoršil a tým vznikli aj nepokoje. Maďarské noviny vraj o tom napísali všeličo a hovoria aj to, že je Čaba a jej ľud „tót“ a že ešte nedávno písali, že tam už ani nevedia po slovensky. A navyše aradske noviny pripisovali týmto nepokojom, že je to dielo panslavizmu, a to aj z toho dôvodu, že na Dolnej zemi číta veľa ľudí noviny Národný hlásnik. Z Békešskej stolice je názov článku,

ktorý napísal v čísle 10 v roku 1892 len krížikom označený autor z Békešskej Čaby: – U nás je vo zvyku, že v nedeľu po bohoslužbách pred kostolom oznamujú, kde je na predaj dom, statok, pole a tiež rôzne obecné a krajiniské nariadenia. Dosiaľ sa to dialo výlučne v slovenskej reči, ale od júna tohto roku je to tak, že najprv oznamujú po maďarsky a len potom, keď sa už ľud rozchádza, po slovensky. Aj do kostola nám už natiskajú maďarčinu, a to napriek tomu, že členmi cirkvi sú tisíce Slovákov a len pár maďarských rodín a predsa sa päťkrát káže aj po maďarsky. A aby nemuseli kázať prázdny laviciam, vymysleli to tak, že najprv sa káže po slovensky a potom maďarsky a tak sa nájde niekoľko poslucháčov, čo tam z povinnosti zostanú aj na túto kázeň. Aj za „óvody“ – maďarizačné detské opatrovne dali už výzvu, aby každý, kto má dieťa od 3 – 6 rokov prihlásil ich do nich. Kto vraj tak neurobí a v dome nájdu dieťa bez dostatočného dozoru, dostane peňažnú pokutu. Takto nám všade natiskajú maďarčinu, inej starosti nemá nik, ani ten najposlednejší hajdúch – poznamenal autor a ďalej pripomína, že na vine tohto stavu je pomaďarčujúca sa slovenská inteligencia, z ktorej už mnohí aj zle ovládajú materinskú reč. Uvádza o tom aj konkrétne príklady.

Článok v čísle 10 z roku 1893 s názvom Z Dolnej zeme od autora podpísaného ako Roľník pochádza tiež z Békešskej Čaby. – S radosťou sme čítali, že na evanjelických konventoch na Horniakoch vŕia Slováci. Tak to bolo aj na dištriktuálnom konvente v Liptovskom Svätom Mikuláši. Radi by sme sa dozvedeli, že ako to bolo na konvente 29. augusta v Sarvaši, keď maďarské časopisy obviňujú našich farárov z panslavizmu. S podivením sme čítali, že orošházske farár a krajiniský poslanec J. Vereš navrhol vytvoriť v stolici osobitný maďarský békešský seniorát, pretože oni podľa neho nemôžu medzi panslavmi pokojne spolunažívať. Ďalšie maďarské noviny napísali, že je to už zbytočné, pretože na Dolnej zemi už vraj niet evanjelických Slovákov, iba niekoľkí farári udržiavajú ešte panslavizmus. Chudák, ale si vydýchol, keď jedným ťahom pera zničil všetkých Slovákov na Dolnej zemi. Ej nejde to tak ľahko, ako si tí páni myslí! My sme veru tu, žijeme a budeme žiť ako Slováci! Príďte len v nedeľu alebo vo sviatok do našich, ako si myslíte zmaďarizovaných cirkví a uvidíte, akí sú tu Maďari! – napísal tento roľník a citoval z evanjelickej hymny priliehavú časť: „Hrad prepevný je Pán Boh náš, zbroj výborná i sila... Ten starý nepriateľ...“. Nuž veru márne sú vaše nádeje – ukončil svoj článok.

Z Békešskej Čaby v čísle 11 v roku 1894 napísal podpísaný píšmenom L., že čitateľom Hlásnika je iste známe, že na Čabe sú všetko Slováci v počte 35 tisíc a že len niektorí pomaďarčení streštenci hlásia – že sme my vraj Maďari. Ďalej píše, že jeden Žid Rosenthal povedal miestnemu farárovi Ľudovítovi Seberínimu v mestskom výborovom zhromaždení, že kto sa nehlási za Maďara, nie je dobrý vlastenec.

- A tak hľa - vidíte akých my tu máme Maďarov. Ale maďarizácia aj tu šarapatí. Mali sme tu 14 škôl, v ktorých učili obecní učitelia, ale tým to zabránili a namiesto nich dali nám sem „riadnych“ a s nimi aj maďarčinu do škôl. K tomu ešte obec otvorila ďalších päť škôl na samotách, a to čisto maďarských, ale tie zostali zväčša prázdne. A tak čo tam stratili, chceli vynahradiť v meste. Navrhli, aby sa v meste postavila nová maďarská obecná škola pre chlapcov s tým, že vraj Čabania len potom budú praví vlastenci. To sa im nepodarilo, lebo väčšina výborníkov, na čele s Ľudovítom Seberíniom tento návrh odmietla. A teraz už maďaróni vreštia nielen na pána farára, ale aj na jeho dôstojného pána otca Gustáva Seberíniho, lebo vraj keby ich tu nebolo bývalo od roku 1867, už by bola celá Čaba zmaďarizovaná, čo si vraj všetok ľud žiada. A to je nehanebná lož, ako títo nepravníci farbia vo dve v noci. Čím väčšími budú do nás dorážať, tým horlivejšie budeme v obrane svojich práv a slovenskej reči pokračovať. Dlhو sme mlčali, ale teraz zostaneme si pod zástavou slovenskej vernosti - podčiarkol tento pisateľ.

Z obce, ktorú založili Čabania - Apateleku (teraz Mokrá v Rumunsku) v Aradskej stolici pravidelnými krátkymi správami prispieval roľník Pavel Uhrín. V čísle 3 v roku 1895 okrem iného píše: - Veru žijeme, ale neveselo, lebo inteligencia je tu maďarská a dookola sme tu obkolesení Rumunmi. Slovákov je nás približne 270 a pred pár rokmi sme si postavili aj evanjelický kostol. Aj školu sme si na pôžičku znovu vybudovali a už sme ju aj splatili. V škole žiaľ ide všetko po maďarsky a naše deti majú s tým veľké problémy. Len náboženstvo sa vyučuje po slovensky. Pri všetkej horlivosti pána farára je mládež veľmi rozpustená, a to môžeme ďakovať tej nešťastnej maďarizácii - posťažoval si a napísal, že verí, že sa to napraví.

V čísle 5 v roku 1907 oznamuje L. R. zo Slovenského Komlóša, že dňa 3. februára pripravila mládež zábavu, na ktorú vraj nikdy nezabudnú. Jej súčasťou bola aj divadelná hra a tak po prvý raz mali možnosť vidieť slovenské divadlo. - Zahrali nám hru „Kubo“ od Jozefa Hollého a môžem povedať, že naši divadelníci prekonali samých seba. Boli nimi herci: Pavel Venerčan, Juraj Kulík ml., Ján Karas, Jozef Hirka, Ján Kulík, Pavel Bobor, Ján Matajs, Michal Orban, Anna Lehotská, Alžbeta Orbanová, Anna Guľanová a Mária Dorotovičová. Veľké uznanie zasluhuje riaditeľ a režisér divadla Ondrej Beňo, roľník, ktorý pre divadlo nešanoval čas ani námahu - vyzdvihol autor článku a ukončil ho citátom: „Hej len tá reč je milá, čo učila matka“!

(Nitra)

Ján Jančovic
Čabianske školstvo v rokoch 1885–86

Vychovávateľský časopis pre rodičov a učiteľov Dom a Škola pri-niesol v č. 6 v roku 1887 niekoľko štatistických údajov o békeščabian-ských školách.

V rokoch 1885-86 pod správou evanjelickej cirkvi učilo 21 učite-ľov 2633 šesť až dvanásť ročných žiakov a 170 12-15 ročných žiakov opakovacích tried. Na takzvaných salašských školách vyučovalo 16 nediplomovaných učiteľov 837 žiakov. Spolu sa takto v rámci ča-bianskej evanjelickej cirkvi učilo 3640 žiakov.

Rímsko-katolícka cirkev mala 5 učiteľov a 546 žiakov a na sala-šoch pod vedením jedného nediplomovaného učiteľa sa učilo 100 žiakov a v takzvanej opakovacej škole 30 žiakov, čo spolu činilo 676 katolíckych žiakov. Židia mali pod vedením troch učiteľov 182 žiakov. V učňovských školách štyria učitelia vyučovali 265 žiakov.

Pod dozorom evanjelickej cirkvi bolo jedno štvortriedne gymnázi-um, v ktorom sa učilo 100 žiakov. Miestnym vzdelávacím spolkom a štátom podporovaná 4 triedna Dievčenská meštianska škola mala 90 žiakov. Evanjelickí učitelia v meste boli zároveň i kantormi, ktorí vo svojom okruhu odslúžili aj pohreby a tiež podľa schváleného vo-kátora vykonávali aj organistov. Rímsko-katolícka cirkev mala svojho samostatného kantora – organistu, čo takto školu a učiteľov nezaťa-žovalo.

V jedenástich štvortriednych školách, jednej trojtriednej, jednej štvortriednej a jednej šesťtriednej bola slovenská vyučovacia reč, s náležitým zreteľom na vyučovanie maďarského jazyka. V troch šesťtriednych a jednej štvor až šesťtriednej škole sa vyučovalo po maďarsky, ale náboženstvo len po slovensky. V centre mesta bola jedna šesťtriedna škola so štyrmi učiteľmi, kde sa vyučovalo iba po maďarsky. Rovnaký pomer vo vyučovaní sa uplatňoval aj v rímsko – katolíckej cirkvi.

V pravoslávnej cirkvi sa vyučovalo slovensko-maďarsky a u Židov len maďarsky. Školský rok trval v meste 9 mesiacov, na salašoch 6 mesiacov. Ročný plat evanjelických učiteľov pri rozličných stupňoch dotovania bol 460-700 zlatých. Popri zamestnaní sa traja učitelia za-oberali správou obecnej ovocnej škôlky a dvaja včelárstvom.

(Nitra)

Alžbeta Račková
**Pohľad do minulosti Slovenského Komlóša
cez pohľadnice**

Často sa mi stáva, že listujem v knihách o histórii mojej rodnej obce, alebo sa prehrabávam medzi starými pohľadnicami v zbierke môjho otca. Najviac ma v poslednom čase zaujímajú údaje o hospodárskom živote niekdajšieho Komlóša. Ponúkam čitateľom niekoľko pohľadníc so stručnými podpismi, ktoré nám sprostredkujú krátku exkurziu do minulosti.

Lutherov dom

V roku 1881 bola oproti Hotelu Komló dokončená budova evanjelickej cirkvi, tzv. Lutherov dom, v ktorom okrem cirkvi sídlili miestna banka, redakcia týždenníka Vasárnap (Nedeľa) a „apatieka“ (lekáreň). V 10. rokoch XX. storočia bola v obci založená tlačiareň, v ktorej sa tlačili aj prvé komlóšske noviny, Vasárnap (Nedeľa). Tento spoločenský, literárny a hospodársky týždenník začal vychádzať v roku 1916 a dožil sa niekoľkých mesiacov. Budova, v ktorej pôsobila aj redakcia, bola v II. svetovej vojne poškodená a jej väčšiu časť neskôr zbúrali. V zachovanej polovici sa dnes nachádza jedna z národopisných zbierok Slovenského Komlóša.

Ľudová banka v Slovenskom Komlóši

Mlyny

V hospodárskom živote Slovenského Komlóša mal najvýznamnejšie miesto mlynársky priemysel. Evanjelická cirkev už v roku 1802 postavila dva tzv. suché mlyny na zvierací pohon. Novú etapu otvoril prvý parný mlyn, ktorý postavila obec spolu s evanjelickou cirkvou v roku 1868. Na konci XIX. storočia vyrábali kvalitnú múku už tri dobre vybavené parné mlyny.

Komlóšsky mlyn na brehu Suchého potoka (Százaz-ér)

Kurz šitia a vyšívania

Do roku 1853 bol v Slovenskom Komlóši jediný obchod. Rozvoj maloobchodnej siete sa začal po roku 1850, keď sa v obci začali postupne usadzovať Židia. Koncom XIX. storočia tu už bolo 14 „boudou“ (obchodov). V tom čase sa tu usadili aj veľkoobchody. Iczkovitsova

firma sa zúčastnila na celoštátnej strojárskiej výstave v Budapešti a písalo sa o nej aj v ústrednej tlači. Zaoberala sa aj predajom traktorov. Svoju obchodnú činnosť v Slovenskom Komlóši začala predajom šijacích strojov Singer začiatkom XX. storočia. Na snímke: účastníci kurzu šitia a vyšívania okolo roku 1910.

Zábrada hostinca pri železničnej stanici

Hostinec pri stanici

Závod Michala Mitňana na výrobu klobás v Slovenskom Komlóši bol založený začiatkom XX. storočia. Hostinec pri železničnej stanici – Vasúti vendéglő - postavil majetný majiteľ závodu na spracovanie mäsa v 20. rokoch XX. storočia. Od roku 1938 do roku 1950 bol nájomcom hostinca Juraj Lehoczky. Vtedajší režim v roku 1950 zrušil nájomný pomer a podnik sa dostal do vlastníctva poľnohospodárskeho družstva. Budova, v ktorej kedysi fungovala elitná reštaurácia a v ktorej sa nachádzali aj hotelové izby, dnes stojí nevyužitá. Snímka pochádza z roku 1942.

(Pri príprave podpisov pod fotografie sme použili monografiu Dejiny Slovenského Komlóša, 1996)

(Budapešť - Slovenský Komlós)

Anna Ištvánová **Krúžok Rozmarín**

Krúžok Rozmarín bol založený v roku 2000 v Dome slovenskej kultúry. Jeho odbornou vedúcou je Anna Illésová Boťánska. Vtedy 9 členná skupina sa nadnes rozrástla a kolektív počíta 41 osôb.

Ciele skupiny:

- Poznávanie, spracovanie a sprístupnenie domácich slovenských motívov ľudového výtvarníctva a motívy regiónov Karpatskej kotliny
- Vyhodenie takých výšiviek, ktoré vyhovujú požiadavkám dnešného obecnstva tak umelecky ako aj z hľadiska úžitkových hodnôt
- Vytváranie spoločnosti ľudí pomocou ľudového umenia ako prostriedku v tejto práci

Členovia krúžku na svojich prácach sledujú tradície a pritom hľadajú aj nové spôsoby. Ich výšivky sú úzko späté s tradíciami ľudovej vecnej kultúry, ale vyhovujú aj požiadavkám modernej doby. Každý vyhotovený kus je projektovaný osobitne, poznať na ňom východiskový materiál, je nositeľom ideí pôvodného diela. Krúžok nielen zachováva pôvodné tradície, ale s veľkou odbornosťou, srdcom a dušou ich aj odovzdáva svojmu okoliu a ďalším generáciám. Vychováva a cibrí vkus zariaďovania bytov.

Od svojho založenia do konca 2010 získalo od Domu tradícií kvalifikačné číslo kategórii A vyše 100 diel A kategórii, B tiež vyše 100 diel.

Krúžok spracoval motívy dolnozemských vyšívaných kožuchoch, dolnozemských bielych textílií, motívy slovenských čepcov, 7 maďarských národopisných regiónov a motívy trenčianske, gemerské a motívy Záriečia.

Vystavoval v nasledujúcich mestách Maďarska:

Békés, Békéscsaba, Budapest, Dombegyház, Dunaújváros, Csorvás, Gyula, Kecskemét, Mezőkovácsháza, Mezőkövesd, Nagybánhegyes, Ózd, Szeged, Szabadkígyós, Tótkomlós, Zalaegerszeg,

Výstavy v zahraničí:

Rumunsko: Nadlak, Timisoara,

Slovensko: Bratislava, Liptovský Mikuláš, Terchová, Brezno, Spišská Nová Ves, Košice, Vlčany

Srbsko: Sabadka, Báčsky Petrovác

Turecko

Nemecko: Schwabmünchen

Anglicko: Londýn

Francúzsko: Paríž

Ceny:

- 2001 III. cena Celoštátneho konkurzu ľudových výšiviek Kis Jankó Bori
- 2002 I. cena VIII. Celoštátneho textilného konkurzu a konferencie
- 2004 I. extra cena IX. Celoštátneho textilného konkurzu a konferencie a dve osobitné ceny
- 2005 Anna Illéssová Boľánska dostane Cenu Domu tradícií
- 2006 I. extra cena X. Celoštátneho textilného konkurzu a konferencie a dve osobitné ceny
- 2008 I. extra cena Celoštátneho textilného konkurzu a konferencie
 Alžbeta Liptáková – extra I. cena
 Osobitná cena Celoštátneho konkurzu ľudových výšiviek Kis Jankó Bori
 Anna Illéssová Boľánska
 Erika Bogárné Szőke
 Alžbeta Husárová
- 2010 I. extra cena IX. Celoštátneho textilného konkurzu a konferencie a Anna Illéssová Boľánska dostala cenu „najlepšia návrhárka stretnutia“
 Cena granátového jablka

Celoštátna prehliadka ľudových remesiel sa koná v každých piatich rokoch v Budapešti. Výstava po odbornom výbere je zariadená v Národopisnom múzeu (Budapešť, Námestie Kossutha). Je to vynikajúca možnosť na získanie bezprostredných skúseností, aké trendy sú rešpektované, aké novinky boli objavené, ktorým smerom pokračuje hnutie. Preto pokladáme za nesmiernu dôležitú prehliadku tejto výstavy. Výstava je otvorená do konca marca.

(Békešská Čaba)

Ľubomíra Rollová Októbrové udalosti

Založila sa slovenská samospráva

V Slovenskom Komlóši sa pred voľbami hlásilo za Slováka 736 ľudí. Za členov do Slovenskej samosprávy kandidovalo 7 osôb, z ktorých sa mohli vybrať len štyria. Výsledky volieb ukázali, že najviac hlasov dostala Zuzana Lauková /430/, Alžbeta Tušková Boborová /410/, František Zelman /386/ a Ondrej Matajsz /363/. 13. októbra 2010 vo veľkej sále primátorského úradu si z rúk Žofie Dohányosovej, vedúcej miestneho volebného výboru, prevzali poverovacie listiny a zložili príslahu. V tajnom hlasovaní si spomedzi seba zvolili predsedníčku slovenskej samosprávy. Stala sa ňou Zuzana Lauková. Podpredsedom bude František Zelman, členmi Alžbeta Tušková Boborová a Ondrej Matajsz. Stanovili si aj nasledovné ciele a úlohy na volebný cyklus.

- Budeme dbať o harmonické spolunažívanie národností.
- Chceme udržať dobré medzinárodné styky a zároveň ich rozšíriť aj v hospodárskej oblasti.
- Budeme podporovať rozvojový plán nášho mesta.
- Chceli by sme znovu zveľaďiť slovenské múzeá a národopisné zbierky.
- Medzi miestne turistické zaujímavosti zaradíme aj slovenské vecné pamiatky, hodnoty a gastronómiu.
- Finančne podporíme mladých ľudí pri jazykovej skúške zo slovenčiny.
- Chceme zlepšiť podmienky práce slovenských kultúrnych telies.
- Chceme zastupovať záujmy Dolnej zeme aj v slovenských celoštátnych vedúcich zboroch.
- Do národnostnej práce zapojíme aj mládež.

Slovenský škovránok

Tento rok bola súťaž slovenských speváckych a hudobných skupín v Poľnom Berinčoku. V osvetovom stredisku sa stretlo 13 umeleckých telies. Slovenský Komlôš zastupoval spevácky súbor Rozmarín a mandolíňová skupina Tremoló, ktorá začala pracovať v Slovenskej škole pred rokom pod vedením Pavla Karasza. Jej umeleckou vedúcou sa stala Mária Gyurkovicsová Krčsmériová. Oduševnení hudobníci sa po tridsiatich rokoch stretli, aby si oprášili hru na mandolínu. Prvýkrát vystupovali na Klobásovom festivale v Slovenskom Komlóši, druhýkrát na kultúrnom popoludní s názvom Naše milé tradície a do tretice si spolu zaspievali a zahrali na súťaži v Poľnom Berinčoku, kde prišli a hneď si odniesli domov aj zlatého škovránka. Gratulujeme im k úspechu a prajeme ešte veľa krásnych vystúpení s mandolínou – dolno-

zemským slovenským hudobným nástrojom, ktorý môžeme dnes vidieť už len zriedka.

Páračky

Slovenskí dôchodcovia sa v Slovenskom Komlóši nenudia. Svoj voľný čas si spestrujú hraním divadla. Vo svojom ochotníckom divadelnom krúžku nacvičili novú divadelnú hru *Páračky*. Vystúpili s ňou najprv doma v Osvetovom stredisku Jozefa Gregora Tajovského. Organizátorkou bola Erna Lauková Benczúrová, scénu vytvorili Alžbeta Medovarská Lopušniová, Pavel Farkaš a Štefan Slauko. Predstavenie doprevádzal Michal Lóczy hrou na citare. *Páračky* boli kedysi neodmysliteľnou súčasťou života na dedine. 12 hercov – ochotníkov vytvorilo na scéne pásmo ľudových piesní spolu s hovoreným slovom, úsmevnými príhodami, ktoré na páračkách ľudia kedysi zažili. V sále bola skvelá atmosféra. Vyše dvesto divákov ocenilo výkony hercov búrlivým potleskom. Blahoželáme a sme presvedčení, že toto divadlo neostane len doma, ale dostane ponuky vystupovať aj v iných mestách. Spestrným divadelného podujatia bola aj vernisáž výstavy umeleckých diel maliarky Evy Konczosovej, spisovateľa Gregora Papučeka a fotografa Františka Zelmana.

Októbrová kavalkáda ľudového tanca

Druhý októbrový víkend Tanečný spolok Komlós pozval všetkých priaznivcov folklóru do Osvetového strediska J. G. Tajovského. Na pódiu sa predstavili svojimi tanečnými choreografiami nasledovné súbory: Mládežnícky tanečný súbor Skocok, ktorého vedúcim je Tomáš Hankó, Detský súbor Harmónia, vedúcou ktorého je Zuzana Lauková, Tanečný súbor Komlós, s vedúcou Veronikou Benkovou a predsedníčkou spolku Annou Csikaiovou. Program spestril aj Mandolínový súbor Tremoló, pod vedením Pavla Karasza a Márie Gyurkovicsovej Krčsmériovej. Spev, tanec a dobrá nálada sa niesli celou sálou. Rozžiarené tváre a temperament mladých ľudí vyvolal v sále neutíchajúci potlesk. Po nezabudnuteľnom vystúpení sa všetci presunuli do slovenskej školy, kde bola pre nich pripravená chutná večera. Potom sa mladí ešte zabávali do neskorých nočných hodín.

(Bratislava- Slovenský Komlós)

Ľubomíra Rollová

Nový školský rok 2010/2011 v Slovenskej základnej škole v Slovenskom Komlóši

Pre všetkých žiakov či študentov je 1. september sviatočným dňom. Tak tomu bolo i na Slovenskej základnej škole a materskej škole v Slovenskom Komlóši. Brány školy sa otvorili a oddýchnutí žiaci plní zážitkov z prázdnin sa zhromaždili v priestoroch krásnej modernej telocvične. Privítali ich pripravení pedagógovia, ktorí mali istotne veľa práce, aby pripravili našim školákom všetko potrebné k výchovno - vyučovaciemu procesu. Miestnosť sa zaplnila a slávnosť sa mohla začať. Po odznení maďarskej a slovenskej štátnej hymny sa ku všetkým prítomným prihovorela riaditeľka školy Zuzana Lauková.

Na úvod privítala viceprimátora mesta Františka Takáča, členku Slovenskej samosprávy Zuzanu Liborovú, evanjelického farára Attilu Spišáka. Po krátkom kultúrnom programe sa prihovorela k pedagógom. Hovorila: „Práca každého pedagóga si vyžaduje dostatočné množstvo trpezlivosti, láskavosti a empatie. Hodnotiť prácu pedagógov bez poznania ich prežívania a starostí, ktoré im častokrát spôsobuje dnešná mládež, je veľmi povrchné. Nedovoľme, aby verejnosť vnímala prácu pedagóga iba cez optiku médií. Budme príkladom pre naše deti, odovzdávajme im to najcennejšie čo máme – vedomosti a skúsenosti, učme ich hodnotám, ktoré môžu zmeniť náš svet k lepšiemu.“ Žiakom venovala nasledovné slová: „September je mesiac, kedy opäť s radosťou sadáte do školských lavíc a stretávate sa so svojimi spolužiakmi, priateľmi, učiteľmi. Ste plní letných zážitkov a očakávaní z nového školského roka. V hlave sa vám vynárajú otázky: ako zvládnem matematiku, slovenčinu, ako ukončím ôsmy ročník? Váš úspech záleží len na vás a na vašom prístupe ku školským povinnostiam a riešeniu problémov. Buďte rozvážni a učte sa novým vedomostiam so záujmom a motiváciou. Nezabúdajte na spoluprácu, pomoc slabším spolužiakom a úctu k pedagógom, ktorí vám odovzdávajú svoje bohaté, častokrát celoživotné vedomosti a skúsenosti. Vážte si jeden druhého, vážte si odlišnosti a krásu života, ktorý prežívate.“

Všetci prítomní sa potešili tomu, že od septembra bude na škole vyučovať slovenský jazyk bývalá hosťujúca učiteľka Ľubomíra Rollová, ktorá pôsobila ešte v starej škole v rokoch 2002 - 2006.

Do učiteľského kolektívu pribudol aj nový pán učiteľ Gábor Kréméry, absolvent vysokej školy. Obidvom novým pedagógom pani riaditeľka popriala, aby sa u nás cítili ako doma, veď učiteľský zbor na slovenskej škole je jedna veľká rodina.

V tomto školskom roku 2010/2011 bude mať základná škola 157 žiakov, z toho 24 prváčikov. Vyučovať bude 15 učiteľov, 1 hosťujúca učiteľka a 3 vychovávateľky. Opäť sa začne učenie, skúšanie, nadobúdanie nových vedomostí. Žiakom prajeme veľa usilovnosti, vytrvalosti a radosť z učenia a učiteľom množstvo tvorivých nápadov, pevných nervov a všetkým hlavne veľa zdravia.

(Bratislava- Slovenský Komlôš)

Budova slovenskej školy v Slovenskom Komlôši

Tünde Tušková Ja a moji predkovia III.

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku za finančnej podpory Ministerstva školstva Maďarskej republiky vypísal súťaž *Ja a moji predkovia III.* pre deti a mládež., ktorá bola zameraná na genealogický výskum a spracovanie výsledkov bádateľskej činnosti v slovenskom jazyku. Úlohou bolo komplexné spracovanie dejín vlastnej rodiny. Naším cieľom bolo aby študenti získali prehľad bližšej a dávnej minulosti Slovákov v Maďarsku. Prezentácia prác a slávnostné vyhodnotenie súťaže sa uskutočnilo 16. apríla 2010 v Slovenskom Komlóši. Práce poslalo štyridsať šesť študentov. Žiaci zastupovali školy z Budapešti, Békešskej Čaby, Slovenského Komlóša, Sarvaša a Nového Mesta pod Šiatrom. Už druhýkrát súťaž prebiehala s medzinárodnou účasťou. Naši hostia prišli z Nadlaku a z Báčskeho Petrovca. Je potešiteľné, že sa z roka na rok zvyšuje počet našich učiteľov, ktorí pripravujú súťažiacich. Doteraz túto úlohu plnili hosťujúci učitelia. Treba konštatovať, že študenti sú pri prezentácii oveľa istejší, sebavedomejší, práce sú náročnejšie, vypracovanejšie. Žiaci získali prax, nielen v pátraní, vypracovaní, ale aj pri prednese danej témy. Ich komunikatívna kompetencia sa zlepšila.

Študenti súťažili v troch vekových kategóriách.

I. kategória

1. David Janšík, (Sarvaš), meno učiteľa: Zlatica Lišková
2. Anna Eszesová (Budapešť), meno učiteľa: Margita Zatyková
3. Szabina Kádárová (Slovenký Komlós), meno učiteľa: Marianna Melegová-Bajczarová

Cena Segedínskej univerzity: Erika Árszintyeová (Kétsoproň), meno učiteľa: Anikó Laurinyeczová

Cena CSS: Vivien Vargová (Békešská Čaba), meno učiteľa: Mária Istvánová

II. kategória

1. Gábor Laczkó (Békešská Čaba), meno učiteľa: Anna Petrovičová
2. Viera Anna Vahulová (Báčsky Petrovec), meno učiteľa: Anna Hansmanová

3. Rita Hornoková (Békešská Čaba), meno učiteľa: Csilla Albertiová

Cena Segedínskej univerzity: Ervin Schäfer (Nadlak), meno učiteľa: Ján Kukučka

Osobitná cena v III. kat.: Juraj Rágyanszki (ELTE-Budapešť), pripravila ho: Mária Žiláková

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku sa bude snažiť najlepšie práce, resp. ukážky z nich uverejniť.

(Békešská Čaba - Segedín)

Ármin Hruška
**Prečo mám rád Slovensko,
prečo mám rád slovenčinu**

Som HRUŠKA. Ármin Hruška. Narástol som na košatom strome, ktorý má korene na Slovensku i v Maďarsku. Som posledným potomkom, najmladšou hruškou na tomto užitočnom ovocnom strome. V Maďarsku s obľubou pália gazdovia domácu hruškovicu. U prastarej mamy som sa naučil prvú slovenskú vetu: „Na zdravie!“ Keď som bol maličký, mama ma naučila riekanku: „Padla hruška zelená, obila si kolená. Teraz plače na zemi, dobrý liečik dajte mi.“ A čo je najlepší liek? No predsa hruškovica! Tak som sa začal učiť po slovensky.

Slovenčina je ťažký jazyk. Gramatika je zaujímavá a má veľa pravidiel. Je skoro taká zložitá a presná, ako keď robíme tu na Dolnej zemi klobásky: 20 kg mäsa, pol kila soli, vrečko červenej papriky, rasca, cesnak. Všetko pekne poporadi. Potom to dobre pomiešame, necháme odležať, naplníme do čriev a vyúdime. Aj slovenská literatúra je pikantná. Najviac sa mi páči poézia. Naučil som sa naspamäť veľa básní. Najsmiešnejšie sú od Daniela Heviera. V škole máme aj predmet slovenská vzdelanosť, čiže národopis. Učil som sa tam o Cyrilovi a Metodovi, o tom, ako po rozpade Veľkej Moravy žili spolu v jednom štáte Slováci aj Maďari. Rád by som vedel, ako to bolo naozaj. Ďalším predmetom je rozhovor, teda koverzácia. Moji spolužiaci so slovenským rozhovorom majú problémy. Ja si myslím, že mne tá slovenčina ľahko sama naskáče do hlavy, lebo moja prastará mama bola polovičná Slovenka a veľmi dobre vie po slovensky. Ale v našej rodine nielen prastará mama hovorí po slovensky. Aj babka a dedko. Najmä po hruškovi. Moja mamička dokonca učí slovenčinu. U nás doma teda veľa hovoríme po slovensky. Teraz mám trinásť rokov a keď som mal sedem, stal som sa žiakom Slovenskej základnej školy v Sarvaši. Sarvašská škola je veľmi moderná. Sú v nej dobré učiteľky a učitelia. My sme im zato na oplátku dali všeliaké prezývky, ktoré tu nebudem prezrádzať. Teta Dáša a teta Danko sú zo Slovenska. Sú veľmi dobré. Teta Dáša pre mňa na Slovenský týždeň vybrala zábavnú poviedku od Ľubomíra Feldeka - O vrabcovi Vavrincovi. Bola o tom, ako išiel vrabec Vavrínek na hokej s papagájom. Bavilo ma napodobňovať toho úskriekaného papagája. A tak som vyhral prvú cenu. Tento rok som sa naučil inú veselú prózu od toho istého autora - O chodiacej chalupe. Bola o tom, ako dvaja terchovskí figliari ukradli v Žiline krčmu a na chrbte ju preniesli do Terchovej. Zase som vyhral prvú cenu a peknú slovenskú knihu. Na jar možno pôjdem recitovať rumunským Slovákom do Bodonoša. Ak všetko klapne.

V škole sa veľa učíme po slovensky. Často chodíme na Slovensko do školy v prírode, na lyžovačky a do biblických táborov. Bol som aj v slovenskom dramatickom tábore. Mám asi herecké bunky. Myslím si, že je veľmi dôležité učiť sa jazyk našich predkov. Veď kto potom naučí moje deti: „Na zdravie!“

Nie som si dnes ešte istý, či budem chodiť do slovenskej strednej školy. Hoci moja sestra, bifľoška, chodila do gymnázia v Békešskej Čabe. Na stopro ale viem, že chcem urobiť strednú jazykovú skúšku zo slovenčiny. „Nepadol si ďaleko od stromu,“ povedala by moja prastará mama. „Nepadol som na hlavu,“ hovorím zas ja, Ármin Hruška.

(Sarvaš)

Erik Hricz **Rozprávka o múdrej princeznej**

Kde nebolo, tam nebolo, bol raz jeden maďarský kráľ. Mal jednu slobodnú dcéru. Tá ešte nevedela, čo je to muž.

Kráľ vyhlásil po celom kráľovstve súťaž o kráľovskú nevestu. Všetci muži budú musieť robiť skúšky. V prvom kole budú spievať. Vyhrá ten, koho bude počuť z Budapešti až do Banskej Bystrice. Princovia mali dosť dobré hlasy a do druhého kola prešli piati. Druhá súťaž bola športová. Vyhrá ten, kto najďalej vrhne kráľovské zlaté jablko. „Bžuch!“ Ostali dvaja finalisti, lebo obaja hodili jablko do vzdialenosti vyše 200 km, presne na tanier mamke Pôstkovej do Nadlaku. A bez prešľapu! Kráľ si lámal hlavu, akú dá princom poslednú úlohu, aby sa už rozhodlo o víťazovi. Vyhrá ten, kto urobí najlepší štátny rozpočet. Princovia sa zamysleli. Jeden si pomyslel: „Slováci, tí majú euro, tí asi vedia, ako sa robí dobrý štátny rozpočet. Prečítam si o tom vo Fifíkovi a bude to.“ Druhý si povedal: „Idem sa poradiť do Nadlaku s Mamkou Pôstkovou. Na slovenskej literatúre sme sa učili, že sa vždy prikrývala presne takou malou perinkou, na akú mala peniaze. Tá mi určite dá dobrú radu.“

Hádajte, kto vyhral! Princovia?

Nie. Princezná. Doteraz je slobodná a kráľovstvo riadi sama.

(Sarvaš)

Anna Eszesová
Minulosť a prítomnosť jednej rodiny

V tejto práci by som chcela predstaviť moju rodinu a trošku sa zamyslieť nad tým, kde sú moje korene, odkiaľ vlastne pochádzam. Život predkov som sa pokúsila rekonštruovať pomocou spomienok členov mojej rodiny a odbornej literatúry. Pri zostavovaní tejto práce som pozbierala fotky starých a prastarých rodičov.

Volám sa Anna Eszesová. Navštevujem Slovenskú základnú školu v Budapešti, som siedmačka.

Naša rodina býva v Pilíšskej Čabe. Môj otec Pál Eszes je dôchodca, mamička Erika Eszesová učí na Slovenskej škole v Budapešti. Mám dvoch bratov. Adam študuje sociológiu na Vysokej škole kráľa Žigmunda v Budapešti a Áron na Univerzite Óbudai. Starší brat bude sociológom a mladší elektroinžinierom.

Môj otec pochádza z Budapešti a matka z Maglódu. Z otcovej strany mám maďarských predkov a z matkinej strany slovensko - maďarských. Ja som sa rozhodla skúmať slovenskú vetvu mojej rodiny, čiže život maglódskeho starých a prastarých rodičov.

Maglód sa nachádza 3 kilometre od Budapešti. V tejto malebnej dedinke sa narodila moja matka, dcéra Józsefa Németha a Anny Tabányiovej. Môj starý otec bol Maďar a stará matka Slovenka.

Podľa tureckých popisov zo 16. a 17. storočia obyvateľstvo Maglódu bolo maďarskej národnosti. Po vyhnaní Turkov sa sem prisťahovala ďalšia skupina Maďarov, lenže ich počet bol malý, takže zemepán sa rozhodol povolať aj osídlencov slovenskej národnosti z Horného Uhorska, predovšetkým z Novohradskej župy.

Podľa spisov evanjelickej matriky z roku 1720 už tu bývali dve „tótske“ rodiny. Zo sčítania obyvateľstva z roku 1720 je známe, že z 26-ich rodín, ktoré platili dane, boli štyri slovenského pôvodu. V polovici storočia prevažná väčšina obyvateľstva bola slovenskej národnosti. V súčasnosti tu žije pár stoviek slovenských rodín, ale mladšia generácia už po slovensky nehovorí.

V roku 1902 sa oficiálnym jazykom výučby stala slovenčina. Moja babka Anna Némethová, rodená Tabányiová, ktorá sa narodila v roku 1936, sa po maďarsky naučila hovoriť až v škole. Doma a v kostole používala slovenskú materinskú reč. Prastará matka Anna Tabányiová, rodená Potočková vedela iba po slovensky, maďarsky sa nikdy nenaučila. Jej muž Pál Tabányi sa naučil v tomto prostredí po slovensky.

Život v Maglóde bol pestrofarebný. Slováci presídlení z Horného

Uhorska si priniesli svoje obyčaje, pritom si osvojili zvyky nového domova. Týmto spôsobom sa zrodila tradícia, ktorá určila ich každodenný život od narodenia až po smrť. V malých domoch so slamenými strechami žili početné rodiny, starí rodičia, rodičia i vnúčatá spolu.

Prastarí rodičia s mojou starou matkou

Zo spomienok mojej matky som sa dozvedela, že i moji prastarí rodičia, Pavol Tabányi a Anna Potočková bývali v jednom takom malom dome na konci dediny. Bolo vo zvyku, že izbu a kuchyňu pred každým sviatkom vyličili. Hlinenú podlahu pieskom hladili, kým nebola rovná ako zrkadlo. Pri stene ešte namaľovali tenký pruh červenou farbou.

Prvá miestnosť bola čistá izba. Medzi dvoma oblôčkmi bolo krásne ozdobené zrkadlo, na stenách viseli obrazy svätých a fotografie členov rodiny. Baldachýnová posteľ bola v kúte na ľavo, na nej pekne vyšívaná perina a vankúše až do výšky stropu. Lavička, skrinka so zrkadlom boli ešte v izbe a veľká skriňa na šatstvo. Čistú izbu používali len počas sviatočných príležitostí, na svadbu, na krstenie a na zabíjačku.

V kuchyni bola pec, ktorá cez tuhé zimy vykúrila celý byt, ale varili v nej aj polievky. Iné jedlá varili zase na železnom trojnožnom stojane v črepových nádobách. Pec bola obvinutá patkou prikrytou pokrovcami utkanými z farebných handier. Zadná izba slúžila ako spáľňa pre celú rodinu. V komore sa nachádzali potraviny, múka, údené mäso, slanina, klobása a slivkový lekvár.

Moji prastarí rodičia mali gazdovstvo. Zaoberali sa chovom dobytká, pestovaním obilnín, zemiakov, kukurice a rôznych druhov zeleniny. Vo vinici pestovali hrozno, z ktorého pripravovali víno. Ovocie sušili na slnku alebo po pečení chleba v peci. Po uschnutí položili do pláteného vrečka a vyvesili ho do komory. Bolo to veľmi užitočné v zime, lebo z neho robili kompóty. Populárne bolo aj varenie lekváru, ktorý robili v kotle.

V maštali mali kone a kravy. Kone pomáhali v hospodárstve. Kravy pásli na spoločných pasienkoch. Spracovanie mlieka bolo úlohou žien. Moja prastará matka pravidelne robila tvaroh, smotanú a bryndzu. Každý rok chovali jednu ošípanú a z bravčového mäsa pripravovali klobásu, slaninu, údené mäso a masť.

(Budapešť – Pilišska Čaba)

Viviena Vargová Sálašská romantika

Volám sa Mária Susánszki. Narodila som sa 1. februára 1969 v Békésskej Čabe. Mamička mi rozprávala, že v ten deň, keď ma niesli domov z nemocnice bola taká fujavica že nepremávali žiadne dopravné prosriedky. Moji rodičia bývali na sálaši presnejšie v časti „Csabai tanyák“ (Čabianske sálaše,) 14 kilometrov od mesta. Bolo to v 60 - tých rokoch, keď ešte mnoho ľudí žilo v tejto forme. Toľko sálašov bolo rad radom, že tvorili ulice (sálašské rady) a vyzeralo to ako dedina.

Dnes vidíme žiaľ len roztrúsene jeden osamotený, starý sálaš. My sme bývali 4 kilometre od hlavnej cesty a autobusovej zastávky, ale nám to až tak nevadilo, lebo do mesta sme chodili len zriedkavo. Rodičia a starí rodičia pracovali v miestnom družstve. V tých rokoch družstvá ešte prekvitali a dávali prácu mnohým ľuďom, či už v poľnohospodárstve alebo v chove dobytky. V prvom rade zamestnávali chlapcov, lebo ženy mali čo robiť okolo domu.

Otecko a môj starý otec pracovali v Družstve „Szabadság“. Starý otec bol vedúcim brigády. Jeho povinnosťou bolo (kontrolovať) riadiť prácu nádenníkov. Otec bol kováčom. Podkúval kone a opravoval nástroje. Používali už aj stroje (môj druhý starý otec bol traktoristom), ale ručná sila a kone boli ešte vždy populárnejšie. Ženy, ako som už hovorila, pracovali v domácnosti a okolo domu. Len v čase žatvy a zberu úrody vypomáhali v družstve. Samozrejme aj okolo sálašu bolo hodne práce. Zeleninu a ovocie si pestoval každý sám. Nepotrebovali si kupovať ani mäso, lebo chovali hydinu (sliepky, kačice, husi a morky) ošípané, kravy a niektorí mali aj holuby.

Kravy všeobecne pásli deti, alebo ich vyviazali cez deň na pasienok. Ja som to už nerobila, ale mamička mi rozprávala, že niekedy kvôli práci nešli deti ani do školy, hlavne na jar. Každý deň dojili kravy (a to mlieko pili). Čerstvé mlieko bolo veľmi chutné. Z mlieka vyrábali smotanu, tvaroh, syr a zvyšok mlieka predali do dedinskej mliekárne. Sliepky zniesli vajcia a každé zviera bolo spracované a stalo sa potravou rodiny. V tých časoch neboli ešte chladničky, mrazničky, ba ani električka, ale veľmi ani nechýbala, lebo bravčové mäso konzervovali údením a hydina „behala“ po dvore. Keď potrebovali mäso, hlavne v nedeľu, tak iba chytili sliepku alebo kačicu a mali čerstvé mäso na stole. Myslím si, že bolo aj chutnejšie ako z mrazničky. Zeleninu na zimu usušili alebo skladovali v pivnici. Veľmi bola obľúbená i kyslá kapusta. Z ovocia a zeleniny urobili zaváraninu.

Aj kúrenie a svetlo fungovalo iným spôsobom ako dnes. Ako svetlo

slúžila petrolejová lampa, ktorá dala čarovné, ale slabé svetlo a často aj dymila. Najčastejšie sa vykurovalo kachľami a pecou. Pec bola veľmi praktickým a dobrým vynálezom, lebo zohriala dve miestnosti a hlavne cez zimu tam varili a piekli skoro každé jedlo. Pec vykurovali cez dvierka z kuchyne so zetkami a šúľkami. Aj my sme mali pec a ja som mala veľmi rada jej teplo a často som sedela pri nej. To teplo sa nedá porovnať s teplom dnešných radiátorov.

A tie jedlá! Dodnes som nejedla také chutné jedlá, aké sme pripravovali v peci. Samozrejme najdôležitejšie, čo moja mama pripravovala v peci, bol chlieb. Ten chlieb bol omnoho lepší ako dnešný z obchodu a zostal čerstvý celý týždeň. Kvôli pečeniu chleba sa musela pec vykúriť aj v lete. Keď sa nekúrilo, tak varili na sporáku (v šparhelte). U Slovákov takže aj u nás boli typické jedlá, ktoré sme pravidelne pripravovali. Napríklad každú sobotu sme jedli cestoviny, hlavne halušky (rezance) s tvarohom, bryndzou, makom a lekvárom. V nedeľu bolo vždy nejaké vyprážené alebo pečené mäso. Obľúbené boli aj jedlá pripravené z čerstvej alebo kyslej kapusty.

Keďže na sálaši sme nemali elektriku, niektoré domáce práce boli ťažšie a trvali dlhšie. Napríklad prali sme v koryte a žmýkali sme rukami, čo nebolo ľahké hlavne pri veľkých kusoch prádla. Toto žmýkanie nebolo také dokonalé ako v dnešnej žmýkačke a v šatách zostalo mnoho vody. Pamätám sa, že keď sme v zime prádlo povystierali na dvor tak zamrzlo a bolo tvrdé ako košť. Žehlili sme železnou žehličkou, ktorá sa dala roztvoriť, dali sme do nej žeravé uhlie, ktoré prehrialo spodnú časť. Kúpeľňu sme vôbec nepoznali. V lete sme zohriali vodu v cínovej vani na slnku. Pamätám sa, že ako decká, koľkokrát sme čľupotali vo vode. V zime sme sa kúpali v dobre zohriatej kuchyni v lavôre. Záchod bol len vonku na dvore. To už nebolo také „romanticke“, hlavne v zime, ale prežili sme to. Nemali sme ani televízor. V tom čase ľudia počúvali rádio. Aj to bola veľká vec! Tieto nedostatky mali aj svoje výhody.

Ľudia sa častejšie zhovárali, schádzali, hrali sa, pomáhali si navzájom a zabávali sa spolu. Keď som sa narodila, ani my sme nemali ešte elektriku. Pozdejšie sme získali elektriku pomocou agregátu a tak sme si vedeli kúpiť jeden „moderný“ čierno-biely televízor a práčku, ktorá veľmi uľahčila maminu prácu. Na čabianskych sálašoch žilo len slovenské obyvateľstvo. Medzi sebou sa rozprávali len po slovensky. Niektorí ani neovládali maďarčinu, alebo len slabo. Moja mamička a jej súrodenci takisto nepoužívali maďarský jazyk. Až keď začali chodiť do školy tak si osvojili aj maďarčinu. Čo je dôležité, že u nás sa nepoužívala spisovná slovenčina ale nárečie.

1. Do nárečia sa pozdejšie zamiešali aj maďarské slová. Tak vznikli zaujímavé a často humorné vety. Napríklad: „Jano, adjál a konyának jacsmenyát meg szlamát!“ / „Jano daj koňom jačmeň a slamu!“

2. Typickým javom bolo aj to, že maďarské slová „poslovenčili“ tak, že ich skloňovali a časovali ako slovenské slova! Napríklad: megtekin-tovaty (pozrieť), utazovaty (cestovať)

3. V slovenskom nárečí sú aj také slová, ktoré sa celkom odlišujú od spisovnej slovenčiny.

nárečová forma spisovná forma

špírko	pes
cesto	zákusky
geceľa	sukňa
šparhert	šporák
cipele	topánky
firhang	záclona
halušky	rezance
koč	auto
krompľe	zemiaky
hábe	šaty

Vráťme sa znovu k prácam okolo domu. Každá rodina mala okolo sálaša väčšie - menšie pozemky, na ktorých pestovala hlavne obilie a kukuricu. Pri zbere úrody si susedia alebo príbuzní navzájom pomáhali. Najťažšia a najnáročnejšia práca, kde sa zišla dobrá pracovná sila, bola lámačka. Gazdovia sa museli ponáhľať, aby kukurica nezmodkla. Každý lámač mal svoj rad a samozrejme každú jednu kukuricu musel ručne zlomiť, strhnúť a hodiť do kôpky. Tieto kôpky potom vyhádzali na voz a odviezli domov. Samozrejme týmto sa práca ešte nekončila. Doma na dvore museli kukuricu ešte ošúpať (ztrhnúť šúštie). To bola ale dobrá zábava! Rodina a známi sa znovu zišli a pri práci sa zhovárali, spievali a rozprávali vtipy. Aj my deti sme si našli „prácu“.

Skrývali sme sa do šúštie, alebo sme sa s ním hádzali. Po skončení zberu úrody bolo čoraz menej práce vonku. Muselo sa len obriadiť dobytok v stajni, vyčistiť chlievy, zamiešť dvor a samozrejme zakúriť do pece. V tých časoch boli tvrdé zimy. Často napadlo toľko snehu, že sálaše sa stali na týždeň izolované od sveta. V dome v teplejšej izbe pracovali usilovné ženské ruky: priadli, tkali, šili a vyšívali. K vyšívaniu dala petrolejka málo svetla, takže mnohým ženám pri tejto práci zoslabli oči.

Druhou typickou zimnou činnosťou bola tradičná čabianska zabíjačka. Skoro každý týždeň sa niekde zabíjalo. Niektoré rodiny zabíjali aj viackrát. Tieto zabíjačky prebiehali veľmi veselo. Ľudia považovali túto prácu za veľmi dôležitú, lebo vtedy si zabezpečili stravu skoro na celý rok. Preto sa neponáhľali, všetko robili presne. Tu o všetkom rozhodoval gazda. Pri večeri sa potom vyhodnotili jedlá, hlavne kva-

lita klobásky a potom sa začala zábava. U nás bolo typické, že chlapi hraly karty.

Ja ako decko som veľmi rada bývala na sálaši. Hlavne v lete sme mali mnoho priestoru na hranie, veď okolo nás boli polia a nechodili tadiaľ ani autá. Takže sme vychutnávali krásy prírody. Zbierali sme kvety, behali sme, naháňali sme lúčne koníky a po letnej búrke sme behali v teplých mlákach alebo v blate. Bola to fantázia. V zime sme sa guľovali a stavali snehuliaka. Nemali sme počítače ani videové hry, ale ani nám nechýbali. Boli to naozaj pekné roky.

(Békešská Čaba)

Dávid Janšík
Cestovanie do minulosti

Všetky práce pre svoju rodinu musela robiť (prastará mama) v noci, lebo neskôr dostala prácu na družstve ako pomocníčka. Boli veľká rodina, veľa pracovali, ale nikdy nehladovali, lebo si vedeli tvrdou prácou vypestovať potravu pre seba. Prastarý otec aj prastará mama musela ísť preto pracovať, lebo len za peniaze vedeli kúpiť sviečky, petrolej, soľ, droždie, topánky a aj deťom chceli dať možnosť študovať. Prastarí rodičia boli veľmi hrdí na to, že všetky deti ukončili osemročnú školu.

Túto pec postavil môj pradedko

Tieto pokrovce tkala moja prababka

Prastarý otec tiež veľa pracoval. Od jari do jesene bol robotníkom-kubikom pri korigovaní rieky. Každý deň odchádzal ráno a vracal sa neskoro večer. Niekedy odišiel aj na viac mesiacov a rodina zostala sama. V zimných mesiacoch plietol laná, košíky, lesku, tkal vrecia. Drôtoval a plátal hrnce. Bol známy aj tým, že zhotovoval pece z hliny a črepov, ktoré mali tvar kužeľa. V okolí sa môže pochváliť veľa domov, ktoré sú pokryté trstinov, ktoré on spravil.

Život v minulosti ma tak zaujal, že som išiel k svojím tetám, aby som sa ešte viac dozvedel. Chcel som vedieť ako žili aj deti v tom čase.

Veľa som sa dozvedel, a nechcel by som byť na ich mieste, pretože mali ťažké detstvo. Pri rozprávaní som cítil, že napriek ťažkému detstvu svoje zážitky rozprávajú oduševnene. S láskou spomínali svojich rodičov, ktorí ich vždy vychovávali tak, aby boli poctiví, usilovní, statoční vážili si rodinu a vzájomne si pomáhali.

Pamiatka od pradedka

Na trstinovú strechu bol pradedko hrđí

Predstavte si, že deti už od šiestich rokov museli pomáhať okolo domu. Dievčatá kŕmili hydinu, zbierali vajíčka, zametali. Neskôr pomáhali pri varení, vedeli miesiť cesto, valkať cestoviny a robili tarhoňu. Varili mydlo, v záhrade okopávali a pleli burinu, zbierali ovocie a zeleninu. Nosili vodu na pranie, pomáhali prať a museli dávať pozor na mladších súrodencov. Spolu sa s nimi učili. Ako veľké dievčatá tkali a vyšívali aj svoj „šťařírunok“. Vedeli dojiť aj kravy.

Z rodinnej fotky chýba iba syn

Chlapci pomáhali pri kŕmení dobytky, zbierali seno na poli, kosili okolo domu, pásli dobytok na lúkach. Spolu s dospelými pracovali pri pestovaní konôp, ktorý, namáčali, vyklepali, a česali. V zime sa naučili pliesť laná a vypletať košíky. Počas letných mesiacoch pod dohľadom otcov viedli kone pri oraní, sadení, vyklepávaní pluhov.

Zo studni nosili dievčatá vodu

poslať slúžiť k cudzím ľuďom.

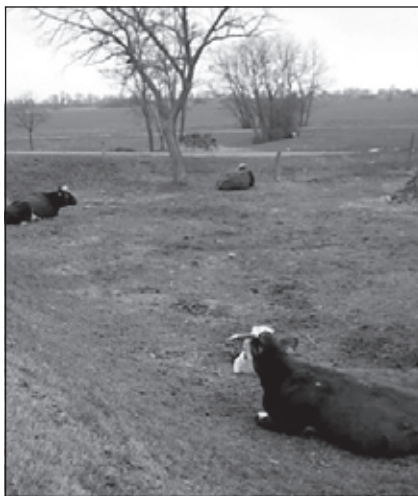
Takto museli veľmi mladí chodiť pracovať ku gazdom, hlavne pri žatve, kde vykonávali rôzne práce. Za prácu dostali pšenicu, raž, ovos. Tomu sa veľmi radovali, lebo práve z tohto pomletého obilia si potom vedeli upiecť chlieb. Tí, ktorí nemali svoje polia to mali oveľa zložitejšie.

Veľa som sa dozvedel aj o detských hrách, o zábavách, o svadobných tradíciách, o žatve a o poľnohospodárskych prácach. Tety mi rozprávali veľa o škole a o učiteľoch. Prekvapilo ma to, že do školy nemohol chodiť každý...

Po týchto rozhovoroch o minulosti – kde som sa na krátku chvíľku snažil dostať aj ja – som presvedčený, že ja by som svoj dnešný život v súčasnosti za minulosť nemenil. Chýbalo by mi veľa vecí, napríklad môj počítač,...

Viem, že by som vedel písať ešte o mnohých zaujímavých

Pre deti v tých časoch bolo charakteristické, že chodili do školy len od septembra do mája. Od mája pomáhali doma, alebo už ako 8 roční museli ísť slúžiť ako bíreši a slúžky do cudzích rodín. Bol som prekvapený, že až 4 mesiace bývali ďaleko od svojich rodičov, na neznámom mieste. Niektorí vraj bývali len v stajni. Cudzím museli pomáhať a za odmenu dostali šatku, zásteru, klobúk ba aj celé jesenné školské oblečenie. Pýtal som sa prečo to robili? Preto, lebo doma bolo o jedno hladné dieťa menej. Pre matku to bolo veľmi ťažké, keď svoje dieťa musela po-

Chlapci pásli kravy

veciach a verím, že sa k týmto zaujímavým témam ešte rád vrátim.

Moje otázky, moje myšlienky

Keď som pracoval na tejto práci, spoznal som rodisko mojich prastarých rodičov a ich život. Zamyslel som sa nad tým, kto sa bude ešte pamätať na Furugy, na osadu, kde žili Slováci so svojimi tradíciami. Ak zomrú aj tí poslední starší ľudia, kto bude vedieť rozprávať o „totoch“ nášemu pokoleniu? Veď začíname zabúdať na ľudové piesne, tance, výšivky podľa vzorov, na chute jedál. Darmo sú na zaprášených povalách predmety, ktoré nevieme presne na čo sa používali. Kto nám, deťom o tom porozpráva?

Mnohé nezodpovedané otázky vzbudili vo mne pozornosť a preto som sa rozhodol, že sa ešte rád vrátim k životu dolnozemskej Slovákov, k ich rodinným tradíciám, k ich minulosti. Dúfam, že budem mať ešte príležitosť a čas na to, aby som tieto vzácne pamätihodnosti vedel spracovať, zvečniť a zachovať ich pre budúce generácie.

(Sarvaš)

Rita Hornoková

Spomienky mojej starej mamy v zrkadle dejín

Životná dráha Alžbety Kelleovej (Kedvesovej)

Jadro práci tvorí výpoveď mojej starej mamy v čabianskom nárečí. Nahrála som naše rozhovory so starou mamou, ktoré som potom prepísala, podľa fonetického princípu, používala som tzv. zjednodušenú fonetickú transkripciu.

Detstvo

švetečná, keď son bola malá, son aj kvárila. Stálo sa edoraz, keď môj otec zoz bratníkon robilí válke, kcelí postaviť hliev pre svine, a na poluňa jih moja mať volalí poluňovať, tag mi prikázalí, maj starosť na hide, že by ňehodíle po válkoh. Tak son si zala metlu, že jih ňepustíin. A ako – ako ňi, son sa zahúta- la, ňezmerkovala son, že už hide kohút volá. Pozrien, že čo ten kohút – vraví Kokokokó a sliepke bežú za ňín na válke, tan šfipkajú šečke. Ahjaj, ahjaj, začala son bežať zoz metlou, krížon po válkoh. Šlapkala son do tíh mekih fehláh. Vikzla son sa tak son spadla, tag son sa tam krúťila, že son rozťapuškala veľa válke.

Na to už išli otec. Jaj, ňebuden sa hváľil, čo son dostála. Veľmi son plakala.

Ale son bola aj keľavná. Rada son chovala kačičke, son jin nakrájala zoz burgovih ľstov, haluške. Aj son posipala zoz otrubí, namočila son z vodov, tan son jin dala pri válove, a one tag hvahotale! A vo válove vo vođe hrhotale. To mi bolo smiešno. Takí čas ma aj pohváľilí. Ale son aj kravu pásávala. Popod bruhu son jej tájšla ju poputnať, žebi ňevedela bežať. A ja son na sklad si sadla pri kukurici. Bola aj tag, že son zaspala a ona to videla, bola múdra. Šla do kukurici, šúlke lámať, iba tag praskotala, že ma aj zobudíla. No, veď sa stála veľká hiba.

Rada son hodíla po susedoh. Son sa jin pokloňila, že dobrí deň ňaňa Ilka, son vás prišla vidieť lebo mamuška nestačia. Dobre si vikonala Erka, pod saňime si, budeme sa dovrávať. A ja son iba vavela, že mohli počúvať, aj takô, čo bi son ňebola mať vraveť. Ale mojej mamovki, maferina mama, aj tatan son rada hodíla. Mala son jih veľmi rada. Oňi sa vefa ihrali somňov, szon sa jin skríla, oňi ma hľadali a

ked vistáli, si sadli a ja jin do lona, na koľeno, iba son tag viskakovala ako na koňi, a vraveli, že dindi-lindi hophophop a ja zoz s ňima. A keď ma unovali, tag mi vraveli, že Eka moja, môžeš tájť aj domov! Tag son šla. Ale tie slová že dindi-lindi hophophop, aj môžeš tájť domov aj podosiv vravievame medzi rodinov.

Ked sa mi narodila sestra, tag son poton na ňu mala starosť. Oľec spravili kočík, takíma veľkíma koľieskami, že son aňi ňeviedela do kočíka, že son ju aňi ňeviedela. Veľa plakávala, tag son ju v kočíku po páškove vozila, ale ľen ňezaspala. Tag son bežala, tag son fískala ten kočík, a do enej jamki zbehov kočík, tag sa prevrátiť a sestru zakrív. Ah, ah, veľmi plakala! Bežala son tanu volať maťera, že čo sa stálo. Mať volať occa, pod oľec rezo hiba sa stála. Ale že aká, že son ja večmej plakala, ako sestra!

Ked son mala šesť rokov, tak son začala do školy hodiť. Ale mi prvá klass málo ťažká bola, že son ňevedela dobre po maďarski. Tag pomáli son sa naučila, že ma aj pohváľili pán učiteľ.

Už son mala d'evied rokov, ked sa mi aj brat narodil. Tag son zaz ľen bola pesra. Mať malí veľa jószág, misela son jin pomáhať, aj variť ma už učili, ked zme v ľeťe ňehodili do školy.

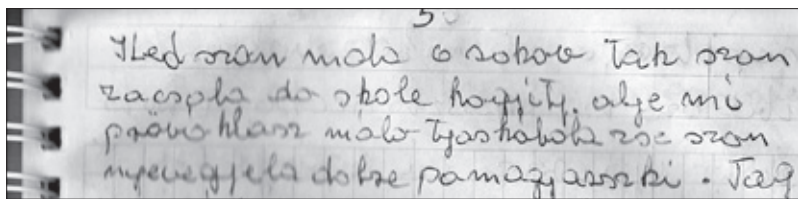
V rodinnom archíve som našla rodostrom, z ktorého som získala informácie o rodine starej mamy od roku 1891. Spravil ho mojej mamičke evanjelický farár Pavel Kováč. Rodostrom som doplnila aj s mojimi údajmi, plánujem v budúcnosti pokračovať v pátraní svojej rodiny.

Úryvok z poznámkového zošita starej mamy

Stará mama sa vždy pripravovala na naše stretnutie, robila poznámky.

Je prekvapujúce, že po slovensky písala maďarskými písmenami. Zaujímalo ma, že prečo. Na moju otázku odpovedala, že sa neučila v škole po slovensky vôbec, ani čítať ani písať. Veľmi som sa prekvapila, že práve v tomto slovenskom meste, v Békešskej Čabe obyvatelia nemali možnosť učiť sa v materinskom jazyku.

Zo štúdie Michala Lásika (2009) som sa dozvedela, že od druhej polovice 19. storočia v štátnych ľudových školách v Maďarsku bol vyučovacím jazykom bez výnimky maďarský jazyk i v oblastiach obývaných Slovákmi. Cieľom úradnej maďarskej kultúrnej, cirkevnej

a školskej politiky v medzivojnovom období bolo posilniť maďarský jazyk a maďarskú kultúru. V cirkevných katolíckych a evanjelických základných školách vyučovali po slovensky len čítanie, písanie a náboženstvo. V tomto období situácia bola podobná aj v Békešskej Čabe, boli tu štyri štátne ľudové školy, jedna katolícka, a 13 evanjelických škôl. Podľa dokumentov v evanjelických školách prebiehala výučba slovenského jazyka až do ich poštátňenia v roku 1948. Moja starká však spomína na svoje školské roky ináč, lebo ona chodila aj do evanjelických škôl a v škole sa neučila po slovensky, len doma od svojich rodičov.

Druhá svetová vojna

Selfiaci, si už čo počuli, ďalej dali, že vitrhla vojna. Otec šli na železnicu robiť, keď sa búril, lebo tan každý mesiac dostáli plat, aj sťaďe jih ňeodňesli za vojáka.

Dozvedela som sa ešte od starej mamy, že môj prastarý otec, Ján Kelle zmenil svoje priezvisko na Kedves, lebo chcel sa zamestnať na železnici. V tom čase totiž maďarské priezvisko bolo podmienkou zamestnania sa na štátnych pracoviskách kvôli maďarizácii.

To doz rezno sa stálo, lebo už aj prikázali vrchníci, žebi si ľudia vi-kopali pívnice, že až bude sirénu počuť, tag šecká rodina nag tájde do pivníci. Tag zme aj robili, rezno zme šli, šecká rodina, a už aj išle repülőve a bombázovali, že iba sa tag triaslo šecko. A toto bolo viac ráz, či vo dňe, či v noci. Ukrutne sme sa báli. Stálo sa edoraz, že mať moja išli do kukurici voľačo robiť. Ja zoz braton son s kočíkon bola, tan na konci kukurici a čakali. Začale siréne pískali! Už aj šle repülőve! Hučalo šecko, veľ'kí strah bov. U susedov bole viac koňih, aj tie sa namátale, bežale svetom. A práve sťaďe, kde zme mi z braton boli! Už aj tu bole repülőve. a koňe nás preskakovali, ako zme tam učupaní boli, aňi edon nás nekopiv. Aj pilóta šov ňíše a sa díval na nás. Aj ja son ho videla v bukósisaku. Ako nás nahale repülőve, už aj spúšťale bombe na állomás, na kostov, takie veľké jame sa stále, aj viac dome poňičili. Pribehli aj moja mať strahom, že čo sa zoz nami stálo, aľe hvala Bohu, ňič sa nám ňestálo. To boli Nemci, prišli bívali na Čabu, bívali v dedove aj v škole a načas bów pokoj; nebántovali nás.

No, edoraz bolo počuť, že idú Rusi. Tí ňebombázovali, tí strielali. Vidurili Němcov, a sa spakovali na Čabe. Páni sa do domov usadili, a vojáci v cinteríne v šátroh bívali. Vojáci od hladu šli po domoh a si jedlo píťali. Aj moja mať práve piekli hľeba, dva veľkie hľebe, a edon miseli jin tadať. Videli na dvore kačice aj sliepke, tag s tih miseli im híť eno pár, a jin to tadať. Aj do komóre tájšli, čo videli, pobrali. Tag zme si miseli skrívad', lebo prišli aj na druhí raz, a iba tak kričali na nás, že „davaj, davaj kúšať“! Doz zavela boli na Čabe, aľe edoraz sa pakovali, a šli ďalej.

Že bi zme ľahšie žili, tak som hodila zoz pajtáškov na stanicu Ruson máľa predávať. Moja mama upiekli zoz kukuričnej múki, pekne pokrájali, do košíka pakovali a ja som medzi vlakmi aj z druhými d'evčatmi som predávala máľa. Enej ruki mi bol kôšik, a druhej kanta zoz vodou, ľebo boli aj lační aj smedlí. A oňi boli takí vďační, že nám dali viac rubľov, a tie rubľe zme zameňile, pod ednim bombazovaním veľkin domom, zrúcaňin v pivňici Židon. Sprv zme sa báli od ňih, boli viacťi, zvelkimi zarastfinimi bradámi, aľe náz ňebantovali, zalí rubľe a nán dali forinte.

Nájšla sa aj doma robota pre mňa. Krava nán hodila na páškov od rána do večera. Bolo ju načín rano vihnať na kraj páškov a večer preňu tájť. Tan edon človek mav staroz na ňe, bole veľa. Tan son sa opoznala s enin veľkín ruskín pánon. A sa mi privrávav a že son ja vedela po slovensky, tag zme sa sprv ľaše dovrávali, aľe sčasom zme sa tarozumeli. Tag zme ostáli kamaráli. Iba edoraz čo mi vraví? Že čibi son tájšla s ňín do Ruskej. A ja son sa, že iba paráduje, tak son mu vravela že tahát. No, ved poton mi ňedav pokoj. Už son sa aj bála. Edoraz vravev, že ma ide od rodičov vipítať. Takí starší Rus bov, a vravev, že von ňíma rodinu a ja budem jeho d'jövča. Tag son sa bála, začala son bežať, že bi ňevidev, že d'e bivan. Aňi son ňejšla viac pre kravu. Aj son misela doma poviedať, že prečo. Tag môj ofec zaláli, a poviedať že ňejd'eš ti ňigd'e! Aľe ja son banovala, že zme sa ňeodlúčilí.

(Békešská Čaba)

Viera-Anna Vahulová:
Moja rodina na relácii Pivnica-Petrovec

Najprv vám porozprávam môj životopis a postupne sa dostaneme aj do minulosti mojich predkov. Narodila som sa v Novom Sade v roku 1993, vtedy už moji rodičia bývali v Báčskom Petrovci a pracovali tu. Základnú školu v slovenskom jazyku som skončila v rodisku a potom som sa zapísala na Gymnázium Jána Kollára tiež v Báčskom Petrovci. Od základnej školy ma najviac zaujímali recitácie slovenských básní a celkovo slovenčina a jej minulosť. Zúčastnila som sa na mnohých recitáčnych súťažiach, ktoré mi pomohli aby som spoznala ešte mnohých iných Slovákov aj z iných slovenských oblastí tu vo Vojvodine. Moji najbližší sú moja mama Olivera a otec Ján, súrodencov nemám. Moja mama sa narodila v Novom Sade v roku 1967, ale svoje detstvo prežila v Pivnici, jej dievčenské priezvisko je Macková. Skončila základnú školu v svojom rodisku, kým strednú školu v meste Sombor, kde sa vyučila za farmaceutického technika. V mladom veku rada písala básne a tiež súťažila na závodeniach, zúčastňovala sa aj v závodeniach mladých hasičov a v stolnom tenise. Jej rodina bola rodina intelektuálov. Môj starý otec Ján Macko bol pivnícky zubár, narodil sa v roku 1926 v chudobnej sedliackej rodine, kde mal ešte dvanástich súrodencov. A preto, ako sa hovorí hladných úst bolo veľa a rodina bola chudobná a preto deti museli od malička veľmi veľa pracovať, aj keď bol dobrým žiakom, už v dvanástich rokoch odišiel slúžiť pánom na sálaš. Pobudol tam veľmi málo, lebo ho jeho otec poslal k majstrovi učiť sa za kováča, ale kladivo bolo ťažské, pec horúca a koní sa bál od malička, tak odišiel slúžiť do jednej bohatej rodine do Petrovca. Tam zažil mnohé smiešne príbehy, ktoré mali súvis s rozličnosťou nárečí v Pivnici a tu v Petrovci. Pani ho poslala kúpiť „droždia“, kým v Pivnici sa používa výraz „kvasnice“, tak si on myslel, že gazdiná nevie dobre po srbsky, tak kúpil jej hrozno, lebo sa srbsky hrozno povie „groždje“, tak tou príležitosťou dostal facku.

Keď začala druhá svetová vojna v šestnástich rokoch pridala sa k partizánom, ktorý bojovali proti nemeckému okupantovi. Po skončení vojny ako dvadsaťročný predžil školenie v strednej škole v Novom Sade a zakončil smer stomatológiu a tam aj zakončil fakultu.

A stál sa zubárom. Pôsobil ako zubár až po dôchodok v Pivnici. Ako dvadsaťsedem ročný sa spoznal s mojou starou mamou Annou Melegovou, ktorá vtedy pracovala v Selenči a tam bola učiteľkou v základnej škole a oženil sa s ňou. Bol uznávaný občan v dedine a jeden čas bol aj richtárom v Pivnici. Ešte som vám chcela porozprávať zaujímavosti o mojom prastarom otcovi a prastarej mame Mackovích, ktorí sa volali Štefan (narodil sa v roku 1890 a umrel 1986) a

Eva (Suchaneková narodená 1898 a umrela 1988), vždy mi bolo zaujímavé, keď starý otec rozprával, ako sa jeho rodičia spoznali. Prastarý otec, keď ostal vdovec s dvomi malými deťmi dopočul sa, že jeho bratrancová žena má sestru, taktiež vdovu v ďalekej Kovačici, tak sa rozhodol a jeden deň na koči odišiel pre ženu do Kovačici a oženil sa s ňou. Ona už mala syna a ešte splodili spolu desať detí. Môj prastarý otec sa zúčastnil v prvej svetovej vojne, kde bol ranený do nohy a do konca života mal ten náboj v nohe, tak že bol ochrnúty, nikdy mu nevybrali ten náboj. Čo sa týka mojej starej mamy Anne Mackovej (Melegovej), narodila sa v roku 1930 v Báčskom Petrovci a umrela v roku 1993. Zakladnú školu skončila v Petrovci a strednú učiteľskú školu skončila v Sombore. Žila v majstrovskej rodine. Jej otec Michal bol známy tesár, mal chmeliareň a moja mama si aj do teraz spomína, že chodievala do Petrovca oberať chmeľ a za každú „korpu“ dostávala prvé peniaze, ktoré boli len jej. A prastará mama bola domáca. Stará mama mala len jedného brata Michala, ktorý bol krajčír a dnes jeho dcéra je predsedníčkou Matice slovenskej v Srbsku. Moja stará mama sa dobre učila, lebo ako rozprávala mojej mame, keď bola malá jej otec sa vyhrážal s veľkou motykou, ktorou chcel povedať, že ak sa nebude dobre učiť pôjde kopáť do poľa. Spolu s mojím starým otcom mali okrem mojej mamy aj ešte jednu dcéru Kornéliu (dnes Francisťovú) ktorá tiež ako aj ja strednú školu skončila v Báčskom Petrovci na našom gymnáziume Jána Kollára, počas jej školenia bola aktívna v literárnom krúžku a písala básne, ktoré zverejňovala v stredoškolskom časopise Vzlet, ktorý aj do dnes vychádza. Dnes žije so svojou rodinou v Piešťanách na Slovensku, kde pôsobí ako profesorka angličtiny a ako farárka. Má tri dcéry z ktorých jedna žije v Nórsku, jedna v Anglicku, kým tretia ešte tento rok končí gymnázium v Novom meste nad Váhom.

Čo sa týka môjho otca Jána Vahulu, narodil sa v roku 1960 v Pivnici v chudobnej sedliackej rodine, mal ešte troch súrodencov, dvoch bratov Michala a Štefana a sestru Zuzanu. Jeho bratia žijú aj do dnes v Pivnici a obidvaja pracujú ako majstri. Michal pred dôchodkom pracoval ako sústružník a Štefan ako tesár. Kým teta Zuzana (dnes Mudrochová) žije dnes v Nemecku a je vyučená krajčírka. Môj otec skončil Zakladnú školu v Pivnici a strednú ekonomickú školu v Báčskej Palanky a nakoniec fakultu v Subotici. Počas jeho mladosti bol aktívny folklorista a ešte aj dnes veľmi rád počuval slovenskú ľudskú hudbu. Baval sa folklórom od svojich pätnástich rokov a bol aktívnym v slovenskom spolku a kým sa s mamou nepresťahoval do Báčskeho Petrovca. Jeho otec Michal narodený v Pivnici v roku 1921 (umrel v roku 2000) od malička ťažko pracoval, lebo jeho rodina bola chudobná, mal ešte jedného brata a ešte dve sestry, ako malý chlapec tiež chodieval slúžiť do bohatých rodín, v roku 1940 ako osemnásť ročný bol regrutovaný do maďarskej armády a cez vojnu prešiel pešo po

Európy. V Rusku bol zajatý, po skončení vojny sa vrátil domov do Pivnici, kde sa oženil s mojou starou matkou Alžbetou Bolehradskovou. Pracoval počas svojho života ako robotník v konopárni v Odžaku. Jeho otec, čiže môj prastarý otec sa volal Jozef (narodil sa v roku 1900 a umrel 1980) a prastará matka Katarína (rodená Červenová narodila sa v roku 1902 a umrela 1989), ony ťažko žili a pracovali ako nádníčiari. Moja stará mama Alžbeta Vahulová (dievčenské priezvisko Bolehradská) sa narodila v roku 1926 (umrela v roku 2001) v bohatej sedliackej rodine, mala ešte jedného brata a dve sestry. Od dvanástich rokov tiež bola služkou v bohatých nemeckých rodinách. Jej otec sa volal Ondrej Bolehradský (narodil sa v roku 1905 a umrel 1982) a mama sa volala Ažbeta (narodila sa v roku 1909 a umrela 1997).

Moji rodičia sa zoznámili v dedinskej knižnici v Pivnici, keď mama mala pätnásť rokov a otec mal dvadsaťdva, zabávali sa spolu sedem rokov a v roku 1990 sa zosobášili. Ešte keď sa zabávali, keď otec skončil fakultu, hľadal si prácu, mal ponuky aj z Báčskej Palanky aj z Báčskeho Petrovca a tak sa radil s mojou mamou. Keďže je Petrovec slovenské prostredie, mamu do Petrovca ťahali jej rodinné korene a tak sa otec zamestnal v Báčskom Petrovci. Po roku spoločného života sa presťahovali do Báčskeho Petrovca, kde žili v podnajte v byte a potom som sa narodila a ja. Spoločnými silami si aj vystavali dom. Zaujímavosťou je, že v mojej rodine aj do dnes sa rozpráva pivnickým narečím, ktoré ovládam a ja.

Rodiné domy mojích prastarých rodičov boli stavané z tzv. váľkov, ktoré sa robili z blata, zo žltej zeme a pleva (je to materiál, ktorý sa získaval pri tlačení žita), pleva sa pomiešala s blatom, to sa dávalo do kalupov a keď sa osušili s tých váľkou sa stavali domy. Strecha bola so starého typu črepov. Každá domácnosť mala sedliacku pec, ktorá bola murovaná, ona slúžila na vykurovanie celej domácnosti a v nej sa piekli aj známe dolnozemske slovenské jedlá ako čo sú pečené zemiaky (u nás „krumple na ťapši“), prekladaná kyslá kapusta, lepníky, tradičné jedlo z muškatných tekvic tzv. gerhěňa a iné. Keďže sa v Pivnici väčšina domácností zaoberala dobytkárstvom každá domácnosť mala aj maštal, ktorú slúžila okrem toho, aby tam býval dobytok aj často kráť pre nocľach pre mladších členov rodiny, lebo v tom čase rodiny boli mnohopočetné. Preto môj starý otec sa aj do dnes bojí koní, lebo ako malý musel spávať pri koňách v maštali v jaslach. Moji prastarí rodičia v Pivnici hlavne chovali dobytok kravy, ošipané, kozy a závezne všetci mali kone, ktoré im slúžili hlavne na dopravu a pri obrábaní pôdy. Do dnes máme v dome zachované staré predmety z tých čias, ako čo sú kolesá s kočov, staré lampy, stoličku pre mrvnenie kukurice, kolovrat, rôzne knihy, ktoré sa v mojej rodine prenášajú z generácie na generáciu.

Erika Árszintyeová
Dôvera, nádej a láska

Ako vieme, v roku 1914 povolali každého silného a mladého chlapa do vojska. Tu ich pripravili na vojnu. To bol veľmi zlý chýr pre každú rodinu. Musel ísť aj ten, kto nechcel. V roku 1914 jedna rodina smutne sedela okolo stola, keď poštár priniesol povolávací rozkaz. Musela odísť aj hlava rodiny. Rodina v Békešskej Čabe teda zostala bez otca. V tom istom roku mali aj radosť. Piateho marca sa narodilo ich tretie dieťa. Toto malé dieťa bol môj prastarý otec, ktorý sa volal Štefan Szász. Keď sa on narodil, už sa začala prvá svetová vojna. Bohužiaľ, jeho otec už bojoval na fronte, keď sa mu narodil syn. Našťastie vojnu prežil, ale žiaľ cestou domov zomrel. To znamenalo, že chlapec vo svojom živote nikdy nevidel svojho otca, ani na fotografii. Jeho mamička ich sama vychovávala. Žili v ťažkých podmienkach. Ale aj on nejako vyrástol, a keď mal 21 rokov, vzal si za ženu Katarínu Rohoskovú. Žili v blaženosti v malom békešcabianskom dome. Mali pekný život. Štefan Szász, môj prastarý otec, už bol otcom štyroch detí, keď sa dejiny zopakovali. Aj on dostal povolávací rozkaz na vojnu. Musel nechať doma svoju rodinu a s okamžitou platnosťou odísť.

Najprv sa dostal na doplnkové veliteľstvo v Gyule, kde dostali vojenský výcvik. Tam ho ešte mohla navštevovať jeho manželka, ale on už nemohol ísť domov. Keď sa situácia vyostрила, a začalo sa vzdušné bombardovanie, odviezli ich do Juhoslávie do zberateľného tábora.

Nepriateľské oddiely ich nasmerovali späť, a preto cez rieku utiekli do Rumunska. Viacerí sa utopili v rieke, pretože nevedeli plávať. Ani môj pradado nevedel plávať, ale mal šťastie, lebo dvaja muži mu pomohli prejsť cez rieku. Keď dosiahli pevninu, museli vymeniť vlhké oblečenie za suché, to znamená, že dostali rumunské vojenské šaty a topánky. Zavreť v kasárni čakali najnovšie informácie. Vtedy už jeho rodina o ňom skoro nič nevedela, lebo táborová pošta medzitým zanikla.

Ani v Rumunsku sa nezdržali dlho, lebo aj tam sa zrazili s nepriateľskými vojenskými skupinami, a to znamenalo, že aj odtiaľto museli utiecť. Cieľ cesty tentokrát bol Kötégján. Tam sa už rozhodlo o ich osude, dostali sa do väzenia. Poberali ich do vlaku, ktorý s nimi odišiel rovno do Ruska (Cseljabinsk). Cesta trvala veľmi dlho, cestovali tridsať dní. Vojaci hádzali von z vlaku malé ceduľky, na ktorých boli napísané ich adresy, mená a takéto odkazy: „Dostal som sa do väzenia, vezú nás do Ruska.“

Zajatci dúfali, že tieto ceduľky niekto nájde a budú zaslané k ich rodinám. Môj pradado aj tentokrát mal šťastie, lebo jeden dobro-

myseľný človek poslal jeho manželke, teda mojej prababke, odkaz prastarého otca. Tak sa teda moja prastará mama dozvedela, že jej manžel je vo väzení a že ho vezú do Ruska.

Okolnosti vo vlaku boli veľmi zlé, môžeme povedať neľudské, všetky potreby museli vykonávať tam. Boli aj takí, ktorí sa pod vplyvom týchto strašných okolností zbláznil. Ruskí vojaci každé ráno skontrolovali zajatcov, a tých, ktorí sa zbláznil, vyvolali a zastrelili.

Po dlhej a úmornej ceste sa dostali do zajateckého tábora, kde boli v strašných podmienkach. Bola tam hrozná zima a dostali iba veľmi málo jedla - zemiaky a polievku, ktorá bola samá voda a skoro nič neobsahovala. Vzhľadom na to, že môj pradedo vedel po slovensky – čo je blízko ruskému jazyku - okamžite sa stal tlmočníkom pri jednom veliteľovi. On takto pochodil lepšie, ako jeho ostatní spoločníci, pretože musel vykonávať menej fyzickej práce. Okrem fyzickej sily potrebovali aj veľkú duševnú silu, pretože museli vykopať masové hroby, pozbierať a pochovať mŕtvych ľudí.

Prešli mesiace a jeho organizmus veľmi zoslabol, lebo bola tuhá zima, sotva dostali jesť, bolo mu clivo za rodinou a toto všetko ho trápilo. Jedno ráno sa zobudil na to, že aj on ochorel na dyzentériu (červienku), čo sa väčšinou končilo smrťou, ale on aj tentokrát mal šťastie, pretože medzi zajatcami bol jeden nemecký lekár, ktorý mu pomohol vyzdraviť. Navrhol mu, aby jedol spálené uhlie. Poslúchol ho a našťastie vyzdravel, ale slabá fyzická kondícia mu aj naďalej zostala. Zajatie trvalo až 6 mesiacov. Už takmer stratili všetku nádej, že sa ešte niekedy v živote stretnú so svojou rodinou. No potom im ponúkli, že keď podpíšu vyhlásenie o tom, že sa stanú členmi „Červej armády“, budú slobodní. Toto vyhlásenie podpísal aj môj prastarý otec a tak sa mu podarilo vyslobodiť sa z väzenia. On, ako aj mnohí, podpísal vyhlásenie iba preto, lebo už chcel vidieť svoju rodinu. Celý tím vojenských zajatcov sa pobral domov, ale len dvom mužom sa podarilo dôjsť domov, môjmu pradedovi a Jurajovi Albertovi. Medzi nimi sa nadviazalo večné priateľstvo.

Keď sa môj pradedo vrátil domov, muž, ktorý predtým mal silnú postavu, vtedy vážil iba 40 kg. Jeho manželka ho len ťažko spoznala. Časť neprijemností sa tým skončila. Ale mnohokrát, keď mu prišli na um spomienky na ťažké dni, zimomriavky mu behali po tele. Bolo potrebné ho rýchlo prikryť perinou, aby bol v teple. Začal jesť opatrne a jeho život sa pomaly vrátil do normálnych koľají, ale jeho život už nikdy nebol taký istý, ako predtým. Nezmazateľné spomienky zo zajateckého tábora zostali v jeho pamäti, časom vybledli, ale celkom na to nikdy nevedel zabudnúť.

Po vojne sa mu ešte narodili dvaja synovia. Jeho deti pomaly vyrástli, jeho synovia sa oženili a dievčatá sa vydali. Narodili sa mu vnúčatá a pravnúčatá. Dožil sa 86 rokov. Nikdy naňho nezabudnem

a jeho pamiatku večne uchovávam vo svojom srdci. Bola som ešte malé dievčatko, keď zomrel. Vtedy som nevedela ešte pochopiť, že zomrel. Teraz mi veľmi chýba. Som veľmi hrdá na neho, že nestratil svoju vieru ani v zajať, a že po prežití toľkej hrôzy bol schopný zostať dobrým človekom. Som veľmi vďačná aj lekárovi, ktorý mu zachránil život, a dúfam, že sa aj on vrátil šťastne domov k svojej rodine. Nikdy nezabudnem na svojho pradedka, ktorý je pre mňa vzorom.

Môže byť pre každého ponaučenie, že aj keď cítime tak, že naše problémy sú obrovské a neriešiteľné, musíme sa vžiť do situácie iných. Tí, ktorí bojovali na dejiskách boja alebo ktorí zostali bez manželov a museli vychovať deti sami alebo tie detičky, ktoré vyrástli bez otca, mali väčšie nepríjemnosti, ako my. Teda naše starosti hneď nie sú také významné, ako sme mysleli predtým. Musíme ceniť to, že môžeme žiť v mieri, že máme otca alebo matku, súrodencu, máme čo jesť, máme čisté šaty...

Naši predkovia vôbec nemali toľko majetku, ba ani požiadavky, ako my máme dnes, ale boli oveľa šťastnejší, ako my, ktorí máme všetko, čo potrebujeme.

Preto sa musíme zastaviť troška, premyslieť náš život a urobiť v ňom poriadok, čo sa týka ľudských hodnôt.

Použitá literatúra: živé slovo

(Kétšoproň)

Szabina Kádárová
Obuvníčka babka Brečková

Babkin druhý dedko, Ján Brečka, tiež hotovil obuv, on bol čizmárom. Na Komlóši pôsobilo veľa čizmárov, lebo aj sedliaci aj páni nosili „boksovie“ čizmy, ktoré hotovili komlóšski majstri. Popri tom presnú, peknú prácu týchto šikovných mastrov mali radi aj na okolí.

Také „boksovie“ čizmy vyrábal môj prastarý otec Brečka

Vystrihovanie a šitie čížiem bola veľmi ťažká práca. Vyžadovala chlapeckú silu. Brečkovci, keď sa pripravovali na jarmok, ešte aj v noci pracovali, aby mali čím viac tovaru. Do blízkeho Mezőhegyesu (na Medzov) aj pešo išli na jarmok, do vzdialenejších dedín, miest kočom. Čizmy nakládli na drúky a tak ich vozili. V jarmoku gazdovia kupovali čizmy pre seba i pre svojich pracovníkov, „bírešov“. V Brečkovej rodine sa čizmárstvo dedilo. Starý otec mal šesť detí, z ktorých traja chlapci pokračovali v otcovom remesle. Jozef sa v roku 1947 dostal na Slovensko, kde naďalej pracoval ako čizmár, Ján a Juraj zostali na Komlóši a tu pracovali. Juraj bol otcom mojej babky. On do roku 1948 robil čizmy doma, potom už nemohol ďalej pokračovať a začal sa zaoberať poľnohospodárstvom.

Babka ani netušila, že aj ona zostane pri výrobe obuvi. Bola by sa chcela ďalej učiť, ale nemala na to možnosť, preto sa musela ísť učiť nejaké remeslo. Už sa ani nepamätá prečo, ale asi nie náhodou si vybrala obuvníctvo. Učilište bolo v neďalekom meste Orosháza a prax v Komlóši v továrni KTSZ. Bolo to združenie, kde fungovali rôzne dielne. Robili tu krajčíri, kováči, kolári, stolári, elektrikári. Najviac bolo obuvníkov. Pracovalo tu veľa Komlóšanov a chodili sem robiť aj z okolitých dedín.

Obuvníci kedysi v malopriemyselnom výrobnom družstve (KTSZ)

Moja babka sa sem dostala v roku 1954, bola učnica tri roky. Obuvníctvo sa skladá z dvoch základných častí. Vrchnú časť topánok robia najmä ženy, spodnú radšej chlapi. Počas učenia skúsenejší obuvníci naučili mladších všetko. Na skúšku musel každý viesť zhotoviť topánku samostatne.

Babkina práca bola vystrihovanie a zostavenie vrchnej časti topánok. V prvých časoch veľa pracovali ešte ručne, ale postupne dostali stroje, ktoré uľahčili a zrýchlili prácu. Veľmi veľa roboty mali, hotovili rôzne pánske i dámske topánky, lodičky, šľapky. Na pracovisku bola veľmi dobrá nálada. Robilo tu veľa ľudí, bola to výborná spoločnosť. Po práci sa často stretávali, chodili sa spolu zabávať. Ak niekto mal nejakú väčšiu prácu doma, zrazu mal pomoc.

Medzi obuvníkmi bolo málo žien

Popri tom mali aj pracovné úspechy. Do celého Maďarska rozvážali tu vyrobené topánky, ktoré boli pekné a kvalitné. Dobrých pracovníkov odmenili, aj babke udelili viac vyznamenaní. V roku 1974 napríklad na Medzinárodný deň žien jej osobne gratuloval župný vedúci obuvníckych závodov. Bolo to veľké uznanie, ešte aj v novinách písali o tejto udalosti.

Babkino vyznamenania

Popri dobrej práci a pekných zážitkoch, dôležité bolo pre babku, že v roku 1955 sa sem dostal Michal Kádár, mladý obuvník. Zoznámili sa a o päť rokov sa zosobášili.

Ešte dlhé roky pracovali spolu, ako uznávaní obuvníci. V osemdesiatych rokoch nastala zmena, mali už menej práce. Aj výroba sa zmenila, dielňa sa špecializovala na výrobu ochrannej obuvi. Celú prácu uľachčili stroje, počet robotníkov postupne klesal. Starý otec tu pracoval do roku 1980, potom sa zaoberal poľnohospodárstvom. Babka do penzie, do roku 1998 zostala v KTSZ. Potom ešte plánovala, že doma budú opravovať obuv, ale to sa neuskutočnilo. Mali náradie ešte po babkinom otcovi, všetko zachránili, ale už nepoužívali. Oni najradšej hotovili novú obuv, mali radi vôňu novej kože.

Keď som sa o týchto veciach zhovárala s babkou, dedko len mlčal. On málo zvykne rozprávať. Ale na koniec mi prezradil niekoľko

večí o tom, ako sa vyučil obuvníctvu.

Boli ôsmi súrodenci, ich rodičia boli jednoduchí sedliaci. V ulici býval obuvník, Štefan Rekeň. Môj starý otec s bratom sa dostali k nemu za učňa. Majster robil a oni sa pri ňom všetko naučili. Najprv len pozerali, upratovali, pomáhali. Keď už sa naučili, oni pracovali a majster ich sledoval. Celý týždeň tu bývali, za prácu dostali jedlo a bývanie. Popri tom sa stali výbornými obuvníkmi. Rekeňovci hotovili najmä „klincovie“ topánky a „gojzerke“, ktoré boli posilnené viacerým šitím. Učňovia pomáhali aj na jarmoku. Stalo sa, že celú noc robili, potom sa skoro ráno vybrali na cestu, aby mali dobré miesto.

Práca v KTSZ bola celkom iná, ale dedko rád pracoval aj tam. V dielni strávil 25 rokov. Smutne mi rozprával o tom, ako vykapalo toto remeslo, veď v Komlóši už len dvaja opravujú obuv. Vlastne v priebehu päťdesiatich rokov sa táto práca skoro celkom stratila.

(Slovenský Komlós)

Gábor Laczkó

Od priezviska k mojím predkom

O priezviskách

Malé deti sa najprv naučia, že „sme my, naša rodina“ (teda otec, mamička, starí rodičia atď.), zapamätajú si aj svoje meno. Mnohí, keď sa naučia aj napísať svoje meno, vyrastú a len potom ich napadne, že „Dobre, dobre! Ale prečo práve toto?“. Keď navyše je to nezrozumiteľné priezvisko, prichádza otázka „A čo vlastne znamená?“. Takto začne človek pátrať, hľadať dôvody, prečo má také meno, aké má.

Priezvisko tvorí základ identity každého človeka, určuje a označuje, ale necharakterizuje ho. Priezviská sú nezameniteľnými kódmi do celého života.

Skúmanie rodinných mien, ako sa menili prostredníctvom dejín, ako sa vytvorili konečné formy mien, je to veľké dobrodružstvo, cestovanie v čase.

História priezvisk

V stredoveku na našom území nebolo povinné používať rodinné mená. Na miesto toho ľudia používali tzv. prídomky, napr. Jozef z Budína. Často sa používalo ako prídomok aj meno otca, napr. Ján, syn Jozefa z Budína.

Priezviská sa začali povinne používať až za vlády Márie Terézie a jej syna Jozefa II., napriek tomu, že už v XIV. a XV. storočí sa začali vyskytovať priezviská v širšom kruhu, aby sa na úradoch ľudia mohli odlišovať. Spočiatku sa ani rodné, ani krstné mená nedali premeniť na iné. V roku 1816 to František I. zmenil, a bolo možné zmeniť si rodné meno, ale krstné zatiaľ nie.

Por.č.	Priezvisko	Počet osôb (1995)	Počet osôb (2003)	Vývoj	Najväčší výskyt
1	Horváth/Horváthová	30429	30813	nárast	Petržalka
2	Kováč/Kováčová	31066	29079	pokles	Petržalka
3	Varga/Vargová	13714	21650	nárast	Komárno
4	Tóth/Tóthová	23353	21604	pokles	Komárno
5	Nagy/Nagyová	20984	19341	pokles	Komárno
6	Baláz/Balázová	14785	14114	pokles	Žilina
7	Szabó/Szabová	10665	13998	nárast	Kolárovo
8	Molnár/Molnárová	13907	12632	pokles	Komárno
9	Balog/Balogová	10165	10872	nárast	Trebišov
10	Lukáč/Lukáčová	10287	9718	pokles	Prešov

Tabuľka ukazuje 10 najpočetnejších rodov a ich výskyt na Slovensku
Typy rodinných mien

1. z krstného mena

Tieto sú najstaršie používané priezviská. Nie je jedno aké meno sa tu vyskytuje, odlišuje sa podľa národnosti, ba aj náboženstva.

Napr. Abrahám, Adam, Mojžiš, Balázš, Filip, Gašpar, atď.

2. zdobením krstného mena

v maďarčine typické prípony sú: -a, -ca/-ce, -d, -i, -is, -k, -ny/-n, -r, -s/-cs, -ó, -őc

v nemčine prípony sú: -ch/-chen, -er, -l, -z

v slovanských jazykoch najvýznamnejšie sú: -a, -ec, -ica, -ik, -ko
napr. Jurík, Petrík, Adamec, Mikloško

3. podľa zamestnaní

maďarské prípony sú: -s, -ó/-ő

v nemčine: -er

v slovenčine hlavne: -ár

napr. Kováč, Mäsiar, Mlynár, Szabó, Müller, Fischer

4. na základe prirovnania

Tvorí veľkú vetvu rodinných mien. Menotvorná skupina označuje jedinca podľa jeho odlišnosti.

a. podľa vlastnosti – je to veľmi rozšírené

napr. Bielik, Čierny, Lepšík

b. všeobecné podstatné mená ako priezviská – sú tu aj veľa nárečových slov

napr. Baran, Chalupka, Cibulková, Medveď, Liška, atď.

c. odkazujúce na funkcie

Môžeme ich zaradiť aj do tretej skupiny. Tieto povolania sú vytvorené hlavne bez prípon. V maďarčine sú to napr. Bírő, Deák, Katona, Pap, Hajdú, atď.

d. podľa pôvodu národa

napr. Tatár, Horváth, Tóth, Nemec, Sikul, Poliak

e. odkazujúce na povrávky

sem patria všetky ostatné, ktoré nevieme zaradiť a voláme ich ako neurčité priezviská

5. zložené rodinné mená

V maďarčine sú to napr. Győrffi, Dessewffy, Pálffy, atď.

6. určujúce pôvod

Táto skupina sa vyskytuje v širšom kruhu. Nevznikajú na jednom istom mieste, ale keď sa osadník označí v novom priestore.

Keď sa neznámy človek ocitne v novom priestore, vždy sa položia otázky: „Skadiaľ si prišiel?“, „Odkiaľ pochádzaš?“. Dotyčný potom dostal meno podľa toho, ako na to odpovedal.

V maďarčine je to prípona -i napr. Csongrádi, Szigeti
V slovenčine je to -sky napr. Podhradská, Farkašovský, Vajanský
Patria sem aj mená bez prípony, ako napr. Nitra

V každom type sa objavujú vo veľkom počte cudzie, alebo pôvodom cudzie mená, aj v maďarskom, aj v slovenskom priestore, či aj v iných krajinách. Dokonca, keby sme siahli hlbšie do dejín, našli by sme pôvod latinský, čo je dôkazom toho, že rímske impérium, *limes Romanus*, ako sa historicky nazýva pohraničie starovekého Ríma siahlo až po Devín a Trenčín. A zanechalo tam kultúrne dedičstvo aj v podobe priezvisk. Napríklad Felix znamená šťastný, Peter znamená skala atď.

Pre zaujímavosť uvádzam:

Limes alebo *limes Romanus* (lat.) bola od cisárskej doby hranica Rímskej ríše, a to jednak prirodzená, tvorená riekou (odtiaľ pôvodný názov *ripa* = breh), a jednak umelá s priekopou a valom, prípadne aj s palisádou alebo stenou. Podľa niektorých zdrojov sa riečna hranica ako *limes* nikdy neoznačovala. Dnes ako „*limes (Romanus)*“ označujeme spravidla len časti hranice so systémom opevnení.

Slovo *limes* pôvodne označovalo cestu, medzi vedúcu naprieč pozemkom, hranicu medzi pozemkami.

Chrbticou limitu bola vždy strategická cesta, ktorá umožňovala rýchle spojenie a presuny vojenských jednotiek, a sieť vojenských táborov, staníc a signálnych veží umožňujúcich ohlasovanie pohybov nepriateľov a privolávanie posíl na miesta ohrozené útokom.

Súčasťou Rímskej ríše boli aj menšie územia dnešného Slovenska, ako napríklad Petržalka alebo pevnosť Komárno pri sútoku riek Váh a Dunaj, ktorá bola priamo súčasťou *limes Romanus*.

(Békešská Čaba)

Ervin Schäfer
Ján Ambruš – Kráľ oblohy

Putovanie bolo v nedávnych storočiach pre našich predkov samozrejmým údelom. Azda aj táto odvaha vydávať sa do neznáma a prichádzať na krížne cesty, kde človek musel podstúpiť ďalšiu voľbu a znova sa rozhodovať – zušľachťovala v Slovákoch gény životaschopnosti. Vedeli, že sa môžu spoliehať iba sami na seba. "Pomôž si, človeče, aj Pán Boh ti pomôže!"

Slováci naozaj v minulých storočiach pripomínali sťahovavých vtákov. Pravda, sťahovanie malo zvyčajne jedinou príčinu: v zlých životných podmienkach bol odchod jediným spôsobom, ako prežiť. Možnosti hromadného sťahovania využili poddaní z chudobných a neúrodných krajov Horného Uhorska, predovšetkým z Trenčianskej stolice, ďalej z Hontu, Novohradu, Gemera a z niektorých oblastí východného Slovenska. Spomedzi hlavných príčin sťahovania Slovákov na Dolnú zem, prichodí spomenúť najmä tieto: nedostatok pôdy a jej nízka výnosnosť, zvyšovanie poddanských povinností, živelné pohromy, ktoré postihovali rozsiahle oblasti a naostatok, no určite nie na poslednom mieste čo do významu – náboženský útlak nekatolíkov. Putovanie Slovákov na juh sa odohrávalo vo viacerých vlnách. Takto sa popri centrách v Békešskej a Čanádskej stolici čoraz častejšie stalo cieľom sťahovania rumunské mesto Nadlak, z ktorého sa čoskoro stála najväčšia slovenská enkláva, veď tam na prelome 19. a 20. storočia žilo okolo 7 tisíc Slovákov. Slováci sa koncom 19. storočia začali ďalej sťahovať do Bulharska, ktoré po vyhnaní Turkov ponúkalo nové možnosti.

A tak bratia Ján a Pavol Ambruš spolu s rodinami a ďalšími krajanmi z Nadlaku putujú na druhý breh Dunaja, kde Turkami spustošenú zem oslobodeného Bulharska bolo treba zaľudniť. Usadili sa v Gornej Mitropoliji, v okrese Pleven. V prvých rokoch boli Slováci v Bulharsku skutočnými pioniermi, museli zdolať ťažkosti, o ktorých nemali ani potuchy. Ján Ambruš bol ženatý s Annou, rodenou Ľavrovičovou. Na svete boli už tri dievčatá, tri dcéry Anna, Mária a Alžbeta, ktorú, pravda, z maďarského Erszébet volali Erka. 19. mája 1899 sa v rodine Jána Ambruša a Anny Ľavrovičovej narodil synček. Dievčatá – sestry už boli takmer dospelé keď im zomrel otec, Ján Ambruš. Vtedy sa v roku 1905 ich matka, Anna rozhodla, že sa vráti späť do Nadlaku. Keď sa vrátila do Nadlaku, nastal problém, čo s Jankom?

Janko najskôr navštevoval slovenskú evanjelickú školu v Nadlaku v Čanádskej župe a od roku 1911 meštiansku školu v Nagyszentmiklósi (Sânicolaul Mare) v Torontálskej župe, v Banáte, v bývalom Uhorsku (dnes toto mesto leží v Rumunsku). Keď túto školu Janko skončil,

nechcela ho hrdá mať dať do služby. Komu zveriť vlastné obavy? Anička Ambrušová zašla za evanjelickým miestnym farárom, Ľudovítom Boorom a povedala mu: „Pán farár, chcem, aby bol môj syn aj školovaný aj múdry, ale nemám už na školy ďalšie peniaze. Poradte...“ Evanjelický kňaz Ľudovít Boor odporučil matke, aby dala syna do vojenskej akadémie. Sám zašiel na meštiansku školu do Nagyszéklősi a požiadal učiteľa, aby napísal odporúčenie pre polosirotu Jána Ambruša na vojenskú akadémiu do Budapešti. A stal sa malý zázrak: čoskoro prišiel súhlas aj udelenie štipendia na vojenskú akadémiu Ľudovika v Budapešti. Vojenská kariéra Jána Ambruša sa mohla začať.

Koľkokrát sa v živote zadívame na oblohu? Stáva sa to celkom mimovoľne, akoby mimochodom, že ten pohľad človek ani nevie vysvetliť. Obloha je príťažlivá súčasť našej každonennosti, a predsa okamih keď k nej uprieme zrak, predstavuje tajomný rozhovor. Nieкто pri pohľade na oblohu, vníma jej nedosiahnuteľné diaľky, iný zase uspokojujúci modravý priestor... A sú medzi nami ľudia, ktorí v sebe nosia ikarovský vnútorný nepokoj, a tí túžia vzniesť sa do toho priestoru, lietať v ňom. Vnútorný nepokoj je základným motorom toho, že sa človek prekonáva, že prekračuje hranice vlastných možností.

Končil sa práve prvý rok svetovej vojny, keď od septembra 1915 nastúpil Ján Ambruš do Delostreleckej kadetskej školy v Traiskirchen pri Viedni. Tento postup znamenal, že mladý slovenský vojenský kadet musel preukázať mimoriadne schopnosti, keď ho dôstojníci a pedagógovia odporučili na štúdium na tomto špičkovom učilišti s mladými šľachticmi, s chlapcami z vysokopostavených rodín a práve počas týchto pobytov sa Janko naučil jemnému správaniu, odpozoroval mnohé odliene spôsobov, ako sa pohybovať vo vysokej spoločnosti. Štúdium na kadetke skončil v roku 1919 bez problémov a s dobrým prospechom. Využíval možnosť vychádzok do Viedne, kde sa mohol stretávať, nielen s jednoduchými náštevníkmi z Bratislavy, ale aj s vplyvnejšími osobami. Pri jednej z takýchto návštev Viedne stretol aj JUDr. Ivana Markoviča, vtedajšieho tajomníka Československej národnej rady v Paríži, s ktorým bol v kontakte, nielen po skončení štúdia, ale aj po príchode na Slovensko. Začiatkom apríla 1919, ihneď po skončení štúdia v Treiskirchen, prišiel rotmajster Ján Ambruš do Bratislavy, kde požiadal o prijatie do vznikajúcej Československej armády. Vstup do Československej armády znamenal pre rotmajstra Jána Ambruša zásadné zmeny v jeho živote nielen tým, že skončil štúdium, ale aj z toho dôvodu, že Československá armáda, na rozdiel od bývalej Rakúsko-Uhorskej armády, bola od samého začiatku svojho vzniku budovaná na demokratických princípoch. Situácia v armáde bola z tohto hľadiska priaznivá aj pre rotmajstra Jána Ambruša – rozšíril svoju kvalifikáciu z delostreleckého dôstojní-

ka aj na letectvo. Tento jeho záujem o letectvo postupne vyúsťoval v stále systematickejšie sledovanie všetkých možných dostupných informácií o letectve. Jeho prvé kroky v tomto smere by sme mohli charakterizovať aj ako určitý druh samovzdelávania, porovnať by ho bolo možné aj s rôznymi formami dnešných diaľkových štúdií a podobne. Zo začiatku, v rámci rôznych kurzov, preškoľovaní, doškolení dôstojníkov sa hlásil do všetkých takých, ktoré aspoň nejakým spôsobom súviseli aj s letectvom. Až 1. júla 1925 sa konečne dočkal prvého zaslúženého dielčieho úspechu svojich predošlých iniciatív, kedy bol prevelený z delostreleckého ústavu z Vranova nad Topoľou priamo k leteckému pluku č. 1 v Prahe, kde potom začal aj so systematickým výcvikom letca. Bol to zaslúžený, na tú dobu až neuveriteľný úspech osobnej iniciatívy, cieľavedomosti a húževnatosti človeka, ktorý sa od mladosti naučil robiť nielen to, čo mu prikazovali, ale aj z vlastnej iniciatívy to, čo považoval za potrebné a správne. V snahe zvyšovať úroveň svojej prípravy začal služobne s vojenským výcvikom pilota využívať na svoje zdokonaľovanie aj také možnosti, ako bolo športové lietanie, účasť na rôznych športových leteckých súťažiach doma aj v zahraničí. Postupne sa mnohé z týchto účastí premieňali aj na víťazstvá. Pritom účasť na takýchto športových leteckých podujatiach mu poskytovali príležitosti na zdokonaľovanie sa aj v profesii pilota, stíhača. Vysoká profesionálna úroveň jeho výkonov zvyšovala záujem o jeho účasť na rôznych leteckých, športových podujatiach tak doma ako aj v zahraničí. Popri akrobatických súťažiach absolvoval súťažne aj rôzne diaľkové lety, ako napr. v roku 1934 sa zúčastnil "Medzinárodných pretekov turistických lietadiel Európou", organizovaných Poľskom, na lietadle Aero - A - 200, kde skončil ako štvrtý a vďaka nemu československé družstvo získalo prvú cenu národných tímov. Z diaľkových letov medzi najvýznamnejšie patrilo prekonanie medzinárodného rekordu na trati Praha - Chartúm, lietadlom československej výroby T - 101, v máji 1938, ktorý nebol nikdy prekonaný.

(Rumunsko)

Juraj Rágyanszky Endre a Milan

Moje korene

Moja rodina je sarvašská slovenská evanjelická rodina. Je to iba polopravda, ktorú okamžite vysvetlím. Len z otcovej strany mám slovenské korene. Môj otec, Juraj Rágyanszki z Čipkárky (sálašský rad neďaleko Čabačúdu) chodieval do práce do Mezőtúru a v tom istom dolnozemskom meste pracovala aj moja mamička, Mária Szabóová, ako sestrička v ordinácii pre interné choroby v mezőtúrskej nemocnici a bývala v služobnom apartmáne. Moji rodičia sa zoznámili v Mezőtúre a v roku 1983 sa zosobášili. Občiansky sobáš sa konal v matkinom rondnom meste, v Poľnom Berínčoku a svadbu mali v Sarvaši. Moja sestra sa narodila v roku 1984 a ja o 5 rokov neskôršie.

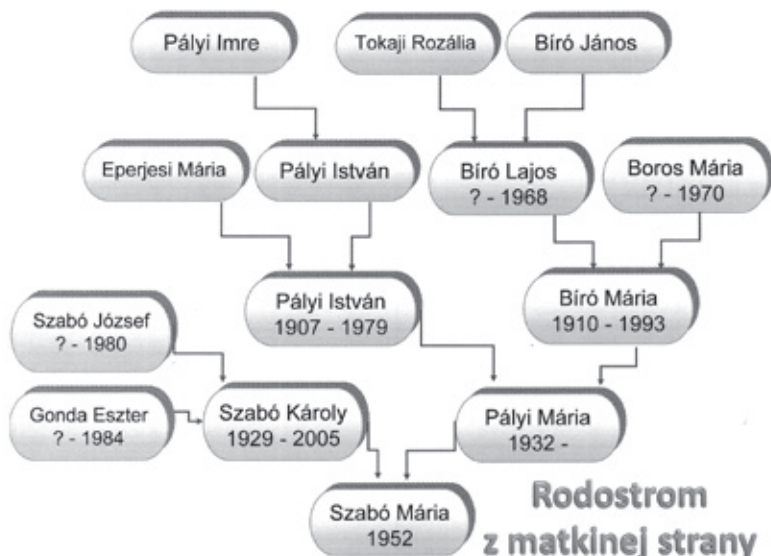
*Zuzana Zuberecová
a Ján Szelják*

Podľa môjho názoru môžem byť etický pri písaní tejto práce iba tak, ak najprv predstavím dejiny mojich predkov z matkinej strany a po tejto exkurzii prejdem na podstatu mojej práce.

Moja matka pochádza z maďarskej rodiny z Poľného Berínčoka, ale jej predkovia žili vždy v Mezőtúre, takže rodina Szabó je mezőtúrska rodina kalvínskeho vierovyznania. Pracovali ako poľnohospodári, ale môj starý otec, Károly Szabó, môj prastarý otec, István Pályi a môj praprarastarý otec Imre Pályi nežili len z poľnohospodárstva, ale na chleba si zarábali aj iným spôsobom. Starý otec bol mäsiarom, István Pályi bol požiarnikom a Imre Pályi obuvníkom. Ženy nemali pracovisko, boli doma, viedli domácnosť a pomáhali pri obrábaní pôdy. Mária Borosová bola prvá žena, ktorá mala pracovisko. Pracovala ako posluhovačka. Jej manžel, Lajos Bíró bol v ruskom zajatí v dnešnom Kazachstane. Keď sa vrátil, hospodáril ďalej, ale oslepol a nevedel živiť rodinu. Moja stará mama pracovala v detských jaslach.

Moji starí rodičia z otcovej strany bývali na Čipkárke. Ešte aj dnes stojí sálaš mojich starých rodičov. Dnes tam už nikto nebýva, polia sme prenajali a pestujeme tam len zeleninu a ovocie. Na tomto salaši žila od svojho detstva moja stará mama, Zuzana Szeljaková s mojou prastarou mamou Zuzanou Zuberecovou, ktorá skoro ovdovela. Moja stará mama sa vydávala v roku 1946, rok po tom, ako sa môj starý otec, tiež Juraj Rágyanszki navrátil z amerického zajatia. Potom žili ďalej na Čipkárke s mojou prastarou mamou. Sálaš, kde trávil môj starý otec svoje detstvo, je v Kardoši na Čabianskej ceste. Rágyanszkiovci okrem toho mali aj jeden dom v Sarvaši na Partizánskej ulici.

Rodostrom z otcovej strany

Domáca knižnica

Hlavnou protagonistkou mojej práce je moja stará mama, lepšie povedané jej kniha, ktorú dostala v roku 1928 od obce Sarvaš ako odmenu za pracovitosť a dobré správanie v základnej škole. Pred odhalením a anotáciou knihy by som ešte rád urobil jednu odbočku aby som mohol predstaviť knihy mojej rodiny, ktoré sa z čipkárskeho sálaša dostali do našej dnešnej domácej knižnice. Táto sálašská zbierka je vynikajúca základná látka k výskumom v oblasti dejín evanjelickej cirkvi, jazykovedy, literatúry, lokálnej histórie, sociológie, dejín pedagogiky, atď.

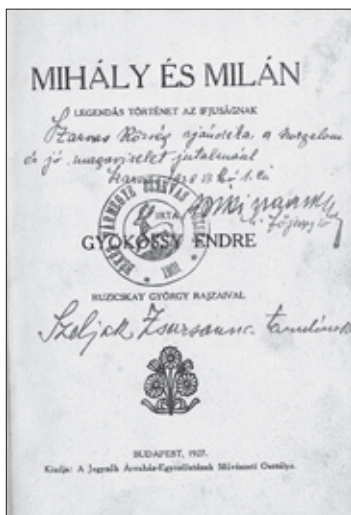
Moja stará mama

Moji predkovia nepatrili medzi blaho-bytných hospodárov a to dosvedčí aj biedne dedičstvo mojich starých rodičov. Szellakovci a Rágyanszkiovci gazdovali na malom území, vtedy domáce gazdovstvo nezabezpečilo ich životné náklady. Medzi starými rodinnými dokumentami môžeme nájsť i služobnú knižku prastarého otca, ktorý už ako 17 ročný mládenec pracoval na veľkostatkárskej pôde. Po jeho skorej a nečakanej smrti prastará mama sama vychovala ich jedinú dcéru, moju starú mamu. Starý otec mal troch súrodencov. Z týchto poznatkov a informácií môžeme ľahko porušiť dôvody z dnešného pohľadu nenárodného dedičstva starých rodičov.

Tieto naše sálašské knihy naraz prezrádzajú údaje o finančných okolnostiach mojej rodiny, ale aj o asimilácii Slovákov na Dolnej zemi. Najstaršia kniha bola vydaná ešte v roku 1848, je to Tranoscius písaný v jazyku kralickej Biblie. Okrem toho chránime aj Biblie a neskoršie vydanie Tranoscia z XIX. storočia. Prvý zlom sa javí z prvého desaťročia XX. storočia, objaví sa jeden Nový zákon písaný už v modernej čestine a s latinskými písmenami.

Prvé maďarské knihy sa dostali do rodinnej zbierky len v dvadsiatych rokoch XX. storočia. Medzi nimi nájdeme maďarské preklady Svätého písma, evanjelické spevníky, pašiové hry a morálne príklady pre deti. Z tohto obdobia pochádzajú prvé profánne knihy, ktoré mladí členovia rodiny dostali za dobré študijné výsledky od školy.

O školských výsledkoch starej mamy nemám dokumenty, ale vysvedčenia starého otca ma upozorňujú na zaujímavé protirečenia. Vo vysvedčení zaznamenali, že keď prišiel do základnej školy (v roku 1925) ešte nevedel po maďarsky, ovládal iba slovenský jazyk, podľa

záznamu „tót nyelven beszél”. Výsledky prvého školského roka nás informujú o jeho jazykovom prospechu. Už na konci prvého roku hovoril málo po maďarsky. Jeho študijný prospech bol dobrý, ale z gramatiky a slohového vyjadrovania často získal len hodnotenie dostatočné. Podľa môjho názoru to súvisí s jeho neovládaním maďarského jazyka. Môj predpoklad potvrdzuje pozitívne hodnotenie jeho usilovnosti, za ktorú ho dvakrát odmenili knihou. Prvá kniha je historická novela Mózeša Gaala pod názvom A Renegát (Renegát), ktorá predstavuje dobrodružný život tureckej doby. O rok neskôr dostal malý ilustrovaný zošit, v ktorom nájdeme životopis Michiela de Ruytera, ktorý bol ochrancom protestantských kňazov, predaných na galeje.

V tých istých rokoch dostala aj stará mama knihy od školy, ktoré slúžili podľa môjho predpokladu tiež cieľom maďarskej národnej výchovy. Dostala knihu A szarvasi járás anyakönyve (Zlatá kniha Sarvašského okresu), v ktorej nájdeme sonety maďarských vojnových invalidov, opisy, ktoré podávajú zážitky vojakov na fronte a zoznam o osobných údajoch sarvašských hrdinov padlých na fronte a vojnových invalidov. Nasledujúci rok dostala aj knihu Nagy magyarok élete (Život veľkých Maďarov) z pera Eleka Benedeka.

(Budapešť – Sarvaš)

Anna Kováčová
**Kuchárska kniha peštianskeho mešťana
Jána Babilona**

Kulinárstvo a tradičná gastronómia sú fascinujúcou zložkou ľudskej kultúry. V súčasnosti sa opisovanie chutí, histórie výroby, receptov a veselých dobrodružstiev spojených s jedlom stalo silnou súčasťou knižnej kultúry. Kultúra stravovania a všetky jej aspekty odrážajú obraz národa a spoločnosti. Zvyky konzumovania, rozvoj kuchyne silne súvisia s kultúrnymi dejinami daného národa. Z jednotlivých kníh sa môžeme dozvedieť, ako sa kedysi ľudia stravovali, aké suroviny používali a ako ich spracovávali. Jedlo sa môže stať ľahko aj tou kultúrnou identifikačnou značkou, vďaka ktorej si rozoberieme krajinu na kúsky z antropologického, národopisného, literárneho alebo z jazykovedného hľadiska.

Súčasťou slovenskej knižnej kultúry je aj prvá kuchárska kniha v slovenskej reči, ktorú vydal v roku 1870 Ján Babilon v Budapešti. Táto dobová kuchárska kniha je súčasťou minulosti kultúrnej histórie Slovákov v Budapešti (predtým Pešť-Budíne). O kuchárovi Jánovi Babilonovi vieme len málo. Pravdepodobne sa narodil v Radvani, pri Banskej Bystrici. Pochádzal z mnohodeťnej rodiny. Ako mnohí jeho rovesníci, šťastie hľadal a aj našiel v Pešti. Vyučil sa za kuchára a pôsobil v hlavnom meste Uhorska. Stal sa z neho známy kuchár. Bol kuchárom Révayho a neskôr si otvoril vlastné pohostinstvo, kde sa

¹⁰ BABILON, Ján: Prvá kuchárska kniha v slovenskej reči. 1., 2. zv. Budapešť, vlastným nákladom, 1870, 165 s.

¹¹ Biografický lexikon Slovenska, 1 A-B. SNK Národný biografický ústav, Martin, 2002, 131.s.

¹² Podľa Jozefa Podhradského Babilona s dcérou Bohurádovou sobášil sám Kollár, ktorý ich zosobášil v slovenčine a nie v nemčine ako ju o to prosila namyslená a nadutá Bohurádova dcéra. Zo zlosti za sobáš v slovenčine len jeden groš dostal Kollár, čo bolo preňho veľmi ponižujúce. Dobré sa vtedy nazlosťil Kollár, že opovrhujú slovenský jazyk. Podľa farára Jozefa Podhradského, Ján Babilon blízko pred Kollárovou smrťou „popísal všeličo na Kollára“, ale rôzne osočovanie v Slovenských pohľadoch, napriek pletiek, priamo nezapríčinili jeho smrť. Pravdepodobne ani ich neprečítal. In: Jozef Podhradský: Zo života Jána Kollára. In: Slovenské pohľady, 1933, XIII. r. 8. č. 457. s.

¹³ Glatz, Ferenc: Polgári fejlődés és nacionalizmus Magyarországon a XIX. Században. In: Történelmi Szemle, 1974, 1-2. č. 248-261.s.

¹⁴ O etnickom obraze Budapešti pozri slovenko-maďarské vydanie: Kováčová Anna: Život a kultúra Slovákov v Budapešti v období dualizmu (1867-1918). KUPP, Piliřska Čaba-Ostrihom, 2006, 13-23. s.

¹⁵ V 19. storočí sa do Pešti a Budína koncentrovali knihtačiarne a vydavateľstvá. V roku 1860 ich bolo 12, a o sedem rokov neskôr sa ich počet zvýšil na 15. V Pešťbudíne pôsobilo viacero knihtačiarň, ktoré tlačili i v slovenčine. Patrili k nim tlačiarne Bartalets, Atheneum, Franklin, Minerva, tlačiarne V. Hornyánskeho, A. Bucsánskeho, M. Bagóca, Kolomana Rózu či Mehnera.

schádzali popredné slovenské kultúrne osobnosti. Dokumenty hovoria aj o tom, že Babilon podporoval aj slovenský národný život v Pešti.

Pravdepodobne nie je náhoda, že prvá kuchárska kniha v slovenčine vyšla v roku 1870 Pešti. V tých rokoch centrom rozvoja slovenskej kultúry popri Turčianskom Svätom Martine bolo nesporne hlavné mesto Uhorska. Dynamicky sa rozvíjajúce mesto ponúkalo stále nové a nové príležitosti pre masové prisťahovalectvo z rozličných regiónov. Slováci za prácou prichádzali v prvom rade z hornouhorských žúp. Podľa výsledkov sčítania ľudu vo vtedajšom výrazne nemeckojazyčnom Pešť-Budíne, kde Maďari tvorili iba 46 %, popri Nemcoch silne ovplyvnili demografický rozvoj hlavného mesta aj slovenskí prisťahovalci. V roku 1869 evidovali úrady 12 300 Slovákov a v roku 1900 už v Budapešti žilo 37 837 obyvateľov, ktorí pochádzali zo slovenských etnických území. Budapešť bola ešte aj ku koncu 19. storočia jedna z najväčších konglomerácií slovenského obyvateľstva mimo slovenského národného územia. Práve pomerne veľká koncentrácia Slovákov v Budapešti mohla byť dôvodom, prečo tu viacerí tlačári tlačili aj v slovenskom jazyku. Možno však odhadovať, že vydanie kuchárskej knihy v slovenskom jazyku bolo určené najmä Slovákom usídleným v Pešťbudíne, Békešskej Čabe a v blízkom okolí. Knihy sa určite dostali i na Horné Uhorsko.

Okrem štatistických údajov, nevyhnutnosť vydania kuchárskej knihy potvrdzuje predovšetkým aj ten fakt, že s rozvojom moderného meštianskeho života vzrástli aj v Budapešti požiadavky na tzv. súkromné služobníctvo. Najmä z viacdetných rodín odchádzali takmer pravidelne 1-2 dievčatá do služby, v prvom rade do hlavného mesta, aby finančne vypomohli rodine. Slovenské ženy boli poriadne a zodpovedné, a preto ich často a radi zamestnávali ako domáce slúžky. Mladé Slovenky obyčajne viedli domácnosť bohatšej meštianskej rodiny, pracovali ako slúžky alebo kuchárky. V roku 1880 v Budapešti až 9 % slúžok malo slovenský pôvod, ešte aj o tridsať rokov neskôr to bolo 5 %.

Babilonova kuchárska kniha

Kuchárska kniha Babilona v Budapešti sa dožila troch vydaní. Prvá vyšla v roku 1870 vo vydavateľstve Prvá uhorsko-slovenská účastinná kníhtlačiareň a vydavateľstvo v Budapešti „Minerva“, na vlastné náklady.

Ján Babilon vyše 20 rokov zhromažďoval recepty a poznatky z gastronómie, pravdepodobne s cieľom, zostaviť kuchársku knihu pre slovenských peštianskych usadlíkov, ale aj prisťahovalcov v hlavnom meste krajiny. V úvode spomenul, že ako dobrý vlastenec a národovec po dvadsaťročnej usilovnej robote vydáva toto dielo. Kuchárska kniha obsahuje 1500 receptov jednoduchých a lacných

jedál s osobitným zreteľom na slovenskú kuchyňu. Zrodila sa práve v tom období, keď domácnosti mali záujem o kuchársku knihu. V tom čase kuchárkam, zamestnaným v zámožnejších peštianskych rodinách, bolo povinné vedieť pripraviť jedlá aj pre kolektívne hostiny alebo na rozličné príležitosti.

Babilon na začiatku svojej knihy považoval dodať nasledujúce venovanie: Vlasti, národu a povolaniu verne oddaným slovenským paniam a paničkám. Týmto chcel zdôrazňovať, že okrem toho, že si hlboko ctí slovenský národ a svoju vlasť, knihu venuje nielen tým ženám, ktoré rady varia, ale predovšetkým tým, ktoré si ako profesiu vybrali kuchárske povolanie, variť ľuďom. V prvom rade pre mladé ženy a slúžky zhrnul svoje poznatky a skúsenosti z kuchárskeho umenia, ktorých – ako sám píše – je povinnosťou naučiť sa variť, viesť hospodárstvo, domácnosť alebo aj prevapíť a účtiť si hostí nejakou zaujímavou a chutnou večerou. Tvrdil, že varenie je vlastne kuchárske umenie, ale pravdaže len pre tých sa stáva „umením“, ktorí vlastným pričinením a trpezlivosťou zdokonaľujú svoje kuchárske zručnosti.

Kniha majstra kuchára je zaujímavá aj z toho hľadiska, že okrem daných receptov autor podáva i sprievodné návody, ako napríklad používať príbory alebo pokladať na misku jedlo esteticky. V úvode nájdeme aj návody na udržiavanie a čistenie kuchyne a kuchárskeho riadu. Napríklad spomením, že „kuchynský riad, šafle, krhly a iné veci sa nemajú brať na inšiu potrebu ako do kuchyne,“ alebo „tably, šafle a iné náradie sa majú po každom upotrebení lúhom a pieskom vydríeť (vyrajbaf)“.

Kuchársky majster podáva bohatú škálu receptov, jedlá čo najrozmanitejšieho druhu: polievky, mäsa, prívarky, múčne jedlá, zákusky a krémy atď. Vpodstate autor svoje dielo určuje širokým ľudovým vrstvám. Predpisy receptov sú stručné a jasné, pokyny prípravy, varenia, pečenia a úpravy jedál sú jednoznačné a jednoduché. Niektoré recepty sú určené pre chudobnejšie, iné pre bohatšie domácnosti,

¹⁶ Gyáni Gábor: Család, háztartás, városi cselédség. Budapest, Magvető 1983, 20. s.

¹⁷ Publicista, staviteľ a politik Ján Nepomuk Bobula (1844-1903) zaslúžil sa o založenie slovensko-maďarskej akciovej kníhtlačiarne a vydavateľstva Minerva. Rozhodnutie o jeho založení bolo uznesené v januári 1869 predstaviteľmi liberálno-opozičnej Novej školy slovenskej v Pešti. Po tom, ako Ministerstvo vnútra schválilo navrhnuté stanovy a na valnom zhromaždení 30. mája 1869 bol zvolený výbor (predseda J. Zaretský, podpredseda M. Riedl, tajomník a pokladník J. Bobula a riaditeľ L. Jesenský), vydavateľstvo začalo svoju činnosť. Jej hlavným cieľom malo byť rozširovanie osvetly medzi slovenským ľudom. Minerva vydávala Slovenské noviny (1868-1875) a vyšli tu tiež publikácie ako almanach Minerva, Zbrané dramatické spisy Jána Palárika, Banšellova próza Atlanta či Stará vieronauka slovenská (Vek prvý, kniha prvá) od Kellnera-Hostinského.

Minerva však nemohla konkurovať martinskej tlačiarňi, ktorú založili tiež roku 1869 a z ktorej o rok neskôr vznikol kníhtlačiarsky účastinársky spolok, ktorý slúžil najmä potrebám Matice slovenskej. Bobulove vydavateľstvo neustále zápasil s finančnými ťažkosťami a valné zhromaždenie 19. decembra 1872 znamenalo jeho zánik

ale nájdú sa aj predpisy zložitých a zvláštnych jedál, pravdepodobne určené pre gurmánov. Samozrejme, nemôžeme jednoznačne napísať, že daný recept je označený len pre labužníkov. Každé jedlo prechádza kultúrou vertikálne, prakticky od najvyšších a najrozmanitejších vrstiev až po najjednoduchšie rodiny, nájdeme chute, ktoré vyjadrujú kultúru oblastí. Ako napríklad ustrice – Babilon opísal ustrice pečené na rošte – za kuchynské extrém, treba vedieť, že toto jedlo je len obyčajnou vidieckou dobrotou (na francúzskom pobreží Atlantiku) naproti tomu, čo pestrofarebný svet kuchýň ponúka.

Autor knihy vsunul aj rôzne predpisy pre domácu potrebu i pre hospodárstvo. Ako dobrý a skúsený odborník, na mnohých miestach vyzdvihuje ekonomické využitie času, zdôrazňuje vhodné a racionálne využívanie všetkých surovín, finančných zdrojov a, samozrejme, účelnú prípravu. Radil zdokonaľovať sa nielen vo varení, v kuchárskom umení, ale aj v podávaní jedla.

To že kniha tohto typu nevyšla skôr (1870), odôvodňuje kuchár Babilon tým faktom, že v tom čase sa ešte väčšina Slovákov uspokojila v domácnosti iba modlitebnou knihou a kalendárom. Domnieval sa, že v druhej polovici 19. storočia už určite bude záujem aj o knihu takéhoto typu, a ženy, gazdinky a kuchári si pre všeobecnú potrebu a užitočnosť akiste kúpia kuchársku knihu.

Druhé rozšírené a opravené vydanie kuchárskej knihy vyšlo v roku 1894. Nedá sa presne určiť, prečo len po štvrtstoročí vyšlo druhé vydanie knihy. Nadpis druhého rozšíreného a upraveného vydania „Vydavateľ Kolomana Rózsza a jeho manželky“ nezmenil, ba pripojil aj pôvodnú titulnú stranu. Toto novšie vydanie už obsahovalo 1500 úprav a tiež staré a nové miery. Prvé vydanie obsahuje 1045 receptov a Prídavok jedál. Spolu má 392 strán. Druhé, resp. aj tretie vydanie (keďže sú takmer podobné), zahŕňa dva diely. Prvý diel obsahuje 1042 receptov a druhý ešte navyše 451. Nájdeme tu recepty tort, koláčov, krémov, zaváranín atď.

Tretím vydaním (1907) sa viac ako 80 rokov na túto kuchársku knihu slovenskej kulturológie takmer zabudlo, kým ju bratislavské vydavateľstvo Tatran v roku 1989 opäť neobjavilo. Je nesporne chváľitebné, že po toľkých rokoch vydavateľstvo Tatran znovu vydalo slovenskej kultúrnej verejnosti toto pozoruhodné dielo. Takto nezostali tieto skvosty utajené v hĺbinách zásuviek rodinných archívov. Tatran ju predkladal v plnej kráse, pripojujúc aj jednotlivé stránky

¹⁸ Vydavateľstvo Rózsza Kálmán és Neje založil Alajos Bucsánszky v roku 1849. Po jeho smrti, v roku 1878 vydavateľstvo prevzal jeho zať Koloman Rózsza. Vydavateľstvo fungovalo v VIII. obvode na ulici Szentkirályi č. 30 v Budapešti. V tom čase vydávali najmä lacnú literatúru, rodokaps.

¹⁹ V roku 1914 etnografka a spisovateľka Terézia Vansová, predstaviteľka prvej generácie realizmu na Slovensku, vydala Novú kuchársku knihu. Vansová bola zakladateľkou ženského časopisu Dennica

z predošlých vydaní - obrázky zobrazujúce napríklad starú cizelovanú váhu, moderné prestieranie alebo staré mlynčeky a šporák (obyčajne šparherd). Ukážky na servírovanie zákuskov alebo hydiny dávajú zvláštny pôvab i tomuto vydaniu z konca 20. storočia.

Autor nezabúda, samozrejme, na typické slovenské ľudové jedlá, ako napríklad na krumpľové šúľance, na bryndzové halušky, opekance s makom, posúchy atď. Do receptov zahrnul aj jedlá z cudzích krajín: mäso z divej kozy na tyrolský spôsob (184), hollandskú pôstnu polievku (100), mladého zajaca na anglický spôsob (442) atď. Čo je zvlášť chválytelné a nezvyklé, opis niektorých receptov predchádza kultúrnohistorický úvod. Na demonštráciu neobvyklého úvodu pred opisom výrobnotechnického procesu, predstavujeme recept (897): Opekance s makom. Babilon začína takto: "Keď nie všade, aspon na Slovensku panuje tá obyčaj, že sa v isté sviatky aj isté jedlá varia, také jedlo sú i na svätvečer čili vianoce a v ostatní deň v roku opekance sa makom" (Babilon, 1894).

Milovníkom dobrého jedla radí napríklad prípravu žaby na rôzne pôsoby, jedlá z čvíkot alebo z rakov, recept na faširované kotletky zo žiab, plnené čvíkoty na pečenku, alebo marinovaný tuzok (drop) na pečenie. V aristokratických rodinách sa niekedy objavili na stole špeciality z drozdov či z vodných sliepok. Bohatá je aj škála omáčok a prívarkov. Na demonštráciu nekaždodenného jedla a na ukážku jednoduchého a vecného opisu návodu citujeme recept (896): slimákové paštečky z maselného cesta (slimáčikové paštétky z maslového cesta) z vydania roku 1894: „maselné cesto na tenko vyvalkať, z neho do dĺžke narezat kúsky na prst šire, každý do obaranca skrútiť, na plech poklať a v peci na žito upiecť. Do toho sa dá haše, rago, alebo salmi.“

Z jazykovej stránky sa kuchárska kniha Babilona dá ľahko čítať a porozumieť. Kniha predstavuje dobrú odbornú a jazykovú úroveň, je napísaná živou štúrovskou slovenčinou. Autor primerane využil prostriedky živej reči, hovorového štýlu, čo však spojil s vecným útvarom, útvarom kuchárskeho remesla. Je jednoznačne dokumentom lexikálneho bohatstva spisovnej slovenčiny 19. storočia.

Podnikavý Pešťan J. Babilon so svojou celkom ojedinelou a veľmi zaujímavou knihou chcel zaradiť Slovákov do radu veľkých národov,

²⁰ Z aspektu jazyka kuchársku knihu J. Babilona komplexne spracovala Mária Ivanová-Šalingová: Prvá kuchárska kniha v slovenčine. In: Vlastivedné štúdie Gemera 3, Osveta, 1985, 318-346.s. Autorka sledovala dve veci: "podať charakteristiku diela z hľadiska vyjadrovacích prostriedkov ako dobového, historického reprezentanta daného vecného žánru i vytýčením diferenčných znakov oproti súčasnej spisovnej reči naznačiť vývinové tendencie a vývinové zmeny, ktoré sa v priebehu storočia uskutočnili." Vo svojom príspevku sa zaoberala predovšetkým s javmi ktoré sa čiastočne alebo celkom odlišujú od dnešnej spisovnej normy, resp. od spisovného úzu, ako aj javmi, ktoré v reči diela majú rozličné varianty (hláskové, tvarové, lexikálne, syntaktické a pod.)

ktorí už majú kuchársku knihu vo vlastnom jazyku, hoci do počtu malý národ, ale predsa rovný iným národom.

Sme toho názoru, že kuchárska kniha J. Babilona je prínosom aj pre súčasné gazdinky, kuchárky a kuchárov. Hoci varenie prešlo rozličnými zmenami, predsa sa môžeme poučiť i obohatiť z kuchárskeho umenia v minulosti. Umožní nám to prelistovať Babilonovu kuchársku knihu z histórie do súčasnosti a môžeme si odniesť zaujímavé kulinárske inšpirácie a kus pôvodnej, nefalšovanej dobovej atmosféry hlavného mesta Budapešti.

(Budapešť – Békešská Čaba)

Dagmar Králiková
Slovenská národná identita

Vážnejšie som sa zamyslela nad svojou národnou identitou, keď som bola dlhodobo konfrontovaná s prostredím a životom v zahraničí.

Rok som žila v USA. Byť Slovenkou bolo výhodou i nevýhodou. Bolo to lepšie, ako byť napríklad Filipínkou, alebo Číňankou, ale nevýhodnejšie ako byť Američankou, Angličankou, Francúzskou, Taliankou, alebo Nemkou. Na vlastnej koži som spoznala pozitívnu i negatívnu diskrimináciu. V multikultúrnom prostredí som sa často musela zamýšľať nad otázkou, kto som. Neskôr som štyri roky učila slovenčinu na slovenskej základnej škole v rumunskom Bihore a teraz som už tretí rok učiteľkou slovenského jazyka a literatúry v Sarvaši. V prostredí slovenskej diaspóry na Dolnej zemi som pocítila to, čo popisoval český herec, humorista, spisovateľ a renesančný človek Jan Werich, keď bol počas 2. svetovej vojny v exile v USA. Pocítil zrazu, že je Čech ako repa. Napriek mojim moravským koreňom po mame a nemeckému pôvodu po mojich starých rodičoch z otcovej strany, som Slovenka. Narodila som sa v Bratislave, v Československu, mojím hlavným mestom bola Praha. V škole do našich detských hláv od malička tlačili myšlienky tzv. proletárskeho internacionalizmu. Pociť národnej identity nebol dôležitý. V roku 1993 som spočiatku ťažko niesla rozdelenie Československa, ale neskôr som akceptovala jeho výhody pre sformovanie Slovenska ako samostatného suverénného štátu, ktorý je dnes integrálnou súčasťou Európskeho spoločenstva a bezpečnostného systému NATO.

Svet je zaujímavý pre rôznorodosť národov a národností, ktoré rozvíjajú svoje vlastné tradície a kultúru, hovoria rôznymi jazykmi. Položme si otázku: Čo je národná identita? Synonymom pre identitu je totožnosť. Znamená to, že každý sa s niečím identifikuje, je súčasťou nejakej sociálnej skupiny: rodina, škola, priatelia, práca, národ, kontinent. Národná identita by sa nemala vytvárať tým, že sa národ, alebo jeho jedinec, negatívne vymedzuje voči inému národu. Nesmie prerásť v nacionalizmus. Národná identita jednotlivca i národa sa vytvára zo znalosti národných dejín, kultúry národa a dejín všeobecných. Prejavuje sa zdravým národným sebavedomím, ktoré však nemá nič spoločné s nadutosťou a povýšenosťou voči iným národom. Národná identita je povedomie človeka, že je príslušníkom určitého národa, s ktorým zdieľa jeden jazyk, kultúru, tradície a obýva určitý geografický priestor. Identifikuje sa s týmto národom alebo národnosťou.

Po príchode do Slovenskej základnej školy v Sarvaši, ma zaujímalo, aké je národnostné zloženie detí v triedach. Keď som sa detí opýtala, kto pochádza zo slovenskej rodiny, neprihlásil sa nikto. To ma prekvapilo, lebo mnohé mená a priezviská v triede prezrádzali slovenský pôvod. Trochu inú informáciu som dostala neskôr, keď som dve žiačky ôsmeho ročníka pripravovala na prácu pre Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku na tému: Slovenčina v Slovenskej základnej škole v Sarvaši s dôrazom na zmapovanie slovenských učebníc v minulosti. Súčasťou tejto práce bola aj anketa, ktorej výsledky žiačky štatisticky spracovali a vyhodnotili. Mnohé čísla v ankete poukazujú na rozporuplnosť odpovedí a neznalosť vlastnej národnej identity detí. Anonymne sa viac detí hlásilo k slovenskej národnosti.

Aká je teda definícia pojmu národná identita? Je to sám fakt národa. Zahŕňa územie národa, spoločný jazyk, zvyklosti, tradície a kultúru, ale aj vedomosti o nich, tj. národné povedomie. Niektorí autori pridávajú k definícii aj históriu a ďalšie atribúty. Ťažké je zachovať si slovenskú národnú identitu na území iného štátu. Je obdivuhodné, že mnohí krajanovia cítia slovenskú národnú identitu aj po niekoľkých generáciách života na Dolnej zemi. Mnohokrát si to vyžaduje silnú osobnosť a ľudskú statočnosť.

Územie Slovenska je dané štátnymi hranicami, ktoré sú garantované medzinárodnými zmluvami a zákonmi Európskej únie. Tým, že Slovensko vstúpilo do EÚ a ratifikovalo Lisabonskú zmluvu, stalo sa rovnocenným členom aliancie a zároveň sa čiastočne vzdalo svojej suverenity v prospech celkových integračných snáh v Európe. Slovenský národ sa však nevzdal svojej národnej identity.

V školskej praxi je nutné pravdivo deti informovať o dejinách. Žiaci slovenskej základnej školy by okrem znalosti maďarských a všeobecných dejín mali byť zorientovaní aj v základných poznatkoch o slovenských dejinách. Majú vedieť, že naši predkovia, tj. Slovania, prišli do Karpatskej kotliny na prelome 5.-6. storočia, v roku 623 vytvorili prvý kmeňový zväz západných Slovanov – Samovu ríšu, v 9. storočí vytvorili najväčší ranofeudálny štát Slovanov Veľkú Moravu, ktorý bol na vysokej kultúrnej úrovni, prijal kresťanstvo, šírené Konštantínom a Metodom v staroslovienskom jazyku. Prvé písmo Slovanov sa volalo hlaholika. V priebehu nasledujúcich storočí sa dejiny Slovákov spojili s dejinami Uhorska. Je potrebné vyzdvihnúť, že aj vtedy zohrávala naša krajina dôležitú úlohu, najmä po roku 1526, tj. po bitke pri Moháči, keď sa Bratislava stala hlavným mestom Uhorska a korunovačným mestom, kde boli korunovaní 19 uhorskí králi a kráľovné vrátane Márie Terézie. Slovensko bolo najvyspelejšou časťou Uhorska. O týchto dejinných udalostiach sa dozvedáme aj z dokumentárneho filmu, ktorý som v rámci slovenského týždňa premietla žiakom druhého stupňa. Tu sa deti názorne mohli zoznámiť s kľúčovými momentmi

slovenských dejín. Mohli si uvedomiť, povedané slovami Juraja Dolnozemskeho, že „Slováci tu vždy boli a majú tu aj byť...”

So základnými medzníkmi slovenských dejín sa môžu žiaci oboznámiť v učebniciach slovenskej vzdelanosti. O slovenských reáliách sa deti dočítajú aj v učebniciach slovenskej konverzácie, v ktorých je vždy jedna kapitola venovaná Slovensku. Na spestrenie vyučovania je vhodné využívať slovenské časopisy pre deti a mládež Kamarát, Ohník, Fífk a iné. Ďalšie informácie odovzdávame deťom my učiteľia aj tým, aké knihy im dávame ako odmenu, za súťaž, alebo na konci školského roka. Ak sme v Slovenskej základnej škole, je na zamyslenie, či je vhodné deťom darovať kontraverznú knihu Magyar várok autorov Bagyinszki Zoltán a Tóth Pál, v ktorej na titulnej strane dominuje Trenčiansky hrad. Za maďarský hrad v tejto knižke je, okrem mnohých iných, vydávaný aj Nitriansky hrad, ktorý je pre Slovákov symbolom slovanskej vzdelanosti, kresťanstva a národnej hrdosti už od čias kniežata Pribinu. Za maďarský hrad je považovaný aj Devín, symbol Veľkej Moravy. Otázka maďarských, či slovenských hradov je na dlhšiu odbornú diskusiu, je to problematická téma a nie je vhodné ju predkladať deťom, aby si sami doma tvorili svoj vlastný úsudok, pričom majú k dispozícii len jednostranný maďarský text.

Prečo mám rád Slovensko, prečo mám rád slovenčinu, je literárna súťaž, ktorá pozitívne, ale prvoplánovo, predurčuje, aký názor na slovenčinu a Slovensko deti majú mať. Napriek tomu, sme sa s piatimi žiakymi prácami prihlásili do spomenutej literárnej súťaže a získali sme dve ceny odbornej poroty. Ocenený bol Ármin Hruška a Erik Hric. Tieto dve úspešné práce prikladám ako prílohu k môjmu príspevku o národnej identite. Do spomenutej súťaže sme sa snažili vybrať zaujímavé a originálne práce, ktoré nepriamo a s humorom vyjadrujú pozitívny vzťah detí k Slovensku a slovenčine.

Ak hovoríme o národnej identite, nemali by sme zabudnúť na národné a štátne symboly Slovenska: slovenský štátny znak, štátnu hymnu, zástavu a slovenský jazyk, ktoré nás identifikujú vo svete.

Jazyk, sa vyvíjal už od najstarších pohanských čias. Dokladom toho sú aj slovenské pohanské piesne: Morena, Morena a Hoja Ďunda hoja. Ďalšími štádiami bola staroslovienčina v časoch Veľkej Moravy, slovakizovaná čeština v období slovenského národného obrodovania, bernoľákovčina - založená na kultúrnej západoslovenčine a štúrovská spisovná slovenčina, ktorá vychádzala zo stredoslovenského nárečia. V súčasnosti je slovenčina vyspelý moderný jazyk. V súvislosti s jazykom, ako s atribútom národa, sa môžeme dotknúť aj kontraverzného jazykového zákona z roku 2009. Preštudovala som si spomínanú novelu jazykového zákona a aj stanovisko signatárov Jazykovedného ústavu Maďarskej akadémie vied a prišla som k záveru, že síce v novom jazykovom zákone nie sú zásadné nedostatky, je ale

pravdou, že bol zle načasovaný. Bol urobený na politickú objednávku v čase blížiacej sa predvolebnej kampane. Z maďarskej strany boli výhrady najmä k sankciám, štátnej ochrane slovenského jazyka, k určitej diskriminácii z hľadiska poradia jazykov v prekladoch textov, ku komunikácii pacientov s personálom nemocnice, dohľadom nad dodržiavaním ustanovení a podobne. V skutočnosti išlo o politický boj o národnú identitu zo strany Slovákov, ako aj zo strany Maďarov. A to všetko na pozadí hospodárskej krízy, ktorú sa politici snažili prekryť vyhrocovaním národnostných problémov. Lebo v rámci modernej definície národa, národný princíp stojí na opačnej strane spektra proti občianskemu princípu. Teraz píšeme rok 2010, je po voľbách a na novelu jazykového zákona si už nikto nespomenie. To je dôkazom jej nepotrebnosti.

Ďalším symbolom Slovenska je zástava. Radi ňou mávame na športových podujatiach, keď naši reprezentanti vyhrávajú. Možno by nebolo zlé, keby v slovenských školách v Maďarsku bol spoločný stojan s tromi zástavami: Maďarska, Slovenska a Európskej únie.

Hymna Slovenskej republiky vznikla v revolučných rokoch polovice 19. storočia, keď sa nahnevaní študenti Bratislavského evanjelického lýcea na protest proti zosadeniu Ľudovíta Štúra z postu profesora, za vyjadrenie politického názoru, rozhodli odísť z Bratislavy do Levoče a tam pokračovať v štúdiu. Janko Matuška vtedy napísal text *Nad Tatrou sa blýska* na melódiu slovenskej ľudovej piesne - *Kopala studničku*. Všetky deti Slovenskej základnej školy v Sarvaši text aj melódiu slovenskej hymny poznajú a rady ju spievajú na významných kultúrno-spoločenských podujatiach školy.

Vzťah detí k Slovensku sa dá budovať aj cez slovenskú literatúru, spev, slovenskú vzdelanosť a dejepis. Dá sa pestovať tak, že po slovensky hovoriaci učitelia, budú s deťmi po slovensky komunikovať aj na chodbách a po vyučovaní. Výborné sú akcie v Slovenskom pamiatkovom dome, ktoré organizuje Zuzka Čičejová. Obľúbené je varenie halušiek, pečenie chleba, tkanie kobercov, keramika, ručné práce. Robíme slovenské nástenky, na ktorých zviditeľňujeme vynikajúcich predstaviteľov slovenskej kultúry. Nezabúdajme, že generál Milan Rastislav Štefánik, študoval a maturoval v Sarvaši, bol vynikajúcim človekom, vedcom, svetoznámym astronómom, držiteľom svetového rekordu v pobyte na Mont Blancu, diplomatom, leťcom, francúzskym generálom, vzácnym človekom a dobrým Slovákom.

Udržať slovenskú identitu v Maďarsku je zložitá. Vzhľadom na súčasnú modernú dobu je zarážajúce, že v Sarvaši sa okrem TA3 nedá pozerať vysielanie Slovenskej televízie, ani naladiť Slovenský rozhlas. (Regionálne vysielania miestnych televíznych kanálov sú prínosom, ale nie sú na takej vysokej profesionálnej úrovni, aby v konkurencii komerčných televízií mohli osloviť mladého diváka.) Mnohé programy

by sa dali použiť aj na vyučovanie slovenčiny, alebo by aspoň Sarvašania so slovenskými koreňmi mohli doma pozeraf zaujímavé slovenské programy a byť tak v kontakte so živým slovenským jazykom.

V Slovenskej základnej škole v Sarvaši zapájame deti do súťaží Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, do súťaží zo slovenského jazyka a národopisu vypísaných MŠ MR. Deti reprezentujú inštitúciu v škole aj mimo nej.

Všetky spomenuté aktivity pomáhajú slovenskú národnú identitu ďalej rozvíjať. Nie v tom zmysle, že sa deti začnú hromadne hlásiť k slovenskej národnosti, na to už je príliš neskoro, ale budú si aspoň vážiť korene, z ktorých pochádzajú.

Vzájomné vzťahy medzi Maďarmi a Slovákmi ovplyvníme predovšetkým pozitívnymi príkladmi z prítomnosti a nebudeme sa zaťažovať zbytočnými niekedy až bulvárnymi kauzami z minulosti, historickými, či hysterickými problémami. Viacej sa musíme navzájom počúvať s empatiou a porozumením.

Pri všetkom úsilí o uchovanie slovenskej národnej identity nezabúdajme, že otázka národnej identity je vec vysoko intímna. Neexistuje správna alebo nesprávna národná identita. Je len taká, ktorú máme v srdci a vo svojom vedomí. Deti sú studnice prahnúce po poznaní a citových zážitkoch. Od nás učiteľov a kultúrnych pracovníkov závisí, koľko národnej identity vlejeme do ich srdiečok.

V období slovenského národného obrodzenia otvoreným prejavom národnej identity bolo vlastenectvo. Slovenský básnik Ján Kollár to na začiatku 19. storočia vyjadril presne:

*Nepřipisuj svatě jméno vlasti,
Kraji tomu, v kterém bydlíme,
Pravou vlast jen v srdci nosíme,
Tuto nelze býti ani kráti*

Na záver Vás upozorňujem na dve ocenené práce žiakov Slovenskej základnej školy v Sarvaši Ármína Hrušku a Erika Hrica. Strany: 90-91.

Slohová úloha žiaka základnej školy na tému:

„Moji rodičia“

Rodičia sa delia na dve časti: matku a otca. Matka sa ešte rozdeľuje na ženu v domácnosti a v zamestnaní. Doma sa potom ešte skladá z manželky, matky, kuchárky, upratovačky, práčky, nakupovačky, účtovníčky, vychovávateľky... ostatné si nepamätám, ale mama toho vie vymenovať viac, ako napr. slúžka, otrok a iné. Matka sa vyznačuje tým, že sa zázračne nachádza na viacerých miestach naraz, vie v jednej chvíli myslieť na sto vecí, pričom desať vecí robí súčasne. Vidím na vlastné oči, ako po návrate zo zamestnania dá variť vodu na sporák, zatiaľ čo zamiesi cesto na rezance. Pritom jej ide práčka, do ktorej chodí vymieňať bielizeň, mne vymýšľa vety oznamovacie, rozkazovacie, opytovacie a našu Olinku skúša z veľkej násobilky. Že potom prebalí malého Karolka a zarobí mu na Sunar s krupicou, to ani nezbadám. Dve oči mi na to nestačia. Lebo keď potom zasadnem k večeri, už je namletý mak aj orechy na varené rezance a ja mám na kolenách teplákov zašité nové diery. Olina má umyté vlasy a bielizeň je rozvešaná na balkóne. Darmo si mamu potajme obzerám. Mama má naozaj len dve ruky... a predsa, keď príde domov z roboty, má v jednej veľkú a malú kabelku, v druhej dve sieťovky s nákupom a v tretej... nie, veď som už povedal, že má len dve ruky, ale nesie aj Karolka s fusakom.

Otec sa neskladá ani nerozdeľuje. Nachádza sa v zamestnaní a doma, ale doma ho nájdete málokedy. Okrem raňajkovania a večerania, keď sedí pri stole, vyskytuje sa obyčajne v kresle, alebo na gauči a býva zakrytý novinami. Zanecháva po sebe vždy tie isté stopy: roztvorené, prevrátené noviny a cigaretový popol, niekedy aj v popolníku. Na rozdiel od mamy, hoci má tiež dve ruky, prichádza domov s rukami prázdny. Či vie násobilku, neviem, ale písať asi nevie, lebo žiacku knižku mi ešte ani raz nepodpísal. Ani to ešte nie je preskúmané, prečo patrí do skupiny rodičov, keď na rodičovské združenie vôbec nechodí.

Pán učiteľ povedal, aby sme sa pri písaní tejto úlohy zamysleli nad prácou svojich rodičov. V škole pridelujú žiaka, ktorý riadne nepracuje, čiže neučí sa, dobrému a usilovnému žiakovi, aby sa pri ňom niečo naučil. A tak si myslím, že pri sobáší pridelujú mužov ženám, aby ich ženy niečomu dobrému naučili a mali na nich dobrý vplyv. Mojej mame sa to zatiaľ žiaľ nepodarilo.

Zdroj: internet

Ján Chlebnický Jarné práce v záhrade

Kalendáre okrem svojej informačnej a zábavnej funkcie majú za úlohu aj poučovať. Tento zámer vo všeobecnosti plnil a spĺňa aj Čabiansky kalendár. Síce je pravdou, že naša obnovená ročenka doteraz sa nezaoberala ani jedným odvetvím záhradníctva, teda ani zeleninárstvom ani ovocinárstvom ani vinohradníctvom, ale staršie Čabianske kalendáre občas zverejňovali články s takouto tematikou. Čabiansky kalendár na rok 2011 sa vracia k tejto tradícii.

Práca v záhrade trvá celý rok, ale zo štyroch ročných období na prácu najnáročnejšia je jar, toto najkrajšie ročné obdobie. Vtedy sa kladú základy neskoršieho zberu bohatej úrody. Článok s titulom Jarné práce v záhrade tentoraz sa chce krátko venovať len tomuto obdobiu a len zeleninárstvu a jeho jarným prácam.

Úlohou tohto článku ani nie je natoľko poučať čitateľov kalendára, ako majú pestovať zeleninu, veď to na základe svojich praktických skúseností sami veľmi dobre vedia, skôr ich chce upozorňovať na jednotlivé termíny jarných prác. Čo ale pokladáme za podobne dôležité, aby sa naraz i zdokonaľovali v slovenskom jazyku, aby spoznali aj slovenské pomenovania jednotlivých menej známych zelenín, pracovných úkonov a ďalších výrazov spojených s prácou v záhrade. Preto paralelne s pomenovaniami v slovenčine v zátvorkách uvádzanie aj ich maďarské ekvivalenty.

Prečo pestovať zeleninu v záhrade, keď si ju môžeme kúpiť aj v obchode aj na trhu?

Dobrych odpovedí na otázku je viacero. Možno si ju dopestujeme lacnejšie, ako ju predávajú v obchodoch alebo na trhu. Ale hádam omnoho dôležitejší je ten fakt, že ju máme pri rodinnom dome vždy pri ruke, keď ju potrebujeme a vždy čerstvú. A čo je ešte dôležitejšie, zdravú nepresýtenú rôznymi chemikáliami. Pri tom všetkom môžeme mať aj radosť jednak z fyzickej práce v záhrade, ale predovšetkým z toho, že môžeme dennodenne sledovať, ako sa rastlina vyvíja, plod dozrieva k našej radosťi.

Aké druhy zeleniny pestovať?

Zeleninu využívame rôznym spôsobom. Podľa toho, ktorú časť rastliny používame ako potravu, je zeleninu možné roztriediť do niekoľkých skupín. Medzi listové zeleniny zaraďujeme okrem iných šalát hlávkový (fejessaláta), špenát, šťavel' (sóska). Z nich konzumujeme len listy. Z iných len koreň, plody alebo semená. Mrkva, petržlen, zeler, cvikla alebo červená repa šalátová (cékla), reďkovka (hónaposretek) a reďkev (nyári, téli retek) sú koreňové zeleniny (gyökérzöldsé-

gek). Cibuľové (hagymafélék) sú napr. cibuľa kuchynská, cesnak, pór (póréhagyma), pažitka (metélőhagyma) a perlovka (gyöngyhagyma). Zeleninu, z ktorej konzumujeme plody, nazývame plodovou zeleninou. Do tejto skupiny patrí rajčiak (alebo paradajka), zeleninová paprika (zöldpaprika), baklažán (padlizsán), uhorka, melón cukrový alebo dyňa (sárgadinnye), melón vodový alebo len melón (görögdinnye), tekvica (tök) a cuketa (cukkíni). Medzi lúskové alebo strukoviny (hüvelyesek) zaradujeme hrach zelený (zöldborsó), fazuľu (bab) zelenú a na lúskanie (szárazbab), ďalej bôb (lőbab). Hľúboviný, zeleniny, ktoré majú hlúb (torzsa), sú okrem iných tieto: kapusta hlávková (fejeskáposzta), kel ružičkový (bimbóskel), kaleráb, karfiol a brokolica (brokkoli). Ďalšie skupiny tvoria zeleniny koreninové (fűszernövények), ako kôpor, rasca (köménymag) a aníz, hluzovité (gumósok), ako napr. i zemiaky (burgonya). Osobitnú skupinu zeleniny tvoria špargľa (spárga), rebarbora a chren (torma).

Kedy čo siať a vysádzať?

Pestovať zeleninu možno priamou sejbou na trvalé miesto alebo z priesad (priesada – palánta). Pri sejbe na trvalé miesto je potrebná starostlivá príprava pôdy a pri pestovaní z priesad treba vedieť, približne koľko dní je potrebných na vypestovanie vhodnej priesady. Priesady sa obyčajne pestujú v pareniskách (melegágy), v skleníkoch (növényház) a fóliovníkoch (fóliasátor), veľmi často aj v oknách obytných domov.

V klimatických podmienkach Dolnej zeme sejba zeleniny a výsadzba priesad sa odporúča podľa nasledovných (mesiac a týždeň mesiaca). Poznamenávame, že dolnozemske slovenské roľnícke rodiny tieto termíny mali ešte presnejšie stanovené, viazali sa priamo na isté konkrétne dni.

Marec

reďkovka, mrkva
petržlen, šalát, hrach
špenát, šťaveľ, cibuľa
cesnak

Apríl

červená repa, zeler, fazuľa,
paradajky,
kukurica cukrová
tekvica, dyňa, melón, cuketa, uhorka, paprika

Máj

kukurica cukrová (csemegekukorica),
dyňa, melón, uhorka,
fazuľa, červená repa.

Od polovice mája sa môže zopakovať sejba kukurice a mrkvy, do polovice júna uhorky, tekvice a fazuľa, do konca mesiaca ešte červenej repy a kukurice; v júli sa ešte môže sadoť uhorka, tekvica, fazuľa, červená repa, šalát, reďkev a mrkva; v auguste špenát, reďkev a šťavel; v septembri reďkovka.

V prípade opätovnej sejby neslobodno zabúdať na to, že v letnom období je nevyhnutné polievať vysiate alebo vysadené rastliny.

V prípade niektorej zeleniny, ako je napr. i fazuľa, uhorka, paradajka, možno ich pestovať tradičným spôsobom, ale isté ich kultivary potrebujú oporu (támaszték). Napr. rajčiaky rozoznávame nízke, takzvané kríčkové a vysoké, pestované pri kolíkoch alebo na drôtoch. Podobne je to aj s fazuľou, ktorá sa môže ťahať aj po zemi aj na rôzne oporné konštrukcie. V poslednom období už aj uhorky sa môžu pestovať nielen tradičným spôsobom, keď sa ťahajú po zemi, ale napr. aj na sieť alebo na inú opornú konštrukciu.

V záhrade okrem spomenutých a ďalších druhov zeleniny môže byť pestovaná aj rôzne druhy ovocia, ako napr. ríbezle, egreše, maliny a jahody (szamóca). Sú to buď kry (ker – bokor), niektoré z nich potrebujú aj oporné konštrukcie (támszerkezetek), alebo sa ťahajú po zemi. Najnáročnejšie na priestor sú ovocné stromy, ktoré sa hodia len do väčších záhrad a pritom potrebujú omnoho väčšiu starostlivosť ako zelenina.

(Békešská Čaba - Slovenský Komlós)

Pavol Bujtár

Prvá publikácia nadlackých záhradkárov

Hrštka Nadlačanov, ktorí sa vo svojom voľnom čase so záujmom venujú pestovaniu ovocín a viniča v domácej záhradke alebo na poli, sa združili a vytvorili spoločnú organizáciu – Spolok záhradkárov mesta Nadlak. Zostavili si vlastné stanovky, uchýlili sa do priestorov mestskej knižnice, mestský úrad ich prijal ako svojich a podľa možnosti im vyčlenil z mestského rozpočtu skromnejšiu finančnú pomoc. Po vytvorení vlastnej organizačnej štruktúry členovia tohoto voľného združenia obrátili sa na patričné úrady v Arade so žiadosťou, aby ich združenie bolo aj úradne vzaté na známosť a uvedené v registre bez-ziskových spoločností. Úrady splnili ich žiadosť, a tak v meste vznikol spolok záhradkárov.

Členovia spolku sú si vedomí, že nadšenie, vôľa, chcenie nie sú dostatočné a rozhodli sa stretávať sa dvakrát každý mesiac, kde by si vymieňali názory, vzájomne sa informovali o „tajnostiach“ pestovania rôznych ovocín či viniča. Miestna evanjelická cirkev im prepožičala časť školskej záhrady ktorú vysadili rôznymi okrasnými drevinami – lipy, topole, pagaštany a i, aby ich potom, keď sa rozrastú, vysadili v meste a v blízkom okolí. Nadviazali priateľské styky a spoluprácu so záhradkármi z maďarského mestečka Sarvaš, aby sa vzájomne poznali a pomáhali si dobrými nápadmi a skúsenosťou. Temer mesačne sú prítomní aj v slovenskom vysielaní temešvárskeho rozhlasu, čím v mnohých poslucháčoch vzbudzujú záujem o záhradkárčenie alebo o mnohé rady. Táto skutočnosť priviedla členov k myšlienke vydať tlačou nejakú knižnú publikáciu, v ktorej by mnohí záhradkári ale aj tí, ktorí o záhradkárčenie majú záujem našli odpovede na rôzne otázky, a tak spoločne zostavili a vydali tlačou skromný kalendár – s názvom Malý kalendár nadlackých záhradkárov. Táto publikácia má formát knižného kalendára s pevnou farebnou obálkou v náklade 250 výtlačkov, vyšla vo vydavateľstve „Ivan Krasko“ v Nadlaku. Redakčný kolektív sa rozhodol v ňom zlúčiť dve stránky – obyčajný rodinný kalendár s kalendárom, ktorý má viac - menej odborný charakter. Každému ročnému mesiacu sú venované dve strany: na jednej strane sú uvedené týždne, najznámejšie cirkevné sviatky, známe mená (meniny), ako aj pranostiky a úkazy z prírody. Treba pripomenúť, že uvádza v skratke sviatky evanjelické ako aj rímskokatolícké. Druhá strana uvádza, čo všetko v danom mesiaci sa má urobiť, ide o časť odbornú vedecko - populárneho charakteru. Táto časť zaberá priemerne 1/3 z celého obsahu. V pokračovaní sú uvedené príspevky na rôzne témy: spomienky, úvahy, praktické rady a pod. Táto časť začína dvoma príspevkami predsedu spolku, ktoré objasňujú začiatky a vznik spolku,

ktorý sa vyvinul z občajného amatérskeho ovocinársko-vinohradníckeho krúžku ešte v roku 1974, aby po niekoľkých desaťročiach sa z neho utvoril – v roku 2008 Spolok nadlacksých záhradkárov.

Niekoľko príspevkov má obsah akýchsi spovedí, v ktorých sa autori priznávajú ako sa stali záhradkármi: Prečo ja – záhradkárom, autor Št. Sojka, Milovníkom prírody a života v prírode, autor Št. Obšusta. Jozef Žifčák predstavuje čitateľom svoje skúsenosti z očkovania ovocných stromov. Ján Lutaí oboznamuje čitateľa s významom lipy a pokladá ho za magický strom, v druhom príspevku vyzdvihuje význam kôpru v domácej kuchyni. V ďalších príspevkoch sa poukazuje na význam včely a prihovára sa za spoluprácu včelára a ovocinára. Osobitné miesto zaberá článok Východná – zemepisný obraz okolia obce, v ktorom Michal Koreň predstavuje nadlacksému čitateľovi život, históriu i prítomnosť podtatranskej obce Východná, s ktorou má spolok živé styky. Mgr. Marek Michal Abrhán, mladý absolvent sa zamýšľa nad negatívnymi účinkami niektorých rastlín, s ktorými sa záhradkári v ich práci stretávajú. V príspevku Agroslávia v skratke, predseda tejto najznámejšej poľnohospodárskej spoločnosti v Nadlaku, predstavil jej vznik, vývin a súčasný stav. Tajomník spolku Pavel Nagy Ďuriš Krokoč odhaľuje nové stránky z činnosti tohoto spolku. Na posledných stranách sú uvedené stanovky tohoto spolku, ktoré zostavil Ondrej Zetocha.

Zájemci, ktorí sa dostali k tomuto kalendáru, sa zmieňujú o ňom pochválne, a tak redakčný kolektív uvažuje o vydaní ďalšieho ročníka.

(Nadlak)

Ján Jančovic
**Záľuby a práca Slováka z čabianskej
 Veľkej Marasti**

V apríli minulého roka sa dožil sedem desaťročí plodného a tvorivého života aj v prospech svojej národnosti čabiansky Slováak Ondrej Zeleňanský. Jeho celoživotná profesijná činnosť je spojená hlavne s polygrafiou. Významnú úlohu v jeho úspešnom a spokojnom behu života zohrávajú užitočné záľuby, ktoré využíva aj vďaka vhodným podmienkam bývania na rodnej postati.

Ondrej Zeleňanský

V rozsiahlom čabianskom chotári stáli v minulosti desiatky „sálašov“ – samôť, v ktorých žili a hospodárili v nich a najmä okolo nich najstarší Čabania. Väčšina z týchto typických dolnozemskej usadlostí a stavaní už nejestvuje alebo už majú novú podobu a poslanie. Pre majetnejších čabianskych obyvateľov – roľníkov bol ešte pred druhou svetovou vojnou charakteristický dvojdomový spôsob života a hospodárenia. Vlastnili nielen dom v mes-

te ale aj „sálaš“ v chotári s tým, že na samote väčšiu časť aktívneho života pobudli mladí a starší dožívali v meste. Takýchto usadlostí bolo v minulosti dosť aj vo Veľkej Marasti, ale z jej pôvodných majiteľov a obyvateľov zostali tam žiť už len jednotlivci. Jedným z takých, čo sa tam narodil a stále tam býva je 70-ročný jubilant Ondrej Z e l e ň a n s k ý . Býva v sálašskom objekte, ktorý od svojho vzniku podstúpil až tri prestavby. Prvý počas záplav takmer celý odplavila veľká voda a jeho prvými majiteľmi boli Škripákovci, Zeleňanského predkovia po praslici. Z tejto prvej stavby potom zostali na pamiatku len ťažké nosné hrady, na ktorých sa zachoval vlastnícky znak vyznačený biľagom, prineseným jeho predkami ešte zo Slovenska. Rodičia Ondreja boli tiež roľníci a pokračovali na tejto samote v rodinnej tradícii. Obhospodarovali takmer osem hektárov pôdy a chovali takmer všetky druhy hospodárskych zvierat. Keď ich syn nastupoval v roku 1947 do školy nevedel po maďarsky a ako si spomína, prvé maďarské slová počul práve v tom roku, keď do ich chotára prišli prví prisídlení Maďari zo Slovenska. Jeho stará matka do svojej smrti nevedela po maďar-

sky, hoci mala priezvisko Egriová.

- Škola, do ktorej som prvýkrát vkročil, stála na Dobozskej ceste a našim učiteľom bol slovenský učiteľ s maďarským menom Gašpar Erdőy, ktorý ovládal nielen slovenčinu, ale aj češtinu, lebo vo svojej mladosti slúžil ako vojak v Česku. So sálaškými deťmi na náboženstvo som chodil do mesta, kde nás vyučoval Július Dedin-

ský, ktorý ma aj konfirmoval. Už od malička som pomáhal rodičom na hospodárstve pri všetkých prácach, a to rovnako pri orbe, sejbe, mlatbe... Dá sa povedať, že som ovládal všetku sedliacku robotu. Aj z toho dôvodu som sa zo začiatku rozhodol pre roľníčenie a absolvoval som strednú poľnohospodársku školu. Počas súkromného hospodárenia rodičia vlastnili pomerne slušný majetok, chovali 3-4 kravy, 4-5 koní, plemenných kancov a býka a tak k nám prichádzali iní hospodári na pripúšťanie svojich zvierat. Keď však rodičia boli nútení vstúpiť do družstva, prišli takmer o všetko. Otec potom na družstve ošetroval a choval 35-40 družstevných koní. Ja som stratil poľnohospodársku motiváciu a po zakončení poľnohospodárskej školy som sa radšej ešte navyše vyučil za tlačiaru v miestnom polygrafickom kombináte - vyznal sa zo svojho mladistvého života a kariéry „sálašan“ Ondrej Zeleňanský. Žiada sa ešte doplniť, že v mladosti sa venoval aj hudbe, za týmto účelom navštevoval aj hudobnú školu a už ako 16-ročný hrával s muzikantmi na husliach a saxofóne na svadbách a tanečných zábavách. Počas štúdia na hudobnej škole sa ešte naučil hre na klarinete. Hudobnému koníčku sa venoval až do svojho tridsiateho roku. Rád si spomína na sálašské večierky - meninové stretnutia, konané vždy u iného zo susedov, ktorými boli Kackovci, Felediovci, Baukovci, Križanovci, Petrovskovci, Laurinecovi ..., kde sa veľa spomínalo, žartovalo a spievali sa čabianske pesničky, napríklad Okolo Šoproňa ..., Kačička divoká, letela z vysoka ..., Susedova Mara, sedela na sude ... Ondrej nielen pozorne počúval, ale aj vyhrával na husliach a medzi tým si vypočul aj veľa príbehov a príhod z minulosti sálaškeho života tunajších Slovákov. Spomenul si, že tam suseda Mária Felediová pekne vyšivala slovenské vzory. Ondrej sa neskôr ako skončený agronóm na celý dospelý život rozhodol pre profesionálnu dráhu tlačiaru. V známom polygrafickom kombináte vybudovanom v Békešskej Čabe, z ktorého veľká časť produkcie bola určená pre zahraničie, sa vypracoval na vedúceho oddelenia tlačiarov. Svoje bohaté dvadsaťročné skúsenosti tlačiaru začal zúčťovať hneď po transformácii veľkej tlačiarne. Založil vlastnú tlačiareň a prijal k sebe ďalších päť skúsených zamestnancov, s ktorými spolupracoval

na bývalom pracovisku. Jeho spoločnosť s ručením obmedzeným s názvom Sirályka, pracuje ako klasická tlačiareň, nachádzajúca sa priamo v meste, a je vybavená tak, že tlačí pozvánky, tlačivá, plagáty, firemnú tlač, brožúry a knihy. Charakteristickým logom jeho tlačiarrenskej firmy je holub-sovka, prezerajúca otvorenú knihu. Veľkú časť z uvedených výrobkov tlačí pre miestnu a župnú slovenskú samosprávu. Slováci v Békešskej Čabe a mnohí v iných oblastiach Maďarska a rovnako aj na Slovensku sa tešia najmä na Čabiansky kalendár, ktorý sa každoročne tlačí jeho ofsetovými strojmi. Ondrej Zeleňanský je členom Slovenskej samosprávy v Békešskej Čabe a aktívne sa podieľa na jej činnosti. Vo voľnom čase píše básne, zaoberá sa genealógiou rodu a jeho koníčkom je aj drobnochov, najmä chov holubov. Pričinil sa o vydanie genealogickej publikácie, ktorá obsahuje viac ako 360 rodín čabianskych Zeleňanských, ktorí sa do Čaby prisťahovali pred tristo rokmi z dediny Zelené, ktorá je už niekoľko rokov súčasťou okresného mesta Poltár v Novohrade a prednedávnom ju navštívil. Chovu holubov sa venuje od svojich trinástich rokov. Je to tak trochu aj z nostalgie, keď pri založení družstva rodine zobrali všetky zvieratá a stajne zostali prázdne. Len holuby nachádzajúce sa vo výške v holubníku zostali pri dome. Odvtedy ich nepretržite chová, a to desiatky rokov na vysokej chovateľskej úrovni. Zameriava sa na chov viacerých plemien: štrasery, buhavské bobriaky, báčske letáče, sovky blondinety a turbinety, a to v celkovom množstve tristo kusov. S týmito milými zvieratkami chodí na výstavy po celej Európe. Je členom predsedníctva Maďarského zväzu drobnochovateľov a predsedom jeho sekcie pre holuby. V novembri roku 2009 sa zúčastnil ako vystavovateľ na 26. Európskej výstave zvierat, ktorá bola v Nitre. Za plemeno buharské a turbitine získal na tejto výstave dve čestné ceny. Medzi holubármi nielen doma, ale aj v zahraničí má veľa priateľov. Na Slovensku medzi nich patrí Vladimír Kunštár z Martina a Jozef Agóč z Filákova. Ondrej Zeleňanský býva na samote Veľká marasť s manželkou, syn s rodinou žije pri Budapešti a všetci radi prichádzajú na rodnú samotu, do oázy ticha, a počúvajú ako otcove holúbky hrkútajú svoju „sálašskú“ pieseň. Tieto živé stvorenia spríjemňujú dlhé roky život Zeleňanským a sú ich každodennými milými priateľmi a súčasťou spokojného života. K rodovej postati a všetkým jej hnutelným a nehnuteľným predmetom, ktoré sú na samote rodinnou pozostalosťou, jej majiteľ prechováva veľkú úctu. A to rovnako či sa jedná o staré roľnícke náradie a náčinie alebo staré tlače Biblií, Tranosciusov (evanjelických spevníkov) a iných starožitných kníh, všetko považuje za kultúrne dedičstvo svojich slovenských predkov, na ktoré je právom hrdý.

(Nitra)

Peter Pišťanek

Zabudnuté remeslá dávnych čias - Uhliar a brtník

Občas mi to pripadá až neuveriteľné: pracujem doma na notebooku pripojenom k internetu prostredníctvom siete WiFi, takže sa môžem so svojou prácou usadiť kdekoľvek po celom byte, a predsa sa pamätám na časy, keď na stanici v mojej rodnej Devínskej Novej Vsi fučali takmer výlučne parné lokomotívy a chlieb vozili z miestnej pekárne do našej predajne na krytom voze poháňanom dvoma koňmi. A to nemám ešte ani päťdesiat rokov.

Keď som bol dieťaťom, chodili sme s kamarátmi do dedinského kina prevažne na čiernobiele filmy. Tých farebných bolo pomenej. Keď do kín prišiel Vinnetou, bolo to už čosi. A dnes sledujem ten istý film z DVD na svojom plazmovom televízore. Plazma. To slovo sa mi v detstve spájalo výlučne s vedecko-fantastickými filmami o kozmonautoch v strieborných gumákoch. Necítim sa bohvieakým pamätníkom, a predsa: za jeden necelý ľudský život sa toho toľko zmenilo, že je to až neuveriteľné. Niektoré v mojom detstve bežné profesie definitívne zanikli a dnešná mladá generácia ani netuší, že existovali. Veľa zaujímavých profesií sa však zo zemského povrchu stratilo dávno pred „mojou“ érou a hoci dodnes existujú v podobe slov, dnes si už málokto dokáže predstaviť, ako sa vykonávali a na čo boli dobré.

Uhliari

Prvýkrát v živote som sa o tomto poctivom povolaní dozvedel v útlom detstve z rozprávkovej knižky Jozefa Horáka Sitniansky vatrár. Práve sitniansky vatrár bol občianskym povolaním uhliar. Uhliar a baník, to sú dve rôzne veci. Pred rozmachom banického remesla na území dnešného Slovenska (ale aj inde po celej Európe) jestvovalo jediné uhlie - drevené. A remeselníci, ktorí ho vyrábali, boli uhliari. Rozvoj uhliarskej brandže bol spätý s rozvojom spracovávaní kovov, napríklad kováčstva a zbrojárstva. Obrovské množstvo dreveného uhlia však vyžadovalo aj vzrástajúce sa železiarstvo a hutníctvo. Preto sa uhliarske miliere stavali tam, kde bol dostatok dreva, a najmä v oblastiach s prvými železiarskymi a hutníckymi výrobňami.

Rozšírené remeslo

Uhliarstvo bolo v Európe prakticky až do 18. storočia jedným z najrozvetvenejších priemyselných remesiel. V slovenských lesoch sa uhlie vo veľkom páľilo až do začiatku 20. storočia a uhliarstvo zaniklo najmä v dôsledku toho, že drevené uhlie nahradilo hnedé, čierne a kamenné uhlie, ktoré boli dostupnejšie a najmä ho bolo podstatne viac. Bol to práve banský priemysel, ktorý zachránil slovenské lesy

pred postupnou premenou na drevené uhlie.

Práca uhliara si vyžadovala veľkú skúsenosť a prax. Už pri výbere dreva musel uhliar dbať na vhodný druh dreva, na jeho vek, kvalitu, obdobie zoľatia a vlhkosť. Skúsenosti uhliarov ukázali, že najvýhrevnejšie je drevo zo stredne starých listnatých stromov a ihličnaté drevo zo starších porastov. Skúsení majstri uhliari si vyberali zdravé, plavením nepoškodené drevo. Drevené uhlie sa na území dnešného Slovenska páľilo od začiatku mája do konca augusta. Dlhé noci v ostatných mesiacoch, spojené s vysokou vlhkosťou vzduchu i pôdy neumožňovali vyrobiť dostatočne kvalitné drevené uhlie. Pri pálení mokrého dreva na vlhkej pôde sa totiž strácala až štvrtina hmotnosti páleného uhlia.

Základom bol milier

Uhliari sa pri svojej práci neustále presúvali z lokality do lokality, pretože drevo za nimi neprišlo, to oni museli za drevom. Dá sa povedať, že sa pohybovali v kruhu medzi niekoľkými lokalitami. Na stavbu miliera bola najvhodnejšia lesná pôda, plocha na okraji lesa či čistínke s dobrým prístupom a v závetrí. Samozrejme, najlepšie bolo využiť miesta, kde sa páľilo už predtým, a ako podkladovú vrstvu využiť zeminu premiešanú so zvyškami uhoľného prachu a popola.

Ako ideálne sa ukázalo budovať miliere vo veľkosti 30 - 45 metrov husto narovnaného dreva, respektíve miliera polovičnej veľkosti. Väčšie miliere dlhšie horeli a tým dochádzalo k znižovaniu konečnej výhrevnosti dreveného uhlia. Menšie miliere boli tiež náročnejšie na dohľad, väčšie zasa vyžadovali viac stavebného materiálu, teda pôdy na zahádzanie dreva. Najvhodnejšie preto mávali okolo tridsať metrov.

Polená sa postupne ukladali do kruhu, od stredu po obvod a potom v ďalších vrstvách stále vyššie, takže výsledný milier bol približne štyri metre vysoký a pologuľovitého tvaru. Takto vystavaný milier sa prikryval masťou hlinou, uhoľným prachom zmiešaným s pôdou alebo mačinou. V takom prípade jednotlivé vrstvy mačiny ležali cez seba ako tehly.

Milier sa zapáľoval ráno, aby ho bolo možné cez deň pozorovať. Uhliar priniesol kúsok žeravého uhlia na vrch miliera a zapálil plápolajúci ohník. Ak sa hlavný oheň rozšíril smerom dovnútra aspoň do hĺbky 45 centimetrov, uhliar prikryl vrchný prieduch veľkou mačinou. Po zakrytí prieduchu sa z dier, urobených pred zapálením, začal postupne šíriť sivý dym a milier bol zapálený.

Vzniká drevené uhlie

Tlejúci milier nechali štyri až šesť hodín uzavretý. Po uplynutí tohto času sa pristúpilo k úprave vrcholu hromady. Uhliar odstránil kryciu

mačinu, vyplnil vypálený priestor drobným drevom a otvor naspäť prikryl. Tento postup opakoval dovtedy, kým sa milier dokonale „nezľahol“. Milier sa zo začiatku dopĺňal dvakrát za 24 hodín, neskôr len raz, respektíve vôbec. Ak na niektorom mieste hromada prehorela a vyrazil plameň, diera sa musela lopatou znova zahádzať.

Pri pálení musel uhliar dávať pozor na farbu a vôňu dymu. Ak sa sivé zafarbenie dymu stávalo jasnejším a striedalo sa s modrou, bol to signál, že drevo sa premenilo na uhlie. Priemerná dĺžka pálenia bola okolo deväť až dvanásť dní. Pri pálení tvrdého dreva to trvalo ešte dlhšie. Po transformácii uhliar uzavrel všetky otvory, aby sa oheň zadusil. Milier potom obvyčajne chladol niekoľko dní a až potom sa mohlo začať vyhrabávať uhlie. Najväčšie kusy uhlia putovali do hút, menšie uhlie odoberali najmä kováči a zámočníci. Dobře vypálené uhlie sa v ruke ľahko rozlomilo, pričom ruku len minimálne začiernilo, a po rozlomení sa silne lesklo. Dobře vypálené uhlie muselo mať zvonivý zvuk a nesmelo byť popraskané.

Uhliarsky život

Uhliari pracovali a bývali v lese, domov chodievali len v nedeľu. Dlhodobý pobyt v lesoch a namáhavá práca vyžadovali odvážnych a tvrdých mužov, takže nečudo, že práve uhliari sa okrem remesla venovali aj rôznym rizikovým aktivitám. Či už to bolo spomínané väčšinou počas tatárskych i tureckých vpádov (dávanie výstražných dymových signálov cez deň a ohňových v noci, keď sa v dohľade objavili nepriateľské vojská), alebo aktívna účasť uhliarov na všemožných revoltách, povstaniach a v tajných spoločnostiach. Povestní tým boli napríklad talianski a francúzski karbonári (z pôvodného i carbonari - teda uhliari).

Boli to totiž práve členovia uhliarskeho cechu, ktorí sa v rokoch 1808 - 1811 zmenili na tajný politický spolok a pripravovali zjednotenie Talianska. Táto revolučná organizácia sa začiatkom 19. storočia rozšírila aj do Francúzska, kde sa usilovala o zvrhnutie bourbonovskej dynastie. Karbonári pôsobili aj v Portugalsku, neskôr sa s ich názvom môžeme stretnúť aj v rámci protihabsburskej revolúcie v Chorvátsku, Srbsku a Bosne.

Keď 28. júna 1914 zavraždili v Sarajeve následníka rakúsko-uhorského trónu, bola za tým karbonárska organizácia Národná obrana, ktorú viedol slobodomurár major Tankošić. Asi málokto z vtedajších revolucionárov si uvedomoval, že pôvodný základ karbonárskeho hnutia tvorili práve zástupcovia poctivého, no vtedy už sotva jestvujúceho uhliarskeho remesla.

Drevené uhlie nevymizlo

Naopak, dá sa kúpiť v každom hypermarkete a na každej benzí-

novej pumpe, aby sme mali čím grilovať v záhradných grilochoch. Výroba sa však moderným spôsobom v špeciálnych nádobách na suchú destiláciu pri vysokých teplotách.

Azda najrozšírenejšou pamiatkou na slávne časy výroby dreveného uhlia v Európe sú povestné a obľúbené uhliarske špagety (spaghetti di carbonara), s charakteristickou šunkovo smotanovou omáčkou, ktoré má v ponuke každá talianska reštaurácia alebo pizzeria na celom svete.

Brtník

Med odjakživa patril medzi základné potravné doplnky človeka, no nie odjakživa sa ľudia venujú včelárstvu, teda chovu včiel v úloch. V historických časoch sa med získaval koristným vyberaním medu divých lesných včiel. Jaskynní lovci dokonca objavili sladkú chuť medu oveľa skôr ako slanú chuť soli. Vyhľadávali brte - dutiny stromov, v ktorých sídlili včely - a vykrádali ich.

Neskôr sa z tejto pomerne nebezpečnej aktivity stalo samostatné remeslo, povolanie. Brtníctvo je na území dnešného Slovenska písomne doložené od 5. storočia. Brtníci boli ľudia, ktorí sa živili zberom a predajom medu divých včiel.

Zaujímavý bol spôsob, akým sa brtník k svojej surovine dostával. Do malej drevenej misky dal trochu medu a keď ho včely zbadali a začali naň sadať, všimol si smer ich letu. Týmto spôsobom objavoval ich hniezda. Brtníctvo sa dedilo z otca na syna a patrilo k základným spôsobom využitia lesa. Najstarší lesní včelári hospodárili slobodne a až neskôr, keď lesy postupne prechádzali do súkromných rúk feudálnych pánov, meštianstva a urbariátu, stalo sa takéto včelárenie vedľajšou aktivitou ich vlastníkov.

Časom sa brtníci začali včelám venovať intenzívnejšie. Pozorovaním zistili, že sa počas pokročilej jari roja a hľadajú nový príbytok. Aby nové hniezdo ostalo nablízku, začali brtníci vysekávať do vhodných vedľajších stromov brte, ktoré vyrojené včely rady obsadzovali. Tak mohli ľudia získavať od včiel med pravidelne. Na zimu včelstvá v dutinách zazimovali zapchaním otvoru, čím ich ochránili pred zamrznutím. Tento spôsob včelárenia, či skôr ešte brtníctva, má svoje začiatky už v posledných storočiach pred našim letopočtom a vrchol dosiahol v stredoveku.

Brtníctvo a včelárstvo

Brtníci sa združovali do spoločenstiev. Na ich čele stál starosta, ktorý zastupoval brtníkov pred vrchnosťou a staral sa o to, aby sa dodržiavali artikuly, ktoré obsahovali ich práva a povinnosti. Nezhody medzi sebou riešili aj pomocou takých dokumentov, akými boli Žilinské rojové právo z roku 1378 či Dolnorakúsky traktát z roku 1678.

Časom si včelári preniesli kmene stromov so včelami k domu, tiež začali dlaabať z hrubých kmeňov stromov kláty a robiť úle z hrubých dosák. Plietli aj koše zo slamy alebo z prútia. Tak začalo vznikať včelárstvo. Brtníctvo ako remeslo teda nezaniklo, len sa plynulo zmenilo na včelárstvo.

Od polovice 19. storočia sa začali používať rámkové úle, z ktorých sa voština vyberala pri zachovaní života včiel (predtým ich včelári nemilosrdne usmrtili dymom, aby sa dostali k ich medu). Stavali sa rôzne typy včelínov, ktoré sa často zdobili alebo mali figurálny tvar. Takéto úle dodnes možno vidieť v Múzeu včelárstva v Kráľovej pri Senci.

Posledný brtník

V súvislosti s profesiou brtníka sa hmlisto pamätám na postavičku zo svojho raného detstva. Bol to zaujímavý človek, volali ho Brtník, no nebolo to jeho meno, ale prezývka. Chodil do pohostinstva, kde bol môj dedo vedúci, a nosieval med divých včiel odkiaľsi z hôr. Vždy mal dve kabely plné zaváraninových fľaš s hnedastým priehľadným medom. Predával ho dosť drahó, obyčajný med z obchodu stál polovicu. Bol však zaručene prírodný, tvrdil.

Keď niečo predal, objednal si trúnok a zachmúrene popíjal. Nebol veľmi zhovorčivý, ale keď už mal vypité, sem-tam čosi precedil cez stuhnuté pery. Skúpmi slovami hovoril o svojom náročnom a nebezpečnom povolaní. Spomínal mená kolegov, ktorí už neboli medzi živými - zahynuli buď pri páde zo stromu, alebo doštipaní stovkami rozzúrených blanokrídlovcov. Jednoduchí ľudkovia v dedovej krčme ho obdivovali, mal príťažlivý imidž človeka, pravidelne hľadiaceho do tváre smrti.

Zdalo sa, že mu žičí šťastie. Pravidelne sa zastavoval v dedovej krčme, predal med, vypil si a odišiel. V zime med nebol, to zasa predával imelo. Všetci kupovali, každý chcel podporiť mliekveho hrdinu. A potom to prasklo. Ktosi zo železničiarov z blízkej stanice to prezradil. Ukázalo sa, že Brtník je obyčajný podvodník. Lesný med divých včiel bol obyčajný med z obchodu. Brtník ho kupoval, prelieval do iných nádob a predával so stopercentným ziskom.

Všetky jeho historky boli vymyslené, jeho mŕtvi ani živí kolegovia nikdy nejestvovali. Jazvičky na rukách a tvári si urobil sám, cigaretou. Počas bombardovania apollky za vojny ho zasypalo a odvtedy mal papiere na hlavu. Ja som sa to však hneď nedozvedel a ešte dlho potom som ho mal vo svojom pomyselnom detskom panteóne ako príkladného hrdinu a zástupcu povolania príťažlivého práve kontrastom nebezpečnosti a sladkej chuti medu.

(In: SME, 10. decembra 2009)

Počiatky Bratislavského hradu

Najstaršie dejiny

O počiatkoch Bratislavského hradu v časoch Keltov svedčia najnovšie archeologické nálezy, ktoré vydal hrad pri rekonštrukčných prácach počas letných mesiacov roka 2009. Prítomnosť Rímskych staviteľov počas keltského obdobia potvrdili nálezy na odkrytom nádvorí hradu. Našli sa viaceré keltské mince s označením Biatec a Nonnos, tiež základy budov so zachovalou omietkou, pripomínajúce rímske stavby, pochádzajúce však z 1. storočia po Kristovi. Tento nález svedčí o tom, že budovy boli postavené na objednávku pre bohatého Keltského vládcu. Podobné stavby v rímskom slohu postavené v keltskom prostredí boli nájdené v Korutánsku, Francúzsku i Španielsku. Bratislavský hrad bol teda dôležitým obchodným a strategickým centrom na strednom Dunaji už pred dvetisíc rokmi.

Najstarší obyvatelia Bratislavského hradu

Kelti sú opisovaní ako vysokí, svetlovlasí muži, ktorí si namáčali vlasy sadrovou vodou a vyčesávali ich dohora, prichádzajúci zo severu Európy. Keď sa s bojovým pokrikom vrhali na nepriateľa, ten sa v panike obracal na útek. Pravdepodobne aj v bratislavskom oppide chodili v pestrofarebných a vyšívaných košeliach, v nohaviciach nad kolená, cez plecia mali prehodené kabátce vyzdobené pestrými farbami, zapnuté na pleci sponou.

V knihe *Odkryté dejiny* sa spomína, že „Biatecovi ako vládcovi patrila najvýznamnejšia časť Bratislavy, hradná skala a príľahlé Podhradie, kde s najväčšou pravdepodobnosťou ležalo trhovisko. Svoje mince razil hlavne pre potreby tohto trhoviska. O tom, že bol medzi bratislavskými Keltmi najvýznamnejší, svedčí aj nález – hoci nevelký – jeho zlatých mincí.“

Prvá písomná zmienka a prvá známa podoba

Prvá písomná zmienka o hrade pochádza z roku 907, keď sa v Salzburských letopisoch objekt spomína pod názvom Brezalauspurc. Maďarské vojenské oddiely vtedy porazili v známej bitke pri Bratislave, ktorá býva spájaná so zánikom Veľkomoravskej ríše, bavorské vojsko.

Prvé známe zobrazenie Bratislavského hradu pochádza až zo 14. storočia z takzvanej viedenskej Obrázkovej kroniky. Hrad je zobrazený v tvare kocky so štyrmi rohovými vežičkami, s uprostred s mohutnou vežou prečnievajúcou nad ostatné.

Slovania na scéne

Obdobie Nitrianskeho kniežatstva a Veľkej Moravy dokumentujú pozostatky staroslovanského hradiska s trojlodňovou bazilikou. V 9. storočí je popri Devíne písomne a archeologicky doložené hradisko kniežaťa Preslava, ktoré sa nachádzalo na vršku nad dôležitým brodom cez Dunaj v oblasti dnešného Bratislavského hradu.

Knieža a jeho družina mali na hradisku vybudované svoje príbytky v podobe jednoposchodovej kamennej budovy a zrubových stavieb. Z tohto obdobia pochádzajú aj základy trojlodňovej baziliky s veľkým pohrebiskom, nájdené na východnej, nižšej časti brala, ktoré svedčia o tom, že hradisko bolo i významným centrom mladej kresťanskej cirkvi. Areál hradiska bol zo všetkých strán obohnaný silným drevozemným opevnením, ktoré robilo z tohto svetského a cirkevného centra Veľkej Moravy ťažko dobytnú pevnosť.

Kedy a za akých okolností sa hrad dostal do rúk Maďarov, zatiaľ nevieme. Archeológovia nenašli stopy po boji, opevnenie ani budovy neboli zničené a naďalej sa pochovávalo podľa kresťanského rítu.

Maďarov spočiatku Slovanské hradiská nezaujímali, nakoľko nevyhovovali ich kočovnému spôsobu života. Význam pre nich začali mať až v čase, keď sa kočovné kmene natrvalo usadili. A tak bol postupne prestavaný na stredoveký hrad, funkciu župného hradu plnil od 11. storočia. V čase Arpádovcov bol už majetkom kráľa, počas dynastických bojov tu sídlil kráľ Šalamún a Štefan III., stála panovnícka rezidencia tu však nevznikla.

*Aktuality.sk**Zdroj: Kancelária NR SR, Špiesz, Malíková, Lacika a Tomčík**<http://www.cestovanie.sk/potulky-slovenskom/pamiatky-a-muzea/pociatky-bratislavskeho-hradu/>*

Slovensko – maďarská spolupráca v meste Békešská Čaba v praxi *Prednáška primátora mesta Gyulu Vantaru*

Najdôležitejšiu oblasť medzinárodnej spolupráce samospráv tvoria vzťahy medzi družobnými mestami. Cieľom budovania takýchto vzťahov je, aby vytvorením a pestovaním mnohostranného systému poskytli príležitosť pre predstavenie hodnôt mesta a jeho okolia, pre spoznanie skúseností iných krajín, obyvateľstva a spoločností. Dôležitým elementom spolupráce je princíp úplnej vzájomnosti a úmernosti. Podstatu vzťahov obsahujú dohody a zmluvy o spolupráci uzavreté medzi jednotlivými mestami.

Župné mesto Békešská Čaba má fungujúci vzťah, ktorý sa zakladá na dohode o spolupráci, s ôsmimi mestami

Srbsko	Zrenjanin (Nagybecskerek)	1966
Fínsko	Mikkeli	1981
Rumunko	Székelyudvarhely	1991
Slovensko	Trenčín	1992
Poľsko	Tarnowskie Gory	1994
Nemecko	Lutherstadt Wittenberg	1995
Ukrajina	Užhorod	1998
Rumunsko	Beius (Belényes)	1999

Rozpočet mesta použiteľný pre medzinárodné vzťahy je 7- 8 miliónov forintov. Bohužiaľ Békešská Čaba nemôže využiť peniaze z konkurzov, ktoré stoja k dispozícii v rámci cezhraničnej spolupráce, kvôli zemepisnému umiestneniu.

V živote Békešskej Čaby, ktorá bola pred 290 - imi rokmi znovu kolonizovaná slovenskými obyvateľmi, zaujal dôležitú úlohu fakt, že tretina Slovákov žijúcich v Maďarsku žije v tomto meste. A to je dôvodom toho, že dohoda o spolupráci uzavretá s Trenčínom je veľmi dôležitá, ako aj partnerské vzťahy s Martinom a s Krompachmi.

Na začiatku boli tieto vzťahy len protokolárne. Na základe reciprocity vedúci osád spoznali na ročných stretnutiach osady a ekonomický a kultúrny život druhých miest. Programy boli organizované v období väčších festivalov a mestských akcií. Každý rok sa zúčastní mestská delegácia z Trenčína, Martina a Krompachov na Klobásovom festivale. V rámci tejto akcie zabezpečujeme našim družobným mestám a partnerským mestám možnosť zúčastniť sa na Turistickej

výstave, čo tieto mestá pravidelne využívajú. Trenčiansky dychový orchester sa zúčastňuje už veľa rokov na medzinárodnom stretnutí dychových orchestrov Zenit a už viackrát sa stal aj víťazom tejto súťaže. Veľmi dobré vzťahy udržiavajú Trenčianska škola módy a Szent-Györgyi stredná škola, čoho dôkazom je úspešná módna prehliadka organizovaná študentmi minulý mesiac v našom meste a slávnostné otvorenie výstavy „Spoločné putá“ v Jankayho galérii. Tieto mestá udržiavajú fungujúce vzťahy nielen v kultúrnej oblasti a v oblasti školstva, ale cestu k sebe si našli kvôli spoločnému slovenskému jazyku aj evanjelické cirkvi.

S Martinom udržiava partnerské kontakty Slovenská menšinová samospráva. Samospráva mesta Békešská Čaba je v kontakte s osadou kvôli spoločnému projektu „Zdravé mestá“. V minulých rokoch sme organizovali mnohé spoločné podujatia: putovná fotografická výstava v štátoch Višegrádskej štvorky, medzinárodná súťaž hry petanque a účasť na spoločných konferenciách.

V minulom roku bolo potrebné prehodnotenie spolupráce, keďže samospráva nie je vlastníkom, ale len organizačným centrom, „brokerom“ medzinárodných vzťahov. Úradný protokol je len formou, rámcom, obsah formujú inštitúcie, skupiny a obyvatelia mesta. Úlohou samosprávy je vypátranie a rozšírenie vzťahov, poskytnutie informácií ďalej, pomoc, podpora a „vytvorenie príležitostí dostať sa do situácie“.

Koncom deväťdesiatych rokov zmeny v spolupráci medzi Békešskou Čabou a slovenskými partnermi oplyvnili aj založenie Slovenskej menšinovej samosprávy, otvorenie Generálneho konzulátu Slovenskej republiky v našom meste, ako aj založenie Slovenského kultúrneho domu. Hore uvedené inštitúcie prevzali a rozšírili jednu časť programov a podujatí usporiadaných v meste.

Na základe skúseností, k tomu, aby vzťahy dobre fungovali, sú nevyhnutné osobné kontakty, ktoré podporujú už fungujúce postupy. Békešská Čaba má z tohoto hľadiska šťastie, pretože riaditeľka Slovenského kultúrneho domu a riaditeľka Slovenského gymnázia sú osoby uznávané aj vládou SR. Ich systém kontaktov prispieva vo veľkej miere k rozvoju slovenských vzťahov samosprávy mesta Békešská Čaba.

Myslím si, že sa oplatí pozrieť na rolu príkladných Čabianskych inštitúcií v oblasti spolupráce:

1. Slovenská menšinová samospráva disponuje s mnohými slovenskými kontaktmi, najdôležitejší kontakt majú s Martinom. Odborné vzťahy medzi našimi múzeami a knižnicami sú príkladné. Neprejde rok bez organizovania výstav a prednášok. Menšinová samospráva má uzavretú dohodu o spolupráci aj s Trebišovom. Každý rok pozve samospráva slovenských prednášajúcich na program Radničné večery, ktorí obohacujú divadelné hry, folklórne vystúpenia,

koncerty pre organ, ktoré sú v kruhu čabianskych Slovákov veľmi obľúbené.

2. Slovenský kultúrny dom je sídlom 12 civilných organizácií, ako napríklad Organizácia Čabianskych Slovákov, spevácky zbor Čabianska ružička, výšivkárske krúžky Rozmarín a Fialka, Klub slovenských seniorov, Citarová skupina Boleráz, Čabiansky klobásový klub a ďalšie.

Organizácie fungujúce v dome realizovali v roku 2010 dvadsaťosem spoločných medzinárodných projektov v spojitosti so Slováckmi na Dolnej zemi, do ktorých sa zapája aj Rumunsko a Srbsko. Tieto projekty sa vzťahujú na nasledujúce: publikácia kníh, publikácia spoločného časopisu v slovenskom jazyku pod názvom Dolnozemský Slovák, usporiadanie komplexných veľkých podujatí, organizovanie medzinárodného remeselníckeho detského tábora, doškoloňovacie tábory pre mladých, usporiadanie filmových seminárov a výstav. Zdroje na financovanie týchto programov pochádzajú aj od slovenskej vlády. Pre čabianskych slovenských obyvateľov znamená veľkú radosť slovenský časopis Čabán, ktorý vychádza mesačne, ako aj Čabiansky kalendár, ktorý podporuje hlavne mesto Békešská Čaba. Tieto publikácie sú k dispozícii aj pre našich slovenských známych, ktorí ich s radosťou čítajú, pretože v nich môžu nájsť informácie o udalostiach z nášho mesta.

3. Medzinárodné vzťahy upevňuje Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku a Slovenské metodické centrum. Obe inštitúcie disponujú s celoštátnou kompetenciou. Pestujú vzťahy so Slovenskou akadémiou vied, Ústavom histórie a jazykovedy. Tieto vzťahy sú aktívne a realizujú sa v rámci spoločných výskumov, konferencií, vedeckých táborov a odborných konzultácií.

4. Systém kontaktov Slovenského gymnázia a základnej školy je významný. V inštitúte pomáhajú v zdokonaľovaní v slovenskom jazyku už mnoho rokov lektori zo Slovenska. Pre osvojenie jazyka je vynikajúcou príležitosťou tábor na Slovensku. Na veľkú radosť študentov na Slovensku sú organizované čitateľské tábory ako aj jazykové tábory, účasťou na nich sú odmenení najlepší študenti.

5. Ekonomická fakulta Univerzity Svätého Štefana, fungujúca v meste pestuje kontakty s vysokoškolskými inštitúciami v Banskej Bystrici, v Nitre a v Bratislave. Študenti a pedagógovia sa zúčastňujú spoločných výskumov a konkurzov.

Dobrá povest nášho mesta rozchyrujú stovky návštevníkov, ktorí pravidelne navštevujú Klobásový festival a majú možnosť spoznať pestrý život mesta Békešská Čaba. Táto akcia je nielen aktívnou relaxáciou pre návštevníkov mesta, ale zabezpečuje možnosť pre zahraničných návštevníkov na vybudovanie partnerských ako aj obchodných vzťahov na „Konferencii potravinárskeho priemyslu“.

Samozrejme každá organizácia a inštitúcia zachováva popri medzinárodných vzťahoch aj svoj systém kontaktov, a využíva ich pre koordináciu na mestskej úrovni.

Chcel by som pripomenúť, že Békešská Čaba pestuje veľmi dobré vzťahy aj s nasledujúcimi mestami: Košice, Poprad, Brezno, Banská Štiavnica, Bratislava.

Nakoniec by som chcel skonštatovať, že naše mesto je mnohostranné aj preto, lebo v ňom fungujúce civilné organizácie a inštitúcie si našli cestu k slovenským priateľom, a tak aj bez pomoci mesta obohacujú svojimi podujatiami kalendár udalostí. Dúfam, že každá veková skupina a vrstva si nájde cestu k sebe. Možnosť je daná, len ju treba využívať aj v budúcnosti.

Prednášku zostavila: dr. Božena Kutyejová Bacsová

Trenčiansky hrad

Zuzana Antalová – Iveta Hruboňová
Pozemšťan kráčajúci po vertikále

Nositeľ mexického čestného rádu Pavol Kepenyés sa narodil v roku 1926 v Kondoroši a detstvo prežil v Sarvaši. Na vysokej škole umeleckého priemyslu bol jeho profesorom Dezső Erdei a na vysokej škole výtvarného umenia na odbore umeleckého sochárstva Béni Ferenczi. V roku 1950 ho na základe vykonštruovanej obžaloby odsúdili na 10 rokov väzenia. V roku 1956 bol prepustený, zúčastnil sa revolúcie a potom po Viedni, Paríži a New Yorku nachádza svoj nový domov v Mexiku.

Jednu časť svojho rozbitého sveta predstavil v roku 1990 v Békešskej Čabe.

Mnoho sôch na celom svete je Kepenyésovým dielom. Návštevníka, ktorý vkročí na pôdu Acapulca, víta 11 metrová dielo *Národ slnka*. Aj jeho rodná dedina Kondoroš verí v jeho nevýčerateľnú fantáziu.

Dlho sa neodvážil vrátiť do svojej prvej vlasti. Až v roku 1992 konečne uveril priateľom, že už nie sú také pomery, aké panovali, keď odchádzal.

V roku 1993 venoval Sravašanom pamätník venovaný vojakom, ktorí padli na Done. Sú to tri ruky posplietané navzájom tak, akoby človek padal dozadu.

Takto o ňom hovoria známi:

- Pán Kepenyés, pretože nemá rád, keď mu vravíme ujo Pali, môžeme ho osloviť iba Pali, je veľmi milý bezprostredný pán. Nepriek tomu, že je svetoznámy, správa sa veľmi prirodzene a čo je prekvapujúce, nehovorí lámanou maďarčinou...

- Pali je človek, ktorý je úplne prirodzený, so všetkými konfliktami, smútkami... ľudí, ktorí ho obklopujú to môže niekedy aj prekvapiť, pretože Pali nie je jednoznačne milý, usmievavý...

Šperky, ktoré vytvára sú jedinečné. Je známe, že od neho nakupujú mnohé slávne osobnosti na celom svete, od Schwarzenegera až po Madonnu. Ten, kto si kúpi od neho šperk, alebo sochu, nekúpi si iba jednu vec, pretože tá časom zmení svoj tvar. Najprv sochu vytvorí, potom ju poláme na kúsky a potom ju pospája sponami.

A čo vraví on sám o sebe:

- Akoby Kondoroš bol mojou vlasťou. Aj to je pravda. Je to jeden z mojich východných bodov. Ale Mexiko, Tichý oceán to je moja vlasť, dokonca Honolulu, Havai ... More medzi Mexikom a Honolulu je úžasné. Žijú tam lietajúce ryby, ktoré sú na polceste stať sa vtákmi... Vyskočia z mora a letia 50 aj 100 metrov. Nie je to fantastické?
- Každý človek je jedinečný. Aj ja som sa cítil jedinečným, keď som

bol malý. Trošku ma zarazilo a zarmútilo zároveň, že som sa nehral s ostatnými deťmi. Nebavili ma hry, ktoré sa hrali oni. S loptou, na chytačku, na schovávačku. Už od mala ma zaujímalí veci, hlina, reťaze. Takže mnohí vraveli, že som divný. Keď som bol malý, asi 9 ročný, spadol som z povaly. Hľadal som tam knihy a staré časopisy, aby som si ich mohol čítať a spadol som na hlavu. Nebolo mi vidno tvár, lebo bola celá skrivená. Mysleli si vtedy, že to je Paľkov koniec. Nebol to môj koniec, ale bohužiaľ potom mojej mame nahovorili, že existujú určité bytosti, ktoré sa v okamihu smrti nasťahujú do tela a tak si aj o mne občas mysleli, že som mimozemšťan. Hoci ja sa pokladám za pozemšťana, ale vraveli mi, že ja som sa pozemšťanom len stal.

- Zaujímavé je, že Mexičania mi odolávajú. Pre Mexiko, dokonca pre Acapulco je najdôležitejšia existencia turizmu. A ja im nedokážem vysvetliť, že hlavným aspektom turizmu je, aby sme sa stále obnovovali. Keď som sa objavil v Mexiku, začiatkom šesťdesiatych rokov, stretol som sa s mnohými Američanmi, ktorí mali veľké umelecké zbierky. Od Chagalla až po Picassa. A keď videli, čo robím a ako to robím, že mi to spod rúk tryská ako prameň, hovorili mi: Vy ste mexický Picasso.

- Rozbitý svet, v ktorom teraz žijeme je symbolom zrýchleného opotrebovania. Akú životnosť má jedno auto, koľko ho treba obnovovať, aby sme ho mohli znovu používať? Opotrebovanie – to je aj výbuch. Vo vojne zmizli v okamihu celé mestá, počas atómového výbuchu. Aj výbuch dynamitu je zrýchlená forma opotrebovania. Všetko, čo vznikalo tisícročia za moment zaniklo. Keď narazilo lietadlo do veží v New Yorku v roku 2001, tak ich zničilo. To všetko je zmena. Ja chcem svojim umením poskytnúť ľuďom viac životov, viacej zážitkov, väčšiu rýchlosť. Nerozumejú, že takouto rýchlosťou môžeme žiť tristo, tisíc, milión rokov. Nielen osemdesiat. Na svojom tele badáme, čo sa s nami deje. V okamihu lásky z ničoho vznikáme, ako sa rodíme a na čo sa meníme, aký sme silní, v tridsiatke a aký sme slabí, keď máme sto rokov.

- Veľmi rád chodím na smetisko. Tam vidím všetko možné z nášho rozbitého sveta. Chcem postihnúť pohyb, posledný okamih vecí, keď ešte môže byť modelom pre sochára potom už nie, pretože sa zmení na plyn... Poviem to inak: je strom, ktorý váži 8 ton, v pralese v Kanade, alebo hoci kde na svete. Ten strom sa zrúti, príde požiar a strom zhorí, ostane za vedro popola, zdvihne sa vietor, rozfúka popol a nezostane nič. Kam sa podelo 8 ton? Nestratilo sa. Vo vesmíre sa nič nestratí, všetko sa nanajvýš zmení. Všetci sme v procese premeny. Vlasy, šaty – druhá koža, ktorá nás chráni – všetko je v procese premeny, zániku. Svet sa tomu snaží brániť a ja som myslím na čele. Pretože som žil taký život a bol som tak senzitívny, že som to dokázal.

A ako o ňom vraví jeho manželka:

- Pali je každý deň iný. Je fantastické žiť s človekom, ktorý sa neustále obnovuje. Mnohí sa spytujú: Aký je? Neviem, pretože sa zo dňa na deň rozvíja, mení. Nič uňho nie je konečné. Stále sa znovu objavuje, mení sa jeho názor na veci, na svet. Žiť s ním je zaujímavo nebezpečné. Nikdy nevieš, čo ňa čaká. Čo je však isté, tvorba je na prvom mieste. Ráno sa zobudí a aby si zachoval kondíciu, cvičí na pobreží. Pohyb je preňho tiež veľmi dôležitý. Veľkú pozornosť venuje aj stravovaniu, pretože potrebuje mnoho fyzických i psychických síl pre svoju prácu.

- Niekedy sa naňho tu v Maďarsku hnevajú. Myslia si, že mu bolo ľahko, pretože opustil vlasť... To ani zďaleka nie je pravda. Raz som sa ho spýtala, čo bolo v jeho živote najhoršie. Odpovedal: Keď som opustil Maďarsko. Pravda, bol aj vo väzení, zažil tu všeličo... Hovorím: „Prečo, veď tak si sa stal slobodným.“

„Slobodným, ale za akú cenu? Nevedel som jazyk, nemal som priateľov, učiteľov, chýbala mi rodina. Nemal som nič. Bol som beďár. Musel som odísť, ale bolo to, akoby som odišiel na Mesiac.“

Pavol Kepenyés

A ešte raz Pavol Kepenyés:

- Osudom nás, po vertikále kráčajúcich pozemšťanov, je byť božstvom. Božstvom na niektorých, zemi podobných, planétach. Vyberieme sa tam a sledujeme, aké zvieratá sa tam nachádzajú, či veľké, či malé, ako mravce, či sú schopné vo svojom mozgu vytvárať analógiu. Z akéhosi rôsolovitého materiálu, ktorý sa bude pamätať, v ktorom zostanú zachované poznané veci. To sme my. Preto chodíme do školy, aby sme sa na veci pamätali do konca života. Ale všetko sa opotrebuje... Preto vytváram veci, ktoré sa menia, ktoré sa môžu rozbiť, pretože všetko na svete sa opotrebovávajú... My musíme vždy odznova stavať. Z fyzického hľadiska to dokážeme, príde povodeň, veľký požiar, všetko je zničené a my to obnovíme. To musíme robiť aj so svojím telom, každú noc, keď sa ráno zobudíme, keď obedujeme, alebo večeráme, vždy znovu budujeme svoje telo.

(Komárno - Segedín - Bánovce nad Bebravou)

Anna Räu-Lehotská

Nad'a

- Kuuuuvadokto, - začula Erika žalosťne pretiahnutý povzdych, kým sestrička otvárala dvere nemocničnej izby a rukou jej naznačovala, aby vstúpila. Prvý dojem bol nečakane dobrý, pretože výhľad silno pripomínal hotelovú izbu z minuloročnej dovolenky.

- Kuvadokto, - ozval sa ten istý ženský hlas, tentoraz však vyslovená sentencia zaznela prenikavo a kategoricky.

Sestrička Erike letmo poukazovala posteľ, skrinku pri nej, otvorila dvere na šatníku a lámanou angličtinou jej naznačila, že si tam môže uložiť šaty. Potom sa vrátila k posteli, prižmúрила oči a výrazne zošpúlila pery, akoby chcela povedať čosi nesmierne dôležité. Zháčila sa však, zrejme jej vedomosti angličtiny nedovolili pokračovať. Ukázala prstom na tri spínače na stene, dotkla sa toho na ľavej strane, červeného, pozrela na ňu a krátko povedala:

- Help!

Erika hneď pochopila, s úsmevom prikývla. Veď také tlačidlá bývajú pri každom nemocničnom lôžku. Sestrička odišla, ale sotva sa stihla poobzerať okolo seba, vo dverách sa zjavila iná a plynulejšou angličtinou ju zavolała von.

Spolu prišli do čistotou žiariacej miestnosti, kde ju už čakali dve krásavice v bielučkých plášťoch. Jedna z nich jej práve vypisovala guľôčkovým perom na tenký pásik meno, priezvisko a nejaký číselný kód.

- Water - resistant, - povedala jej dôležite.

Potom papierik zasunula do plastového obalu a pripevnila jej ho okolo zápästia.

Práve vtedy vošiel do miestnosti vysoký, chudý doktor.

- Water - resistant, - povedal jej s očarujúcim úsmevom a veľavýznamne mrkol na náramok.

Tá druhá kráska zatiaľ otvorila obal na spisy, v ktorom už boli poukladané všetky jej lekárske dokumenty, chorobopisy, výsledky desiatok vyšetrení, odporúčania lekárskeho komisii, testov, celá jej minulosť. „Možno aj budúcnosť“, prebehlo jej myslou, kým mlčky sledovala ruky odborníčov, prehrabávajúce sa v spleti tých všetkých informácií a overujúce tie najdôležitejšie fakty. „Všetko tam už máte, hádam sa celý ten kolobeh otázok nezačne odznova“, povzdychla si v duchu.

Práve vtedy však vstúpil ďalší lekár, usmial sa jej a pozrel na jej náramok.

- Water - resistant, - predbehla ho dôležite, bez mihnutia oka.

* Najdôležitejšia procedúra bola vykonaná. Úspešne. „Kebyže te-

raz nečakane prišla potopa, okamžite ma identifikujú“, - pomyslela si Erika, kým sa, tentoraz už sama, vracala do izby, a pyšne si prezrela novú, vlastne v tom momente jedinú povolenú bižutériu. Je pravda, že ju na druhý deň ešte čakala ďalšia procedúra, ale to už bude bagateľ. Chirurgický zákrok. A potom ďalšie a ďalšie...

* Dvere na izbe boli dokonca otvorené a tak Erika vstúpila bez toho, aby si ju dve ležiace pacientky všimli. Ani si už nespomínala, či sa im predtým pozdravila a tak sa trochu priškrteným hlasom pokúsila o ten najprirodzenejší prízvuk. Jedna len otvorila oči a zadávala sa cez ňu na plafón, potom plačlivo zopakovala: „Kuvadokto!“, druhá, ktorá ležala tvárou k stene, obrátila hlavu, aby mohla na ňu pozrieť a potom, očividne potešená, vychýľila na ňu dve-tri otázky, ktorým však Erika vôbec nerozumela. Ale nechcela vyzeráť neslušná a tak sa k nej priblížila a anglicky jej vysvetlila, že nerozumie otázkam. Ale tú nič neodradilo od rozhovoru:

- Pa rusky panimájete?

Erika prekvapene zdvihla obočie a uľavene sa jej naširoko usmiala.

- Da, ja nemnogo panimáju.

Tentoraz sa naširoko usmiala tá druhá a hneď vyskočila z postele. Podala jej ruku, predstavila sa: „Ja Náďa“. A potom sa už izbou rozbehol dlhý ruský monológ, z ktorého Erika chápala sotva polovicu. „Ja už dvacať let negavarila pa rusky, ja mnoho zabyła“. „Ničevo, vy očej charašo gavarite! Vy vsjo panimajete, praviľno?“

Náďa hneď navrhla, aby si potykali. Prišla až z Archangelska, manželka má odtiaľto, majú dcérku, ktorá zbožňuje balet. Za domom sa jej často cnie, ale má tu v meste obrovské šťastie, šesť Rusiek, dobrých priateľiek, ktoré jej pomáhajú zaháňať clivotu. Najviac zo všetkého sa jej tu nepáčia horúčavy. Našťastie je teraz zima – a veru poriadna zima, Erika si hneď pripomenula rannú paniku, keď kvôli tým dnešným -20°C najprv nijako nechcel naštartovať motor, potom na colnici, museli dlho čakať na colníkov, ktorým sa vôbec nechcelo von do zimy, a tak hrozilo, že sa nebude môcť dostať načas do nemocnice.

Ešte sa ani nestihla dobre usalašiť na posteli, keď sa dvere naširoko roztvorili, vstúpil lekár v bielučkom naškrobenom plášti a veselo sa im prihovril. Náďa sa hneď posadila a začala mu klásť otázky ohľadom zajtrajšej operácie – aspoň tak to Erika vyrozumela z množstva latinských výrazov. Keď odišiel, Náďa sa k nej naklonila: „U nivo baľšaja zaplata!“ „Akáže záplata, veď celý vyzeral ako zo škatuľky, vyžehlený od hlavy po päty, no ale keď tak vraví, nabudúce si ho veru budem musieť lepšie poprezerat“, zaumienila si Erika. Že ruská zaplata je vlastne slovenský plat, vtedy ešte netušila... Netušila ani to, ako si ľahko pospomína na dvadsať rokov nepoužívaný jazyk a že bude taká vďačná svojim učiteľkám ruštiny, vďaka ktorým už o deň – dva bude môcť s Náďou žartovať...

- Kuuuva dokto, - spρίζukovala tetka z ľavej strany posledné „o“.

Sťažka sa obrátila a pohľadala lanko priviazané o predné čelo postele, potom sa zo všetkých síl nadýchla a posadila. Pozrela na ňu tak, akoby ju až teraz zbadala a nahlas sa zasmiala. Pomaly vstala, zobrala z nočnej skrinky plastovú fľašku s akousi hnedou kvapalinou, naliala z nej do hrnčeka a podala jej ho s dobráckym úsmevom. Naďa si všimla Erikine rozpaky: „Chuderka, už má tri dni po operácii, ale ešte stále má veľké bolesti. No neboj sa, je veľmi dobrósrdечná. Len jej človek ťažko rozumie, ale tebe je to vlastne jedno“.

Erike sa vzápätí objasnili tie lamentácie. Susedka nevyslovuje „r“. A doktor jej ublížil, veď on jej spôsobil tie bolesti, tak sa naň hnevá. Ale teraz práve sa na nič nehnevá, s napätím očakáva, ako Erika zareaguje na jej čaj. A tak si odpila a pokývala hlavou, dobrý, výborný. Tetka s blaženým smieškom odcupkala naspäť do postele. „Vot kakaja ana šťastlivaja. Pa celý život“, - povedala Erika, aspoň jej sa to tak zdalo, dostatočne po rusky. „Pobozkaj brucho“, pochopila z toho Naďa, vlastne nepochopila, preto vyvalila na Eriku zadivený pohľad.

Čas sa vliekol neuveriteľne pomaly, operovaná suseda zaspala, Naďa vyšla z izby a dlho sa nevracala. Spoza dverí však bolo počuť nepretržitý ruský rozhovor a smiech, sem-tam sa v poodchýlených dverách zjavila čiási hlava, milo sa Erike pozdravila „Zdravstvujtel!“ a zvedavo si ju obzrela. Vzápätí sa zjavila vo dverách aj Naďa a vysvetlila jej: „Eščo adna padrugá ľubopytnaja“. Keď to už na chodbe začínalo vyzeráť ako ruská invázia a prišlo sa už na ňu pozrieť šesť hláv, vrátila sa do izby aj vyčerpaná Naďa. – Všetky moje známe ma prišli vidieť. Nevieť, čo sa deje, či budú odtiaľ stále takto prichádzať, veď je tu ani na súdnom dni.

Nestihla si však ani ľahnúť, keď jej zazvonil mobil. Potom už vyzváňanie nemalo konca, ledva skončil jeden hovor, už vyhrávala nová zvučka a prekvapená Naďa jej ledva stíhala medzi dvoma hovormi šepnúť: strýko, krstná, priateľky, všetci z Archangelska. Keď jej však zatelefonoval aj bývalý spolužiak, ktorého nevidela od skončenia školy, Naďa to už nevydržala a spýtala sa ho: „Ako to, že mi všetci telefonujete, navštevujete ma, čo sa vám všetkým robí?“ Po krátkej pauze však vychýliła vodopád slov, zavrela mobil a rozzúrená vybehla z izby. Z chodby už bolo počuť len rozhorčenú Naďu, ktorá sa sem-tam mihla popred dvere s telefónom pri uchu. Po krátkom čase sa vrátila, už kludnejšia. „Predstav si, čo mi vykonal tento môj manžel! Obtelefonoval mi všetkých známych, vraj Naďu idú operovať, je strašne deprimovaná a vyľakaná, pomôžte mi ju rozveseliť! Vot takije mužčiny!“ Erika s ňou úplne súhlasila.

– Pozri, toto je on, - podala jej Naďa po chvíli svoj mobil. Hlas už mala láskavý, bolo vidno, že mu už dávno odpustila. – Toto je môj manžel. A tu je dcérka, tu sú naše sučky, tu je mačička, môžeš si popozerať všetky fotky.

Erika si začala prezerat' usmiate tváre, keď medzi fotkami nad'abila na nahého, svalnatého černocho.

- A toto je kto? - spýtala sa udivene.

Nad'a jej nazrela spoza pleca a zachichotala sa.

- Nikto. To je len tak, pre radosť. Každá žena si vše môže dožiť potešit' si pohľad na krásnom tele.

Vošla sestrička, priniesla tetke tácku s večerou, im dvom tabletky a začala im niečo vysvetľovať. Erika pozrela na Nad'u, ktorá jej hneď všetko prekladala.

- Toto nám je „večera“, tabletky na dobrý spánok. Jesť už nesmieme, papkať dostaneme len o dva-tri dni po operácii... Môžeme ich zapit' vodou a potom už ani piť nemôžeme.

Erika si zobrala uterák a necesér a pobrala sa pod sprchu. Zavrela okno, veď vonku vyčíňal severák. Ešteže celá nemocnica bola poriadne vykurovaná. Keď sa vrátila z kúpeľne, poobzerala sa, kam by si zavesila mokrý uterák, aby nikomu nezavadzal, ale aj aby sa do rána riadne vysušil, veď ráno, keď prídu pre ňu, bude musieť mať všetky veci uložené do tašky. Keď ho však kládla na radiátor, ani jej nenapadlo, že môže byť taký horúci a mimovoľne sa ho dotkla lakťom. Vykríkla. Popálený boľavý lakeť potom po operácii veľmi oľutovala, pretože jej hrozne prekážal pri otáčaní a najmä vstávaní a líhaní.

Vošla sestrička s krabicou. Hneď zbadala, že Erika má problém, a keď jej táto ukázala lakeť, odbehla a priniesla jej hojivú masť. Potom otvorila krabicu a začala vyberať injekčné striekačky. Nad'a jej hneď vysvetlila: Dostaneme injekcie proti trombóze, do brucha. Čóó, do brucha, užasla Erika a stúlila sa do kľbka, pričom však neprestala sledovať každý sestričkin pohyb.

- Ja, ja chcem sama, - prihovorila sa Nad'a sestričke. Táto jej veľmi ochotne vysvetlila a ukázala, čo má robiť. Erika sa zvedavo priblížila a so zatajeným dychom sledovala, ako sa Nad'a opatrne pokúša vtlačiť ihlu do pokožky. Posmelená sestričkou odvážne prepichla kožu, no vzápätí ihlu vyľakane vytiahla. Všetky tri sa na to rozosmiali. Prvý odvážny pokus bol celkom neúspešný a tak sa musela pichnúť odznovu, tentoraz šťastlivo. Na rade bola zhrozená Erika, ktorá však odvrátila hlavu a celá ustrnula.

- Veď doma si ich budem musieť pichať sama, vieš? - vysvetlila jej Nad'a, keď sestrička odišla a zaželala im dobrú noc. - Ktože by k nám chodil každý večer kvôli nejakej injekcii? Aj ty by si sa mala pokúsiť, nie je to až také hrozné.

- To v žiadnom prípade! Veď ja by som sa na to ani dívať nemohla, asi by som omdlela, - ohradila sa Erika. Vtedy ešte nepredpokladala, že už o pár dní si ich bude veselo pichať sama.

Zobrala si knižku. Napriek tabletke na dobrý spánok sa jej vôbec

nechcelo spať.

– Ój, pičjonka maja! – začula naraz vzdychať Naďu. Vyjavené sa obrátila a pozrela na ňu. Potom sa v duchu usmiala nad vlastnou nechápavosťou. Naďu pobolievala pečeň, a tak sa nespokojne mrvila a šúchala si bok rukou.

Bola už skoro polnoc, keď Erika odložila rozčítanú knižku. Vstala a nazrela na tetku, ktorá už dávno chrápala. Podišla k oknu a hneď si všimla na dvore Naďu, ako sedí v župane na zasneženej lavičke, hompáľa bosými nohami a s očividnou rozkošou rozhadzuje sneh dopredu, dozadu. Otvorila okno a z okenného kídla jej ľadový vietor sfúkol sneh priamo do tváre. Striasla sa.

– Nejdeš ešte spať? – zavolala prekvapená, že ju uzrela sedieť natenko oblečenú v takej krutej zime.

– Privieť, krasavica!!! – zamávala jej Naďa a rozhodila dovysoka za hršť snehu. – Teper pačti kak u nas doma, minus dvacaťpäť gradusov Ceľsija!!!

„Ako málo stačí človeku ku šťastiu“, pomyslela si Erika a dobre sa zababušila do paplóna. „Naráno nás čaká rovnaký chirurgický zákrok – v takejto treskúcej zime – ibaže ja som už celá premrznutá, a Naďa je zo zimy taká vytešená“. Znovu vstala z postele a overila si, či do batožiny nezabudla dať aj hrubé ponožky. Obuje si ich zajtra pred odchodom do operačnej sály.

Naďa sa vrátila usmiata, červená v tvári. Zaželala jej dobrú noc. Skôr než zhasla svetlo, Erika si ešte stihla všimnúť svoj vodovzdorný náramok. Bol celý premočený a namiesto písmeniek a číslic roznala už len veľkú indigovú machuľu.

(Nadlak)

Ivan Miroslav Ambruš
Ako zahanbená metafora

Ty odbiehaš ako zahanbená metafora
a myseľ vychyluje svetlo
do iných zrkadiel
Ty sa nemusíš nikomu ospravedlniť
za túto preskúšanú noc
keď všetci stojíme v dohľade
tejto ničiteľnej zbrane
a všetci vláčime so sebou
farchu zeme ktorá nás tlačí do prázdna
Pomedzi naše slová
prechádza zima
ktorej pôvod ešte nepoznáme

Ivan Miroslav Ambruš
Na husliach času

Aká je cena pravdy
cena nehy
aká je pravá cena
chuti umenia
ktorá sa vkráda
do myslenia panovačnej ženy
Radosť je všeobecná vlastnosť živočíchov
hoci my ľudia ju tak nevidíme
Ako sa ozaj teší
červ zavesený na udici rybára
alebo d'ateľ ponorený
do útrob a do smútku
deravého stromu
a čo nám chce povedať huslista
ktorý teraz hrá na husliach času

Ivan Miroslav Ambruš
Hľadanie osudu

Hľadanie osudu
je nebezpečná hra
v ktorej staromódni anjeli
predstavujú najnovšiu
letojesennú kolekciu
priesvitných slov
Hľadanie osudu
je nebezpečná hra
počas ktorej básnici
si upravujú verše
podľa farby
krvavých bobúľ
z pohľadu lastovičích mláďat

Ivan Miroslav Ambruš
Obyčajná voda

Len málo z mála zostalo
lebo predavač rebelantských vetrov
a bezfarebnej krvi labutích mutantov
bol len podvodník
ktorý núkal na predaj
len premyslenú vodu
infikovanú pôzdnou jeseňou
Ty si chcel kúpiť živú vodu
ktorá by ťa vyliečila
od nepotrebných metafor
od poézie smútku
od kratučkého života motýľov
Ale predavač klamal
a ponúkol ti na kúpenie
len obyčajnú vodu
ktorá vykvapkáva
z častíc rebelantských vetrov

Ivan Miroslav Ambruš
Vyzlečená voda

Básnik sa teší
tak ako nahé slovo
oblečené do ženského rodu
Splavná rieka
vyžaruje čudné svetlá
a nesie horúce drevené slnká
do mora
Viem že neveríš
ale to ešte nemusí byť tvoja záchrana
veď urobiť niečo mimoriadne
a padnúť do úžasu
tak aby všetci híkali
je už dávno nemožné
Tak ako je nemožné
vidieť vyzlečenú vodu
v tvojom spánku

Ivan Miroslav Ambruš
Otvorená žena

Napišem ťa zas
aby si báseň neodvykla
Teraz ležíš otvorená
ako zázračná kniha
ponorená do skromného svetla
a ja ťa čítam poslepiacky prstami
ako slepec svoju bielu zázračnú palicu
Unikám z priestoru
kde kriklavci si zastanú do pozoru
a príkladne mlčia
Potom tak prekvapivo a znenazdajky
sa mi zas prihodíš

Ivan Miroslav Ambruš
Pre teba

Pre teba všetko pretrpím
aj to čo ešte nebolo zapísané
do najmúdrejšej knihy
ktorá je najúčinnším liekom pre ľudí
Pre teba pretrpím aj svetlo
čierneho slnka
z ktorého pramení nádej
pre bludárov
Pre teba dokonalý anjel súhlasí
odčítať sa z neba
ako osamelé písmenko
zo starej gréckej abecedy
Pre teba všetko zdravé zostane
a vyklíči dozelená
ako modlitba
z najmúdrejšej knihy nášho Pána

Ivan Miroslav Ambruš
Vzpierač

Vzpierač dvíha nad hlavu
obrovské železné kotúče
a obyčajný človek sa pýta
načo?
Toľko načo koluje naším životom
toľko neodmysliteľného páperia
že vari na železných kotúčoch
ktoré dvíha nad hlavu vzpierač
naozaj ani nezáleží

(Nadlak)

Juraj Dolnozemský
Ten plán...

V ruke mám
kúsok chleba
hľadám seba!

Idem pomaly
ako zdolaný!

Zápasím s osudom!
Kocúr hrozí – holubom!?

Milá idyla
rázne výzvy!

Som, sme
polotma je v hre?!

Láska čaká...
Niet už kam?
Tá skúsenosť sem, tam!

Už stokrát je
ošúchaný ten plán!!!

Juraj Dolnozemský
Sivé myšlienky

Hĺbky sa ozývajú!
Ruku vedú slová!
Oči, uši vedú ústa!
Má svoje záhady pusta!!

Vrie, paru dýcha
polievka hustá!

Obnovuje vízie busta!
I to má poradie
ako sa hlas vykúzlil
z bubna!!

Juraj Dolnozemský
Mudrovaniu voľné je dané...

Zasahujú túžby
dobíjajú
historické hrady!

Záhadami sú
otrávené sady.

Všade,
tí preslávení mudrlanti!
V rukách držia
stískajú staré karty.

Cez sebecké oči
plní omylmi
dívame sa
na zmobilizovaný osud.

Mňa zobudilo ráno
bolo v ňom
všetečné áno.

Stalo sa ako stalo.

Nad všednými dňami
cárilo.

V ňom uložené bolo
plné zbytočností slovo márne.

Juraj Dolnozemský
Treba rozumieť mu...

... potvrdiť?!
Slovo sa často
trpko opakuje!
Tu lieta
a tam len lezie!
Posúdiť ho ústami
je bežné!
Kde poletuje:
bludári
nad šancou mu
mudrujú!
S ním
najmä
bedárov, lazarov
sužujú!
Nie je ľahké
lámať rady po zime
ktorá dočasnosť
nádej prežije?!
Pohodlné je dívať sa
z kresla
ako oheň horí v kozube?!

Juraj Dolnozemský
Suché tradície

Trápim sa
podlomeným pocitom!

Vyrušuje nás tíš a tma!

Bdieme každý
zahľadený do samoty!

Chystáme sa prelomiť
ohradu otroctva!

Chceme túžbam smelo veriť
a zatúlané náhody rázne prežiť!

Veď i smrteľnému
... prikázané: je byť!

(Slovenský Komlós)

Ján Gerči Starý neplatný peniaz

Keď som sa narodil,
nuž bol som liskavý,
statočným vždy milý,
Dlžníkom pľuhavý.

Osud tak ma hádzal –
z nádhery do blata,
nik som bol sám sebe:
ľuďom kus zlata.
Kupec klamal so mnou,
a sedliak ma vážil,
korheľ v opilosti
ženu si znevážil.

Kováč kuval za mňa,
krajčír hábi strihal,
horár stromy valil,
čtetník ľuďom šprihal.

Kojný som bol dietkam,
princ vždy na mňa kukal
a zobrák vo dverach
pre mňa mnoho plakal.

Krv sa viackrát ľiala,
národ dušu vydal,
keď mňa-cenný peniaz
v tajnom mieste zbadal.

Dnes ma už nestrážia,
neberú, nedajú –
veď čo by aj chceli...
všade ma zbadajú.

Preci je to pravda,
ako svet hovorí:
Ani pes ťa nechce,
lebo už si starý!

Ján Gerči Upomenutie

Poživaj si leto, kým hreje!
pokým sa v rozkvite svet smeje;
lebo tie kvety, čo jaseň pokosí
—
nikto, s vekom tvojím späť
nedonosí.

Ucti mladosti svojú, kým je tu!
kým ihrou si žitiu a svetu;
lebo tvár tvojú, keď starosť
obhradí;
núdza v lícach smutných, vrásky
neshladí.

Chráň si vôľu v duši, kým ju máš!
pokým sa úsmevom v cti
kocháš,
lebo blaženosti plot, keď
prekročíš;
rozpomienky — len slzami
namočíš.

Modlievaj sa Bohu, kým žiješ!
pokým v hrobe tmavom
nehniješ,
lebo ak sa z hriechov tu
nevymeniš...
nikdy slávu šťastných, z vnútra
nevidíš.

(Békešská Čaba)

Zuzana Kunovaczová Gulyášová

Do boja svetovího

Bolo vikriknute vše Obecne roku 1914 júla 27-ho skerim slovom každi Vojo povinní, bol zriedkavo napadnutí, akobi úderom rodu na Srdci, kerí úder ešte väčši účinok mal na Matke, Ženi, a Děti, a Starcon kerí ostávali Doma, z úmyslom tím, že nasleduje rozlúčka Večrne! A povjedať si ostaňiraz s „ Bohom“, nuš, aj kamenvo to Srdce kero pri takej rozlúčky ňesfíšne žjal, a ňevilúdja sa s ňeho tje najhorkejše slzi.

Viš spomenutúho dňa a Roku, zastíhla aj mňa ta povinovatosť tak že na druhí deň 28-ho Patrjaci do 7. -ho Temesvarskeho Zboru (Had-test.) z devjatich Stolic zme sa taká hrúza zišly, do Velkiho Varadu mesta, že ňeboli stave nás po pratat tam vmesfe; aňi do okolitich osadou, ale pri každej osade na jej siročizné Pasjenke v Osadach, Bihari Püspöki - Bors -tak to trvalo celje tri dñi kim tem nával porobili do Plukou že ti kerí ňeboli poďelení, do Tretího dňa, ostály više počtu tojest (szám fölötti) 30-ho Juna a 1-ho Augus boli rozpustění, s tím rozkazom, od jednoho pod Plukouňika, že poňevadž, zme na tento čas, više-Počtu-mjenki, na ktorú raraly nás na ňeisty čas rozpúšťa, stím doložením, že môžuť kim Domov príďeme že nám tam bude druhô napomenutja! Že pod 24. hodinámi každi jedon kjeho Patrjaciho Pluku tomu na Vivolenom mjeste Prihlásiť sa má znovu! Nuš kerich to sfasťja tam našlo? Ťich! Kery boli pozaostávali a Hlásili sa pozďejše - .

Nuš pri odcestováni a rozpustění Domou obraťena bola žalost, Domacich na radost, ale tak za krátky Čas, že ako zme na Poludňje došli Domou vtú nasledujúcu Noc o pol Noci behali Kalauzi na Obci vimenuvaní, že včas Ráno sa zbjerat, ! A isť každi ta ku svojmu Regimentu; to sa stálo od prviho odíďeňia na Štvrtí deň ale predci ťaško sa odberá každi na osúdnú Cestu, tak že o 10-tej hodíňe nám prišov telegram že ňejďeme, zas lem ako Tvoňov preletetá Radost, kerá trvala potom za jeden mesjac ale tje dñi kerje stáli na Vážkách navráťeniho sa Šfastja, boli plnje mišljenkámi, a ňepokojom, lebo naveky stálo Pred očma to slovo pod Plukouňika; („Bizonytalan Időre“) do Neistého Času – čo pod Vracalo v opak šecke poten čas nadobudnutje mjenke Človeka, kerje lomcovali vňom a ňedaly ňigde Pokoja; nuš tak tjeťo ňeistje a ňepokojné dñi trvaly od 1-ho Augusta do 23-ho ked prišla skrz behúňa zas lem tá zvesť, ale podeleňe podľa rokou, že kdo sa má prihlsit; na mňa ale sa sfahuvav ten rozkaz 24-ho sa prihlásit, hñed 1-vi d'ën nuš Spať sa ňedalo, vtú Noc, lebo misel ňeprestajňe diktuvala, ! ved ráno má biť rozlúčka!!Rozlúčka ale ňje maliho Viznamu, Ked id'em doboja, kerí je nazvaní „ Svetovim“. Ved' je to cele ostvo že ja pre moju Slabost staďe sa ňigdi ňevráťim nuž aj zme dožily to Ráno 23-ti August ked o 9. hod. Pred Děďínski dom pri

Hrmeli koče, a Povinní obtočení Rodinou domácimi Hrnúli sa Húfňe všetkima ulicjami kviprave; nuš to. Pohrab, opraudovi „Pohrab“ a Sústrast; takího víznamu, akí sa ňigdi vžjadnej Dedaňki aňi v Mesfe ale aňi v Krajine ešfe možme povjedat aňi vďejepisoch Sveta ňe mĎjall? Potomto sa stálo to ostatné s Bohom.

Aj Já som si ostatňiraz moju Matku tam objau kerej som povjedal, ako aj ona mňe, ostatňiraz s Bohom:/, čo mi bolo viukázanvo Novembra 7-ho keď som už Pjati d'ňen ležau v vjednej 1.170. nad Hlad'ňinou Skale; už po Peť dňí bez potrave, - zamrznúti, že som ňebol stave ten papjerik, Telegram, si vruky držat, bolo to predsvetom o 3. hod. Už zme ňemaly pri všetkej Stotiňe iba Jedného (Hadnagya) Nadporučika ukázal Telegram mi, /:Smrťi Matkinej.) tak mi telko povjedau (: Fiam Nyugodjon szereted kedves Mamád, te ha el is ereszetenenek úgysem mehecz mert körül vagyunk Zárva Ellenséget:/ nuš Hrmelo a Blískalo sa ponad nás ale kropaje sa ľjali lem zmojich oču, nasposob ľefajšjeho májoveho Dazďa.

Príchod do Váradu

Po rozlúčky z Domu 23-ho popoludňi zme cestovali do Mesta Velky Varad, na druhí deň do 9-tej hod. Ale aj to pre hrazný sfísk na Uhlí, tich Železničňich ňiskich Vozňov, a boli aj taki kerí aj na tje veľkje koče, na Vrch kerí sa d'ě za Kvačiv keď načim dvojst naten vimeraní čas ako zme aj dvojšli.

Tam nás hned vjedli a Zavjedli nas do Markovič Kasárňe pred Bránu staveli nás do Radou (Sorakozó) aj dvaráz za pol dňa, a príkaz aj na druhí deň abi zme tam boly za včas rána tam zme vistáli už 2 h 25-ho augusta zas celí deň, a lem nás tanu nevedú, na druhí deň, celú Noc zme sa túlali ako takí bez prístrešja, ňěvispaní a zas potom aj druhu Noc. Zme tak travili a aj him na treť deň iba popoludňi, o Treťej hodiňe zme sa dostali tak čo zme boli Predved'ění že zme už ňechcely na ulici spat, de nám poodberaly Kňížke, to už tam strmo šlo, lebo už II-hi aj III-ťi Zászlóaly boli zrzadeňe a aj tajšli sňima po kvartjeloch, a náš Prví že iba vnoci boli Hotovi, vnoci vjedli, tavo s Kasarňi a už nám ňe vedely kde mjesto dat, tak jesto edna ulic, volá sa Széles utcza vtej ulici jesto dve Velkje Školi, edna Státna a edna je vároška a Vtichto Školach boli s kvartjeluvaňje už tjeto dva Zástávi, tak má

s zohnali na tich, tak toto už bola od domu 4-ta Noc čo ja som ňič ňěspau no potom vodňe nam na robili Kvartjele ja som sa tam vtej ulici, lem na druhí šor preňjesou do edniho prázdniho Boudu, dvere zme maly do ulici, a majiľel domu sa zvav (Zonda György) Széles utcza číslo domu 36:/

Augusta 27-ho poňevadž zme tanu boli volani svojich hábach ňemali snámi žadné pripravi len práve nám puške dali tje starje Verudl, aj tje ňězbedné kňim Nože, ale bez remeňou bez remeňa na Drjek, Szurony, a aj Pušku, tak zme si robily kerí čo mau zo s d'ěakich špárgou

z gát motúz, hrežba niejkodi stála, lebo to sa trhalo, a hocďe spadol Szurony alebo aj puška, keď ju na Špárgi nosi, -.

Potom nastala cvičba ale ta cvičba čo zme tam robili ako zme už podosjal aj skúsili z hola nič ňestala ednaňi vprimeranich Vojenskich Šatách, potom ako som, vám to aj hoc više opisal aj o pušky, ale največme, že zme aňi znašma ! „Oficjeri“ nevedeli nič čo už ako zme skúsili vjeme čo si Človek aňi predstavit ňevje lebo bi to bolo, keď bi Neprjatel, staďe isou skaďe ho mi čakame, lemže taki kerí sa Vikladá na (:Ofenzivu, :/Támadás:/ na Napádaňia Neprjateľa ňigda ňe Bojuje z dobrího mesta aňi sebe skaďe Chce,! Ale zo zažmurenima očma ide čez ohen čez Vodu jeho največi víznam je zničit Neprjateľa,

Prešli 2.tíždňe vo Váraďe 6-ho Sep. A predodňom nas začnú obljekat do Žavoľov a dostali zme vseličo ale šecko lem to najstarsje, po raktároch nazbjeranvo, pričom zme sa zhovárali naveky ach ved' mi nepojďeme do bója takto vistrojeni ved' ač nás Neprjatel zazrje tak bez strelbe ako od strašidla ůndě, iba edoraz Je riadó! a dotali zme tje řaskje do Verudl puš. po 80. Rus. Patrone, po pakúvali na koče municiu Ďela kuchiňe slovom šecko vivjedli nás tam na Jednu Prozaňinu, s Prisahali nás šli zme do Sarajeva; cesta to dost dlha, lebo zme isli, za pol Treťa dňa, a dve noci. A ňestáli zme iba ďe zme mali dostať Menáš, večeru, a Fruštík, po prvo bola večera na Čabe, na druhi den ráno, Fruštík v Szabadky, potom Obed už za Dunajom vo Vínkováci, a vten isti d'eň večer sámí, zme Prešli za Sávu, do Bosnia Brodu, peši z Magyarskiho Brodu, a tam pri Staňici už Bosňjackej, zme na 5. hod'. Spravili Tábor ale Večera už tam ňebola, lebo keď zme prešli za Savu tak zme tan hned' nabili Puške, a kim zme sli čez Madarsku, a Horvatsko na tjeťo staňice tam nám Menáš šaďe tam pri Staňici bol hotovi, ale za Savou nam povjedali tu už máme aj Neprjatelou už nás tam hned' čo ako malo zastala Zelezňica aj okolo Vľaku delili na Straž nuš od 5. tej hod'. večer zme tam Bosnia Brode odichuvali do 10. hod. večer ale aj za tje 5 hod. už tam bolo veľo vďeakich Planich Barakoch zajatich Srbou zme držaly, stráž, od 10 hod. večer ráno do 5 hod. zme dôšli, na Doboj, už vbosnej tam zme dostáli Fruštík kávu, tam biva nam najveťší teraz bosenskím vojskam Eheleniz ? :/ a potom od 5. hod. do večera do 9. hod zme prišly do Sarajeva hlavniho mesta bosnej, naša zástava prva prišla do Sarajeva večer, Druha, prisla zanámi rano, Tretja prišla na druhi d'eň na Poludňje.

No už zme v Sarajeve! tam na staňici Hrúza Vojska nšs čakaly Peknich magyarskich vojakou! A keď iděme zvlaku tje kopie na tich puskach, felce bjele kapele, začli sa Smjat tak že nás vismjali him do Kasarňou, (Pchilipovič Láger) Hrozně to kasárne stoja obstavenie aspon 50. Jutár Zemi takima staviskami že ňevidno iba ňebe, na tom Dvore jesto šecko čo je kvojenskím ů Zivotu potrebně, tam nás podělili hned' od Bráne naľavo do jednej novej este ňihotovej Kasarňi na dve poschodja celu Zástavu 1 vi Sz.Andol, druhy na prvo Poschod-

ja a náš tretí na sámi vrch prví a druhí d'ňen zme maly oddich ale už tretí d'ňen zme dostály Hábi vojenskje svetlje pochodjace od troch Ezredou trojaka Parol, šecko sanje novje a na 4 ti d'ňen zme isli tavo na Cvičební Plac na Cvičbu tak že nás už ňik ňepoznal či zme mi ti apotom to tak išlo za dva tždňe že nás vzdí Sereluvaly a kazdí deň už zbója dostate novšje a novšje pokusi učily okolo mesta SARAJEVO d'ňe zme maly príležitosť poobzerat zo všetkích bokou a šecke kúti tochtu hlavniho Mesta Bosnej v kerom mos vidjet Hruza vseličo ešte aj zo staro žitnosťy ako to aj Turkom ich Mohamedánska vjera donasa, Tureckich/:mošcan :/ a t d.

Mesto Sarajevo stoji skade sa vschádza doňho od Západu medzi hroznima tak sa vidí zo troch strán obtáčajúcima Vrchma čo oči velme klame lebo to s každej strane inak vipadá vjednom širočiznom Váleji s kerího Váleja jesto od Vichodu Slnka dol na Poludňja ešte tomu podobne tri takje váleje a mesto Sarajevo sa všade just tak na velkom prestjera, tak že mesto aři zjedniho Boku ňemos vidjet lem ač jednu štvrťinu potom ma okol seba 12. skameňa stavanich Zámkou skerich vo troch, alebo, aj okolo ňích som bol.

V druhom tždňi vdruhej polovici vidíme na Dvore Kasarňi všelia-kich vojákom tam si varja slovom tam sa složeni zo šeckym Mondúrom po dvaja, traja, osmí, Petnáctí 20.ťi kerim čapadi rozbitje od Srbou sa rozbehaly a kerí sa d'ňe ved'ev, kerí na žive ostaly odslobodíly. a chíř přišov že jedna d'ňedňinka /:pálči:/ na 30. k. m. od Sarajeva tam jesto komitači kerý maju spojeňja s Čapadi Srbskima bolo to rano o 4-ho ked sa vikrouk Riadó a a náš Zaszoalj lsov hned' vtodi zme videli okolo Sarajeva že ako to bolo popriprávanvó akje Tarasidla akje vistreľujuce Jarke a Boh vje, všeličo, přišli zme tatam popoludňi o 1-nej hod. na edom višočizní Vrch s kerího zme hľadeli do jednej hroznej Propasti, kerej na Prosrjetku sa blišřau aj voľaky Potok, a kerimů zdruhej straňe zme videli zas jeden just tak visoky skalnati ňezbení Vrch, ale osadu zme ňevideľy ájadnu ňigďe keru vravely že je staďe na 14 k m. a dela naše višly ešte nad nas na ednu skalu, 4-ri kerje pod skalou postavenje začli na tú osadu Granati Práskat dali na řu 102. vistrely a zřičili ju na Prach, a rozprchnutich sňej obivatelov Patrúle chitali a dovádzaly tatam do Pchilipovič lagera Kasarňi, kd' bol Gárnizions Ářest. Tam zme ich Veřali km zme jeřte tam boli tak boli 17-ti. Veřani aj Richtár bol medzi nima ale zme staďe este vten isti d'ňen opol noci přišli naspet do Kaszňou to bolo v pjatok----ho Septembra a na druhí d'ňen v sobotu bol oddich po tej cesta kera ako ři ešte priviknutich Po Vrchach sa drijapat velme zľámala a aj vñedelu rano od 9.hod. zme do 11-ho lem tamnu robily Fegyver Fogás o 11. hod' lační tvrdo čakau tem dobrí ředelijsi Menás každi Század mau Kuchiňu na každom poschodi tam na jeho gangu ledva že bolo pol 12.-tej hod'. Vikríkly Riadó!!! nuř každi Vojak vje čo jeto že za 5. minút má stát všore tak sa aj stálo hned nas bol plni dvor, lebo každi schifiv so Sebou lem řela

a bezau tavo nadvor stim úmyslom, žeto bolo pred samim Menážom žeje to lem abi zme chutnejšie zedli, ako to aj vjacraz zviklo bolo bi-váf, a čo tamnú poostávalo chleba Dohán a všeličo na policjach to všetko tam ostálo, prauda, že zme ešte v.tody ňevedely žeje Vojna spojená aj z Hladomčo zme potom vravely že akvo to dobrô mohlo byť tim čo zme ich tam na tom dvore nahaly kerí pocíťily už z boja jednu Kapulláciu....

Išli zme hneď ňeučičiľo viac ako asi 20 minút zme tedy na Staňici Sarajevskej, a Menáš tam vkasárňi po viljevaly na Dvor z hvizol Vlak, už zme šli čjarov želežnicnou kera vedje naspeť skade zme prišli do Sarajeva asi cez dve staňice, volaju prva Dvor:/ a druhá menšja menom P. Že steďe ide na tri strani kďe vetšja stanica zaňov sa vola Podvince:/ ďe sa skrúťla Železnica s tejto cjare napravo, kera čjara vedje po Vareš mestečko, po jednu Železnú Fabríku, doložim este že od staňici P.:/ nas vjezly dva Štroje lebo zme išly po takich ňezbed-nich skalnatich výšinách a ubocjach Vrchov, ponad ďe aké prepasti a Hlbini, poňevádž zme išli vtich otvorenich kočach že strašňô bolo hladědol a ďe sa ňedalo zelezňicu prevjest čez skalu tam vedje že-lezňičná cezta, Tunélom, čez kerje zme prešly čez Tri; Prisly zme do-mesta Varesu o pol 11. hod vnoci tam nas Obivateľja s Velkou rados-tou čakala Ženi Deti proti nas nosily nam Kávu, Čaj, slovom čo si kerí za žjadau zo seckym bi byly hovely a esťe s kerim sa veděly s hovárat to jest zo Slováci. Kazdimu zjadost sa vihovela lem skrze Slovák a lebo ten sa tu s Hovara aspon s pjaťima Narodnosť, načo teraz vravja naši Uhorsky Maďari že sa hádam Slovaci po všetkom svete, a davaju im vpokoleňi Ľudskom Prednosť, stoho ohľadu že aj oňi júst tak ako aj druhje Národnosty rozptileni sa po Sveťe a Hnani Hruzou Svetovej Voj-ni a ňenajdu si ňigde jich Familiálno Pokoleňia a do Zaista im pride v dnešňich časoch aj to ům že darmo sa Veľadĵa lem ich bude málo, ! to im Je velme divňô a spituju sa, Slovák; ši ti hovoris, ? Aj s tím, aj s tim keď mu Slovák povje, hovorim, s Bosnakom 1, s Horvatom 2, Dalmá-tom 3, Slavonom 4, s Krajanom 5, Srbom 6, Černohorcom 7 Bulhárom 8 Rusom 9 Poljakom 10 Čechom 11 Slezakom 12 Moraucom 13 a ja som Slovák 14 tak hovorim 14. Reči z hikiňel a kďe si sa to naučil?...

Už zme vo Varesi – piše sa /:Varažd:/ tam nás hneď roztrhli seckú Zástavu, kazdú Štotinu osobife na tri pokraiska Mesta do ubočí Vrchu a poďelily na s Taže, a Patrúle, Ja som sa dostál od Mesta na ednu dobrú hodinu chvódzido edního Furmanskiho Dvôru kďe všeliakje pri-pravi Furmanskje byly kerje Služily tej Železnej Fabríky. Železna ta Fabri-ka si Pracu konala a celu noc vjej Práci šecker to okolja aj osvecovala nuš Noc to bola taká ako ďe sa Počína, Vojna, ale zme, tojest naše Patrúle celú Noc ňepotrafili na ňepjatela, nasvitaři zme sa Hilbaly ďalej, a išly zme celý deň večer do 9. hod. ďe zme prisly zas do jed-neho Mestečka, „Olovo“. Kero má aj Čjara Železňižnú, ale zme tam ňenašly vcelom Meste aňi Živej Duši iba domi pozatvaranje a všetko

tak nahatvo, slovom šecok majetok boudy, Krčmy, slovom kazdí pred nepřjatelom lem zo Životom ušou, a druhvo tam nahaly šecker, snámy vitjahly na edom nižší Vrch tak čo zme do mesta z druhiho boku z úkritu, obsadily Mesto, a tam sa rozloživ nám aj Tábor, nuš tam hñed podelení do Strážou slovom kerí dñe vipadly a nadruhi dñen sa začly robít dekũnge statke tam okolo Mesta Ovce Kravi, osipañie do Sveta pusťenvo, ! Mesto Plnvo všeliakou Potravou, donjesly sa Sudi tahor na kopec donjesly boh vje akje nápoje a jedlá a Vseličo hodváby a vseliakje drahje veci. Pilo sa Jedlo sa a Hodovalo pri tej Službe kerú ešfe níš Tabor nas Tábor na ten cas vyhaduvav čo trvalo 2. aj pol dña

Moj opis I. Svetovej Vojñe roku 1914- do 1918 – Štefan Chovanec Bánhedeš

Zo zošita (línajkového) na 9-tich stranách atramentom napísané (Dodatočne)

Materiál pozbierala a spracovala: Zuzana Kunovacová Gulyášová

Od môjho otca, strýka a Andíky (Gulyás Mihályné, rodená Alžbeta Chovancová) ktorí mi podali tento rukopis, keďže som sa prihlásila na univerzitu v roku 1975. Z podobných materiálov, rukopisov som čerpala informácie k napísaniu mojej diplomovej práce.

(Békešská Čaba - Veľký Bánhedeš)

- 04. jan. Novoročné štrngnutie čabianskych Slovákov v DSK;
Zasadnutie predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov;
- 09. jan. Novoročné stretnutie v Čabasabadi;
- 11. jan. Valné zhromaždenie ČOS;
- 12. jan. Rokovanie o spolupráci a víťanie nového roka s generálnym konzulom SR;
- 13. jan. Zasadnutie Slovenskej menšinovej samosprávy župného mesta Békéscsaba;
- 18. jan. Stretnutie s rumunskými Slovákami v Nadlaku (organizačné koordinovanie spolupráci);
Odborná dielňa vedúcich slovenských spevokolov v Dome slovenskej kultúry (DSK);
- 22. jan. Výstava Život a dielo Szentgyörgyi Alberta zo segedínskeho Múzea Móra Ferenc v DSK (v späťosti s Dňom maďarskej kultúry);
- 29. jan. Prezentácia publikácie Györgya Szincsa ml. *Play* v Dome slovenskej kultúry;
- 30. jan. V Dome slovenskej kultúry zasadala OSM, aby prerokovala svoj štatút v prospech prosperujúceho obnovenia sa

Novoročné štrngnutie čabianskych Slovákov v Dome slovenskej kultúry

06. febr. Slovenský bál v Telekgerendáši;
07. febr. Slovenské čajové popoludnie v Kétšoproni;
09. febr. Odborný seminár spevokolov – J.V. Dolinského;
11. febr. Vernisáž výstavy tkanín z Veľkého Bánhedeša v DSK;
11.-14. febr. Cesta na Slovensko do Kolárova k družobnej organizácii Poľného Berinčoku;
Cesta na Slovensko k družobnej organizácii Gerendášanov do Sládkovičova;
13. febr. Civilný deň so slovenskou sekciou v Čabasabadi;
Účasť na zasadnutí komisie Ceny Ondreja Štefanka v Nadlaku;
12-14. febr. Celoštátne stretnutie národnostných vedúcich+Čabianske fašiangy so slovenským popoludním+Turistická konferencia v DSK;
18. febr. Zasadnutie predsedníctva ČOS;
19. febr. Súťaž vojenských piesní a verbunkov, kde sa zúčastnil spevokol Orgován a Detská folklórna skupina LIMBORA;
20. febr. Účasť na zasadnutí Slovenskej únie a upresnenie partnerských dohôd v Slovenskom Komlóši;
23. febr. Recenzia Čabianskeho kalendára a Čabäna v DSK
Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Čabe;
24. febr. Účasť so srbskými partnermi na knižnom veľtrhu v Starej Pazove-Novom Sade;
27. febr. Slovenský deň a tradičná zabíjačka v Čorváši;
28. febr. Vernisáž grafík Lajosa Jelineka v Čorváši

Členovia slovenského klubu v maškárach

05. mar. Otvorenie výstavy ručných prác a odovzdávanie výsledkov: – Rozmarín najvyššie ocenenie;
09. mar. Stretnutie Klubu seniorov v DSK v téme pamätných tabúl;
11. mar. Stretnutie bývalých sálašských učiteľov v DSK;
13. mar. Vystúpenie spevokolu Borouka na Benefičnom bále materskej škôlky v Telekgerendáši;
14. mar. Účasť v Nadlaku na predveľkonočnom podujatí; Účasť na pracovnom zasadnutí národnostného festivalu Na jarmoku;
- 19.-21. mar. Účasť na Konferencii Ondreja Štefanka v Nadlaku;
22. mar. Ochoťnícka sekcia Slovenského divadla Vertigo v rámci Jarného festivalu na Čabe uvádzala veselohru podľa divadelnej hry Neila Simona Rozhnevané dueto s názvom Šesťka pre šťastie;
24. mar. Veľkonočná tvorivá dielňa v DSK;
25. mar. Návšteva predsedu parlamentu (Dr. Béla Katona);
27. mar. Slovenský bál v Poľnom Berinčoku;
30. mar. 12. zasadnutie Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie v Sarvaši

Vystúpenie divadla Vertigo v Čabe na Jarnom festivale

07. apr. Zasadnutie Slovenskej menšinovej samosprávy župného mesta Békéscsaba;
08. apr. Pracovné zasadnutie slávností Centenária Áchima vo Výskumnom ústave Slovákov žijúcich v Maďarsku; Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Kondoroši;
- 08-10. apr. Drotárstvo v rámci Grundtvig projektu v Bytči, Kolárovej, Veľkom Rovnom a v Dlhom Poli;
15. apr. Na pozvanie riaditeľa Zbierky ľudových remeselníkov v Kecskeméte členovia Rozmarínu darovali múzeu 11 kusov samoručne vyšívaných šatiek so vzorkami z Békešskej župy;
17. apr. Rodinné popoludnie v Telekgerendáši Stretnutie národnostných klubov v Eleku;
19. apr. Účasť na valnom zhromaždení Čabianskeho turistického Spolku;
27. apr. Stretnutie sobotňajšej škôlky pri bábkovom predstavení;
30. apr. Otvorenie výstavy 75 ročného Juraja Ezüsta v Galérii Jankayho

Čabianski žiaci s učiteľom na podujatí v Telekgerendáši

03. máj Návšteva a rokovanie v Lucine, na mieste Dňa Slovákov v Maďarsku;
08. máj Stretnutie spevokolov Jána Valašfána Dolinského, usporiadaného pri príležitosti 15. výročia založenia Čabianskej ružičky v Malom evanjelickom kostole;
14. máj Odovzdanie vyznamenania MŠ SR v Čabianskom oblasťnom dome (Zuzana Lauková a Michal Lásik);
15. máj Oslavy 60. ročnej slovenskej základnej školy v Sarvaši;
17. máj Otvorenie výstavy medených mažiarov v Čabianskom slovenskom klube;
19. máj Zasadnutie predsedníctva ČOS;
23. máj Závinový festival v Malom Kereši;
Národnostný galaprogram v Segedíne;
26. máj Prednáška Pavla Kovácsa o Samuelovi Tešedíkovi staršieho v sérii VÚSM Z pohľadu vedy;
29. máj Slovenský deň a zabíjačka v Gerendáši;
31. máj Prezentovanie v Bratislave publikácii Vzorky ľudových tkanín z Békešskej Čaby;
Zasadnutie vedeckej rady VÚSM

Santovčania na segedínskych národnostných dňoch

01. jún Prezentácia publikácie Miroslava Kmeťa vo VÚSM;
2.-7. jún Zúčastnenie sa v projekte „Slovenské Francúzko“
 v rámci Grundtvig projektu v Paríži;
10. jún Odhalenie pamätnej tabule na bývalej budove
 slovenskej školy na ul. Attilu Józsefa;
12. jún Na jarmoku –festival dolnozemsých Slovákov
 v Nadlaku;
 Oslavy 35. výročia spevokolu Borouka
 v Telekgerendáši;
15. jún Regionálna odborná volebná porada v Čabianskom
 oblastnom dome;
 Otvorenie výstavy Alexandra Jirouška v DSK;
18.-20. jún II. Šachový turnaj Ančinovcov v Čabe;
20. jún Čabiansky slovenský klub: zúčastnenie sa na obecnom
 dni v Čabačúde;
25. jún Slovenský večer v rámci Radničných večerov -
 Miroslav Benka: Obrazy môjho sveta;
26. jún Slovenský deň v Čabačúde;
26. jún Slovenský deň v Čabasabadi;
 Účasť na slovensom dni v Székesfehérvári
 (Fajalka, Boleráz);
26.-27. jún Tanečný súbor Čaba v Abovciah pri Košiciach;
27. jún-13. júl Medzinárodný remeselnícky a citarový tábor Slovákov
 v Sarvaši;
28. jún Účasť na valnom zhromaždení Čabianskeho
 turistického spolku

Z predstavenia Radničných večerov v réžii Miroslava Benku (Srbsko)

01. júl Zasadnutie predsedníctva ČOS;
02.-13. júl Prezentovanie slovenskej gastrokultúry na Körösvölgyi
Sokadalom v Gyule;
03. júl Účasť na Dni Slovákov v Maďarsku v Lucine;
09. nov Účasť telekerendášskych a gerendášskych Slovákov na
Folklornom festivale v Detve

V lucinskom kostole, vpredu vyznamenaní „Za našu národnosť“

Skupina Slovákov čabianskeho regiónu pri prírodnom útvere z bazaltu

13. aug. Návšteva Košičanov u čabianskych Slovákov v DSK;
05. aug. Zasadnutie predsedníctva a Valného zhromaždenia ČOS;
06.-08. aug. Účasť čabianskych Slovákov na Folklórnom festivale Jánošíkov dukát v Rožňove pod Radhoštem v rámci Grundtvig projektu;
07.08. aug. Svetové stretnutie Elečanov;
20.-22. aug. Na čabianskom ZENITE sa zúčastní aj slovenská dychovka Kodurka;
27. aug. Priateľské stretnutie Čabianskej ružičky a Orgovánu s breznánským spevokolom v čabianskom oblastnom dome;
27.-29. aug. Účasť na slovenskom mládežníckom workshope v Tatranských Matliaroch;
28.-29. aug. Čabianske dni v Komárne a v Nových Zámkoch

Citarový súbor Boleráz na festivale Jánošíkov dukát v Rožňove pod Radhoštem

06. sept. Koncert Musica Cassovia a recepcia GK SR v Čabe;
06.-07. sept. Otvorenie výstavy Tibora Moskála v Martine;
10. sept. Vernisáž výstavy z Hradišťa v DSK;
11. sept. XIX. deň kultúry a jazyka Slovákov žijúcich v Békéši a
Jabíčkovy deň v Čabasabadi;
Priateľské stretnutie Slovákov v Telekgerendáši;
13. sept. Zasadnutie Slovenskej menšinovej samosprávy
župného mesta Békéscsaba;
17.-19. sept. Vo forme jarmoku festival v Pokoji a mieri v Čabe
19. sept. Otvorenie výstavy Štefana Bubána v Múzeu M.
Munkácsyho;
20. sept. Verejné vypočutie Slovenskej menšinovej samosprávy
župného mesta Békéscsaba v Spoločenských
domoch na ulici Békéši;
23.-26. sept. Účasť na prehliadke folklórnych sólistov
Cez Nadlak je...;
25. sept. Slovenské popoludnie v Slovenskom Komlóši

Citarová skupina z Čorvášu. Vedúci: Kálmán Juhász

- 02. okt. Účasť čabianskeho klubu gazdiniek na Dni halušiek v Kondoroši;
- 07. okt. Prednáška ochotníckeho divadelného krúžku Organizácie komlóšskych Slovákov v Komlóši;
- 08.-10. okt. Seminár dolnozemsých pedagógov odboru slovenčiny v čabianskej slovenskej škole;
- 12. okt. Spomienkové stretnutie na Jána Gerčiho v DSK; Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Čabe;
- 18. okt. Oberačkové slávnosti v Čorváši;
- 25. okt. Divadelné predstavenie Vertiga v Ibsen štúdiu v Čabe
- 27. okt. Zasadnutie Slovenskej menšinovej samosprávy župného mesta Békéscsaba;
- 29. okt. Čabiansky výšivkársky krúžok Rozmarín prevezme najvyššiu odbornú cenu v Budapešti;
- 29.-30. okt. Čabiansky slovenský klub sa zúčastní na Klobásovom festivale v súťaži dôchodcov;
- 30. okt. Zasadnutie Slovenskej menšinovej samosprávy župného mesta Békéscsaba

Dolnozemský pohár – nadšená hra o prvenstvo

03. nov. Návšteva pedagógov nitrianskej univerzity v Sarvaši a v Čabe;
06. nov. Dolnozemský pohár – futbalový turnaj národností Organizácie slovenskej mládeže v Maďarsku;
08. nov. Otvorenie výstavy Babuli Frešovej z Bratislavy v DSK; Výstava smútočných tkanín zo zbierky čabianskeho slovenského klubu v Spoločenských domoch na ulici Békéši;
10. nov. Účasť na konferencii Dynamika akulturácie na etnickej hranici v Nitre;
12. nov. Klub slovenských seniorov navštívil filmový seminár v Segedíne;
Bál na Martina v Hoteli Fiume – akcia miestnej slovenskej samosprávy;
15. nov. Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy a verejné vypočutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Slovenskom Komlóši;
17. nov. Varenie tradičných cestovín slovenských gazdiniiek v DSK;
19. nov. Slávnosť 20. výročia spolku Slovákov v Sarvaši Vernost;
- 20.-21. nov. Slávnosť Samuela Tešedíka staršieho v Čabe na Radnicici a v Malom evanjelickom kostole;
20. nov. Čabiansky páví krúžok sa zúčastní na civilnej kultúrnej burze v Csaba Center;
24. nov. Prednáška Petra Chrastinu z Nitry v rámci série VÚSM Z pohľadu vedy v DSK;
25. nov. Zasadnutie predsedníctva ČOS;
26. nov. Zasadnutie Vedeckej rady VÚSM v Čabe;
- 26.-28. nov. Medzinárodné stretnutie slovenských ochotníckych divadelných súborov v Sarvaši;
27. nov. Slovenský deň v Eleku;
Slovenský bál v Gerendáši;
prezentácia prvej publikácie Čabianskych spomienok od Judyty Ledzényiovej v Mederi;
- 29.-30. nov. Účasť na Stálej konferencii Slovákov v zahraničí v Bratislave ;
Vystúpenie Bolerázu na dobročinnom večierku v Kevermeši
-

01. dec. Fotoseans - výstava v DSK;
03. dec. Deň menšín vo Veľkom Bánhedesi;
04. dec. Slovenský deň a odovzdanie vyznamenania Slovenskej samosprávy župy Békés v Kondoroši;
06. dec2. Hodnotenie spolupráci dolnozemsých Slovákov roka 2010 a podpísanie dohody na rok 2011 v Segedíne;
06.-15. dec. Slovenský týždeň v čabianskej slovenskej škole;
07. dec. Volebná porada Únie slovenských organizácií v Maďarsku v DSK;
Valné zhromaždenie Čabianskeho turistického spolku Mikuláš v sobotňajšej škôlke v Čabe;
09.-15. dec. Slovenský Mikuláš v Paríži v rámci Grundtvig projektu v Paríži;
10. dec. Deň menšín v Eleku;
13. dec. Deň menšín v Čabe;
19. dec. Slováci zapália štvrtú sviečku na mestskom adventovom venci v Poľnom Berinčoku;
21. dec. Slávnosť jubilejného a oceneného výšivkárskeho krúžku Rozmarín v DSK;
22. dec. Slovenské vianoce s deťmi

*Odborný deň Slovenského pedagogického metodického centra
v čabianskej škôlke na ulici Tompa*

Ako technická redaktorka Čabianskeho kalendára na rok 2010 som uverejnila krátku historku, ktorá sa týkala vystúpenia Michala Hrivnáka na jednej konferencii. Dopustila som sa teda etickej chyby, za ktorú sa ospravedlňujem uverejnením reakcie M. Hrivnáka.

Anna Istvánová

Na tankoch (aj) proti krajanom? Či skôr „búrka v dolnozemsom pohári“ s vlnobitím až po Bratislavu?

Čabiansky kalendár na rok 2010 uverejnil (navyše v rubrike Zaujímavosti!) anonymný príspevok s bezvýrazným titulom, avšak s veľavravným podtitulom Mišo Hrivnák na vedeckej konferencii v Bratislave. Dozvieme sa z neho, že menovaný spisovateľ a novinár sa kedysi na prelome tisícročia previnil proti účastníkom jedného podujatia až v takej miere, že podaktorí jeho „dobrodinci“ dodnes trvajú na tom, aby bol primerane potrestaný; pokúšajú sa totiž naviesť predsedu Slovenskej národnej strany, aby v prípade, že pôjde s tankami na Budapešť, Mišov dom v žiadnom prípade neobišiel... Podľa autora nepremilčateľnou vinou M.H. je, že prišiel na konferenciu Kultúrne dedičstvo budapeštianskych Slovákov s oneskorením, bez písaného materiálu, a namiesto plynulého výkladu zdĺhavo iba „otravoval“ (a čo všeličo by sa ešte dalo o ňom povedať, - ibaže o tom sa vraj nepatrí hovoriť, najvyšš za jeho chrbtom). Záver je teda nekompromisný.

Len aby nás neobvinili z nedostatku zmyslu pre humor, dodajme, že vtedajší výrok predsedu SNS o ťažení na Budapešť dotiahnutý v uvedenom anonymnom texte, by mohol byť sám osebe aj vtipný (prečo si nekrátiť dlhú chvíľu), keby teda domyslená príhoda nenadobudla hororistický, až morbidný spád. Totiž slovenské tanky by sa síce tamojším (statočným) Slovákom, na základe dopredu poskytnutých ich adries vyhýbali, ale obvineného Miša by mali zlikvidovať. Inými slovami - načrtnutý protiklad ako predmet výsmechu je neadekvátny a jeho odhalenia nemôže vyvolať posmech, očakávaná komickosť, či humor, sa tu mení na banálnosť a výstrednosť pohýňajúca skôr k plaču a vyvolávajúca pochybnosti voči autorovi. To zároveň znamená, že uvedený pamflet (nazvime ho takto) sám osebe je iba akási neokrôchanosť nehodná povšimnutia a zasluží si pozornosť nanajvyš len z etického a právneho aspektu. Autor v ňom totiž - síce navonok berie na mušku ľudskú slabosť (stelesnenú Mišom), ktorá strpcuje život iným, preto ak aj neadekvátnym spôsobom ju zosmiešňuje, v skutočnosti však zavádza čitateľskú verejnosť, manipuluje s určitými realiami: skresľuje fakty, alebo ich zastiera a posudzuje celkovú situáciu povrchno a falošne, čo nevyhnutne vedie k nepodloženým zá-

verom. Objekt svojho výsmechu tak stavia do nepriaznivého svetla a to už napíňa skutkovú podstatu trestného činu, hrubého ohovárania pred širokou verejnosťou. Proste pamflet uverejnený v Čabianskom kalendári je objektívne prejavom zlomyseľnosti a môže byť predmetom súdneho konania. V tomto poňatí je zároveň nezodpovednou klebetou a rozruch, ktorý okolo seba vyvoláva, by sme mohli nazvať nanajvýš búrku v dolnozemskej menšinovej pohári. Ako taký by si ani nezaslúžil väčšiu publicitu, než prezentuje periodikum, v ktorom bol zverejnený. Ibaže rozruch okolo Mišových „výčinov“ v postojoch autora príspevku sa nevytvoril voči napadnutému odrazu, na stretnutí v Bratislave, či vďaka jeho (v podstate vykonštruovanému) počínaniu si, alebo aspoň nie predovšetkým z týchto dôvodov. Vytváral sa - ako to ešte uvidíme - postupne a na základe skoršie získaných nespočetných falošných informácií. Podujatie v Bratislave poskytlo nanajvýš iba impulz. Ak teda venujeme pamfletu zdanlivo neprimerane viac pozornosti, robíme to so zámerom odhaliť pozadie príbehu, poukázať na dlhodobé vedomé podkopávanie v tomto smere, na deštruktívnosť týchto snáh, ktoré môžu mať negatívny dopad na život celého kolektívu, na vytváranie sa jeho vzťahov v širšom zmysle slova, pričom zvlášť nebezpečné sú vtedy a môžu spôsobiť nenahraditeľné škody, keď sa skrývajú v mocenských štruktúrach. K tomu, aby sme pochopili túto zložitú situáciu, musíme poznať aspoň určitý segment systému vzťahov Slovákov v Maďarsku v ich konkrétnej podobe. Preto tu prerušíme svoje rozjímanie o bratislavských „pochabostiach“ a oživíme dve krátke, zato výrazné epizódy z verejného života našej menšiny a jej vzťahov z tých čias. Takýmto spôsobom uvidíme našu aféru do širších súvislostí, t.j. rozšírime jej scénu, na ktorej popri „lajdáckovi“ Mišovi vystúpia ďalšie postavy, dokonca prominenti, čím v tejto interakcii v podstate komická banálna lokálna príhoda nadobudne „seriózny“ aspekt, určité politické podfarbenie, povýši sa na úroveň verejnej záležitosti. Obrazne povedané, čabianske lokálne „poveťernostné“ pomery sa takýmto spôsobom rozšíria na celokrajinskú búrku, dokonca vlnobitie bude siahať až po Bratislavu. Vo svetle bleskov tejto „hrmavice“ sa zviditeľnia skryté súvislosti, o ktorých sa dosiaľ nehovorilo, neslušilo hovoriť. A keď sa niekto predsa opovážil hovoriť, často práve to sa kvalifikovalo, ako deštruktívny prístup. (Musíme však zároveň uznať, že nebyť týchto pomerov by sme sa teraz nemohli kochať vo „fantastickom“ príspevku uverejnenom v Čabianskom kalendári.) Nota bene: tentoraz si rozložíme karty nie z vlastnej vôle, nútiť nás k tomu iní! Vďaka tejto nutnosti sa ozrejmi, ako dokážeme v snahe o naplnenie svojich egoistických zámerov kydať na druhých bez zábran, manipulovaním získať aj ďalších a takto postaviť niekoho bokom trebárs aj za cenu hodnotných strát celého kolektívu, hrubého narušenia jeho vonkajších vzťahov a pod. Ide tu o hrubé zneužívanie svojho postavenia dotýčnych, je to v konečnom

dôsledku - i keď nepriamo - nezodpovedné narábanie s prostriedkami celej spopolitosti. Nasledujúce pravdivé prípady uvedieme kvôli objasneniu týchto súvislostí.

Niekdajší šéfredaktor Ľudových novín Imrich Fuhl kedysi začiatkom „nášho letopočtu“ dostal neobyčajnú písomnú zásielku z Bratislavy. Odosielateľ v nej lakonicky zisťuje, že so Združením slovenských spisovateľov a umelcov v Maďarsku (ZSSUM) niečo nie je v poriadku, pričom v podtexte podáva inštrukcie, ako veci napraviť... Jeho direktíva, čiže vymáhanie personálnej zmeny z dôvodu údajnej neschopnosti dotýčajnej osoby je podložená jediným „argumentom“, že totiž „je to všeobecne známa vec“, bola ušitá jednoznačne na osobu vtedajšieho predsedu organizácie zhodujúcu sa s terčom anonymného útoku, pričom zaslaný príspevok bol na zverejnenie. Šéfredaktor, vedomý si tejto situácie odovzdal list dotýčajnému na posúdenie a so zámerom dospieť k spoločnému stanovisku.

Text pôsobil, ako hrom z jasného neba! Nie svojim obsahom samým osebe, takýchto úderov pod pás sa predsedovi toho času ušlo takmer denne; šokovala skutočnosť, že tentoraz dvíhal päšť „syn Brutus...“ Totiž obdobie po r. 1989 v histórii slovenskej menšiny v Maďarsku nebolo až také jednoduché, pokiaľ ide o udržiavanie kontaktov zvonka s jej podaktorými predstaviteľmi. Jedine ZSSUM a v jeho v rámci podaktorí odvážlivci - metaforicky povedané - poskytovali útočisko „nezvaným hosťom zďaleka“, boli pre nich vysunutým „predmostím“ i zdrojom určitej konkrétnej pomoci. Proste nebolo to celkom „legálne“ či „oficiálne“ počinanie; vtedy (a možno ani teraz by) sa za takéto činy neudelovali štátne vyznamenania. Naopak, skrývalo to v sebe určité riziká s neskoršími následkami... Nuž vzhľadom na niekdajší vzťah ZSSUM s odosielateľom uvedeného listu otvorený útok „Brutusa“, doplnený nepodloženým osočovaním jednak ohúril, zároveň však podnietil k nadviazaniu priameho kontaktu s pôvodcom textu so zámerom vyjasnenia neočakávaných zmien. Počas pracovnej návštevy u „experta“ ZSSUM predseda organizácie si vyjadril súhlas s autorom textu v tom, že ZSSUM by určite mohlo mať zdatnejšieho aj úspešnejšieho manažéra, pričom - v prípade že by to jeho hostiteľ nevedel - a odkiaľ by to mal vedieť(!) - ho informoval, že združenie práve v tom období zaznamenávalo snáď najúspešnejšie aktivity svojho pôsobenia vôbec, rozvíjalo svoje kontakty (aj na Slovensku so SSS, MS, MZV a pod.), organizovalo celoštátne akcie aj v materskej krajine, založilo literárnu cenu, malo sponzora, ktorý kryl aspoň režijné náklady. Pravda, nemalo vyriešený svoj základný problém: zabezpečenie dostatku financií na fungovanie vôbec. Hosť ešte podotkol, že napriek úspechom a predovšetkým vďaka markantnému vystupovaniu členov organizácie v otázke súčasného postavenia Slovákov v Maďarsku spolok spisovateľov nemôžeme počítať s náležitou

domácou podporou, preto hrozí nebezpečenstvo jej zániku. To bola inak tiež „všeobecne známa vec!“ (Predpoveď sa navlas splnila; r. 2003 po odstúpení vtedajšieho vedenia, spolu so sponzorom najslovenskejšia a jedna z najaktívnejších civilných organizácií Slovákov v Maďarsku - k spokojnosti určitých osôb - prakticky prestala fungovať, zostalo po nej iba zívajúce vákum a ešte väčšia nostalgia teraz už bývalých členov!) Bolo tiež naznačené vyššie uvedenému partnerovi, že ak trvá na uverejnení svojho textu v ľudových novinách, potom musí počítať s náležitou reakciou, ktorá však adekvátne charakteru veci, by mala byť uverejnená aj na Slovensku. K zverejneniu textu nedošlo...

Ďalšiu epizódu uvedieme so zámerom dokreslenia predošlej epizódy, pričom tento prípad nás prinavráti ku kauze okolo pamfletu, doslova na miesto činu, kde sa M.H. údajne prehrešil.

Na jeseň r. 1997 na pôde Slovenskej samosprávy Budapešti (SSB) usporiadali konferenciu pod názvom Kultúrne dedičstvo budapeštianskych Slovákov s medzinárodnou účasťou a s veľkým úspechom. Na tému prednášali prominentní domáci maďarskí i menšinoví znalci problematiky, ako i historici a ďalší kultúrne pracovníci zo Slovenska. Snemovanie sa konalo za prítomnosti popredných činiteľov slovenského verejného života, ktorí vysoko hodnotili význam podujatia. (Tiež prítomná vtedajšia veľvyslankyňa SR v Budapešti Eva Mitrová, podniketá úspechom konferencie si predsavzala, že podnikne opatrenia smerom ku kompetentným štátnym orgánom SR, aby náležite docenili tiež prácu hlavného organizátora tejto ojedinelej akcie v histórii budapeštianskych Slovákov. Avšak iniciatíva sa v dôsledku neochoty domácich „kompetentných“ osôb neuskutočnila, alebo aspoň nie v pôvodne zamýšľanej podobe!). Bez najmenšieho úsilia vysúvať do popredia osobnosť, skutky a vari aj zásluhy kohokoľvek, sme nútení v týchto súvislostiach uviesť iba ako fakt, že uskutočnenie takmer celého programu podujatia (od plánu a jeho uskutočnenie cez prejavy a referáty až po organizovanie dokumentárnej výstavy nadväzujúcej na tému konferencie) sa viaže tiež na meno už spomínaného predsedu ZSSUM, onoho „lajdáka“ z príspevku uverejneného v Čabianskom kalendári. Pritom však nikto nepopiera, že spomenutá konferencia sa konala v rámci SSB, ktorá zabezpečila predovšetkým technické podmienky pre jej uskutočnenie. Podujatie povedľa svojho vedeckospoznávacieho významu prakticky ukázalo budapeštianskym Slovákom v určitom zmysle smer konania v prospech ich sebapoznávania, pritom jeho odkaz často až dodnes určuje náplň činnosti menšinových samospráv v Budapešti. Pestovanie pamiatky významných osobností slovenského pôvodu prispieva k vytváraniu a udržiavaniu intenzívnych kontaktov s príslušnými lokalitami a inštitúciami v SR i keď sa na to všetko akosi „cudne“ zabúda. Z nevyspytateľných dôvodov

sa až dodnes akoby nepatrilo hovoriť, kto čo robil a najmä - kto čo nerobil! Organizátor konferencie zredigoval tiež materiály snemovania, ktoré boli vydané knižne. A práve tento moment nás priviedol na dejisko činu pamfletu uverejneného v ČK.

Vnímavý čitateľ si určite všimol, že v rozpore s tvrdením v ominózneho príspevku v ČK sa v Bratislave nekonala spomínaná konferencia, lež prezentácia zborníka jej textov. „Banálny omyl“ - mohli by sme to odbaviť zhovievavým mávnutím - keby v texte nebola kopa ďalších „banálnych nedostatkov“ v spojitosti s bratislavskou aférou i keď sa tu zamlčiavajú, resp. prekrúcajú určité reálie. Z hľadiska vystihnúť podstaty celej záležitosti však tieto „maličkosti“ môžu zohrávať kľúčovú úlohu, preto sa im tu v žiadnom prípade nemôžeme vyhýbať. Nuž povšimnime si aspoň tie najdôležitejšie okolnosti, resp. pozrime sa za kulisy tejto nekaždodennej udalosti.

Hlavný organizátor konferencie a redaktor zborníka prednášok sa síce na stretnutie v Bratislave dostavil, ale jeho prítomnosť vôbec nebola evidentná; z vôle podaktorých organizátorov bratislavského podujatia v Maďarsku totiž mohol tam aj nebyť (presnejšie nemal tam byť!), keďže preňho žiadne podmienky účasti (cestovné náklady a pod.) nezabezpečili, prišiel sem na vlastné trovy, zatiaľ, čo ostatní cestovali mimoriadnym autobusom a boli medzi nimi aj takí, pre ktorých to bol v podstate len výlet a reprezentácie knihy slúžila iba ako zámienka. Budapešťanskí organizátori akcie redaktora zborníka informovali iba o termíne prezentácie. Po príchode do Bratislavy dve hodiny pred začiatkom plánovaného podujatia našiel iba prázdnu budovu, až po čase ho ktosi informoval, že aparát úradu je práve na pracovnej porade s delegáciou z Budapešti a usadil návštevníka do miestnosti pripomínajúcej sklad. Preto tvrdenie anonymného autora, podľa ktorého sa vraj oneskoril, sa zdá absurdným. Obviňovaný počas celého svojho života dbal, aby vždy chodil včas i žeby si bol práve teraz, na tomto významnom stretnutí počínal nezodpovedne?! Po dôkladnom uvažovaní však pripúšťa, že sa to predsa len mohlo stať: po dlhej ceste a po nemenej dlhom čakaní na hostiteľov mohol dostať chuť na kávu, nuž zašiel niekam, aby sa občerstvil. A potom opojený minerálkou (a najmä dojatý tunajšími zážitkami) mohol zablúdiť cestou späť do domu, ktorý pri jeho príchode zízal prázdnotou a tým len prispel k zrodu povesti o svojom počínaní „na vedeckej konferencii“. (Nemôžeme sa zdržať dohady, ozaj čo by sa bolo stalo, keby „tulák“ - vo svojom nie až príliš lichotivom a nádejnom postavení - bol upadol až tak hlboko, že kvôli svojej duševnej posile by si bol dal fľaň voňavej slivovice; v prípade spáchania tohto činu by sme teraz asi mohli čítať v ČK „fantastickú“ epopeju o vystrájaní budapešťanskeho pijana na bratislavskej vedeckej konferencii!) Ešte väčšmi zaráža trudenie pisateľa pamfletu, že redaktor uvedeného

ho zborníka prišiel na jeho prezentáciu nepripravené, bez písaného materiálu, totiž pravdou je práve opak toho. Keďže s ním predbežne nikto nevyjednával či už o obsahu, alebo o rozsahu prejavu a o nároku na jeho vystúpenie vôbec, prihlásil sa o slovo dobrovoľne 45 minútovým textom, čo v kruhu organizátorov spôsobilo nemalý zmatok... Konečne dostal možnosť na neobligátny(!) 15 minútový prejav. To zároveň znamená, že východisková myšlienka pamfletu, čiže údajná nepripravenosť dotknutého, na čom autor buduje celé svoje „dielo“, je neopodstatnená, preto nadmieru nespravodlivá, urážlivá (i keď potom skracovanie textu mohlo uberať na plynulosti jeho prednesu, za čo sa však prednášajúci dopredu ospravedlnil). Je nápadné, že autor pamfletu vždy práve tie najdôležitejšie okolnosti necháva bez povšimnutia!

Markantné udalosti uvedené v spojitosti s dvomi návštevami budapeštianskeho „dobrodruha“ v Bratislave, vrátane pamfletu sú v podstate iba príznakmi; javia sa skôr ako následky osobných sporov, avšak ich korene sú zakotvené hlbšie, v pomeroch verejného života slovenskej menšiny v Maďarsku. Čitateľ si aj na základe uvedených bizarných reálií môže vytvoriť určitý obraz a dospieť k záveru, že v ich pozadí sa skrývajú malicherné, až úbohé egoistické zámyery. Avšak tieto „príznyky“ - uznajme sebakriticky - sú prítomné v rozsiahlejšom kruhu, ich priestor, takpovediac aj v geografickom zmysle, siaha za hranice krajiny, až po Bratislavu. O tom svedčí napríklad spomínaný list adresovaný šéfredaktorovi Ľudových novín namierený proti vtedajšiemu predsedovi ZSSUM. Prítom negatívny postoj odosielateľa by sa sotva dal vysvetliť akýmkoľvek rozporom v záujmoch obidvoch strán medzi nimi dvomi už aj z dôvodov rozdielneho spoločenského postavenia, či rozdielnej štátnej príslušnosti. Prítom tento nekompletný zásah zvonku je inak aj sám osebe podozrivý i rozporuplný a najmä dokázateľne nepodložený. K pochopeniu týchto bizarných javov je nutné poznať konkrétne vnútorné pomery okolo ZSSUM z tých čias. Napríklad proti organizácii (samozrejme zároveň aj proti jej predstaviteľom osobne a predovšetkým proti nim) prebiehala doma nespútaná dlhodobá, systematická a veľmi cieľavedomá kampaň: vraj sa tam nič nerobí a vedenie sa skorumpovalo(!) apod. (Nič nie je jednoduchšie, ako sa o tom presvedčiť, stačí iba zalistovať v domácej menšinovej tlači, hoci o údajnom bankrote združenia sme sa mohli občas informovať aj z tlače na Slovensku. K tomuto sa ešte hodí ako zaujímavosť, že od chvíle, ako ZSSUM skutočne nevyvíja žiadne aktivity, sa aj jeho niekdajší oponenti veľavravne odmlčali; márne by sme hľadali kritické pripomienky na túto tému či už v domácej menšinovej tlači, alebo v médiách na Slovensku!). Je tiež pravda, že negatívne postoje prostredia voči jednej a tej istej osobe sa prejavujú aj v ďalších oblastiach jej pôsobenia, na čo sme už poukázali v súvislosti s uvedenou budapeštianskou konferenciou, resp. prezentáciou zbor-

níka v Bratislave. Tolká zloba z rôznych strán nemôže byť náhodou! - mohol by niekto namietnuť. Lenže kde sa robí, tam sú aj problémy a nedorozumenia. Avšak domáci pôvodcovia rozruchov napríklad okolo ZSSUM, ako i režiséri bratislavskej „drámy“ bývajú obyčajne tie isté osoby, podobne, ako ich prísluhovači zvonku. Pritom poslední svoje postoje nezaujali na základe skutočnej situácie a vlastných skúseností - apriori chýbalo k tomu dostatok priamych kontaktov s ním - lež sa dali podviešť spomínaným sloganom „je to všeobecne známa vec“, naleteli rozširovaným ohováraniam; možno, že sa na úlohu miništranta ani nepodujali vždy vedome. „Všeobecne známa vec“ sa v ich očiach javila až tak presvedčujúco, protipropaganda bola až tak dokonalá, že podaktorých pritakávačov to priam nadchlo až do krajností v presvedčení, že voči zlomyseľníkom je možné použiť čokoľvek. Stavali na predpoklade, že takíto ľudia sú apriori neschopný brániť sa a nikto by ich odpor nebral vážne: Prostriedok teda posväcuje cieľ. Tento názor sa odráža napríklad už v spomínanom nepodloženom, neoprávnenom zásahu z Bratislavy proti predsedovi ZSSUM, ako aj v konaní bratislavských prísluhovačov budapeštianskeho režiséra „divadielka“ na tému konferencie Kultúrne dedičstvo budapeštianskych Slovákov, v skutočnosti teda prezentácia zborníka pod tým istým názvom v Bratislave. Do zoznamu oficiálnej delegácie, ktorá pricestovala do Bratislavy na prezentáciu zborníka prednášok konferencie sa totiž nehodilo meno toho ktorý sa o zrod tejto publikácie najviac zaslúžil (teda zároveň terč pamfletu), prišiel ako „súkromná osoba“ a „privítanie“ bolo primerané... Od tejto chvíle sa náš prišielec riadil zásadami „súkromnej osoby“, a uskutočnil si „individuálny“ program. Blúdil - i keď len v mysli - mestom a kvetie, kde ešte; vymyslel si epizódu o návšteve u predsedu SNS - presvedčivo aktualizoval v tých dňoch publikované vyhlásenie Jána Slotu o ťažení na Budapešť: Dohodol sa so svojim hosťiteľom, že v tomto prípade mu dá k dispozícii adresy v Budapešti žijúcich (niekoľko stoviek) Slovákov, aby sa týmto krajanom jeho tanky takýmto spôsobom mohli vyhýbať... Potom autor tejto bájky uviedol „plán“ na prezentácii zborníka textov budapeštianskej konferencie ako srandu kvôli uvoľneniu napätej atmosféry, ktorú pocítoval okolo seba od chvíle svojho príchodu do Bratislavy. (Ale možno, takýmto spôsobom chcel iba demonštrovať, že napriek všetkým nepriaznivým okolnostiam ho sebadôvera nepúšťa!) Ďalej unesený svojimi zážitkami a dobrodružstvami cestou od Budapešti až po rečnícky stôl sa nemohol - i keď len okrajovo - nezmieniť o týchto svojich trampotách, pritom hádam „zo zábudlivosti“, či skôr posmelený statusom „súkromná osoba“ - premeškal hovoriť o „zásluhách“ svojich kolegov na zrode publikácie... Nuž toto sú fakty, ktoré autora pamfletu uverejneného v ČK mohli inšpirovať priamo. Avšak tvorca sa pozeral na tieto udalosti cez prizmu skoršie nadobudnutých „spoľahlivých“ informácii, nazvaných „všeobecne

známa vec"; dal sa nimi uniesť do sveta vízií a ako zmes týchto dvoch zložiek, čiže faktov a "horúčkovitých" predstáv vzišla z jeho pera - povedané trochu zjednodušene - asi táto bájka: Potom, čo Mišo prišiel z budy, (chceli sme povedať zo skladu) medzitým pochodiac slovenské podsvetie a kdejaké pochybné miesta, mal odvahu predstúpiť pred úctyhodný pulpit, a to bez náležitej pokory voči svojim „dobroprajníkom.“ Nadovšetko prišiel nepripravený (ani na to, čo naňho čaká! - poznámka autora) a otravoval publikum zdĺhavým koktaním.

Pamflet je teda vo svojej celkovej podobe kamufláž, v podstate nič iné ako vykonštruovanou „obhajobnou rečou“ uvedenou v prospech svojich klientov, či skôr akási rytierska pomsta "kalistého nadšenca", „Kto za pravdu horí...“ Vyvracať a dokazovať čokoľvek v týchto súvislostiach by bolo nedôstojné, možno i smiešne, ale nazdávame sa, že v kontexte tohto výkladu by to bolo aj zbytočné. Namiesto toho sa pýtame pisateľa pamfletu, prečo sa skrýva tak zbabelo za ochranný štít anonymity. (Ide o jediný text v ročenke bez uvedenia mena autora). A najmä prečo sa hlási so svojim „dielom“ tak oneskorene, viac ako po 10 rokoch? Snáď nie preto, lebo v čím neskoršie, tým je ťažšie pristihnúť páchatela na vykrúcaní a zastieraní faktov? Čokoľvek je na príčine jeho počínania, vyrukovať so svojim „súdnictvom“ až po tak dlhom čase, je viac, než frivolnosť najmä vzhľadom na tragikomický dopad pamfletu. Po toľkých rokoch vo vzťahu Slovákov v Maďarsku sa všeličo zmenilo. Už sme boli náchylní veriť, že čosi je premlčané, prebolené i keď nie vždy zabudnuté... A razom dôsledkom nerozvážnosti iných, samozvaných arbitrov zvonka - sme nútení tieto časy opäť prežívať! Jatrenie rán a ich posypávanie soľou, vymýšľanie bájak o pomeroch Slovákov v Maďarsku i jednotlivcoch - ktovie akým zámerom - v žiadnom prípade neprispieva k ich udobreniu sa, vytváraniu jednoty a načrtnutiu priaznivého obrazu o nich!

Nemôžeme sa vyhnúť otázke, prečo sa dal náš anonym nachytiť povedačkám spred desiatich rokov a aký zámer sleduje svojim prípevkom uverejneným až dnes. Dať sa presvedčiť „silnejším“, vplyvnejším vo vzťahu k slabšiemu a bezbrannému, si často nevyžaduje presvedčivé argumenty: prikyvovať je nám často pohodlnejšie, ba lákavé, najmä v nádeji na získanie hoci len priazne toho druhého, nehovoriac o prípade, keď sme presvedčení, že by sme si u toho silnejšieho takýmto spôsobom mohli prihrávať i svoju polievočku. (Boli časy, keď ZSSUM bolo vo výhodnejšom postavení, preto sme boli vtedy aj my atraktívnejší...) No a všade sa nájdu ľudia, ktorí si radi vypláchnajú ústa trampotami iných, najmä bezbranných... Dnes sa nám už zdá, že z pozície slabšieho už len udržiavanie akých-takých kontaktov je občas tiež problematické, ale aj inak uznávanie úspešnosti nezávisí na výkone, lež na čosi celkom inom...

Aféra okolo uvedeného pamfletu, vrátane jej zákulisia tak, či onak sa týka vzájomných vzťahov Slovákov v Maďarsku v širšom zmysle slova a jej následky pôsobia aj po desiatich rokoch, narúšajú pokoj jednotlivcov, dokonca v určitom slova zmysle mohli ovplyvniť aj formovanie ich inštitucionálneho systému i keď samozrejme netvrdíme, že napríklad ZSSUM zaniklo dôsledkom týchto pomerov. Mohli však ovplyvniť postoje jeho vedenia. (S odstupom času je nám zrejmejšie, prečo sme nedokázali vytvoriť s podaktorými ustanovizňami takú dlhodobú korektnú a úspešnú spoluprácu, ako toho času napríklad s Maticou slovenskou. Snáď práve preto, lebo nás mnohí nemali v láske a že podmienky našej existencie boli také, aké boli!?!.. My starší si spomíname na „maticné časy“ s nostalgiou.)

Pamflet uverejnený v Čabianskom kalendári oživil trpké chvíle minulosti, ktoré ešte bolia! Spolu s tým, čo je v ich pozadí, pôsobia, i keď utajene, deštruktívne aj po toľkých rokoch. Jeho uverejnenie však má aj svoj pozitívny prínos: Po tak surovom a nepodloženom útoku sotva môže ktokoľvek poprieť právo napadnutému na sebaobranu - vypovedať pravdu (čo asi nebude každému po vôli), ktorá inak ktovie ako dlho by bola zostala zamlčaná a umlčovaná... Nuž aspoň sa ponaučme zo starodávneho porekadla, podľa ktorého Nie je všetko zlato, čo sa blyští. Ponaučme sa v prospech vytvárania korektných vzájomných vzťahov a nezištnej spolupráce na úžitok i zveľaďovanie celej našej pospolitosti.

Michal Hrivnák